Oscar Wilde

Portreti i Dorian Grejit

The Picture of Dorian Gray

Lexuesi

Portreti i Dorian Grejit
Oscar Wilde, *The Picture of Dorian Gray*
Përktheu nga anglishtja: Ultimori.
Teksti burimor: Project Gutenberg eBook #174 (1891 edition).
Përkthimi © 2026 Lexuesi. Ky përkthim publikohet me licencën CC BY-SA 4.0.
Teksti origjinal është në domenin publik.
Botim dixhital i Lexuesit, 25 tetor 2026. Lexojeni falas në https://lexuesi.com/librat/portreti-i-dorian-grejit/.

Shënim i përkthyesit

Ky përkthim është bërë drejtpërdrejt nga origjinali anglisht, sipas tekstit të Project Gutenberg (eBook #174), që ndjek botimin në libër të vitit 1891, me Parathënien dhe njëzet kapituj. Një version më i shkurtër i romanit, me trembëdhjetë kapituj, ishte botuar një vit më parë në revistën *Lippincott's Monthly Magazine*.

Në tekstin e Project Gutenberg, shumica e aforizmave të Parathënies janë bashkuar në një paragraf të vetëm. Këtu jepen siç ishin në botimin e vitit 1891: secili më vete.

Wilde-i shkruan me paradokse dhe me fjali të gdhendura me kujdes; qëllimi ka qenë që mendjemprehtësia e Lord Henrit, pasuria e përshkrimeve dhe muzika e fjalisë të ndihen edhe në shqip. Emrat e personazheve kryesorë janë shkruar siç shqiptohen (Dorian Grej, Bazil Hollvardi, Lord Henri Uotoni, Sibil Veini), ndërsa emrat e personave të vërtetë, të rrugëve të Londrës dhe të veprave janë lënë zakonisht siç janë në origjinal.

Fjalët dhe frazat frënge, italiane e latine, që Wilde-i i përdor me qëllim për t'u dhënë personazheve një ajër të rafinuar, janë ruajtur me shkronja të pjerrëta. Ato shpjegohen me shënime në fund të kapitullit, bashkë me personat, veprat dhe zakonet e kohës që përmenden në tekst. Po aty janë përkthyer edhe vargjet frënge të Théophile Gautier-së në kapitullin XIV.

— Ultimori

Përmbajtja

Parathënie 3
Kapitulli I 5
Kapitulli II 20
Kapitulli III 38
Kapitulli IV 53
Kapitulli V 70
Kapitulli VI 83
Kapitulli VII 92
Kapitulli VIII 105
Kapitulli IX 121
Kapitulli X 133
Kapitulli XI 143
Kapitulli XII 166
Kapitulli XIII 174
Kapitulli XIV 182
Kapitulli XV 197
Kapitulli XVI 208
Kapitulli XVII 218
Kapitulli XVIII 226
Kapitulli XIX 236
Kapitulli XX 247

Parathënie

Artisti është krijuesi i gjërave të bukura.

Të zbulosh artin dhe të fshehësh artistin: ky është synimi i artit.

Kritiku është ai që di ta përkthejë në një mënyrë tjetër, ose në një lëndë të re, përshtypjen e tij për gjërat e bukura.

Forma më e lartë e kritikës, ashtu si edhe më e ulëta, është një lloj autobiografie. Ata që gjejnë kuptime të shëmtuara te gjërat e bukura janë të prishur pa qenë magjepsës. Kjo është një e metë.

Ata që gjejnë kuptime të bukura te gjërat e bukura janë njerëzit e kulturuar. Për ta ka shpresë.

Ata janë të zgjedhurit, për të cilët gjërat e bukura nuk do të thonë tjetër veçse bukuri.

Nuk ka libër moral apo imoral.

Librat janë ose të shkruar mirë, ose të shkruar keq. Kaq.

Neveria e shekullit të nëntëmbëdhjetë ndaj realizmit është tërbimi i Kalibanit[1] kur sheh fytyrën e vet në pasqyrë.

Neveria e shekullit të nëntëmbëdhjetë ndaj romantizmit është tërbimi i Kalibanit kur nuk e sheh fytyrën e vet në pasqyrë.

Jeta morale e njeriut është pjesë e lëndës së artistit, por morali i artit qëndron në përdorimin e përsosur të një mjeti të papërsosur.

[1]Kalibani: shërbëtori i egër e i shëmtuar, gjysmë njeri e gjysmë përbindësh, i magjistarit Prospero në dramën *Stuhia* të Shekspirit.

Asnjë artist nuk dëshiron të provojë asgjë. Edhe gjërat e vërteta mund të provohen.

Asnjë artist nuk ka simpati etike. Simpatia etike te një artist është një manierizëm stili i pafalshëm.

Asnjë artist nuk është kurrë morbid. Artisti mund të shprehë gjithçka.

Për artistin, mendimi dhe gjuha janë vegla të një arti.

Për artistin, vesi dhe virtyti janë lëndë për një art.

Nga pikëpamja e formës, modeli i të gjitha arteve është arti i muzikantit. Nga pikëpamja e ndjenjës, modeli është mjeshtëria e aktorit.

Çdo art është njëkohësisht sipërfaqe dhe simbol.

Ata që zhyten nën sipërfaqe e bëjnë këtë me rrezikun e vet.

Ata që e lexojnë simbolin e bëjnë këtë me rrezikun e vet.

Ajo që arti pasqyron vërtet është shikuesi, e jo jeta.

Larmia e mendimeve për një vepër arti tregon se vepra është e re, komplekse dhe plot jetë.

Kur kritikët nuk pajtohen, artisti është në pajtim me veten.

Një njeriu mund t'ia falim që ka bërë diçka të dobishme, për sa kohë që nuk e admiron. Justifikimi i vetëm për të bërë diçka të padobishme është ta admirosh pa masë.

I gjithë arti është krejtësisht i padobishëm.

OSCAR WILDE

Kapitulli I

Studioja ishte mbushur me aromën e dendur të trëndafilave, dhe kur era e lehtë e verës lëvizte mes pemëve të kopshtit, nga dera e hapur vinte era e rëndë e jargavanit, ose parfumi më i brishtë i murrizit me lule rozë.

Nga cepi i divanit prej shalaxhesh persiane, ku rrinte shtrirë duke pirë, siç e kishte zakon, cigare pa fund, Lord Henri Uotoni mezi e kapte vezullimin e luleve të ëmbla si mjalti e në ngjyrë mjalti të një laburnumi, degët e drithëruara të të cilit dukeshin sikur mezi e mbanin barrën e një bukurie aq flakëruese sa e tyrja; dhe herë pas here hijet fantastike të zogjve në fluturim rrëshqisnin mbi perdet e gjata prej mëndafshi tusor, të tendosura përpara dritares së madhe, duke krijuar një lloj efekti japonez të çastit dhe duke e bërë të mendonte për ata piktorë të zbehtë të Tokios, me fytyra si prej nefriti, që përmes një arti domosdoshmërisht të palëvizshëm kërkojnë të përçojnë ndjesinë e shpejtësisë dhe të lëvizjes. Gumëzhima e vrenjtur e bletëve që çanin rrugën nëpër barin e gjatë të pakorrur, ose silleshin me ngulm monoton rreth brirëve të praruar e të pluhurosur të dorëzonjës së shpërndarë, dukej sikur e bënte qetësinë edhe më mbytëse. Zhurma e mbytur e Londrës ishte si nota e thellë e një organoje të largët.

Në mes të dhomës, i mbërthyer në një kavalet të ngritur, qëndronte portreti në gjithë shtat i një djaloshi me bukuri të jashtëzakonshme, dhe përpara tij, pak më tutje, ishte ulur vetë artisti, Bazil Hollvardi, zhdukja e papritur e të cilit, disa vite më

parë, shkaktoi në atë kohë aq shumë trazirë në opinion dhe dha shkas për aq shumë hamendje të çuditshme.

Ndërsa piktori shikonte figurën e hijshme e plot nur që e kishte pasqyruar me aq mjeshtëri në artin e tij, një buzëqeshje kënaqësie i kaloi nëpër fytyrë dhe dukej sikur do të mbetej aty. Por papritur ai u ngrit me vrull dhe, duke mbyllur sytë, vuri gishtat mbi qepalla, sikur kërkonte të burgoste në tru ndonjë ëndërr të çuditshme, nga e cila druhej se mos zgjohej.

— Është vepra jote më e mirë, Bazil, gjëja më e mirë që ke bërë ndonjëherë, — tha Lord Henri me përtesë. — Patjetër duhet ta dërgosh vitin që vjen në Grosvenor.[2] Akademia është shumë e madhe dhe shumë vulgare. Sa herë që kam shkuar atje, ose ka pasur aq shumë njerëz sa nuk kam mundur të shoh pikturat, gjë që ishte e tmerrshme, ose aq shumë piktura sa nuk kam mundur të shoh njerëzit, gjë që ishte edhe më keq. Grosvenori është vërtet i vetmi vend.

— Nuk besoj se do ta dërgoj gjëkundi, — u përgjigj ai, duke e hedhur kokën prapa në atë mënyrë të çuditshme që dikur i bënte shokët të qeshnin me të në Oksford. — Jo, s'do ta dërgoj gjëkundi.

Lord Henri ngriti vetullat dhe e vështroi i habitur përmes kurorave të holla e të kaltra të tymit që ngjiteshin në spirale aq fantazioze nga cigarja e tij e rëndë, me erë opiumi. „Të mos e dërgosh gjëkundi? Miku im i dashur, përse? A ke ndonjë arsye? Sa njerëz të çuditshëm jeni ju piktorët! Bëni çdo gjë në botë për të fituar emër. E sapo e keni, duket sikur doni ta hidhni tutje. Është marrëzi nga ana jote, sepse ka vetëm një gjë në botë më të keqe se të flasin për ty, dhe kjo është të mos flasin për ty. Një portret si ky do të të ngrinte shumë më lart se gjithë të rinjtë e Anglisë dhe

[2]Galeria Grosvenor: galeri arti në Londër, e hapur më 1877, ku ekspozonin piktorët më të rinj e më të guximshëm të kohës, sidomos prerafaelitët dhe estetët. Akademia Mbretërore, me ekspozitën e saj të madhe vjetore, ishte vendi i artit zyrtar e tradicional.

do t'i bënte pleqtë mjaft xhelozë, nëse pleqtë janë ndonjëherë të aftë për ndonjë emocion."

— E di që do të qeshësh me mua, — u përgjigj ai, — por vërtet nuk mund ta ekspozoj. Kam futur shumë nga vetja ime në të.

Lord Henri u shtri në divan dhe qeshi.

— Po, e dija që do të qeshje; por është krejt e vërtetë, megjithatë.

— Shumë nga vetja jote në të! Për nder, Bazil, nuk e dija që ishe kaq mendjemadh; dhe vërtet nuk shoh asnjë ngjashmëri mes teje, me atë fytyrën tënde të ashpër e të fortë dhe flokët e zinj si qymyr, dhe këtij Adonisi të ri,[3] që duket sikur është bërë prej fildishi dhe petalesh trëndafili. Po, Bazil i dashur, ai është një Narcis,[4] kurse ti — mirë, sigurisht, ti ke një shprehje intelektuale e të tjera si këto. Por bukuria, bukuria e vërtetë, mbaron atje ku fillon një shprehje intelektuale. Intelekti në vetvete është një formë ekzagjerimi dhe shkatërron harmoninë e çdo fytyre. Në çastin që ulesh të mendosh, bëhesh i tëri hundë, ose i tëri ballë, ose diçka e tmerrshme. Shiko njerëzit e suksesshëm në cilindo profesion të ditur. Sa të shëmtuar janë! Përveç, natyrisht, në Kishë. Por në Kishë, në fund të fundit, nuk mendojnë. Një peshkop vazhdon të thotë në moshën tetëdhjetëvjeçare atë që i kanë thënë ta thotë kur ishte djalë tetëmbëdhjetëvjeçar, dhe si pasojë e natyrshme duket gjithmonë krejt i mrekullueshëm. Miku yt i ri misterioz, emrin e të cilit nuk ma ke thënë kurrë, por portreti i të cilit më magjeps vërtet, nuk mendon kurrë. Për këtë jam krejt i sigurt. Ai është ndonjë qenie e bukur pa tru, që do të duhej të ishte gjithmonë këtu në dimër, kur s'kemi lule për të parë, dhe gjithmonë këtu në verë, kur duam diçka që të na freskojë mendjen. Mos e lajkato veten, Bazil: nuk i ngjan aspak.

---

[3] Adonisi: në mitologjinë greke, një djalë aq i bukur sa e dashuroi vetë Afërdita. Emri i tij është bërë sinonim i bukurisë mashkullore.

[4] Narcisi: djalosh i mitit grek që u dashurua me pasqyrimin e vet në ujë dhe u tret duke e soditur. Prej tij vjen fjala narcisizëm.

— Nuk më kupton, Harri, — u përgjigj artisti. — Sigurisht që nuk i ngjaj. E di këtë shumë mirë. Në fakt, do të më vinte keq po t'i ngjaja. Ngre supet? Të them të vërtetën. Ka një fatalitet në çdo dallim fizik e intelektual, atë lloj fataliteti që duket se ndjek nëpër histori hapat e lëkundur të mbretërve. Më mirë të mos ndryshosh nga të tjerët. Të shëmtuarit dhe budallenjtë janë më me fat në këtë botë. Mund të rrinë rehat dhe ta shikojnë shfaqjen me gojë hapur. Nëse nuk dinë gjë nga fitorja, të paktën u kursehet njohja e humbjes. Jetojnë siç do të duhej të jetonim të gjithë: të patrazuar, indiferentë dhe pa shqetësim. As u sjellin rrënim të tjerëve, as e pësojnë kurrë nga duar të huaja. Rangu dhe pasuria jote, Harri; mendja ime, e tillë siç është; arti im, sido që të vlejë; bukuria e Dorian Grejit — të gjithë do të vuajmë për atë që na kanë dhënë perënditë, do të vuajmë tmerrësisht.

— Dorian Grej? Ky është emri i tij? — pyeti Lord Henri, duke përshkuar studion drejt Bazil Hollvardit.

— Po, ky është emri i tij. Nuk kisha ndër mend të ta thosha.

— Po pse jo?

— Oh, nuk mund ta shpjegoj. Kur më pëlqejnë shumë njerëzit, nuk ia them kurrë emrin e tyre askujt. Është si të dorëzosh një pjesë të tyre. Kam arritur ta dua fshehtësinë. Më duket se është e vetmja gjë që mund ta bëjë jetën moderne misterioze ose të mrekullueshme për ne. Gjëja më e zakonshme bëhet e këndshme, mjafton ta fshehësh. Tani, kur largohem nga qyteti, nuk u them kurrë njerëzve të mi ku po shkoj. Po t'ua thosha, do ta humbisja gjithë kënaqësinë. Është zakon pa mend, guxoj të them, por disi duket se i sjell shumë romancë jetës. Besoj se më quan tepër budalla për këtë?

— Aspak, — u përgjigj Lord Henri, — aspak, Bazil i dashur. Duket se harron që jam i martuar, dhe hiri i vetëm i martesës është se e bën një jetë mashtrimi absolutisht të domosdoshme për të dyja palët. Unë s'e di kurrë ku është gruaja ime, dhe gruaja ime s'e di kurrë ç'bëj unë. Kur takohemi — sepse takohemi herë

pas here, kur hamë darkë jashtë bashkë, ose shkojmë te Duka — i tregojmë njëri-tjetrit historitë më absurde me fytyrat më serioze. Gruaja ime është shumë e zonja në këtë, në fakt shumë më e zonja se unë. Ajo nuk i ngatërron kurrë datat, kurse unë gjithmonë. Por kur më zë, nuk bën fare sherr. Ndonjëherë do të doja ta bënte; por ajo thjesht qesh me mua.

— E urrej mënyrën si flet për jetën tënde bashkëshortore, Harri, — tha Bazil Hollvardi, duke ecur ngadalë drejt derës që të nxirrte në kopsht. — Besoj se në të vërtetë je burrë shumë i mirë, por që të vjen krejt turp për virtytet e tua. Je njeri i jashtëzakonshëm. Nuk thua kurrë ndonjë gjë morale dhe nuk bën kurrë ndonjë gjë të gabuar. Cinizmi yt është thjesht një pozë.

— Të qenit i natyrshëm është thjesht një pozë, dhe poza më acaruese që njoh, — thirri Lord Henri duke qeshur; dhe dy të rinjtë dolën bashkë në kopsht dhe u rehatuan në një stol të gjatë prej bambuje që qëndronte në hijen e një shkurreje të lartë dafine. Drita e diellit rrëshqiste mbi gjethet e lëmuara. Në bar, margaritat e bardha drithëronin.

Pas një heshtjeje, Lord Henri nxori orën. „Kam frikë se duhet të shkoj, Bazil," murmuriti ai, „dhe para se të shkoj, ngul këmbë që t'i përgjigjesh një pyetjeje që ta bëra pak kohë më parë."

— Cilës pyetjeje? — tha piktori, me sytë të ngulur në tokë.

— E di shumë mirë.

— Nuk e di, Harri.

— Atëherë po ta them. Dua të më shpjegosh pse nuk do ta ekspozosh portretin e Dorian Grejit. Dua arsyen e vërtetë.

— Ta thashë arsyen e vërtetë.

— Jo, nuk ma the. The se ishte ngaqë kishte shumë nga vetja jote në të. E kjo është fëmijëri.

— Harri, — tha Bazil Hollvardi, duke e parë drejt e në sy, — çdo portret që pikturohet me ndjenjë është portret i artistit, jo i modelit. Modeli është vetëm rasti, shkasi. Nuk është ai që zbulohet nga piktori; është më tepër piktori ai që, mbi pëlhurën

e ngjyrosur, zbulon veten. Arsyeja pse nuk do ta ekspozoj këtë pikturë është se kam frikë se kam treguar në të sekretin e shpirtit tim.

Lord Henri qeshi. „Dhe cili është ai?“ pyeti.

— Do të ta them, — tha Hollvardi; por në fytyrë iu shfaq një shprehje hutimi.

— Jam tërë pritje, Bazil, — vazhdoi shoku i tij, duke i hedhur një vështrim.

— Oh, në të vërtetë ka fare pak për të treguar, Harri, — u përgjigj piktori; — dhe kam frikë se mezi do ta kuptosh. Ndoshta mezi do ta besosh.

Lord Henri buzëqeshi dhe, duke u përkulur, këputi nga bari një margaritë me petale rozë dhe e vështroi. „Jam krejt i sigurt që do ta kuptoj,“ u përgjigj, duke ngulur sytë në diskun e vogël të artë me pupla të bardha, „dhe sa për të besuar gjërat, unë mund të besoj çdo gjë, me kusht që të jetë krejtësisht e pabesueshme.“

Era shkundi disa lule nga pemët, dhe tufat e rënda të jargavanit, me yjet e tyre të grumbulluar, lëkundeshin andej-këtej në ajrin e plogësht. Një karkalec nisi të këndonte pranë murit, dhe si një fije e kaltër, një pilivesë e gjatë e e hollë kaloi pezull me flatrat e saj prej garze ngjyrë kafe. Lord Henrit iu duk sikur mund ta dëgjonte zemrën e Bazil Hollvardit duke rrahur, dhe pyeste veten se ç'do të vinte.

— Historia është thjesht kjo, — tha piktori pas pak. — Dy muaj më parë shkova te Ledi Brandoni, në një pritje ku s'kishe ku të hidhje mollën. E di që ne artistët e varfër duhet të shfaqemi në shoqëri herë pas here, vetëm për t'i kujtuar publikut se nuk jemi të egër. Me një frak e një kravatë të bardhë, siç më the njëherë, kushdo, madje edhe një agjent burse, mund të fitojë emrin e njeriut të qytetëruar. Pra, pasi kisha ndenjur në sallë rreth dhjetë minuta, duke folur me ca zonja plaka fisnike, të stërmëdha e të stolisura tepër, dhe me akademikë të mërzitshëm, papritur e ndjeva se dikush po më shikonte. U ktheva përgjysmë dhe pashë

Dorian Grejin për herë të parë. Kur na u takuan sytë, ndjeva se po zbehesha. Më pushtoi një ndjesi e çuditshme tmerri. E kuptova se isha ballë për ballë me dikë, personaliteti i thjeshtë i të cilit ishte aq magjepsës, saqë po ta lejoja, do të më përpinte gjithë natyrën, gjithë shpirtin, madje vetë artin tim. Nuk doja asnjë ndikim të jashtëm në jetën time. Ti vetë e di, Harri, sa i pavarur jam nga natyra. Gjithmonë kam qenë zot i vetes; të paktën kështu kisha qenë gjithmonë, derisa takova Dorian Grejin. Pastaj — por nuk di si të ta shpjegoj. Diçka dukej sikur më thoshte se isha në prag të një krize të tmerrshme në jetën time. Kisha një ndjesi të çuditshme se fati më ruante gëzime të rralla dhe dhimbje të rralla. U frikësova dhe u ktheva të dilja nga salla. Nuk ishte ndërgjegjja që më shtyu ta bëja: ishte një lloj frikacakërie. Nuk ia njoh vetes asnjë meritë që u përpoqa të ikja.

— Ndërgjegjja dhe frikacakëria janë në të vërtetë e njëjta gjë, Bazil. Ndërgjegjja është emri tregtar i firmës. Kaq.

— Nuk e besoj këtë, Harri, dhe nuk besoj se e beson as ti. Sidoqoftë, cilido qoftë motivi im — dhe mund të ketë qenë krenaria, sepse dikur isha shumë krenar — sigurisht e çava me mundim deri te dera. Atje, natyrisht, u përplasa me Ledi Brandonin. „Mos po ikni kaq shpejt, zoti Hollvard?“ ulëriti ajo. E njeh zërin e saj çuditërisht të mprehtë?

— Po; është pallua në gjithçka, përveç bukurisë, — tha Lord Henri, duke e shqyer margaritën copë-copë me gishtat e tij të gjatë e nervozë.

— Nuk mund ta hiqja qafe. Më çoi te pinjollë mbretërorë, te njerëz me yje e urdhra nderi, te zonja të moshuara me diadema gjigante dhe hundë papagalli. Fliste për mua si për mikun e saj më të shtrenjtë. E kisha takuar vetëm një herë më parë, por i kishte hipur në kokë të më bënte qendër të vëmendjes. Besoj se ndonjë pikturë e imja kishte pasur sukses të madh në atë kohë, ose të paktën ishte bërë llafe nëpër gazetat e lira, që është standardi i pavdekësisë në shekullin e nëntëmbëdhjetë. Papritur

u gjenda ballë për ballë me djaloshin, personaliteti i të cilit më kishte trazuar në mënyrë kaq të çuditshme. Ishim shumë afër, gati sa preknim njëri-tjetrin. Sytë na u takuan sërish. Ishte e pamatur nga ana ime, por i kërkova Ledi Brandonit të më njihte me të. Ndoshta s'ishte edhe aq e pamatur, në fund të fundit. Ishte thjesht e pashmangshme. Do të kishim folur me njëri-tjetrin edhe pa na prezantuar njeri. Jam i sigurt për këtë. Dorian ma tha më pas po këtë gjë. Edhe ai ndjeu se ishim të paracaktuar ta njihnim njëri-tjetrin.

— Dhe si e përshkroi Ledi Brandoni këtë djalë të mrekullueshëm? — pyeti shoku i tij. — E di që ajo e ka zakon të bëjë një *précis*[5] të shpejtë për të gjithë mysafirët e saj. Më kujtohet kur më çoi te një zotëri plak, grindavec e kuqalosh në fytyrë, i mbuluar anembanë me dekorata e shirita, dhe më pëshpëriti në vesh me fërshëllimë, me një pëshpëritje tragjike që duhet ta kenë dëgjuar krejt mirë të gjithë në sallë, detajet më të habitshme. Unë thjesht ia mbatha. Më pëlqen t'i zbuloj njerëzit vetë. Por Ledi Brandoni i trajton mysafirët ashtu siç trajton ankandxhiu mallin e tij. Ose i shpjegon aq sa nuk mbetet gjë prej tyre, ose të tregon gjithçka për ta, përveç asaj që do të doje të dije.

— E gjora Ledi Brandon! Je i ashpër me të, Harri! — tha Hollvardi pa gjallëri.

— Miku im, ajo u përpoq të themelonte një *salon*[6] dhe ia doli vetëm të hapte një restorant. Si mund ta admiroja? Po më thuaj, ç'tha për zotin Dorian Grej?

— Oh, diçka të tillë: „Djalë i adhurueshëm — nëna e tij e gjorë dhe unë, krejtësisht të pandara. E kam harruar fare ç'bën — kam frikë se — s'bën asgjë — ah, po, i bie pianos — apo violinës, i dashur zoti Grej?“ Asnjëri prej nesh s'e mbajti dot të qeshurën, dhe u bëmë miq menjëherë.

[5] *Précis* (frëngjisht): përmbledhje e shkurtër.

[6] *Salon* (frëngjisht): mbrëmje e rregullt në shtëpinë e një zonje të shquar, ku mblidheshin shkrimtarë, artistë e politikanë për të biseduar.

— E qeshura nuk është aspak fillim i keq për një miqësi, dhe është fundi më i mirë për të, — tha lordi i ri, duke këputur një margaritë tjetër.

Hollvardi tundi kokën. „Ti nuk e kupton ç'është miqësia, Harri," murmuriti ai, „e as ç'është armiqësia, po të duash. Ti i pëlqen të gjithë; domethënë, të gjithë të lënë indiferent."

— Sa tmerrësisht i padrejtë je! — thirri Lord Henri, duke e shtyrë kapelën pas dhe duke vështruar lart retë e vogla që, si shtëllunga të shpështjelluara mëndafshi të bardhë e të ndritshëm, endeshin nëpër kupën bruz të qiellit veror. — Po; tmerrësisht i padrejtë. Unë bëj dallim të madh mes njerëzve. Miqtë i zgjedh për pamjen e tyre të bukur, të njohurit për karakterin e mirë, dhe armiqtë për intelektin e mirë. Njeriu nuk mund të jetë kurrë tepër i kujdesshëm në zgjedhjen e armiqve. Unë nuk kam asnjë që të jetë budalla. Të gjithë janë njerëz me njëfarë fuqie intelektuale, dhe si pasojë të gjithë më çmojnë. A është shumë mendjemadhësi nga ana ime? Mendoj se është mjaft mendjemadhësi.

— Edhe unë kështu mendoj, Harri. Por sipas kategorisë sate, unë duhet të jem thjesht një i njohur.

— Bazil, miku im i vjetër, ti je shumë më tepër se një i njohur.

— Dhe shumë më pak se një mik. Një lloj vëllai, besoj?

— Oh, vëllezërit! Nuk i dua shumë vëllezërit. Vëllai im i madh nuk do të vdesë, kurse vëllezërit e mi të vegjël duket sikur s'bëjnë gjë tjetër veç kësaj.

— Harri! — thirri Hollvardi, duke vrenjtur vetullat.

— Miku im, s'po flas krejt seriozisht. Por s'mund të mos i urrej të afërmit e mi. Besoj se kjo vjen nga fakti që askush prej nesh s'i duron dot të tjerët të kenë të njëjtat të meta si ne. E kuptoj plotësisht tërbimin e demokracisë angleze kundër asaj që ata e quajnë veset e shtresave të larta. Masat e ndiejnë se pijanllëku, budallallëku dhe imoraliteti duhet të jenë prona e tyre e veçantë, dhe nëse dikush prej nesh bëhet gazi i botës, ai po gjuan pa leje

në rezervatin e tyre. Kur i gjori Southwark përfundoi në gjyqin e divorcit, indinjata e tyre qe vërtet madhështore. E megjithatë nuk besoj se dhjetë për qind e proletariatit jetojnë si duhet.

— Nuk jam dakord me asnjë fjalë nga sa the, dhe për më tepër, Harri, jam i sigurt që as ti nuk je.

Lord Henri përkëdheli mjekrën e tij të mprehtë ngjyrë kafe dhe trokiti majën e çizmes së llustruar me një bastun abanozi me xhufka. „Sa anglez që je, Bazil! Është hera e dytë që e bën këtë vërejtje. Nëse i paraqet një ide një anglezi të vërtetë — gjë gjithmonë e pamatur — atij s'i shkon kurrë ndër mend të shqyrtojë nëse ideja është e drejtë apo e gabuar. E vetmja gjë që ka rëndësi për të është nëse ti vetë e beson apo jo. Por vlera e një ideje s'ka asgjë të bëjë me sinqeritetin e njeriut që e shpreh. Përkundrazi, ka shumë gjasa që sa më i pasinqertë të jetë njeriu, aq më thjesht intelektuale të jetë ideja, sepse në atë rast nuk do të ngjyroset as nga nevojat, as nga dëshirat, as nga paragjykimet e tij. Megjithatë, s'kam ndër mend të diskutoj politikë, sociologji apo metafizikë me ty. Më pëlqejnë njerëzit më tepër se parimet, dhe më pëlqejnë njerëzit pa parime më tepër se çdo gjë tjetër në botë. Më trego më shumë për zotin Dorian Grej. Sa shpesh e sheh?“

— Çdo ditë. Nuk mund të isha i lumtur po të mos e shihja çdo ditë. Më është absolutisht i domosdoshëm.

— Sa e jashtëzakonshme! Mendoja se s'do të të interesonte kurrë asgjë tjetër veç artit tënd.

— Ai tani është gjithë arti im, — tha piktori me rëndesë. — Ndonjëherë mendoj, Harri, se ka vetëm dy epoka me rëndësi në historinë e botës. E para është shfaqja e një mjeti të ri për artin, dhe e dyta është shfaqja e një personaliteti të ri, po ashtu për artin. Ajo që qe shpikja e pikturës me vaj për venecianët, ajo që qe fytyra e Antinoit[7] për skulpturën e vonë greke, kjo do të jetë

[7] Antinoi: djalë i ri nga Bitinia, i preferuari i perandorit Hadrian, që u mbyt në Nil më 130 pas Krishtit. Hadriani e hyjnizoi, dhe fytyra e tij u bë një nga modelet më të shpeshta të skulpturës së vonë greke e romake.

një ditë për mua fytyra e Dorian Grejit. Nuk është vetëm që e pikturoj, e vizatoj, e skicoj. Sigurisht, të gjitha këto i kam bërë. Por ai është shumë më tepër për mua se një model a një pozues. Nuk do të të them se jam i pakënaqur me atë që kam bërë prej tij, apo se bukuria e tij është e tillë që arti s'mund ta shprehë. S'ka gjë që arti s'mund ta shprehë, dhe e di që puna që kam bërë që kur takova Dorian Grejin është punë e mirë, është puna më e mirë e jetës sime. Por në një mënyrë të çuditshme — pyes veten nëse do të më kuptosh? — personaliteti i tij më ka sugjeruar një mënyrë krejt të re në art, një formë krejt të re stili. I shoh gjërat ndryshe, i mendoj ndryshe. Tani mund ta rikrijoj jetën në një mënyrë që më kishte qenë e fshehur më parë. „Një ëndërr forme në ditë mendimi“ — kush e thotë këtë? E kam harruar; por ja ç'ka qenë Dorian Greji për mua. Prania thjesht e dukshme e këtij djaloshi — sepse për mua është pak më shumë se një djalosh, ndonëse në të vërtetë i ka kaluar të njëzetat — prania e tij thjesht e dukshme — ah! a mund ta kuptosh vallë gjithçka do të thotë kjo? Pa e ditur, ai më përcakton vijat e një shkolle të re, një shkolle që do të ketë në vetvete gjithë pasionin e frymës romantike, gjithë përsosmërinë e frymës greke. Harmonia e shpirtit dhe e trupit — sa gjë e madhe është kjo! Ne, në marrëzinë tonë, i kemi ndarë të dyja dhe kemi shpikur një realizëm që është vulgar, një idealitet që është i zbrazët. Harri! sikur ta dije ç'është Dorian Greji për mua! E mban mend atë peizazhin tim, për të cilin Agnew më ofroi një çmim kaq të madh, por që s'pranova të ndahesha prej tij? Është një nga gjërat më të mira që kam bërë ndonjëherë. E pse është kështu? Sepse, ndërsa e pikturoja, Dorian Greji ishte ulur pranë meje. Një ndikim i hollë kaloi prej tij te unë, dhe për herë të parë në jetën time pashë në pyllin e zakonshëm mrekullinë që gjithmonë e kisha kërkuar dhe gjithmonë më kishte shpëtuar.

— Bazil, kjo është e jashtëzakonshme! Duhet ta shoh Dorian Grejin.

Hollvardi u ngrit nga stoli dhe nisi të ecte lart e poshtë nëpër kopsht. Pas pak u kthye. „Harri," tha ai, „Dorian Greji për mua është thjesht një motiv në art. Ti mund të mos shohësh asgjë tek ai. Unë shoh gjithçka tek ai. Ai nuk është kurrë më i pranishëm në veprën time se kur aty nuk ka asnjë figurë të tij. Ai është një sugjerim, siç të thashë, i një mënyre të re. E gjej te lakoret e disa vijave, te bukuria dhe hollësitë e disa ngjyrave. Kaq."

— Atëherë pse nuk do ta ekspozosh portretin e tij? — pyeti Lord Henri.

— Sepse, pa e pasur qëllim, kam futur në të njëfarë shprehjeje të gjithë kësaj idhujtarie të çuditshme artistike, për të cilën, sigurisht, nuk kam dashur kurrë t'i flas atij. Ai s'di asgjë për këtë. S'do të dijë kurrë asgjë. Por bota mund ta marrë me mend, dhe unë nuk do ta zhvesh shpirtin tim para syve të tyre të cekët e kureshtarë. Zemra ime nuk do të vihet kurrë nën mikroskopin e tyre. Ka shumë nga vetja ime në atë gjë, Harri — shumë nga vetja ime!

— Poetët nuk janë aq skrupulozë sa ti. Ata e dinë sa i dobishëm është pasioni për botimin. Sot një zemër e thyer arrin shumë ribotime.

— I urrej për këtë, — thirri Hollvardi. — Një artist duhet të krijojë gjëra të bukura, por s'duhet të fusë në to asgjë nga jeta e vet. Jetojmë në një kohë kur njerëzit e trajtojnë artin sikur të ishte menduar si një formë autobiografie. E kemi humbur ndjenjën abstrakte të bukurisë. Një ditë do t'i tregoj botës ç'është ajo; dhe pikërisht për këtë arsye bota s'do ta shohë kurrë portretin tim të Dorian Grejit.

— Mendoj se gabon, Bazil, por s'do të debatoj me ty. Vetëm të humburit intelektualisht debatojnë. Më thuaj, të do shumë Dorian Greji?

Piktori u mendua për disa çaste. „Më pëlqen," u përgjigj pas një heshtjeje; „e di që më pëlqen. Sigurisht, e lajkatoj tmerrësisht. Gjej një kënaqësi të çuditshme duke i thënë gjëra që e di se

do të pendohem që i kam thënë. Si rregull, ai është i ëmbël me mua, dhe rrimë në studio e flasim për një mijë gjëra. Herë pas here, megjithatë, është tmerrësisht i pakujdesshëm dhe duket sikur gjen kënaqësi të vërtetë duke më shkaktuar dhimbje. Atëherë ndiej, Harri, se ia kam dhënë gjithë shpirtin tim dikujt që e trajton sikur të ishte një lule për ta vënë në xhaketë, një copë zbukurimi për të kënaqur mendjemadhësinë e tij, një stoli për një ditë vere."

— Ditët e verës, Bazil, kanë prirjen të zgjaten, — murmuriti Lord Henri. — Ndoshta ti do të lodhesh më shpejt se ai. Është gjë e trishtueshme për ta menduar, por s'ka dyshim se gjeniu zgjat më shumë se bukuria. Kjo shpjegon faktin që të gjithë mundohemi aq shumë ta mbiedukojmë veten. Në luftën e egër për ekzistencë, duam të kemi diçka që zgjat, dhe kështu i mbushim mendjet me plehra e me fakte, me shpresën budallaqe se do ta mbajmë vendin tonë. Njeriu i informuar plotësisht — ky është ideali modern. Dhe mendja e njeriut të informuar plotësisht është gjë e tmerrshme. Është si një dyqan *bric-à-brac*,[8] plot përbindësha e pluhur, ku çdo gjë ka çmim më të lartë se vlera e saj e vërtetë. Megjithatë, mendoj se do të lodhesh i pari ti. Një ditë do ta shikosh mikun tënd dhe do të të duket pak i shtrembër në vizatim, ose nuk do të të pëlqejë toni i ngjyrës së tij, ose diçka tjetër. Do ta qortosh me hidhërim në zemrën tënde dhe do të mendosh seriozisht se ai është sjellë shumë keq me ty. Herën tjetër që të vijë, do të jesh krejt i ftohtë e indiferent. Do të jetë shumë keq, sepse do të të ndryshojë. Ajo që më tregove është krejt një romancë, një romancë arti, mund ta quash, dhe gjëja më e keqe kur ke një romancë të çfarëdo lloji është se të lë kaq joromantik.

[8] *Bric-à-brac* (frëngjisht): sende të vjetra e të përziera, rrangulla pa ndonjë vlerë të madhe.

— Harri, mos fol kështu. Sa të jem gjallë, personaliteti i Dorian Grejit do të më sundojë. Ti nuk mund të ndiesh atë që ndiej unë. Ti ndryshon shumë shpesh.

— Ah, Bazil i dashur, pikërisht për këtë mund ta ndiej. Ata që janë besnikë njohin vetëm anën e parëndësishme të dashurisë: janë të pabesët ata që njohin tragjeditë e saj. — Dhe Lord Henri ndezi shkrepësen mbi një kuti të hijshme argjendi dhe nisi të pinte një cigare me një pamje të vetëdijshme e të kënaqur, sikur ta kishte përmbledhur botën në një frazë. Në gjethet e gjelbra si llak të urthit dëgjohej fëshfërima e harabelave që cicërinin, dhe hijet e kaltra të reve ndiqnin njëra-tjetrën nëpër bar si dallëndyshe. Sa e këndshme ishte në kopsht! Dhe sa të mrekullueshme ishin emocionet e të tjerëve! Shumë më të mrekullueshme se idetë e tyre, i dukej atij. Shpirti i vetvetes dhe pasionet e miqve — ja gjërat magjepsëse të jetës. Përfytyroi me një zbavitje të heshtur drekën e mërzitshme që e kishte humbur duke ndenjur kaq gjatë me Bazil Hollvardin. Po të kishte shkuar te halla, me siguri do të kishte takuar atje Lord Gudbodin, dhe gjithë biseda do të kishte qenë për ushqimin e të varfërve dhe nevojën për banesa model. Çdo klasë do të kishte predikuar rëndësinë e atyre virtyteve që nuk i nevojiteshin fare në jetën e vet. Të pasurit do të kishin folur për vlerën e kursimit, dhe dembelët do të ishin bërë elokuentë për dinjitetin e punës. Sa bukur që i kishte shpëtuar gjithë kësaj! Ndërsa mendonte për hallën, një ide dukej sikur i shkrepi. U kthye nga Hollvardi dhe tha: — Miku im, sapo më ra ndër mend.

— Ç'të ra ndër mend, Harri?

— Ku e kam dëgjuar emrin e Dorian Grejit.

— Ku? — pyeti Hollvardi, duke vrenjtur pak vetullat.

— Mos u bëj kaq i inatosur, Bazil. Ishte te halla ime, Ledi Agata. Më tha se kishte zbuluar një djalë të mrekullueshëm që do ta ndihmonte në East End, dhe se emri i tij ishte Dorian Grej. Detyrohem të them se nuk më tha kurrë që ishte i pashëm. Gratë

s'kanë sy për bukurinë; të paktën gratë e mira s'kanë. Më tha se ishte shumë i përkushtuar dhe kishte natyrë të bukur. Menjëherë përfytyrova një qenie me syze e flokë të lëshuar, tmerrësisht pikalosh, që ecën rëndë-rëndë me këmbë të stërmëdha. Sikur ta dija që ishte miku yt.

— Më vjen shumë mirë që s'e dije, Harri.

— Pse?

— Nuk dua ta takosh.

— Nuk do që ta takoj?

— Jo.

— Zoti Dorian Grej është në studio, zotëri, — tha kryeshërbëtori, duke hyrë në kopsht.

— Tani duhet të më prezantosh, — thirri Lord Henri duke qeshur.

Piktori u kthye nga shërbëtori, që qëndronte duke pulitur sytë në dritën e diellit. „Thuaji zotit Grej të presë, Parker: vij pas pak çastesh.“ Shërbëtori u përkul dhe u ngjit nëpër shteg.

Pastaj vështroi Lord Henrin. „Dorian Greji është miku im më i shtrenjtë,“ tha ai. „Ka një natyrë të thjeshtë dhe të bukur. Halla jote kishte krejt të drejtë në atë që tha për të. Mos e prish. Mos u përpiq të ndikosh mbi të. Ndikimi yt do të ishte i keq. Bota është e gjerë dhe ka plot njerëz të mrekullueshëm. Mos ma merr personin e vetëm që i jep artit tim çfarëdo hiri që ka: jeta ime si artist varet prej tij. Mos harro, Harri: kam besim te ti.“ Fliste shumë ngadalë, dhe fjalët dukeshin sikur i dilnin me zor, gati kundër vullnetit të tij.

— Ç'marrëzira që flet! — tha Lord Henri duke buzëqeshur, dhe, duke e kapur Hollvardin për krahu, gati e futi brenda në shtëpi.

Kapitulli II

Kur hynë, panë Dorian Grejin. Ishte ulur në piano, me shpinë nga ata, dhe po shfletonte faqet e një vëllimi me „Skenat e pyllit“ të Shumanit.[9] „Duhet të m'i japësh hua këto, Bazil,“ thirri ai. „Dua t'i mësoj. Janë krejt të mrekullueshme.“

— Kjo varet krejtësisht nga si do të pozosh sot, Dorian.

— Oh, jam lodhur së pozuari, dhe s'dua një portret të vetes në madhësi natyrale, — u përgjigj djaloshi, duke u rrotulluar mbi stolin e pianos me një mënyrë kokëfortë e nazelie. Kur pa Lord Henrin, një skuqje e lehtë i ngjyrosi faqet për një çast, dhe u ngrit me vrull. — Më fal, Bazil, por nuk e dija që kishe njeri me vete.

— Ky është Lord Henri Uotoni, Dorian, një mik i vjetër imi nga Oksfordi. Sapo po i tregoja sa model i shkëlqyer ishe, dhe tani e prishe gjithçka.

— Nuk ma keni prishur kënaqësinë e njohjes me ju, zoti Grej, — tha Lord Henri, duke bërë një hap përpara dhe duke i zgjatur dorën. — Halla ime më ka folur shpesh për ju. Jeni një nga të preferuarit e saj, dhe, kam frikë, edhe një nga viktimat e saj.

— Tani për tani jam në listën e zezë të Ledi Agatës, — u përgjigj Dorian me një pamje qesharake pendimi. — I premtova të shkoja

[9] Robert Schumann (1810–1856): kompozitor gjerman. *Skenat e pyllit* (*Waldszenen*, 1849) janë një cikël me nëntë pjesë të shkurtra për piano.

me të në një klub në Whitechapel[10] të martën e kaluar, dhe vërtet e harrova fare. Duhej të luanim bashkë një duet — besoj, tre duete. Nuk e di ç'do të më thotë. Kam shumë frikë të shkoj ta takoj.

— Oh, do t'ju pajtoj unë me hallën time. Ju është krejt e përkushtuar. Dhe s'besoj se ka vërtet rëndësi që nuk ishit atje. Publiku me siguri mendoi se ishte duet. Kur Halla Agata ulet në piano, bën zhurmë sa për dy veta.

— Kjo është shumë e keqe për të, dhe jo shumë e këndshme për mua, — u përgjigj Dorian duke qeshur.

Lord Henri e vështroi. Po, ishte me të vërtetë jashtëzakonisht i pashëm, me ato buzë të kuqe flakë të lakuara hollë, ata sy të kaltër e të çiltër, ata flokë të artë kaçurrelë. Kishte diçka në fytyrën e tij që të bënte t'i besoje menjëherë. E gjithë çiltërsia e rinisë ishte aty, si dhe gjithë dlirësia e zjarrtë e rinisë. Ndjeje se e kishte ruajtur veten të panjollosur nga bota. S'ishte çudi që Bazil Hollvardi e adhuronte.

— Jeni tepër i hijshëm për t'u marrë me filantropi, zoti Grej — shumë tepër i hijshëm. — Dhe Lord Henri u hodh në divan dhe hapi kutinë e cigareve.

Piktori kishte qenë i zënë duke përzier ngjyrat dhe duke përgatitur penelat. Dukej i shqetësuar, dhe kur dëgjoi vërejtjen e fundit të Lord Henrit, i hodhi një vështrim, hezitoi për një çast, pastaj tha: „Harri, dua ta mbaroj këtë pikturë sot. A do ta quaje tmerrësisht të pasjellshme nga ana ime po të të kërkoja të ikje?“

Lord Henri buzëqeshi dhe vështroi Dorian Grejin. „Të iki, zoti Grej?“ pyeti ai.

— Oh, ju lutem, mos ikni, Lord Henri. E shoh që Bazili është në një nga ato humoret e tij të vrenjtura, dhe s'e duroj dot kur ngrys

[10] Whitechapel: lagje e varfër në East End të Londrës, e njohur atëherë për mjerimin dhe krimin. Aty vepronin shumë klube e shoqata bamirësie, ku zonjat e shoqërisë së lartë shkonin për të „ndihmuar“ të varfrit.

fytyrën. Për më tepër, dua të më thoni pse s'duhet të merrem me filantropi.

— Nuk e di nëse do t'jua them këtë, zoti Grej. Është temë aq e mërzitshme sa do të duhej të flisje seriozisht për të. Por sigurisht nuk do t'ia mbath, tani që më kërkuat të qëndroj. Nuk të vjen keq vërtet, Bazil, apo jo? Më ke thënë shpesh që të pëlqen që modelet e tua të kenë dikë me të cilin të bisedojnë.

Hollvardi kafshoi buzën. „Nëse Dorian e dëshiron, sigurisht që duhet të rrish. Tekat e Dorianit janë ligj për të gjithë, përveç për vetë atë."

Lord Henri mori kapelën dhe dorezat. „Je shumë këmbëngulës, Bazil, por kam frikë se duhet të iki. I kam premtuar një njeriu ta takoj te Orleans. Mirupafshim, zoti Grej. Ejani të më shihni ndonjë pasdite në Curzon Street. Jam pothuajse gjithmonë në shtëpi në orën pesë. Më shkruani kur të vini. Do të më vinte keq të mos ju gjeja."

— Bazil, — thirri Dorian Greji, — nëse Lord Henri Uotoni ikën, do të iki edhe unë. Ti s'e hap kurrë gojën kur pikturon, dhe është tmerrësisht e mërzitshme të qëndrosh mbi një podium e të përpiqesh të dukesh i këndshëm. Kërkoji të rrijë. Unë ngul këmbë.

— Rri, Harri, për hatër të Dorianit dhe për hatrin tim, — tha Hollvardi, duke vështruar me vëmendje pikturën. — Është krejt e vërtetë, nuk flas kurrë kur punoj, as nuk dëgjoj, dhe duhet të jetë tmerrësisht e mërzitshme për modelet e mia fatkeqe. Të lutem të rrish.

— Po njeriu im te Orleans?

Piktori qeshi. „S'besoj se do të ketë ndonjë vështirësi me këtë. Ulu prapë, Harri. Dhe tani, Dorian, hip në podium dhe mos lëviz shumë, as mos i kushto vëmendje asaj që thotë Lord Henri. Ai ka ndikim shumë të keq mbi të gjithë miqtë e tij, me përjashtim të vetëm të meje."

Dorian Greji u ngjit në podium me pamjen e një martiri të ri grek dhe i bëri një *moue*[11] të vogël pakënaqësie Lord Henrit, të cilin e kishte pëlqyer mjaft. Ishte kaq i ndryshëm nga Bazili. Bënin një kontrast të këndshëm. Dhe kishte një zë kaq të bukur. Pas disa çastesh i tha: „Vërtet keni ndikim shumë të keq, Lord Henri? Aq të keq sa thotë Bazili?“

— S'ka ndikim të mirë, zoti Grej. Çdo ndikim është imoral — imoral nga pikëpamja shkencore.

— Pse?

— Sepse të ndikosh mbi një njeri do të thotë t'i japësh shpirtin tënd. Ai s'i mendon më mendimet e veta të natyrshme, as nuk digjet nga pasionet e veta të natyrshme. Virtytet e tij s'janë të vërteta për të. Mëkatet e tij, nëse ekzistojnë gjëra të tilla si mëkatet, janë të huazuara. Ai bëhet jehona e muzikës së dikujt tjetër, aktori i një roli që s'është shkruar për të. Qëllimi i jetës është zhvillimi i vetvetes. Ta realizosh natyrën tënde në mënyrë të përsosur — për këtë jemi këtu secili prej nesh. Njerëzit sot kanë frikë nga vetja. Kanë harruar më të lartën e të gjitha detyrave, detyrën që ka njeriu ndaj vetvetes. Sigurisht, janë bamirës. Ushqejnë të uriturit dhe veshin lypësin. Por shpirtrat e tyre vdesin urie e mbeten lakuriq. Guximi ka ikur nga raca jonë. Ndoshta s'e kemi pasur kurrë vërtet. Tmerri nga shoqëria, që është themeli i moralit, tmerri nga Zoti, që është sekreti i fesë — këto janë dy gjërat që na sundojnë. E megjithatë —

— Ktheje kokën edhe pak djathtas, Dorian, si djalë i mirë, — tha piktori, i zhytur në punë dhe i vetëdijshëm vetëm se në fytyrën e djaloshit ishte shfaqur një shprehje që s'ia kishte parë kurrë më parë.

— E megjithatë, — vazhdoi Lord Henri me zërin e tij të ulët e muzikor, dhe me atë lëvizje të hijshme të dorës që i kishte qenë gjithmonë kaq karakteristike, dhe që e kishte pasur që në kohën

[11] *Moue* (frëngjisht): ngërdheshje, buzë të shtrembëruara nga pakënaqësia.

e Etonit, — besoj se po të jetonte një njeri jetën e tij plotësisht dhe tërësisht, po t'i jepte formë çdo ndjenje, shprehje çdo mendimi, realitet çdo ëndrre — besoj se bota do të fitonte një shtysë kaq të freskët gëzimi, saqë do t'i harronim të gjitha sëmundjet e mesjetës dhe do të ktheheshim te ideali helen — ndoshta te diçka më e hollë, më e pasur se ideali helen. Por njeriu më i guximshëm mes nesh ka frikë nga vetja. Gjymtimi i të egrit ka mbijetesën e tij tragjike te vetëmohimi që na prish jetën. Ndëshkohemi për refuzimet tona. Çdo shtysë që përpiqemi ta mbysim zien në mendje dhe na helmon. Trupi mëkaton një herë dhe mbaron me mëkatin e tij, sepse veprimi është një mënyrë pastrimi. Atëherë s'mbetet asgjë veç kujtimit të një kënaqësie, ose luksit të një pendese. Mënyra e vetme për të shpëtuar nga një tundim është t'i dorëzohesh. Kundërshtoje, dhe shpirti yt sëmuret nga malli për gjërat që ia ka ndaluar vetes, nga dëshira për atë që ligjet e tij përbindëshe e kanë bërë përbindëshe e të paligjshme. Është thënë se ngjarjet e mëdha të botës ndodhin në tru. Po në tru, dhe vetëm në tru, ndodhin edhe mëkatet e mëdha të botës. Ju, zoti Grej, ju vetë, me rininë tuaj të kuqe si trëndafili dhe djalërinë tuaj të bardhë si trëndafili, keni pasur pasione që ju kanë trembur, mendime që ju kanë mbushur me tmerr, ëndrra zgjuar e ëndrra gjumi, kujtimi i thjeshtë i të cilave mund t'jua njollosë faqen me turp —

— Mjaft! — belbëzoi Dorian Greji, — mjaft! më hutoni. Nuk di ç'të them. Ka një përgjigje për ju, por s'e gjej dot. Mos flisni. Më lini të mendoj. Ose më mirë, më lini të përpiqem të mos mendoj.

Për gati dhjetë minuta qëndroi aty, pa lëvizur, me buzët të hapura e sytë çuditërisht të ndritshëm. Ishte turbullt i vetëdijshëm se ndikime krejt të reja po vepronin brenda tij. E megjithatë i dukej se ato kishin ardhur vërtet nga vetja e tij. Ato pak fjalë që i kishte thënë miku i Bazilit — fjalë të thëna rastësisht, pa dyshim, dhe me paradoks të qëllimshëm — kishin prekur ndonjë kordë

të fshehtë që s'ishte prekur kurrë më parë, por që ai e ndiente se tani po dridhej e pulsonte me rrahje të çuditshme.

Muzika e kishte trazuar kështu. Muzika e kishte shqetësuar shumë herë. Por muzika s'ishte e artikuluar. Ajo që krijonte brenda nesh nuk ishte një botë e re, por më tepër një kaos tjetër. Fjalët! Vetëm fjalë! Sa të tmerrshme ishin! Sa të qarta, të gjalla e mizore! S'mund t'u shpëtoje dot. E megjithatë ç'magji e hollë kishte në to! Dukej sikur mund t'u jepnin një formë plastike gjërave pa formë dhe kishin muzikën e tyre, të ëmbël sa ajo e violës apo e lautës. Vetëm fjalë! A kishte gjë aq reale sa fjalët?

Po; kishte pasur gjëra në djalërinë e tij që s'i kishte kuptuar. Tani i kuptonte. Jeta papritur iu bë ngjyrë zjarri. I dukej sikur kishte ecur nëpër zjarr. Pse s'e kishte ditur?

Me buzëqeshjen e tij të hollë, Lord Henri e vështronte. E dinte çastin e saktë psikologjik kur duhej të mos thoshte asgjë. Ndihej jashtëzakonisht i interesuar. Ishte i habitur nga përshtypja e papritur që kishin bërë fjalët e tij, dhe, duke kujtuar një libër që kishte lexuar kur ishte gjashtëmbëdhjetë vjeç, një libër që i kishte zbuluar shumë gjëra që nuk i dinte më parë, pyeste veten nëse Dorian Greji po kalonte një përvojë të ngjashme. Ai thjesht kishte gjuajtur një shigjetë në ajër. A e kishte goditur shenjën? Sa magjepsës ishte djaloshi!

Hollvardi vazhdonte të pikturonte me atë prekjen e tij të mrekullueshme e të guximshme, që kishte rafinimin e vërtetë dhe brishtësinë e përsosur që në art, sido që të jetë, vjen vetëm nga forca. Nuk e vinte re heshtjen.

— Bazil, jam lodhur së qëndruari në këmbë, — thirri papritur Dorian Greji. — Duhet të dal e të ulem në kopsht. Ajri këtu është mbytës.

— Miku im, më vjen shumë keq. Kur pikturoj, s'mund të mendoj për asgjë tjetër. Por s'ke pozuar kurrë më mirë. Ishe krejt i palëvizur. Dhe e kapa efektin që doja — buzët gjysmë të hapura dhe vështrimin e ndritshëm në sy. Nuk e di ç'të ka thënë Harri,

por me siguri të ka bërë të kesh shprehjen më të mrekullueshme. Mendoj se të ka bërë komplimente. Nuk duhet t'i besosh asnjë fjalë.

— Me siguri nuk më ka bërë komplimente. Ndoshta për këtë arsye nuk i besoj asgjë nga sa më ka thënë.

— E dini që i besoni të gjitha, — tha Lord Henri, duke e vështruar me sytë e tij ëndërrues e të plogësht. — Do të dal në kopsht me ju. Është tmerrësisht vapë në studio. Bazil, na jep diçka të ftohtë për të pirë, diçka me luleshtrydhe.

— Me kënaqësi, Harri. Vetëm i bjer ziles, dhe kur të vijë Parkeri do t'i them ç'të duash. Duhet të punoj sfondin, kështu që do t'ju bashkohem më vonë. Mos e mbaj Dorianin shumë gjatë. Nuk kam qenë kurrë në formë më të mirë për të pikturuar se sot. Kjo do të jetë kryevepra ime. Është kryevepra ime, ashtu siç është.

Lord Henri doli në kopsht dhe e gjeti Dorian Grejin duke e zhytur fytyrën në lulet e mëdha e të freskëta të jargavanit, duke ua pirë me ethe aromën sikur të ishte verë. Iu afrua dhe i vuri dorën mbi sup. „Keni plotësisht të drejtë që e bëni këtë," murmuriti ai. „Asgjë s'mund ta shërojë shpirtin veç shqisave, ashtu si asgjë s'mund t'i shërojë shqisat veç shpirtit."

Djaloshi u drodh dhe u tërhoq. Ishte kokëjashtë, dhe gjethet ia kishin shprishur kaçurrelat rebele e ia kishin ngatërruar fijet e praruara. Në sy kishte një shprehje frike, si ajo e njerëzve që i zgjojnë papritur. Flegrat e tij të gdhendura hollë dridheshin, dhe ndonjë nerv i fshehtë ia tronditi të kuqen e buzëve dhe ia la të dridhura.

— Po, — vazhdoi Lord Henri, — ky është një nga sekretet e mëdha të jetës — ta shërosh shpirtin me anë të shqisave, dhe shqisat me anë të shpirtit. Ju jeni një krijesë e mrekullueshme. Dini më shumë se ç'mendoni se dini, ashtu si dini më pak se ç'doni të dini.

Dorian Greji vrenjti vetullat dhe ktheu kokën mënjanë. S'mund të mos e pëlqente djaloshin e gjatë e të hijshëm që

qëndronte pranë tij. Fytyra e tij romantike ngjyrë ulliri dhe shprehja e lodhur e interesonin. Kishte diçka në zërin e tij të ulët e të plogësht që ishte krejt magjepsëse. Madje edhe duart e tij të freskëta, të bardha, si lule, kishin një hir të çuditshëm. Lëviznin, ndërsa ai fliste, si muzikë, dhe dukej sikur kishin gjuhën e tyre. Por ai ndiente frikë prej tij, dhe turp që kishte frikë. Pse duhej të ishte një i huaj ai që ta zbulonte para vetvetes? Bazil Hollvardin e njihte prej muajsh, por miqësia mes tyre s'e kishte ndryshuar kurrë. Papritur, dikush kishte kaluar nëpër jetën e tij dhe dukej sikur i kishte zbuluar misterin e jetës. E megjithatë, nga se kishte frikë? Ai s'ishte nxënës shkolle, as vajzë. Ishte absurde të trembej.

— Le të shkojmë e të ulemi në hije, — tha Lord Henri. — Parkeri ka nxjerrë pijet, dhe nëse rrini edhe pak në këtë shkëlqim, do të prisheni krejt, dhe Bazili s'do t'ju pikturojë më kurrë. Vërtet s'duhet ta lejoni veten të nxiheni nga dielli. Nuk do t'ju shkonte.

— Ç'rëndësi ka? — thirri Dorian Greji duke qeshur, ndërsa u ul në stolin në fund të kopshtit.

— Duhet të ketë gjithë rëndësinë për ju, zoti Grej.

— Pse?

— Sepse keni rininë më të mrekullueshme, dhe rinia është e vetmja gjë që ia vlen ta kesh.

— Unë s'e ndiej këtë, Lord Henri.

— Jo, tani s'e ndieni. Një ditë, kur të jeni plak, i rrudhur e i shëmtuar, kur mendimi t'jua ketë djegur ballin me vijat e tij dhe pasioni t'jua ketë damkosur buzët me zjarret e tij të shëmtuara, do ta ndieni, do ta ndieni tmerrësisht. Tani, kudo që shkoni, e magjepsni botën. A do të jetë gjithmonë kështu? ... Keni një fytyrë jashtëzakonisht të bukur, zoti Grej. Mos e vrenjtni. E keni. Dhe bukuria është një formë gjeniu — madje më e lartë se gjeniu, sepse s'ka nevojë për shpjegim. Ajo është një nga faktet e mëdha të botës, si drita e diellit, ose pranvera, ose pasqyrimi në ujërat e errëta të asaj guaske argjendi që e quajmë hënë. Nuk mund

të vihet në dyshim. Ka të drejtën e saj hyjnore të sovranitetit. I bën princa ata që e kanë. Buzëqeshni? Ah! kur ta keni humbur, s'do të buzëqeshni... Njerëzit thonë ndonjëherë se bukuria është vetëm sipërfaqësore. Mund të jetë kështu, por të paktën s'është aq sipërfaqësore sa mendimi. Për mua, bukuria është mrekullia e mrekullive. Vetëm njerëzit e cekët nuk gjykojnë nga pamja. Misteri i vërtetë i botës është e dukshmja, jo e padukshmja... Po, zoti Grej, perënditë kanë qenë të mira me ju. Por atë që japin perënditë, e marrin shpejt prapa. Keni vetëm pak vite për të jetuar vërtet, në mënyrë të përsosur e të plotë. Kur t'ju ikë rinia, do t'ju ikë bashkë me të edhe bukuria, dhe atëherë papritur do të zbuloni se s'ju kanë mbetur më triumfe, ose do të duhet të kënaqeni me ato triumfe të vogla që kujtimi i së kaluarës do t'i bëjë më të hidhura se humbjet. Çdo muaj që shuhet ju afron më shumë me diçka të tmerrshme. Koha ka xhelozi për ju dhe lufton kundër zambakëve e trëndafilave tuaj. Do të zverdheni, do t'ju bien faqet, do t'ju shuhen sytë. Do të vuani tmerrësisht... Ah! shijojeni rininë sa e keni. Mos e shpërdoroni arin e ditëve tuaja duke dëgjuar të mërzitshmit, duke u përpjekur të ndreqni dështimin e pashpresë, ose duke ua falur jetën tuaj të padituve, të zakonshmëve dhe vulgarëve. Këto janë synimet e sëmura, idealet e rreme të kohës sonë. Jetoni! Jetojeni jetën e mrekullueshme që është brenda jush! Mos lini të humbasë asgjë. Kërkoni gjithmonë ndjesi të reja. Mos kini frikë nga asgjë... Një hedonizëm i ri[12] — ja çfarë i duhet shekullit tonë. Ju mund të ishit simboli i tij i dukshëm. Me personalitetin tuaj s'ka gjë që s'mund ta bëni. Bota ju përket për një stinë... Në çastin që ju takova, pashë se ishit krejt i pavetëdijshëm për atë që jeni vërtet, për atë që mund të ishit vërtet. Kishte aq shumë gjëra tek ju që më magjepsën, saqë ndjeva se duhej t'ju thosha diçka për veten tuaj. Mendova sa tragjike do të ishte po të shkonit dëm. Sepse rinia

[12] Hedonizmi: pikëpamja filozofike sipas së cilës kënaqësia është e mira më e lartë e jetës.

juaj do të zgjasë kaq pak kohë — kaq pak kohë. Lulet e zakonshme të kodrave vyshken, por çelin përsëri. Laburnumi do të jetë po aq i verdhë qershorin e ardhshëm sa është tani. Pas një muaji do të ketë yje të purpurt mbi klematisin, dhe vit pas viti nata e gjelbër e gjetheve të tij do t'i mbajë yjet e tij të purpurt. Por ne s'e kthejmë kurrë rininë. Rrahja e gëzimit që troket brenda nesh në të njëzetat plogështohet. Gjymtyrët na tradhtojnë, shqisat na kalben. Degjenerojmë në kukulla të shëmtuara, të ndjekura nga kujtimi i pasioneve nga të cilat patëm shumë frikë, dhe i tundimeve të holla të cilave s'patëm guxim t'u dorëzoheshim. Rinia! Rinia! S'ka absolutisht asgjë në botë veç rinisë!

Dorian Greji dëgjonte, me sy hapur e i mrekulluar. Dega e jargavanit i ra nga dora mbi zhavor. Një bletë leshtore erdhi dhe gumëzhiu përreth saj për një çast. Pastaj nisi të rrëmonte mbi globin oval e yllëzor të luleve të vogla. Ai e vështronte me atë interes të çuditshëm për gjërat e parëndësishme që përpiqemi ta zhvillojmë kur gjërat me rëndësi të madhe na trembin, ose kur na trazon ndonjë emocion i ri për të cilin s'gjejmë dot shprehje, ose kur ndonjë mendim që na tmerron rrethon papritur trurin dhe na thërret të dorëzohemi. Pas pak bleta fluturoi tutje. E pa duke u futur në borinë e njollosur të një konvolvuli tirian. Lulja dukej sikur u drodh, pastaj u lëkund lehtë andej-këtej.

Papritur piktori u shfaq te dera e studios dhe u bëri shenja të shkurtra e të nxituara që të hynin. Ata u kthyen nga njëri-tjetri dhe buzëqeshën.

— Po pres, — thirri ai. — Hyni, ju lutem. Drita është krejt e përsosur, dhe mund t'i sillni pijet me vete.

Ata u ngritën dhe ecën ngadalë bashkë nëpër shteg. Dy flutura bardhë e jeshile kaluan fluturim pranë tyre, dhe në dardhën në cep të kopshtit një tushë nisi të këndonte.

— Jeni i kënaqur që më takuat, zoti Grej, — tha Lord Henri, duke e vështruar.

— Po, tani jam i kënaqur. Pyes veten, a do të jem gjithmonë i kënaqur?

— Gjithmonë! Është fjalë e tmerrshme. Më rrëqeth kur e dëgjoj. Gratë e duan shumë ta përdorin. E prishin çdo romancë duke u përpjekur ta bëjnë të zgjasë përgjithmonë. Është edhe fjalë pa kuptim. I vetmi ndryshim mes një teke dhe një pasioni të përjetshëm është se teka zgjat pak më shumë.

Ndërsa hynin në studio, Dorian Greji i vuri dorën mbi krah Lord Henrit. „Në këtë rast, le të jetë miqësia jonë një tekë," murmuriti ai, duke u skuqur nga guximi i vet, pastaj u ngjit në podium dhe zuri sërish pozën.

Lord Henri u hodh në një kolltuk të madh prej thupre dhe e vështronte. Fshirja dhe vrulli i penelit mbi pëlhurë ishin i vetmi tingull që e thyente heshtjen, përveç kur, herë pas here, Hollvardi bënte një hap prapa për ta parë punën nga larg. Në rrezet e pjerrëta që derdheshin nga dera e hapur, pluhuri vallëzonte dhe ishte i artë. Aroma e rëndë e trëndafilave dukej sikur rrinte pezull mbi gjithçka.

Pas rreth një çerek ore Hollvardi pushoi së pikturuari, vështroi gjatë Dorian Grejin, pastaj gjatë pikturën, duke kafshuar majën e një prej penelave të tij të mëdha dhe duke vrenjtur vetullat. „Ka mbaruar krejt," thirri më në fund, dhe, duke u përkulur, shkroi emrin e vet me shkronja të gjata ngjyrë cinobri në cepin e majtë të pëlhurës.

Lord Henri erdhi dhe e shqyrtoi pikturën. Ishte me të vërtetë një vepër arti e mrekullueshme, dhe po ashtu një ngjashmëri e mrekullueshme.

— Miku im, të përgëzoj me gjithë zemër, — tha ai. — Është portreti më i mirë i kohëve moderne. Zoti Grej, ejani e shikoni veten.

Djaloshi u drodh, sikur të zgjohej nga ndonjë ëndërr.

— Ka mbaruar vërtet? — murmuriti, duke zbritur nga podiumi.

— Ka mbaruar krejt, — tha piktori. — Dhe sot pozove shkëlqyeshëm. Të jam tmerrësisht mirënjohës.

— Kjo është krejtësisht meritë e imja, — ndërhyri Lord Henri. — Apo jo, zoti Grej?

Dorian nuk u përgjigj, por kaloi pa gjallëri para pikturës dhe u kthye nga ajo. Kur e pa, u tërhoq, dhe faqet iu skuqën për një çast nga kënaqësia. Një shprehje gëzimi iu shfaq në sy, sikur ta kishte njohur veten për herë të parë. Qëndroi aty pa lëvizur e i mrekulluar, turbullt i vetëdijshëm se Hollvardi po i fliste, por pa ia kapur kuptimin e fjalëve. Ndjenja e bukurisë së vet i erdhi si një zbulesë. S'e kishte ndier kurrë më parë. Komplimentet e Bazil Hollvardit i ishin dukur thjesht ekzagjerimi i këndshëm i miqësisë. I kishte dëgjuar, kishte qeshur me to, i kishte harruar. Nuk ia kishin ndikuar natyrën. Pastaj kishte ardhur Lord Henri Uotoni me lavdërimin e tij të çuditshëm për rininë, me paralajmërimin e tij të tmerrshëm për shkurtësinë e saj. Kjo e kishte trazuar atëherë, dhe tani, ndërsa qëndronte duke vështruar hijen e bukurisë së vet, realiteti i plotë i atij përshkrimi i shkrepi si vetëtimë. Po, do të vinte një ditë kur fytyra do t'i rrudhej e do t'i fishkej, sytë do t'i turbulloheshin e do t'i zbeheshin, hiri i trupit do t'i thyhej e do t'i shformohej. E kuqja do t'i ikte nga buzët dhe ari do t'i vidhej nga flokët. Jeta që do t'i formonte shpirtin do t'ia prishte trupin. Do të bëhej i tmerrshëm, i shëmtuar dhe i ngathët.

Ndërsa mendonte për këtë, një therje e mprehtë dhimbjeje e përshkoi si thikë dhe bëri të dridhej çdo fije e brishtë e natyrës së tij. Sytë iu thelluan në ngjyrë ametisti, dhe mbi ta i ra një mjegull lotësh. Ndjeu sikur një dorë akulli i ishte vënë mbi zemër.

— Nuk të pëlqen? — thirri më në fund Hollvardi, i thumbuar pak nga heshtja e djaloshit, pa e kuptuar ç'do të thoshte.

— Sigurisht që i pëlqen, — tha Lord Henri. — Kujt nuk do t'i pëlqente? Është një nga gjërat më të mëdha në artin modern. Do të të jap çfarëdo që të kërkosh për të. Duhet ta kem.

— Nuk është pronë e imja, Harri.

— E kujt është?

— E Dorianit, sigurisht, — u përgjigj piktori.

— Është djalë shumë me fat.

— Sa e trishtueshme! — murmuriti Dorian Greji me sytë ende të ngulur te portreti i vet. — Sa e trishtueshme! Unë do të plakem, do të bëhem i tmerrshëm e i shëmtuar. Por kjo pikturë do të mbetet gjithmonë e re. Nuk do të jetë kurrë më e vjetër se kjo ditë e qershorit... Sikur të ishte e kundërta! Sikur të isha unë ai që do të mbetej gjithmonë i ri, dhe piktura ajo që do të plakej! Për këtë — për këtë — do të jepja gjithçka! Po, s'ka asgjë në gjithë botën që s'do ta jepja! Do të jepja shpirtin për këtë!

— Ty vështirë se do të të pëlqente një marrëveshje e tillë, Bazil, — thirri Lord Henri duke qeshur. — Do të ishte mjaft fatkeqe për veprën tënde.

— Do ta kundërshtoja me të gjitha forcat, Harri, — tha Hollvardi.

Dorian Greji u kthye dhe e vështroi. „Besoj se do ta bëje, Bazil. Ti e do artin tënd më shumë se miqtë. Për ty unë s'jam më shumë se një figurë bronzi të gjelbër. Ndoshta as aq, guxoj të them."

Piktori e vështroi i shtangur. Ishte kaq e pazakontë për Dorianin të fliste kështu. Ç'kishte ndodhur? Dukej krejt i zemëruar. Fytyra i ishte skuqur dhe faqet i digjnin.

— Po, — vazhdoi ai, — për ty jam më pak se Hermesi yt prej fildishi a Fauni yt prej argjendi. Ata do t'i duash gjithmonë. Sa kohë do të më duash mua? Derisa të më dalë rrudha e parë, besoj. Tani e di që kur njeriu humbet bukurinë, cilado qoftë ajo, humbet gjithçka. Ma mësoi piktura jote. Lord Henri Uotoni ka krejt të drejtë. Rinia është e vetmja gjë që ia vlen ta kesh. Kur të shoh se po plakem, do ta vras veten.

Hollvardi u zbeh dhe ia kapi dorën. „Dorian! Dorian!" thirri ai, „mos fol kështu. S'kam pasur kurrë mik si ty, dhe s'do të kem

kurrë tjetër. S'ke xhelozi për gjëra materiale, apo jo? — ti që je më i hollë se cilado prej tyre!“

— Kam xhelozi për çdo gjë bukuria e së cilës nuk vdes. Kam xhelozi për portretin që më ke pikturuar. Pse duhet ta ruajë ai atë që unë duhet ta humbas? Çdo çast që kalon merr diçka nga unë dhe i jep diçka atij. Oh, sikur të ishte e kundërta! Sikur të ndryshonte piktura, dhe unë të mbetesha gjithmonë ashtu siç jam tani! Pse e pikturove? Do të tallet me mua një ditë — do të tallet tmerrësisht! — Lotët e nxehtë i mbushën sytë; e shkëputi dorën dhe, duke u hedhur në divan, e zhyti fytyrën në jastëkë, sikur të lutej.

— Kjo është vepra jote, Harri, — tha piktori me hidhërim.

Lord Henri ngriti supet. „Ky është Dorian Greji i vërtetë — kaq.“

— Nuk është.

— Nëse nuk është, ç'lidhje kam unë me këtë?

— Duhej të kishe ikur kur të kërkova, — mërmëriti ai.

— Ndenja kur më kërkove, — qe përgjigjja e Lord Henrit.

— Harri, nuk mund të grindem njëkohësisht me dy miqtë e mi më të mirë, por të dy bashkë më keni bërë ta urrej punën më të mirë që kam bërë ndonjëherë, dhe do ta shkatërroj. Ç'është ajo veç pëlhurë e ngjyrë? Nuk do ta lejoj të futet në jetët tona të treve dhe t'i prishë.

Dorian Greji ngriti kokën e artë nga jastëku dhe, me fytyrë të zbehtë e sy të përlotur, e vështroi ndërsa shkonte drejt tavolinës së pikturës prej pishe, që ishte vendosur nën dritaren e lartë me perde. Ç'po bënte atje? Gishtat i endeshin mes rrëmujës së tubave prej kallaji dhe penelave të thata, duke kërkuar diçka. Po, kërkonte thikën e gjatë të paletës, me tehun e saj të hollë prej çeliku të përkulshëm. Më në fund e gjeti. Do ta griste pëlhurën.

Me një dënesë të mbytur djaloshi u hodh nga divani dhe, duke vrapuar te Hollvardi, ia rrëmbeu thikën nga dora dhe e hodhi

në skajin tjetër të studios. „Mos, Bazil, mos!“ thirri. „Do të ishte vrasje!“

— Më vjen mirë që më në fund e çmon punën time, Dorian, — tha piktori ftohtë, kur e mblodhi veten nga befasia. — S'e mendoja kurrë që do ta bëje.

— Ta çmoj? Jam i dashuruar me të, Bazil. Është pjesë e vetes sime. E ndiej këtë.

— Mirë, sapo të thahesh, do të llakohesh, do të vihesh në kornizë dhe do të dërgohesh në shtëpi. Pastaj mund të bësh me veten ç'të duash. — Dhe kaloi nëpër dhomë dhe i ra ziles për çaj. — Do të pish çaj, sigurisht, Dorian? Edhe ti, Harri? Apo i përbuz kënaqësitë e thjeshta?

— I adhuroj kënaqësitë e thjeshta, — tha Lord Henri. — Janë strehimi i fundit i të ndërlikuarve. Por nuk më pëlqejnë skenat, përveç se në skenë. Sa njerëz absurdë që jeni, të dy! Pyes veten kush qe ai që e përkufizoi njeriun si kafshë të arsyeshme. Ishte përkufizimi më i parakohshëm që është dhënë ndonjëherë. Njeriu është shumë gjëra, por i arsyeshëm nuk është. Më vjen mirë që nuk është, në fund të fundit — megjithëse do të doja që ju djem të mos ziheshit për pikturën. Do të bëje shumë mirë të ma jepje mua, Bazil. Ky djalë budalla s'e do vërtet, kurse unë e dua vërtet.

— Nëse ia jep dikujt tjetër përveç meje, Bazil, s'do të ta fal kurrë! — thirri Dorian Greji; — dhe nuk i lejoj njerëzit të më quajnë djalë budalla.

— E di që piktura është jotja, Dorian. Ta dhashë para se të ekzistonte.

— Dhe ju e dini që keni qenë pak budalla, zoti Grej, dhe se në të vërtetë s'ju vjen keq kur ju kujtojnë se jeni jashtëzakonisht i ri.

— Do të më kishte ardhur shumë keq këtë mëngjes, Lord Henri.

— Ah! këtë mëngjes! Që atëherë keni jetuar.

U dëgjua një trokitje në derë, dhe kryeshërbëtori hyri me një tabaka çaji të mbushur plot dhe e vendosi mbi një tryezë të vogël

japoneze. U dëgjua kërcitja e filxhanëve e e pjatave dhe fërshëllima e një ibriku argjendi me brazda, të stilit gjeorgjian. Një shërbëtor i ri solli dy enë porcelani në formë globi. Dorian Greji shkoi dhe derdhi çajin. Dy burrat shkuan me ngadalë te tryeza dhe shikuan ç'kishte nën kapakë.

— Le të shkojmë në teatër sonte, — tha Lord Henri. — Me siguri do të ketë ndonjë shfaqje diku. I kam premtuar të ha darkë te White's, por vetëm me një mik të vjetër, kështu që mund t'i dërgoj një telegram e t'i them se jam sëmurë, ose se më pengon të vij një angazhim i mëvonshëm. Mendoj se do të ishte justifikim mjaft i bukur: do të kishte gjithë befasinë e sinqeritetit.

— Është kaq e mërzitshme të veshësh rrobat e mbrëmjes, — mërmëriti Hollvardi. — Dhe kur i ke veshur, janë kaq të shëmtuara.

— Po, — u përgjigj Lord Henri ëndërrueshëm, — veshja e shekullit të nëntëmbëdhjetë është e neveritshme. Është kaq e zymtë, kaq dëshpëruese. Mëkati është i vetmi element i vërtetë ngjyre që ka mbetur në jetën moderne.

— Vërtet s'duhet të thuash gjëra të tilla para Dorianit, Harri.

— Para cilit Dorian? Atij që po na derdh çajin, apo atij në pikturë?

— Para asnjërit.

— Do të doja të vija në teatër me ju, Lord Henri, — tha djaloshi.

— Atëherë do të vini; dhe do të vish edhe ti, Bazil, apo jo?

— Nuk mundem, vërtet. Do të preferoja të mos vij. Kam shumë punë për të bërë.

— Mirë, atëherë do të shkojmë vetëm ju dhe unë, zoti Grej.

— Do të më pëlqente tmerrësisht.

Piktori kafshoi buzën dhe shkoi, me filxhan në dorë, te piktura. „Unë do të rri me Dorianin e vërtetë," tha ai me trishtim.

— Ai është Doriani i vërtetë? — thirri origjinali i portretit, duke shkuar ngadalë drejt tij. — Vërtet jam kështu?

— Po; je pikërisht kështu.

— Sa e mrekullueshme, Bazil!

— Të paktën i ngjan në pamje. Por ai nuk do të ndryshojë kurrë, — psherëtiu Hollvardi. — Kjo është diçka.

— Sa bujë që bëjnë njerëzit për besnikërinë! — thirri Lord Henri. — E po, edhe në dashuri është thjesht çështje fiziologjie. S'ka asgjë të bëjë me vullnetin tonë. Të rinjtë duan të jenë besnikë dhe s'janë; pleqtë duan të jenë të pabesë dhe s'munden: kaq mund të thuhet.

— Mos shko në teatër sonte, Dorian, — tha Hollvardi. — Rri e ha darkë me mua.

— S'mundem, Bazil.

— Pse?

— Sepse i kam premtuar Lord Henri Uotonit të shkoj me të.

— Ai s'do të të dojë më shumë pse i mban premtimet. Ai i shkel gjithmonë të vetat. Të lutem të mos shkosh.

Dorian Greji qeshi dhe tundi kokën.

— Të përgjërohem.

Djaloshi hezitoi dhe vështroi nga Lord Henri, që po i shikonte nga tryeza e çajit me një buzëqeshje të zbavitur.

— Duhet të shkoj, Bazil, — u përgjigj ai.

— Shumë mirë, — tha Hollvardi, dhe shkoi e la filxhanin mbi tabaka. — Është mjaft vonë, dhe meqë duhet të vishesh, më mirë të mos humbasësh kohë. Mirupafshim, Harri. Mirupafshim, Dorian. Eja të më shohësh shpejt. Eja nesër.

— Patjetër.

— Nuk do ta harrosh?

— Jo, sigurisht që jo, — thirri Dorian.

— Dhe ... Harri!

— Po, Bazil?

— Mos harro atë që të kërkova kur ishim në kopsht këtë mëngjes.

— E kam harruar.

— Kam besim te ti.

— Do të doja të kisha besim te vetja, — tha Lord Henri duke qeshur. — Ejani, zoti Grej, karroca ime është jashtë, dhe mund t'ju lë te shtëpia juaj. Mirupafshim, Bazil. Ishte një pasdite shumë interesante.

Kur dera u mbyll pas tyre, piktori u hodh mbi një divan, dhe në fytyrë iu shfaq një shprehje dhimbjeje.

Kapitulli III

Të nesërmen, në dymbëdhjetë e gjysmë, Lord Henri Uotoni shkoi me ngadalë nga Curzon Street te Albany[13] për të vizituar ungjin e tij, Lord Fermorin, një beqar plak dashamirës, ndonëse disi i vrazhdë në sjellje, të cilin bota e jashtme e quante egoist sepse nuk përfitonte ndonjë gjë të veçantë prej tij, por që Shoqëria e konsideronte bujar, sepse ushqente njerëzit që e zbavitnin. I ati kishte qenë ambasadori ynë në Madrid kur Izabela ishte e re dhe për Primin as që bëhej fjalë, por ishte tërhequr nga shërbimi diplomatik në një çast teke e inati, ngaqë nuk i ishte ofruar Ambasada në Paris, një post për të cilin e quante veten plotësisht të denjë për shkak të lindjes, përtacisë, anglishtes së mirë të raporteve të tij dhe pasionit të tij të pamasë për kënaqësitë. I biri, që kishte qenë sekretari i të atit, kishte dhënë dorëheqjen bashkë me shefin e tij, disi pa mend, siç mendohej atëherë, dhe kur pas disa muajsh trashëgoi titullin, iu fut studimit serioz të artit të madh aristokratik të të mos bërit absolutisht asgjë. Kishte dy shtëpi të mëdha në qytet, por preferonte të jetonte në apartament sepse ishte më pak mundim, dhe hante pjesën më të madhe të vakteve në klubin e tij. I kushtonte njëfarë vëmendjeje administrimit të minierave të tij të qymyrit në kontetë e Midlands, duke e justifikuar veten për këtë njollë industrie me arsyetimin

[13] Albany: ndërtesë me apartamente elegante për beqarë në Piccadilly, në Londër, ku banonin shumë aristokratë, politikanë e shkrimtarë.

se përparësia e vetme e të paturit qymyr ishte se i jepte mundësi një zotërie të përballonte hijeshinë e djegies së druve në vatrën e vet. Në politikë ishte konservator, përveç kur konservatorët ishin në pushtet, dhe atëherë i shante pa mëshirë si një tufë radikalësh. Ishte hero për shërbëtorin e tij, i cili e tiranizonte, dhe tmerr për shumicën e të afërmve, të cilët i tiranizonte ai nga ana e vet. Vetëm Anglia mund ta kishte nxjerrë, dhe ai thoshte gjithmonë se vendi po shkonte drejt greminës. Parimet e tij ishin të vjetruara, por kishte shumë për të thënë në favor të paragjykimeve të tij.

Kur Lord Henri hyri në dhomë, e gjeti ungjin ulur me një xhaketë të trashë gjuetie, duke pirë një puro dhe duke mërmëritur mbi *The Times*. „Hë, Harri," tha zotëria plak, „ç'të nxjerr kaq herët? Mendoja se ju dendiët s'ngriheshit kurrë para orës dy dhe nuk dukeshit para orës pesë."

— Dashuri e pastër familjare, të siguroj, ungj Xhorxh. Dua të nxjerr diçka prej teje.

— Para, besoj, — tha Lord Fermori duke ngrysur fytyrën. — Mirë, ulu dhe më trego gjithçka. Të rinjtë sot e kanë mendjen se paraja është gjithçka.

— Po, — murmuriti Lord Henri, duke rregulluar lulen në xhaketë; — dhe kur plaken, e dinë. Por unë s'dua para. Vetëm njerëzit që i paguajnë faturat kanë nevojë për to, ungj Xhorxh, dhe unë s'i paguaj kurrë të miat. Kredia është kapitali i djalit të vogël të familjes, dhe me të jeton mrekullisht. Për më tepër, unë punoj gjithmonë me tregtarët e Dartmoorit, dhe si rrjedhim ata s'më shqetësojnë kurrë. Ajo që dua është informacion: jo informacion të dobishëm, natyrisht; informacion të padobishëm.

— Mirë, mund të të them çdo gjë që gjendet në një Libër Blu anglez,[14] Harri, megjithëse ata tipat sot shkruajnë plot marrëzira. Kur isha unë në diplomaci, gjërat ishin shumë më mirë. Por

[14] Librat Blu: botimet zyrtare të qeverisë dhe të Parlamentit britanik, me raporte e statistika, që quheshin kështu nga kopertina blu.

dëgjoj që tani i fusin me provim. Ç'mund të presësh? Provimet, zotëri, janë mashtrim i pastër nga fillimi në fund. Nëse njeriu është zotëri, di mjaftueshëm, dhe nëse nuk është zotëri, çfarëdo që di i bën dëm.

— Zoti Dorian Grej nuk bën pjesë në Librat Blu, ungj Xhorxh, — tha Lord Henri me përtesë.

— Zoti Dorian Grej? Kush është ky? — pyeti Lord Fermori, duke rrudhur vetullat e dendura të bardha.

— Pikërisht këtë kam ardhur të mësoj, ungj Xhorxh. Ose më mirë, e di kush është. Është nipi i Lord Kelsos së fundit. E ëma ishte një Devereux, Ledi Margaret Devereux. Dua të më tregosh për nënën e tij. Si ishte? Me kë u martua? Ti ke njohur pothuajse gjithë botën në kohën tënde, kështu që mund ta kesh njohur. Jam shumë i interesuar për zotin Grej tani për tani. Sapo e kam njohur.

— Nipi i Kelsos! — përsëriti zotëria plak. — Nipi i Kelsos! ... Sigurisht... E njihja nga afër nënën e tij. Besoj se isha edhe në pagëzimin e saj. Ishte vajzë jashtëzakonisht e bukur, Margaret Devereux, dhe i çmendi të gjithë burrat kur iku me një djalë të ri pa një grosh — një hiç fare, zotëri, një nëntoger në një regjiment këmbësorie, ose diçka e tillë. Patjetër. Më kujtohet e gjithë puna sikur të kishte ndodhur dje. I shkreti djalë u vra në duel në Spa disa muaj pas martesës. Pati një histori të shëmtuar për këtë. Thanë se Kelso kishte gjetur ndonjë aventurier maskara, ndonjë egërsirë belge, që ta fyente dhëndrin e tij në publik — e pagoi, zotëri, e pagoi për ta bërë, e pagoi — dhe se ai tip e shpoi njeriun e tij sikur të ishte pëllumb. Puna u mbyll, por, për besë, Kelso e hëngri bërxollën vetëm në klub për ca kohë pas kësaj. E solli të bijën me vete, më thanë, dhe ajo s'i foli më kurrë. Oh, po; ishte punë e keqe. Vdiq edhe vajza, vdiq brenda një viti. Pra la një djalë, apo jo? E kisha harruar. Çfarë djali është? Nëse i ngjan nënës, duhet të jetë djalë i pashëm.

— Është shumë i pashëm, — pohoi Lord Henri.

— Shpresoj të bjerë në duar të mira, — vazhdoi plaku. — Duhet të ketë një thes me para që e pret, nëse Kelso u soll si duhet me të. Edhe nëna kishte para. Gjithë prona e Selbit i kaloi asaj, nga gjyshi i saj. Gjyshi e urrente Kelson, e quante qen koprrac. Dhe ishte i tillë. Erdhi njëherë në Madrid kur isha unë atje. Për besë, më vinte turp prej tij. Mbretëresha më pyeste për atë fisnikun anglez që grindej gjithmonë me karrocierët për pagesën. Bënë një histori të tërë për këtë. S'guxova ta tregoja fytyrën në Oborr për një muaj. Shpresoj që nipin ta ketë trajtuar më mirë se karrocierët.

— Nuk e di, — u përgjigj Lord Henri. — Më duket se djali do të jetë i kamur. Ende nuk ka mbushur moshën madhore. E ka Selbin, e di. Ma tha vetë. Dhe ... nëna e tij ishte shumë e bukur?

— Margaret Devereux ishte një nga krijesat më të bukura që kam parë ndonjëherë, Harri. Ç'dreqin e shtyu të sillej ashtu siç u soll, s'e kam kuptuar kurrë. Mund të martohej me këdo që të donte. Carlingtoni ishte i çmendur pas saj. Ajo ishte romantike, megjithatë. Të gjitha gratë e asaj familjeje ishin. Burrat ishin hiç, por, për besë! gratë ishin të mrekullueshme. Carlingtoni iu ul në gjunjë. Ma tha vetë. Ajo qeshi me të, dhe s'kishte vajzë në Londër atëherë që të mos i vinte pas. Dhe meqë ra fjala, Harri, duke folur për martesa pa mend, ç'është kjo marrëzi që më thotë yt atë, se Dartmoori do të martohet me një amerikane? S'janë të mjaftueshme për të vajzat angleze?

— Është mjaft në modë të martohesh me amerikane tani, ungj Xhorxh.

— Unë vë bast për gratë angleze kundër gjithë botës, Harri, — tha Lord Fermori, duke goditur tryezën me grusht.

— Bastet janë për amerikanet.

— Më thonë se s'durojnë gjatë, — mërmëriti ungji.

— Një fejesë e gjatë i lodh, por janë të shkëlqyera në garat me pengesa. I kapërcejnë gjërat në fluturim. S'besoj se Dartmoori ka ndonjë shans.

— Kush janë njerëzit e saj? — mërmëriti plaku. — A ka njeri fare?

Lord Henri tundi kokën. „Vajzat amerikane janë aq të zonja në fshehjen e prindërve, sa janë gratë angleze në fshehjen e së kaluarës," tha ai, duke u ngritur për të ikur.

— Janë paketues mishi derri, besoj?

— Shpresoj, ungj Xhorxh, për hatër të Dartmoorit. Më thonë se paketimi i mishit të derrit është profesioni më fitimprurës në Amerikë, pas politikës.

— Është e bukur?

— Sillet sikur të ishte e bukur. Shumica e amerikaneve kështu bëjnë. Ky është sekreti i hirit të tyre.

— Pse s'rrinë dot këto amerikanet në vendin e tyre? Na thonë gjithmonë se është parajsa e grave.

— Është. Kjo është arsyeja pse, si Eva, janë kaq tepër të etura të dalin prej saj, — tha Lord Henri. — Mirupafshim, ungj Xhorxh. Do të vonohem për drekë po të rri më shumë. Faleminderit që më dhe informacionin që doja. Gjithmonë më pëlqen të di gjithçka për miqtë e mi të rinj, dhe asgjë për të vjetrit.

— Ku do të hash drekë, Harri?

— Te halla Agata. E kam ftuar veten dhe zotin Grej. Ai është *protégé*-ja[15] e saj më e fundit.

— Hm! thuaji hallës sate Agata, Harri, të mos më bezdisë më me thirrjet e saj për bamirësi. Jam ngopur me to. Gruaja e mirë kujton se s'kam gjë tjetër për të bërë veç të shkruaj çeqe për tekat e saj pa mend.

— Në rregull, ungj Xhorxh, do t'ia them, por s'do të ketë asnjë efekt. Njerëzit filantropë e humbasin krejt ndjenjën e njerëzores. Ky është tipari i tyre dallues.

[15] *Protégé* (frëngjisht): i mbrojturi, ai që gëzon përkrahjen e dikujt më me pushtet.

Plaku mërmëriti miratueshëm dhe i ra ziles për shërbëtorin. Lord Henri kaloi nëpër arkadën e ulët drejt Burlington Street dhe i drejtoi hapat nga Berkeley Square.

Kjo ishte, pra, historia e prejardhjes së Dorian Grejit. Sado vrazhdë t'i ishte treguar, e kishte trazuar me sugjerimin e saj të një romance të çuditshme, gati moderne. Një grua e bukur që rrezikon gjithçka për një pasion të çmendur. Disa javë të egra lumturie, të ndërprera nga një krim i shëmtuar e tradhtar. Muaj agonie pa zë, dhe pastaj një fëmijë i lindur në dhimbje. Nëna e rrëmbyer nga vdekja, djali i lënë në vetmi e nën tiraninë e një plaku pa dashuri. Po; ishte një sfond interesant. E vendoste djaloshin në pozë, e bënte më të përsosur, si të thuash. Pas çdo gjëje të hollë që ekzistonte, kishte diçka tragjike. Botët duhej të lindnin me mundim, që lulja më e vogël të çelte... Dhe sa i këndshëm kishte qenë në darkë mbrëmë, kur, me sy të trembur e buzë të hapura nga një kënaqësi e frikësuar, ishte ulur përballë tij në klub, ndërsa abazhurët e kuq i ngjyrosnin në një trëndafili më të pasur mrekullinë që po zgjohej në fytyrën e tij. Të flisje me të ishte si t'i bije një violine të hollë. Ai i përgjigjej çdo prekjeje e drithërime të harkut... Kishte diçka tmerrësisht magjepsëse në ushtrimin e ndikimit. Asnjë veprimtari tjetër s'i ngjante. Ta hedhësh shpirtin tënd në një formë të hijshme dhe ta lësh të qëndrojë aty për një çast; të dëgjosh pikëpamjet e tua intelektuale të të kthehen si jehonë me gjithë muzikën e shtuar të pasionit e të rinisë; ta përçosh temperamentin tënd te tjetri sikur të ishte një lëng i hollë a një parfum i çuditshëm: kishte një gëzim të vërtetë në këtë — ndoshta gëzimi më i kënaqshëm që na ka mbetur në një kohë kaq të kufizuar e vulgare si e jona, një kohë vrazhdësisht trupore në kënaqësitë e saj dhe vrazhdësisht të zakonshme në synimet e saj... Ishte gjithashtu një tip i mrekullueshëm, ky djalosh, të cilin e kishte takuar nga një rastësi kaq e çuditshme në studion e Bazilit, ose të paktën mund të formësohej në një tip të mrekullueshëm. Hiri ishte i tij, dhe dlirësia e bardhë e djalërisë,

dhe një bukuri e tillë si ajo që na kanë ruajtur mermerët e vjetër grekë. S'kishte gjë që s'mund të bëhej me të. Mund të bëhej Titan ose lodër. Sa keq që një bukuri e tillë ishte e destinuar të shuhej! ... Po Bazili? Nga pikëpamja psikologjike, sa interesant ishte! Mënyra e re në art, mënyra e freskët e të parit të jetës, e sugjeruar në mënyrë kaq të çuditshme nga prania thjesht e dukshme e dikujt që s'ishte fare i vetëdijshëm për të gjitha këto; shpirti i heshtur që banonte në pyllin e mugët dhe ecte i padukshëm në fushë të hapur, duke u shfaqur papritur, si Driadë,[16] pa frikë, sepse në shpirtin e atij që e kërkonte ishte zgjuar ai vegim i mrekullueshëm, vetëm të cilit i zbulohen gjërat e mrekullueshme; format dhe modelet e thjeshta të gjërave që bëheshin, si të thuash, më të holla, duke fituar një lloj vlere simbolike, sikur të ishin vetë modele të ndonjë forme tjetër e më të përsosur, hijen e së cilës e bënin reale: sa e çuditshme ishte e gjitha kjo! Kujtonte diçka të ngjashme në histori. A nuk ishte Platoni,[17] ai artist i mendimit, i pari që e kishte analizuar? A nuk ishte Buonarroti[18] që e kishte gdhendur në mermerët e ngjyrosur të një cikli sonetesh? Por në shekullin tonë ishte e çuditshme... Po; ai do të përpiqej të ishte për Dorian Grejin atë që, pa e ditur, djaloshi ishte për piktorin që kishte krijuar portretin e mrekullueshëm. Do të përpiqej ta sundonte — madje gjysmë e kishte bërë tashmë. Do ta bënte të vetin atë shpirt të mrekullueshëm. Kishte diçka magjepsëse te ky bir i dashurisë dhe i vdekjes.

Papritur u ndal dhe hodhi sytë lart nga shtëpitë. Kuptoi se e kishte kaluar shtëpinë e hallës mjaft larg, dhe, duke buzëqeshur me vete, u kthye prapa. Kur hyri në hollin disi të zymtë, krye-

[16] Driadat: nimfat e pemëve dhe të pyjeve në mitologjinë greke.

[17] Platoni (rreth 427–347 p.K.): filozofi grek që, në dialogjet *Gostia* dhe *Fedri*, e përshkroi dashurinë si një ngjitje nga bukuria e trupit drejt bukurisë së shpirtit dhe të ideve.

[18] Michelangelo Buonarroti (1475–1564): skulptori, piktori dhe arkitekti i madh i Rilindjes italiane, që shkroi edhe sonete dashurie për një djalë të ri, Tommaso dei Cavalieri.

shërbëtori i tha se kishin hyrë për drekë. I dha njërit prej shërbëtorëve kapelën dhe bastunin dhe kaloi në dhomën e ngrënies.

— Vonë si gjithmonë, Harri, — thirri halla, duke tundur kokën.

Ai shpiku një justifikim të lehtë dhe, pasi zuri vendin bosh pranë saj, vështroi përreth për të parë kush ishte aty. Dorian i bëri një përkulje të ndrojtur nga fundi i tryezës, ndërsa një skuqje kënaqësie i rrëshqiste në faqe. Përballë ishte Dukesha e Harlit, një zonjë me zemërmirësi e humor të shkëlqyer, e pëlqyer shumë nga të gjithë ata që e njihnin, dhe me ato përmasa të gjera arkitekturore që te gratë që s'janë dukesha përshkruhen nga historianët bashkëkohorë si trashësi. Pranë saj, në të djathtë, ishte ulur Sir Thomas Burdon, një deputet radikal, që në jetën publike ndiqte liderin e tij dhe në jetën private ndiqte kuzhinierët më të mirë, duke ngrënë darkë me konservatorët dhe duke menduar me liberalët, në përputhje me një rregull të urtë e mirënjohur. Vendin në të majtë të saj e zinte zoti Erskine nga Treadley, një zotëri plak me hir e kulturë të konsiderueshme, i cili megjithatë kishte rënë në zakonin e keq të heshtjes, pasi, siç i kishte shpjeguar njëherë Ledi Agatës, kishte thënë gjithçka që kishte për të thënë para se të mbushte të tridhjetat. Kurse në krah të Lord Henrit ishte zonja Vandeleur, një nga mikeshat më të vjetra të hallës, një shenjtore e vërtetë mes grave, por aq tmerrësisht e veshur pa shije sa të kujtonte një libër himnesh të lidhur keq. Për fat të tij, ajo kishte në anën tjetër Lord Faudelin, një mediokritet i moshës së mesme, jashtëzakonisht inteligjent, tullac sa një deklaratë ministrore në Dhomën e Komuneve, me të cilin ajo po bisedonte me atë zell të madh që është gabimi i vetëm i pafalshëm, siç kishte vërejtur ai vetë njëherë, në të cilin bien të gjithë njerëzit vërtet të mirë dhe prej të cilit asnjëri prej tyre s'shpëton kurrë plotësisht.

— Po flasim për Dartmoorin e gjorë, Lord Henri, — thirri dukesha, duke i bërë me kokë me përzemërsi përtej tryezës. — Mendoni se do të martohet vërtet me këtë vajzë magjepsëse?

— Besoj se ajo e ka vendosur t'i propozojë atij, Dukeshë.

— Sa e tmerrshme! — thirri Ledi Agata. — Vërtet, dikush duhet të ndërhyjë.

— Më thonë, nga burime të shkëlqyera, se i ati mban një dyqan amerikan mallrash të thata, — tha Sir Thomas Burdon, me pamje mospërfillëse.

— Ungji im ka sugjeruar tashmë mishin e derrit, Sir Thomas.

— Mallra të thata! Ç'janë mallrat e thata amerikane? — pyeti dukesha, duke ngritur duart e saj të mëdha me habi dhe duke theksuar foljen.

— Romanet amerikane, — u përgjigj Lord Henri, duke marrë pak shkurtë.

Dukesha dukej e hutuar.

— Mos ia vër veshin, e dashur, — pëshpëriti Ledi Agata. — Ai s'e ka kurrë seriozisht atë që thotë.

— Kur u zbulua Amerika, — tha deputeti radikal — dhe nisi të jepte disa fakte të lodhshme. Si të gjithë njerëzit që përpiqen ta shterojnë një temë, ai shteroi dëgjuesit. Dukesha psherëtiu dhe ushtroi privilegjin e saj për ta ndërprerë. — Do të doja për hir të Zotit që të mos ishte zbuluar fare! — thirri ajo. — Vërtet, vajzat tona s'kanë asnjë shans sot. Është krejt e padrejtë.

— Ndoshta, në fund të fundit, Amerika nuk është zbuluar kurrë, — tha zoti Erskine; — unë vetë do të thosha se thjesht është diktuar.

— Oh! por unë kam parë ekzemplarë të banorëve, — u përgjigj dukesha vagëllimthi. — Duhet ta pranoj se shumica janë jashtëzakonisht të bukura. Dhe vishen mirë. Të gjitha fustanet i marrin në Paris. Do të doja ta përballoja edhe unë.

— Thonë se kur vdesin amerikanët e mirë, shkojnë në Paris, — qeshi nën hundë Sir Thomasi, i cili kishte një gardërobë të madhe me rrobat e hedhura të Humorit.

— Vërtet! Po amerikanët e këqij ku shkojnë kur vdesin? — pyeti dukesha.

— Shkojnë në Amerikë, — murmuriti Lord Henri.

Sir Thomasi vrenjti vetullat. „Kam frikë se nipi juaj ka paragjykime ndaj atij vendi të madh," i tha Ledi Agatës. „E kam përshkuar anembanë me vagonë të siguruar nga drejtorët, të cilët në këto punë janë jashtëzakonisht të sjellshëm. Ju siguroj se ta vizitosh është shkollë më vete."

— Po a duhet vërtet ta shohim Çikagon për t'u arsimuar? — pyeti zoti Erskine me ankim. — Nuk ndihem në gjendje për atë udhëtim.

Sir Thomasi tundi dorën. „Zoti Erskine nga Treadley e ka botën në raftet e tij. Ne njerëzit praktikë duam t'i shohim gjërat, jo të lexojmë për to. Amerikanët janë popull jashtëzakonisht interesant. Janë absolutisht të arsyeshëm. Mendoj se ky është tipari i tyre dallues. Po, zoti Erskine, një popull absolutisht i arsyeshëm. Ju siguroj se tek amerikanët s'ka marrëzira."

— Sa e tmerrshme! — thirri Lord Henri. — Forcën brutale mund ta duroj, por arsyeja brutale është krejt e padurueshme. Ka diçka të padrejtë në përdorimin e saj. Është si të godasësh nën brezin e intelektit.

— Nuk ju kuptoj, — tha Sir Thomasi, duke u skuqur mjaft.

— Unë ju kuptoj, Lord Henri, — murmuriti zoti Erskine me një buzëqeshje.

— Paradokset janë fort mirë në rrugën e tyre... — ia ktheu baroneti.

— Ishte ajo një paradoks? — pyeti zoti Erskine. — Nuk e mendova kështu. Ndoshta ishte. Epo, rruga e paradokseve është rruga e së vërtetës. Për ta provuar realitetin duhet ta shohim mbi litar. Kur të vërtetat bëhen akrobate, mund t'i gjykojmë.

— Zot i madh! — tha Ledi Agata, — si debatoni ju burrat! Unë s'arrij kurrë ta marr vesh për çfarë flisni. Oh! Harri, jam krejt e mërzitur me ty. Pse përpiqesh ta bindësh zotin tonë të mirë Dorian Grej të heqë dorë nga East End? Të siguroj se do të ishte i paçmuar. Do ta donin shumë si i bie.

— Dua të më bjerë mua, — thirri Lord Henri duke buzëqeshur, dhe vështroi nga fundi i tryezës e kapi një vështrim të ndritshëm që iu përgjigj.

— Por janë kaq të palumtur në Whitechapel, — vazhdoi Ledi Agata.

— Mund të simpatizoj me gjithçka përveç vuajtjes, — tha Lord Henri duke ngritur supet. — Me atë s'mund të simpatizoj. Është tepër e shëmtuar, tepër e tmerrshme, tepër shqetësuese. Ka diçka tmerrësisht morbide në simpatinë moderne për dhimbjen. Duhet të simpatizosh me ngjyrën, bukurinë, gëzimin e jetës. Sa më pak të flitet për plagët e jetës, aq më mirë.

— Megjithatë, East End është një problem shumë i rëndësishëm, — vërejti Sir Thomasi duke tundur kokën rëndë.

— Krejt kështu, — u përgjigj lordi i ri. — Është problemi i skllavërisë, dhe përpiqemi ta zgjidhim duke i zbavitur skllevërit.

Politikani e vështroi me mprehtësi. „Ç'ndryshim propozoni, atëherë?“ pyeti.

Lord Henri qeshi. „S'dua të ndryshoj asgjë në Angli përveç motit,“ u përgjigj. „Jam krejt i kënaqur me sodisjen filozofike. Por, meqë shekulli i nëntëmbëdhjetë ka falimentuar nga një shpenzim i tepërt simpatie, do të sugjeroja t'i drejtohemi shkencës që të na vërë në rregull. Përparësia e emocioneve është se na çojnë në rrugë të gabuar, dhe përparësia e shkencës është se nuk është emocionale.“

— Por kemi përgjegjësi kaq të rënda, — guxoi të thoshte me drojë zonja Vandeleur.

— Tmerrësisht të rënda, — përsëriti Ledi Agata.

Lord Henri vështroi nga zoti Erskine. „Njerëzimi e merr veten tepër seriozisht. Ky është mëkati fillestar i botës. Po të kishte ditur njeriu i shpellave të qeshte, historia do të kishte qenë ndryshe."

— Jeni vërtet shumë ngushëllues, — cicëroi dukesha. — Gjithmonë jam ndier disi fajtore kur vija ta shihja hallën tuaj të dashur, sepse s'kam fare interes për East End. Tani e tutje do të mund ta shoh në sy pa u skuqur.

— Skuqja ju shkon shumë, Dukeshë, — vërejti Lord Henri.

— Vetëm kur je i ri, — u përgjigj ajo. — Kur skuqet një plakë si unë, është shenjë shumë e keqe. Ah! Lord Henri, do të doja të më thoshit si të bëhem sërish e re.

Ai u mendua për një çast. „A ju kujtohet ndonjë gabim i madh që keni bërë në rininë tuaj, Dukeshë?" pyeti, duke e vështruar përtej tryezës.

— Shumë, kam frikë, — thirri ajo.

— Atëherë bëjini sërish, — tha ai me seriozitet. — Për ta kthyer rininë, mjafton të përsërisësh marrëzitë e tua.

— Teori e mrekullueshme! — thirri ajo. — Duhet ta vë në praktikë.

— Teori e rrezikshme! — doli nga buzët e shtrënguara të Sir Thomasit. Ledi Agata tundi kokën, por s'mund të mos zbavitej. Zoti Erskine dëgjonte.

— Po, — vazhdoi ai, — ky është një nga sekretet e mëdha të jetës. Sot shumica e njerëzve vdesin nga një lloj mendjeje të shëndoshë që të zë pak nga pak, dhe zbulojnë kur është tepër vonë se të vetmet gjëra për të cilat s'pendohesh kurrë janë gabimet e tua.

Një e qeshur përshkoi tryezën.

Ai luante me idenë dhe bëhej kokëfortë; e hidhte në ajër dhe e shndërronte; e linte t'i ikte dhe e kapte sërish; e bënte ylberore me fantazi dhe i jepte krahë me paradoks. Lavdërimi i marrëzisë, ndërsa ai vazhdonte, u ngrit në filozofi, dhe vetë filozofia u bë e re, dhe, duke kapur muzikën e çmendur të kënaqësisë, e veshur,

mund të përfytyroje, me rrobën e saj të njollosur me verë dhe kurorën e urthit, vallëzoi si një Bakante[19] mbi kodrat e jetës dhe u tall me Silenin e ngadaltë që ishte esëll. Faktet iknin para saj si krijesa të trembura të pyllit. Këmbët e saj të bardha shkelnin shtypësen e madhe ku rri Omari i urtë,[20] derisa lëngu i rrushit që ziente ngrihej rreth gjymtyrëve të saj të zhveshura në valë flluskash të purpurta, ose zvarritej në shkumë të kuqe mbi anët e zeza, pikuese e të pjerrëta të vozës. Ishte një improvizim i jashtëzakonshëm. Ai ndiente se sytë e Dorian Grejit ishin ngulur tek ai, dhe vetëdija se mes dëgjuesve të tij ishte dikush temperamentin e të cilit donte ta magjepste dukej sikur i jepte mprehtësi zgjuarsisë dhe ngjyrë imagjinatës. Ishte i shkëlqyer, fantastik, i papërgjegjshëm. I magjepsi dëgjuesit derisa i nxori nga vetja, dhe ata e ndoqën fyellin e tij duke qeshur. Dorian Greji nuk ia hoqi vështrimin asnjë çast, por rrinte si dikush nën magji, me buzëqeshje që ndiqnin njëra-tjetrën mbi buzë dhe me mrekullinë që rëndohej në sytë e tij që errësoheshin.

Më në fund, e veshur me livrenë e kohës, realiteti hyri në dhomë në trajtën e një shërbëtori që i tha dukeshës se karroca e saj po e priste. Ajo përdrodhi duart me dëshpërim të shtirur. „Sa e bezdisshme!“ thirri. „Duhet të shkoj. Duhet të marr burrin në klub, për ta çuar në ndonjë mbledhje absurde te Willis's Rooms, ku ai do të kryesojë. Po të vonohem, do të tërbohet me siguri, dhe unë s'mund të bëja skenë me këtë kapelë. Është shumë e brishtë. Një fjalë e ashpër do ta prishte. Jo, duhet të shkoj, e dashur Agata. Mirupafshim, Lord Henri, jeni krejt i mrekullueshëm dhe tmerrësisht demoralizues. Me të vërtetë s'di ç'të them

[19]Bakantet: gratë që ndiqnin Dionisin (Bakun), perëndinë e verës, dhe e kremtonin me valle e dehje nëpër male. Sileni, mësuesi i plakur i Dionisit, paraqitej zakonisht i trashë, i dehur e hipur mbi gomar.

[20]Omar Khayyam (1048–1131): poet e matematikan persian. *Rubairat* e tij, që këndojnë verën dhe kalueshmërinë e jetës, ishin shumë të njohura në Angli në përkthimin e Edward FitzGerald-it (1859).

për pikëpamjet tuaja. Duhet të vini të hani darkë me ne ndonjë mbrëmje. Të martën? Jeni i lirë të martën?“

— Për ju do të braktisja këdo, Dukeshë, — tha Lord Henri duke u përkulur.

— Ah! kjo është shumë e bukur, dhe shumë e keqe nga ana juaj, — thirri ajo; — pra, mos harroni të vini; — dhe doli me madhështi nga dhoma, e ndjekur nga Ledi Agata dhe zonjat e tjera.

Kur Lord Henri u ul sërish, zoti Erskine erdhi rrotull dhe, duke marrë një karrige afër tij, i vuri dorën mbi krah.

— Ju flisni libra të tërë, — tha ai; — pse s'shkruani një?

— Më pëlqen aq shumë të lexoj libra sa s'kam qejf t'i shkruaj, zoti Erskine. Do të doja sigurisht të shkruaja një roman, një roman që të ishte i bukur sa një qilim persian dhe po aq joreal. Por në Angli s'ka publik letrar për asgjë tjetër veç gazetave, abetareve dhe enciklopedive. Nga të gjithë njerëzit e botës, anglezët kanë ndjenjën më të vogël për bukurinë e letërsisë.

— Kam frikë se keni të drejtë, — u përgjigj zoti Erskine. — Unë vetë kam pasur ambicie letrare dikur, por i kam lënë prej kohësh. Dhe tani, miku im i ri i dashur, nëse më lejoni t'ju quaj kështu, a mund t'ju pyes nëse e menduat vërtet gjithçka që na thatë në drekë?

— E kam harruar krejt ç'thashë, — buzëqeshi Lord Henri. — Ishte shumë e keqe?

— Shumë e keqe vërtet. Në fakt ju konsideroj jashtëzakonisht të rrezikshëm, dhe nëse i ndodh gjë dukeshës sonë të mirë, të gjithë do t'ju shohim si përgjegjësin kryesor. Por do të doja të flisja me ju për jetën. Brezi në të cilin linda unë ishte i mërzitshëm. Një ditë, kur të jeni lodhur nga Londra, ejani në Treadley dhe m'i shtjelloni filozofinë tuaj të kënaqësisë mbi një Burgundi të shkëlqyer që kam fatin ta kem.

— Do të më bëhet qejfi. Një vizitë në Treadley do të ishte një privilegj i madh. Ka një mikpritës të përsosur dhe një bibliotekë të përsosur.

— Ju do ta plotësoni, — u përgjigj zotëria plak me një përkulje të sjellshme. — Dhe tani duhet t'i them mirupafshim hallës suaj të shkëlqyer. Më presin te Athenaeum.[21] Është ora kur flemë atje.

— Të gjithë ju, zoti Erskine?

— Dyzet prej nesh, në dyzet kolltuqe. Po stërvitemi për një Akademi Angleze të Letrave.[22]

Lord Henri qeshi dhe u ngrit. „Po shkoj në park," thirri.

Ndërsa po dilte nga dera, Dorian Greji e preku në krah. „Më lini të vij me ju," murmuriti.

— Por mendova se i kishit premtuar Bazil Hollvardit të shkonit ta shihnit, — u përgjigj Lord Henri.

— Do të preferoja të vija me ju; po, ndiej se duhet të vij me ju. Më lini, ju lutem. Dhe do të më premtoni të më flisni gjatë gjithë kohës? Askush s'flet aq bukur sa ju.

— Ah! kam folur mjaft për sot, — tha Lord Henri duke buzëqeshur. — Tani dua vetëm ta shoh jetën. Mund të vini ta shihni me mua, po të keni qejf.

[21] Athenaeum: klub londinez në Pall Mall, i themeluar më 1824, ku mblidheshin shkencëtarë, shkrimtarë, peshkopë e burra shteti. Ishte i njohur për seriozitetin e vet.

[22] Aludim për Akademinë Franceze, që ka dyzet anëtarë të përjetshëm, „të pavdekshmit", secili me kolltukun e vet. Anglia nuk ka pasur kurrë një akademi të tillë.

Kapitulli IV

Një pasdite, një muaj më vonë, Dorian Greji rrinte shtrirë në një kolltuk luksoz në bibliotekën e vogël të shtëpisë së Lord Henrit në Mayfair. Ishte, në mënyrën e vet, një dhomë shumë e bukur, me veshjen e lartë të mureve prej lisi të lyer në ngjyrë ulliri, me frizin dhe tavanin ngjyrë kremi me stukaturë në reliev, dhe me qilimin prej shajaku ngjyrë tulle, mbi të cilin ishin hedhur sixhade persiane prej mëndafshi me thekë të gjatë. Mbi një tryezë të vockël prej druri saten qëndronte një statujëz e Clodionit,[23] dhe pranë saj ndodhej një kopje e „Les Cent Nouvelles“,[24] e lidhur për Margaritën e Valois nga Clovis Eve dhe e spërkatur me margaritat e praruara që Mbretëresha kishte zgjedhur si emblemë. Disa vazo të mëdha porcelani blu dhe tulipanë papagall ishin rreshtuar mbi buhari, dhe përmes xhamave të vegjël me plumb të dritares derdhej drita ngjyrë kajsie e një dite vere në Londër.

Lord Henri ende nuk kishte ardhur. Vonohej gjithmonë për parim, dhe parimi i tij ishte se përpikëria është hajduti i kohës. Kështu, djaloshi dukej mjaft i mërzitur, ndërsa me gishta të plogësht shfletonte faqet e një botimi me ilustrime të përpunuara të

[23] Clodion (Claude Michel, 1738–1814): skulptor francez, i njohur për statujëzat e tij të hijshme prej balte të pjekur, me nimfa e satirë.

[24] *Les Cent Nouvelles nouvelles* („Njëqind tregimet e reja“): përmbledhje tregimesh të shpenguara franceze të shekullit XV. Margarita e Valois (1553–1615), mbretëresha e Navarrës, ishte e famshme për bukurinë, kulturën dhe dashuritë e saj; margarita (lulja) ishte emblema e saj. Clovis Ève ishte libralidhësi i oborrit francez.

„Manon Lescaut“,[25] që e kishte gjetur në një nga raftet e librave. Tiktaku formal e monoton i orës Louis Quatorze[26] e bezdiste. Një a dy herë mendoi të ikte.

Më në fund dëgjoi një hap jashtë, dhe dera u hap. „Sa vonë që erdhe, Harri!“ murmuriti ai.

— Kam frikë se nuk është Harri, zoti Grej, — u përgjigj një zë i mprehtë.

Ai hodhi shpejt sytë përreth dhe u ngrit në këmbë. „Më falni. Mendova —“

— Mendonit se ishte burri im. Është vetëm gruaja e tij. Duhet të më lejoni të prezantohem vetë. Ju njoh shumë mirë nga fotografitë. Më duket se burri im ka shtatëmbëdhjetë prej tyre.

— Jo shtatëmbëdhjetë, Ledi Henri?

— Mirë, atëherë tetëmbëdhjetë. Dhe ju pashë me të një mbrëmje tjetër në operë. — Ajo qeshi nervoze ndërsa fliste, dhe e vështronte me sytë e saj të turbullt ngjyrë lulemosmëharro. Ishte një grua e çuditshme, fustanet e së cilës dukeshin gjithmonë sikur ishin projektuar në tërbim dhe ishin veshur në stuhi. Zakonisht ishte e dashuruar me dikë, dhe, meqë pasioni i saj nuk i kthehej kurrë, i kishte ruajtur të gjitha iluzionet. Përpiqej të dukej piktoreske, por arrinte vetëm të dukej e çrregullt. Emri i saj ishte Viktoria, dhe kishte një mani të vërtetë për të shkuar në kishë.

— Ishte në „Lohengrin“,[27] Ledi Henri, më duket?

— Po; ishte në „Lohengrin“-in e dashur. Muzika e Wagnerit më pëlqen më shumë se e kujtdo. Është aq e zhurmshme sa mund

[25] *Manon Lescaut* (1731): roman i abatit Prévost për dashurinë fatale të një të riu fisnik me një vajzë të bukur e mendjelehtë.

[26] Louis Quatorze (frëngjisht, „Luigji XIV“): në stilin e kohës së Luigjit XIV, mbretit të Francës (1643–1715), madhështor e i rëndë në zbukurime.

[27] *Lohengrin* (1850): operë romantike e Richard Wagner-it (1813–1883), për kalorësin e misterishëm të Graalit që mbërrin në një varkë të tërhequr nga një mjellmë.

të flasësh gjatë gjithë kohës pa të dëgjuar të tjerët ç'thua. Kjo është një përparësi e madhe, nuk mendoni, zoti Grej?

E njëjta e qeshur nervoze e me ndërprerje i shpërtheu nga buzët e holla, dhe gishtat nisën të luanin me një thikë të gjatë letrash prej guaske breshke.

Dorian buzëqeshi dhe tundi kokën: „Kam frikë se s'mendoj kështu, Ledi Henri. Unë nuk flas kurrë gjatë muzikës — të paktën, gjatë muzikës së mirë. Nëse dëgjon muzikë të keqe, është detyra jote ta mbysësh me bisedë."

— Ah! kjo është një nga pikëpamjet e Harrit, apo jo, zoti Grej? Pikëpamjet e Harrit i dëgjoj gjithmonë nga miqtë e tij. Është mënyra e vetme që i mësoj. Por s'duhet të mendoni se nuk më pëlqen muzika e mirë. E adhuroj, por kam frikë prej saj. Më bën tepër romantike. Thjesht i kam adhuruar pianistët — ndonjëherë nga dy njëherësh, më thotë Harri. Nuk e di ç'kanë ata. Ndoshta është se janë të huaj. Të gjithë janë, apo jo? Edhe ata që lindin në Angli bëhen të huaj pas njëfarë kohe, apo jo? Është kaq e zgjuar nga ana e tyre, dhe një kompliment i tillë për artin. E bën krejt kozmopolit, apo jo? Nuk keni ardhur kurrë në ndonjë nga pritjet e mia, apo jo, zoti Grej? Duhet të vini. S'kam mundësi të blej orkide, por për të huajt nuk kursej asnjë shpenzim. I bëjnë dhomat të duken kaq piktoreske. Por ja ku është Harri! Harri, erdha të të kërkoja, për të të pyetur diçka — kam harruar çfarë — dhe gjeta zotin Grej këtu. Bëmë një bisedë kaq të këndshme për muzikën. Kemi krejt të njëjtat ide. Jo; më duket se idetë tona janë krejt të ndryshme. Por ai ka qenë shumë i këndshëm. Më vjen kaq mirë që e pashë.

— Jam i magjepsur, e dashura ime, krejt i magjepsur, — tha Lord Henri, duke ngritur vetullat e tij të errëta në formë gjysmëhëne dhe duke i vështruar të dy me një buzëqeshje të zbavitur. — Më vjen shumë keq që u vonova, Dorian. Shkova të shihja një copë brokati të vjetër në Wardour Street dhe m'u desh të pazarllëkoja me orë të tëra për të. Sot njerëzit dinë çmimin e çdo gjëje dhe vlerën e asgjëje.

— Kam frikë se duhet të iki, — thirri Ledi Henri, duke e thyer një heshtje të sikletshme me të qeshurën e saj budallaqe e të papritur. — I kam premtuar dukeshës të dal me karrocë me të. Mirupafshim, zoti Grej. Mirupafshim, Harri. Do të hash darkë jashtë, besoj? Edhe unë. Ndoshta do të të shoh te Ledi Thornbury.

— Guxoj të them se po, e dashura ime, — tha Lord Henri, duke mbyllur derën pas saj ndërsa ajo, e ngjashme me një zog parajse që kishte ndenjur gjithë natën jashtë në shi, fluturoi nga dhoma, duke lënë pas një erë të lehtë frangipani. Pastaj ndezi një cigare dhe u hodh në divan.

— Mos u marto kurrë me një grua me flokë ngjyrë kashte, Dorian, — tha ai pas disa thithjeve.

— Pse, Harri?

— Sepse janë kaq sentimentale.

— Por mua më pëlqejnë njerëzit sentimentalë.

— Mos u marto fare, Dorian. Burrat martohen sepse janë të lodhur; gratë, sepse janë kureshtare: të dy palët zhgënjehen.

— S'besoj se ka gjasa të martohem, Harri. Jam tepër i dashuruar. Ky është një nga aforizmat e tu. Po e vë në praktikë, siç bëj me çdo gjë që thua.

— Me kë je i dashuruar? — pyeti Lord Henri pas një heshtjeje.

— Me një aktore, — tha Dorian Greji duke u skuqur.

Lord Henri ngriti supet. „Ky është një *début*[28] mjaft i rëndomtë."

— Nuk do ta thoshe këtë po ta shihje, Harri.

— Kush është?

— Quhet Sibil Vein.

— S'e kam dëgjuar kurrë.

— Askush s'e ka dëgjuar. Por njerëzit do ta dëgjojnë një ditë. Është gjeni.

— Djali im i dashur, asnjë grua s'është gjeni. Gratë janë një seks dekorativ. S'kanë kurrë asgjë për të thënë, por e thonë me

[28] *Début* (frëngjisht): dalja e parë, fillimi.

hijeshi. Gratë përfaqësojnë triumfin e materies mbi mendjen, ashtu si burrat përfaqësojnë triumfin e mendjes mbi moralin.

— Harri, si mundesh?

— Dorian i dashur, është krejt e vërtetë. Tani për tani po i analizoj gratë, kështu që duhet ta di. Tema nuk është aq e ndërlikuar sa mendoja. Gjej se, në fund të fundit, ka vetëm dy lloje grash: të thjeshtat dhe të lyerat. Gratë e thjeshta janë shumë të dobishme. Nëse do të fitosh emrin e njeriut të nderuar, mjafton t'i çosh në darkë. Gratë e tjera janë shumë të hijshme. Bëjnë një gabim, megjithatë. Lyhen për t'u përpjekur të duken të reja. Gjyshet tona lyheshin për t'u përpjekur të flisnin me shkëlqim. *Rouge* dhe *esprit*[29] dikur shkonin bashkë. Kjo ka mbaruar tani. Për sa kohë një grua mund të duket dhjetë vjet më e re se e bija, është krejt e kënaqur. Sa për bisedën, ka vetëm pesë gra në Londër me të cilat ia vlen të flasësh, dhe dy prej tyre s'mund të pranohen në shoqëri të ndershme. Megjithatë, më trego për gjeninë tënd. Sa kohë e njeh?

— Ah! Harri, pikëpamjet e tua më tmerrojnë.

— Mos u merr me këtë. Sa kohë e njeh?

— Rreth tri javë.

— Dhe ku e ndeshe?

— Do të të tregoj, Harri, por s'duhet të jesh i pandjeshëm. Në fund të fundit, kjo s'do të kishte ndodhur kurrë po të mos të kisha takuar ty. Më mbushe me një dëshirë të egër për të ditur gjithçka për jetën. Për ditë të tëra pasi të takova, diçka dukej sikur më rrihte në vena. Ndërsa shëtisja me përtesë në park, ose ecja poshtë Piccadilly-t, shikoja këdo që kalonte pranë meje dhe pyesja veten, me një kureshtje të çmendur, ç'lloj jete bënin. Disa më magjepsnin. Të tjerët më mbushnin me tmerr. Kishte një helm të hollë në ajër. Kisha pasion për ndjesitë... Epo, një mbrëmje rreth orës shtatë, vendosa të dal në kërkim të ndonjë

[29] *Rouge* (frëngjisht): të kuqtë që vihej në faqe. *Esprit*: mendjemprehtësi, shpirt i hollë.

aventure. Ndieja se kjo Londër jona e përhimtë e përbindëshe, me mori njerëzish, me mëkatarët e saj të ndyrë dhe mëkatet e saj të shkëlqyera, siç e the njëherë, duhej të kishte diçka në rezervë për mua. Përfytyroja një mijë gjëra. Vetë rreziku më jepte një ndjesi kënaqësie. Më kujtohej ç'më kishe thënë atë mbrëmje të mrekullueshme kur hëngrëm darkë bashkë për herë të parë, se kërkimi i bukurisë është sekreti i vërtetë i jetës. S'e di ç'prisja, por dola dhe u enda drejt lindjes, dhe shpejt humba rrugën në një labirint rrugësh të ndyra e sheshesh të zeza pa bar. Rreth tetë e gjysmë kalova pranë një teatri të vogël absurd, me flakë të mëdha gazi që vezullonin dhe afishe të ndezura. Një çifut i shëmtuar, me jelekun më të habitshëm që kam parë në jetën time, qëndronte te hyrja duke pirë një puro të keqe. Kishte kaçurrela të yndyrshme, dhe një diamant i madh shkëlqente në mes të një këmishe të ndotur. „Doni një lozhë, Lordi im?“ tha ai kur më pa, dhe hoqi kapelën me një pamje servilizmi madhështor. Kishte diçka tek ai, Harri, që më zbavitte. Ishte kaq përbindësh. Do të qeshësh me mua, e di, por vërtet hyra dhe pagova një gini të tërë për lozhën pranë skenës. Edhe sot e kësaj dite s'e marr vesh pse e bëra; e megjithatë po të mos e kisha bërë — Harri i dashur, po të mos e kisha bërë — do të kisha humbur romancën më të madhe të jetës sime. Të shoh që po qesh. Është e shëmtuar nga ana jote!

— Nuk po qesh, Dorian; të paktën nuk po qesh me ty. Por nuk duhet të thuash romanca më e madhe e jetës sime. Duhet të thuash romanca e parë e jetës sime. Gjithmonë do të të duan, dhe gjithmonë do të jesh i dashuruar me dashurinë. Një *grande passion*[30] është privilegji i njerëzve që s'kanë ç'të bëjnë. Kjo është dobia e vetme e klasave të përtaca të një vendi. Mos ki frikë. Të presin gjëra të mrekullueshme. Ky është vetëm fillimi.

— Mendon se natyra ime është kaq e cekët? — thirri Dorian Greji me inat.

— Jo; mendoj se natyra jote është kaq e thellë.

[30] *Grande passion* (frëngjisht): pasion i madh, dashuria e jetës.

— Ç'do të thuash?

— Djali im i dashur, njerëzit që duan vetëm një herë në jetë janë vërtet njerëzit e cekët. Atë që ata e quajnë besnikëri e qëndrueshmëri, unë e quaj ose plogështi të zakonit, ose mungesë imagjinate. Besnikëria është për jetën emocionale ajo që është konsekuenca për jetën e intelektit — thjesht një rrëfim dështimi. Besnikëria! Duhet ta analizoj një ditë. Brenda saj është pasioni për pronën. Ka shumë gjëra që do t'i hidhnim, po të mos kishim frikë se mund t'i merrnin të tjerët. Por s'dua të të ndërpres. Vazhdo historinë.

— Pra, u gjenda ulur në një lozhë private të vogël e të shëmtuar, me një perde vulgare që më shikonte drejt në fytyrë. Vështrova nga prapa perdes dhe e shqyrtova sallën. Ishte gjë pa vlerë, plot Kupidë e briri bollëku, si një tortë dasme e dorës së tretë. Galeria dhe parteri ishin mjaft të mbushura, por dy rreshtat e zymtë të karrigeve të para ishin krejt bosh, dhe mezi kishte njeri në atë që, besoj, e quanin balkoni i parë. Gratë silleshin me portokalla e birrë xhenxhefili, dhe po hahej një sasi e tmerrshme arrash.

— Duhet të ketë qenë krejt si ditët e lavdisë së dramës britanike.

— Krejt njësoj, besoj, dhe shumë dëshpëruese. Nisa të pyes veten ç'dreqin do të bëja, kur më ra syri te afishja. Ç'mendon se ishte shfaqja, Harri?

— Do të thosha „Djali Idiot“, ose „Memec, por i Pafajshëm“. Etërve tanë u pëlqenin ato lloj pjesësh, besoj. Sa më shumë jetoj, Dorian, aq më fort e ndiej se çfarëdo që ishte mjaft e mirë për etërit tanë nuk është mjaft e mirë për ne. Në art, si në politikë, *les grandpères ont toujours tort*.[31]

— Kjo shfaqje ishte mjaft e mirë për ne, Harri. Ishte „Romeo dhe Zhuljeta“. Duhet ta pranoj se m'u prish qejfi nga ideja për të parë Shekspirin të luajtur në një vrimë kaq të mjerë. Megjithatë,

[31] „Gjyshërit e kanë gjithmonë gabim“ (frëngjisht).

ndieja njëfarë interesi. Sidoqoftë, vendosa të prisja aktin e parë. Kishte një orkestër të tmerrshme, të drejtuar nga një hebre i ri që rrinte ulur në një piano të çarë, e cila gati më bëri të ikja, por më në fund perdja u ngrit dhe shfaqja filloi. Romeo ishte një zotëri i moshuar e i trashë, me vetulla të nxira me tapë të djegur, një zë tragjik të ngjirur dhe një trup si fuçi birre. Merkucio ishte gati po aq i keq. E luante komiku i rëndomtë, që kishte futur shakatë e veta dhe ishte në marrëdhënie shumë miqësore me parterin. Të dy ishin po aq groteskë sa skenografia, që dukej sikur kishte dalë nga një barakë panairi fshati. Por Zhuljeta! Harri, përfytyro një vajzë, mezi shtatëmbëdhjetë vjeçe, me një fytyrë të vogël si lule, një kokë të vogël greke me gërsheta flokësh ngjyrë kafe të errët, sy që ishin puse vjollcë pasioni, buzë si petale trëndafili. Ishte gjëja më e bukur që kisha parë në jetën time. Më the njëherë se patosi të lë të paprekur, por se bukuria, vetëm bukuria, mund të t'i mbushë sytë me lot. Të them, Harri, mezi e shihja dot këtë vajzë nga mjegulla e lotëve që më zuri. Dhe zëri i saj — s'kam dëgjuar kurrë zë të tillë. Në fillim ishte shumë i ulët, me nota të thella e të ëmbla që dukej sikur binin një nga një në vesh. Pastaj u bë pak më i lartë dhe tingëllonte si flaut ose si oboe e largët. Në skenën e kopshtit kishte gjithë ekstazën e drithëruar që dëgjon pak para agimit kur këndojnë bilbilat. Pati çaste, më vonë, kur kishte pasionin e egër të violinave. E di si mund të të trazojë një zë. Zëri yt dhe zëri i Sibil Veinit janë dy gjëra që s'do t'i harroj kurrë. Kur mbyll sytë, i dëgjoj, dhe secili thotë diçka të ndryshme. S'di cilin të ndjek. Pse të mos e dua? Harri, e dua. Ajo është gjithçka për mua në jetë. Natë pas nate shkoj ta shoh duke luajtur. Një mbrëmje është Rozalinda, dhe mbrëmjen tjetër Imogjena.[32] E kam parë duke vdekur në errësirën e një varri

[32]Rozalinda është heroina e komedisë së Shekspirit *Si t'ju pëlqejë*, që ikën në pyllin e Ardenit e veshur si djalë. Imogjena, heroina e *Cimbelinës*, pi një ilaç që e bën të duket e vdekur dhe zgjohet pranë një kufome. Zhuljeta, në fund të *Romeos dhe Zhuljetës*, puth buzët e Romeos me shpresën se mbi to ka mbetur helm.

italian, duke thithur helmin nga buzët e të dashurit. E kam parë duke u endur nëpër pyllin e Ardenit, e maskuar si djalë i bukur, me çorape të gjata, xhaketë të ngushtë e këmbë të hijshme. Ka qenë e çmendur dhe ka dalë para një mbreti fajtor, dhe i ka dhënë rutë për të mbajtur e barishte të hidhura për të shijuar. Ka qenë e pafajshme, dhe duart e zeza të xhelozisë i kanë shtypur grykën e saj si kallam. E kam parë në çdo moshë e në çdo kostum. Gratë e zakonshme nuk ta ndezin kurrë imagjinatën. Janë të kufizuara në shekullin e tyre. Asnjë shkëlqim s'i shndërron kurrë. Ua njeh mendjen aq lehtë sa ua njeh kapelat. Mund t'i gjesh gjithmonë. S'ka asnjë mister në asnjërën prej tyre. Në mëngjes shkojnë me kalë në park dhe pasditeve llomotisin në çajra. Kanë buzëqeshjen e tyre stereotip dhe sjelljen e tyre të modës. Janë krejt të qarta. Por një aktore! Sa ndryshe është një aktore! Harri! pse s'më the se e vetmja gjë që ia vlen ta duash është një aktore?

— Sepse kam dashur shumë prej tyre, Dorian.

— Oh, po, njerëz të shëmtuar me flokë të lyer e fytyra të pikturuara.

— Mos i nënçmo flokët e lyer e fytyrat e pikturuara. Ka një hir të jashtëzakonshëm në to, ndonjëherë, — tha Lord Henri.

— Tani do të doja të mos të kisha treguar për Sibil Veinin.

— S'kishe si të mos më tregoje, Dorian. Gjatë gjithë jetës do të më tregosh çdo gjë që bën.

— Po, Harri, besoj se kjo është e vërtetë. S'mund të mos të tregoj gjërat. Ke një ndikim të çuditshëm mbi mua. Po të bëja ndonjëherë një krim, do të vija ta rrëfeja te ti. Ti do të më kuptoje.

— Njerëz si ti — rrezet kokëforta të diellit të jetës — nuk bëjnë krime, Dorian. Por të jam shumë mirënjohës për komplimentin, megjithatë. Dhe tani më thuaj — më jep shkrepëset, si djalë i mirë — faleminderit — cilat janë marrëdhëniet e tua të vërteta me Sibil Veinin?

Dorian Greji u hodh në këmbë, me faqe të skuqura e sy që digjnin. „Harri! Sibil Veini është e shenjtë!“

— Vetëm gjërat e shenjta ia vlen t'i prekësh, Dorian, — tha Lord Henri, me një notë të çuditshme patosi në zë. — Po pse duhet të mërzitesh? Besoj se një ditë do të jetë e jotja. Kur je i dashuruar, fillon gjithmonë duke mashtruar veten, dhe mbaron gjithmonë duke mashtruar të tjerët. Kjo është ajo që bota e quan romancë. E njeh, të paktën, besoj?

— Sigurisht që e njoh. Natën e parë që isha në teatër, çifuti plak i shëmtuar erdhi te lozha pasi mbaroi shfaqja dhe më ofroi të më çonte prapa skenës e të më prezantonte me të. U tërbova me të dhe i thashë se Zhuljeta kishte vdekur qindra vjet më parë dhe se trupi i saj prehej në një varr mermeri në Verona. Më duket, nga pamja e tij e shtangur, se mendoi që kisha pirë tepër shampanjë, ose diçka të tillë.

— Nuk habitem.

— Pastaj më pyeti nëse shkruaja për ndonjë gazetë. I thashë se as nuk i lexoja. Iu duk se u zhgënjye tmerrësisht nga kjo, dhe më rrëfeu se të gjithë kritikët teatrorë kishin bërë komplot kundër tij, dhe se secili prej tyre mund të blihej.

— Nuk do të çuditesha po të kishte krejt të drejtë. Por, nga ana tjetër, duke gjykuar nga pamja e tyre, shumica s'mund të jenë aspak të shtrenjtë.

— Epo, atij i dukej se ishin përtej mundësive të tij, — qeshi Dorian. — Ndërkohë, megjithatë, po fikeshin dritat në teatër, dhe m'u desh të ikja. Donte të provoja disa puro që m'i rekomandonte me ngulm. Refuzova. Natën tjetër, sigurisht, shkova sërish. Kur më pa, më bëri një përkulje të thellë dhe më siguroi se isha një mbrojtës bujar i artit. Ishte një egërsirë shumë fyese, ndonëse kishte një pasion të jashtëzakonshëm për Shekspirin. Më tha njëherë, me krenari, se pesë falimentimet e tij i detyroheshin

tërësisht „Bardit“,[33] siç ngulmonte ta quante. Dukej se e quante nder.

— Ishte nder, Dorian i dashur — nder i madh. Shumica e njerëzve falimentojnë sepse kanë investuar tepër në prozën e jetës. Ta kesh rrënuar veten për poezinë është nder. Po kur i fole për herë të parë zonjushës Sibil Vein?

— Natën e tretë. Kishte luajtur Rozalindën. S'mund të mos shkoja prapa. I kisha hedhur ca lule, dhe ajo më kishte parë — të paktën kështu më dukej. Çifuti plak ishte këmbëngulës. Dukej i vendosur të më çonte prapa, kështu që pranova. Ishte e çuditshme që s'doja ta njihja, apo jo?

— Jo; nuk më duket.

— Harri i dashur, pse?

— Do të ta them herë tjetër. Tani dua të di për vajzën.

— Sibili? Oh, ishte kaq e turpshme dhe kaq e butë. Ka diçka prej fëmije tek ajo. Sytë iu hapën gjerë nga një habi e hollë kur i thashë ç'mendoja për lojën e saj, dhe dukej krejt e pavetëdijshme për fuqinë që kishte. Më duket se ishim të dy mjaft nervozë. Çifuti plak qëndronte duke zgërdhirë te dera e dhomës së pluhurosur të aktorëve, duke mbajtur fjalime të stërholluara për të dy ne, ndërsa ne rrinim e vështronim njëri-tjetrin si fëmijë. Ngulmonte të më quante „Lordi im“, kështu që m'u desh ta siguroja Sibilin se s'isha asgjë e tillë. Ajo më tha krejt thjesht: „Ju dukeni më shumë si princ. Duhet t'ju quaj Princi i Kaltër.“

— Për nder, Dorian, zonjusha Sibil di të bëjë komplimente.

— Nuk e kupton, Harri. Ajo më shihte thjesht si një personazh në një dramë. S'di asgjë për jetën. Jeton me nënën, një grua e venitur e e lodhur që natën e parë luajti Zonjën Kapuleti me një lloj robdëshambre ngjyrë të purpurt, dhe duket sikur ka parë ditë më të mira.

[33] Bardi: kështu e quajnë anglezët Shekspirin („Bardi i Avonit“, sipas lumit të qytetit të tij të lindjes). Bard: poet, këngëtar.

— E njoh atë pamje. Më dëshpëron, — murmuriti Lord Henri, duke shqyrtuar unazat.

— Çifuti donte të më tregonte historinë e saj, por i thashë se s'më interesonte.

— Bëre krejt mirë. Ka gjithmonë diçka pafundësisht të ulët në tragjeditë e të tjerëve.

— Sibili është e vetmja gjë që më intereson. Ç'rëndësi ka për mua nga erdhi? Nga koka e saj e vogël deri te këmbët e vogla, është absolutisht dhe tërësisht hyjnore. Çdo natë të jetës sime shkoj ta shoh duke luajtur, dhe çdo natë është më e mrekullueshme.

— Për këtë arsye, besoj, s'ha më darkë me mua. Mendova se duhej të kishe ndonjë romancë të çuditshme në dorë. E ke; por s'është krejt ajo që prisja.

— Harri i dashur, ne drekojmë ose darkojmë bashkë çdo ditë, dhe kam qenë në operë me ty disa herë, — tha Dorian, duke hapur sytë e kaltër me habi.

— Gjithmonë vjen tmerrësisht vonë.

— Epo, s'mund të mos shkoj ta shoh Sibilin duke luajtur, — thirri ai, — qoftë edhe për një akt të vetëm. Më merr malli për praninë e saj; dhe kur mendoj për shpirtin e mrekullueshëm që fshihet në atë trup të vogël prej fildishi, më mbush droja.

— Mund të hash darkë me mua sonte, Dorian, apo jo?

Ai tundi kokën. „Sonte ajo është Imogjena," u përgjigj, „dhe nesër mbrëma do të jetë Zhuljeta."

— Kur është Sibil Veini?

— Kurrë.

— Të përgëzoj.

— Sa i shëmtuar që je! Ajo është të gjitha heroinat e mëdha të botës në një. Është më shumë se një individ. Qesh, por të them se ka gjeni. E dua, dhe duhet ta bëj të më dojë. Ti, që i di të gjitha sekretet e jetës, më thuaj si ta magjeps Sibil Veinin që të më dojë! Dua ta bëj Romeon xheloz. Dua që të dashuruarit e vdekur të botës të dëgjojnë të qeshurën tonë dhe të trishtohen. Dua që një

frymë e pasionit tonë t'ua trazojë pluhurin deri në vetëdije, t'ua zgjojë hirin në dhimbje. Zoti im, Harri, sa e adhuroj! — Ecte lart e poshtë nëpër dhomë ndërsa fliste. Njolla të kuqe ethesh i digjnin në faqe. Ishte tmerrësisht i ngazëllyer.

Lord Henri e vështronte me një ndjenjë të hollë kënaqësie. Sa ndryshe ishte tani nga djaloshi i turpshëm e i trembur që kishte takuar në studion e Bazil Hollvardit! Natyra e tij ishte zhvilluar si një lule, kishte nxjerrë lulëzime flake të kuqe. Nga strehimi i saj i fshehtë kishte dalë zvarrë shpirti i tij, dhe dëshira i kishte dalë përpara në rrugë.

— Dhe ç'mendon të bësh? — tha më në fund Lord Henri.

— Dua që ti dhe Bazili të vini me mua ndonjë natë dhe ta shihni duke luajtur. S'kam as frikën më të vogël për rezultatin. Me siguri do ta pranoni gjeninë e saj. Pastaj duhet ta nxjerrim nga duart e çifutit. Ajo është e lidhur me të për tre vjet — të paktën për dy vjet e tetë muaj — nga sot. Do të më duhet t'i paguaj diçka, sigurisht. Kur të rregullohet gjithçka, do të marr një teatër në West End dhe do ta nxjerr si duhet. Do ta çmendë botën ashtu siç më ka çmendur mua.

— Kjo do të ishte e pamundur, djali im i dashur.

— Po, do ta bëjë. Ajo s'ka vetëm art, instinkt artistik të përsosur, por ka edhe personalitet; dhe ti më ke thënë shpesh se janë personalitetet, jo parimet, që e lëvizin kohën.

— Mirë, cilën natë të shkojmë?

— Le të shoh. Sot është e martë. Le ta caktojmë për nesër. Nesër luan Zhuljetën.

— Në rregull. Te Bristol në tetë; dhe unë do ta marr Bazilin.

— Jo në tetë, Harri, të lutem. Në gjashtë e gjysmë. Duhet të jemi atje para se të ngrihet perdja. Duhet ta shohësh në aktin e parë, ku takon Romeon.

— Gjashtë e gjysmë! Ç'orë! Do të jetë si të hash çaj me mish, ose të lexosh një roman anglez. Duhet të jetë në shtatë. Asnjë zotëri

s'ha darkë para orës shtatë. A do ta shohësh Bazilin deri atëherë? Apo t'i shkruaj unë?

— Bazili i dashur! S'e kam parë me sy prej një jave. Është mjaft e shëmtuar nga ana ime, sepse ma ka dërguar portretin në kornizën më të mrekullueshme, të projektuar posaçërisht nga ai vetë, dhe, megjithëse kam pak xhelozi për pikturën që është një muaj e tërë më e re se unë, duhet ta pranoj se më kënaq. Ndoshta më mirë t'i shkruash ti. S'dua ta shoh vetëm. Thotë gjëra që më bezdisin. Më jep këshilla të mira.

Lord Henri buzëqeshi. „Njerëzve u pëlqen shumë të falin atë që u nevojitet më shumë vetë. Kjo është ajo që unë e quaj thellësia e bujarisë."

— Oh, Bazili është njeriu më i mirë, por më duket pak si filistin. Që kur të njoh ty, Harri, e kam zbuluar këtë.

— Bazili, djali im i dashur, e fut gjithë hijeshinë e tij në punën e tij. Pasoja është se për jetën s'i mbetet asgjë veç paragjykimeve, parimeve dhe mendjes së shëndoshë. Të vetmit artistë që kam njohur që janë personalisht të këndshëm janë artistët e këqij. Artistët e mirë ekzistojnë vetëm në atë që krijojnë, dhe si rrjedhim janë krejt pa interes në atë që janë. Një poet i madh, një poet vërtet i madh, është krijesa më jopoetike nga të gjitha. Por poetët e dobët janë krejt magjepsës. Sa më të këqija t'u jenë rimat, aq më piktoreskë duken. Vetë fakti që ka botuar një libër me sonete të dorës së dytë e bën njeriun krejt të parezistueshëm. Ai e jeton poezinë që s'di ta shkruajë. Të tjerët e shkruajnë poezinë që s'guxojnë ta jetojnë.

— Pyes veten, a është vërtet kështu, Harri? — tha Dorian Greji, duke hedhur pak parfum në shami nga një shishe e madhe me kapak ari që qëndronte mbi tryezë. — Duhet të jetë, po ta thua ti. Dhe tani po iki. Imogjena po më pret. Mos harro për nesër. Mirupafshim.

Kur ai doli nga dhoma, qepallat e rënda të Lord Henrit u ulën, dhe ai nisi të mendonte. Me siguri pak njerëz e kishin interesuar

ndonjëherë aq shumë sa Dorian Greji, e megjithatë adhurimi i çmendur i djaloshit për dikë tjetër nuk i shkaktonte as thumbin më të vogël bezdie apo xhelozie. Përkundrazi, e kënaqte. E bënte një objekt studimi më interesant. Gjithmonë e kishin magjepsur metodat e shkencave natyrore, por lënda e zakonshme e atyre shkencave i ishte dukur e parëndësishme e pa vlerë. Kështu kishte filluar duke vivisektuar veten, ashtu siç kishte mbaruar duke vivisektuar të tjerët. Jeta njerëzore — kjo i dukej e vetmja gjë që ia vlente të hulumtohej. Krahasuar me të, s'kishte asgjë tjetër me vlerë. Ishte e vërtetë se, ndërsa vështroje jetën në poçen e saj të çuditshme të dhimbjes e të kënaqësisë, s'mund të mbaje mbi fytyrë një maskë prej xhami, as t'i pengoje avujt e squfurit të ta trazonin trurin e të ta turbullonin imagjinatën me fantazi përbindëshe e ëndrra të shformuara. Kishte helme aq të holla sa, për t'ua njohur vetitë, duhej të sëmureshe prej tyre. Kishte sëmundje aq të çuditshme sa duhej t'i kaloje nëse doje t'ua kuptoje natyrën. E megjithatë, ç'shpërblim i madh merrje! Sa e mrekullueshme bëhej gjithë bota! Të vëreje logjikën e çuditshme e të fortë të pasionit dhe jetën emocionale e të ngjyrosur të intelektit — të vëzhgoje ku takoheshin e ku ndaheshin, në ç'pikë ishin në unison e në ç'pikë në mospërputhje — kishte një kënaqësi në këtë! Ç'rëndësi kishte sa kushtonte? S'mund të paguaje kurrë një çmim tepër të lartë për ndonjë ndjesi.

Ai ishte i vetëdijshëm — dhe mendimi i solli një shkëlqim kënaqësie në sytë e tij prej agati të murrmë — se ishte nëpërmjet disa fjalëve të tij, fjalëve muzikore të thëna me shqiptim muzikor, që shpirti i Dorian Grejit ishte kthyer drejt kësaj vajze të bardhë dhe ishte përkulur në adhurim para saj. Në një masë të madhe djaloshi ishte krijesa e tij. E kishte bërë të parakohshëm. Kjo ishte diçka. Njerëzit e zakonshëm prisnin derisa jeta t'u zbulonte sekretet e saj, por për të paktët, për të zgjedhurit, misteret e jetës zbuloheshin para se të hiqej velloja. Ndonjëherë kjo ishte vepra e artit, dhe kryesisht e artit të letërsisë, që merrej

drejtpërdrejt me pasionet dhe intelektin. Por herë pas here një personalitet i ndërlikuar zinte vendin dhe merrte detyrën e artit, ishte vërtet, në mënyrën e vet, një vepër e vërtetë arti, sepse edhe jeta ka kryeveprat e saj të përpunuara, ashtu si poezia, ose skulptura, ose piktura.

Po, djaloshi ishte i parakohshëm. Po mblidhte të korrat kur ende ishte pranverë. Pulsi dhe pasioni i rinisë ishin tek ai, por po bëhej i vetëdijshëm për veten. Ishte kënaqësi ta vështroje. Me fytyrën e tij të bukur dhe shpirtin e tij të bukur, ishte një gjë për t'u mrekulluar. S'kishte rëndësi si do të mbaronte gjithçka, ose si ishte e paracaktuar të mbaronte. Ishte si një nga ato figura të hijshme në një paradë a në një dramë, gëzimet e të cilave duken larg nesh, por hidhërimet e të cilave na trazojnë ndjenjën e bukurisë, dhe plagët e të cilave janë si trëndafila të kuq.

Shpirti dhe trupi, trupi dhe shpirti — sa misteriozë ishin! Kishte kafshëri në shpirt, dhe trupi kishte çastet e veta të shpirtërores. Shqisat mund të fisnikëronin, dhe intelekti mund të degradonte. Kush mund të thoshte ku mbaronte shtysa e mishit e ku fillonte shtysa psikike? Sa të cekëta ishin përkufizimet arbitrare të psikologëve të zakonshëm! E megjithatë sa e vështirë të vendosje mes pretendimeve të shkollave të ndryshme! A ishte shpirti një hije e ulur në shtëpinë e mëkatit? Apo trupi ishte vërtet në shpirt, siç mendonte Giordano Bruno? Ndarja e frymës nga materia ishte një mister, dhe bashkimi i frymës me materien ishte gjithashtu mister.

Nisi të pyeste veten nëse mund ta bënim ndonjëherë psikologjinë një shkencë kaq absolute sa të na zbulohej çdo burim i vogël i jetës. Ashtu siç ishte, gjithmonë e keqkuptonim veten dhe rrallë kuptonim të tjerët. Përvoja s'kishte asnjë vlerë etike. Ishte thjesht emri që njerëzit u jepnin gabimeve të tyre. Moralistët, si rregull, e kishin parë si një formë paralajmërimi, i kishin atribuar njëfarë efikasiteti etik në formimin e karakterit, e kishin lavdëruar si diçka që na mëson çfarë të ndjekim dhe na tregon

çfarë të shmangim. Por përvoja s'kishte fuqi lëvizëse. Ishte po aq pak shkak vepërues sa vetë ndërgjegjja. Gjithçka që tregonte vërtet ishte se e ardhmja jonë do të ishte njësoj si e kaluara, dhe se mëkatin që e kishim bërë një herë, me neveri, do ta bënim shumë herë, me gëzim.

Ishte e qartë për të se metoda eksperimentale ishte e vetmja metodë me të cilën mund të arrije në ndonjë analizë shkencore të pasioneve; dhe sigurisht Dorian Greji ishte një subjekt i bërë për duart e tij, dhe dukej se premtonte rezultate të pasura e të frytshme. Dashuria e tij e papritur e e çmendur për Sibil Veinin ishte një dukuri psikologjike me interes jo të vogël. S'kishte dyshim se kureshtja kishte shumë të bënte me të, kureshtja dhe dëshira për përvoja të reja, e megjithatë s'ishte pasion i thjeshtë, por më tepër shumë i ndërlikuar. Ajo që kishte në të nga instinkti thjesht shqisor i djalërisë ishte shndërruar nga puna e imagjinatës, ishte bërë diçka që vetë djaloshit i dukej larg shqisave, dhe pikërisht për këtë arsye ishte edhe më e rrezikshme. Ishin pasionet për origjinën e të cilave mashtronim veten ato që na tiranizonin më fort. Motivet tona më të dobëta ishin ato për natyrën e të cilave ishim të vetëdijshëm. Shpesh ndodhte që kur mendonim se po eksperimentonim me të tjerët, në të vërtetë po eksperimentonim me veten.

Ndërsa Lord Henri rrinte duke ëndërruar për këto gjëra, dikush trokiti në derë, dhe shërbëtori i tij hyri e i kujtoi se ishte koha të vishej për darkë. U ngrit dhe vështroi nga rruga. Perëndimi i diellit i kishte goditur në ar të kuq dritaret e sipërme të shtëpive përballë. Xhamat shkëlqenin si pllaka metali të nxehtë. Qielli sipër ishte si një trëndafil i venitur. Mendoi për jetën e re ngjyrë zjarri të mikut të tij dhe pyeti veten si do të mbaronte e gjitha.

Kur u kthye në shtëpi, rreth dymbëdhjetë e gjysmë, pa një telegram mbi tryezën e hollit. E hapi dhe pa se ishte nga Dorian Greji. Ishte për t'i thënë se ishte fejuar me Sibil Veinin.

Kapitulli V

— Nënë, nënë, jam kaq e lumtur! — pëshpëriti vajza, duke e zhytur fytyrën në prehrin e gruas së venitur e të lodhur që, me shpinë nga drita e mprehtë e bezdisshme, rrinte ulur në të vetmin kolltuk që kishte dhoma e tyre e zymtë e ndenjjes. — Jam kaq e lumtur! — përsëriti ajo, — dhe duhet të jesh e lumtur edhe ti!

Zonja Vein u drodh dhe vuri duart e saj të holla, të zbardhura me bizmut, mbi kokën e së bijës. „E lumtur!“ përsëriti ajo, „jam e lumtur, Sibil, vetëm kur të shoh duke luajtur. S'duhet të mendosh për asgjë tjetër veç lojës sate. Zoti Isaacs ka qenë shumë i mirë me ne, dhe i detyrohemi para.“

Vajza ngriti sytë dhe mrrudhi buzët. „Para, nënë?“ thirri, „ç'rëndësi kanë paratë? Dashuria është më shumë se paratë.“

— Zoti Isaacs na ka dhënë paradhënie pesëdhjetë paund për të shlyer borxhet dhe për t'i blerë Xhejmsit pajimet e duhura. S'duhet ta harrosh këtë, Sibil. Pesëdhjetë paund janë shumë e madhe. Zoti Isaacs ka qenë shumë i kujdesshëm.

— Ai s'është zotëri, nënë, dhe e urrej mënyrën si më flet, — tha vajza, duke u ngritur në këmbë dhe duke shkuar te dritarja.

— S'e di si do t'ia dilnim pa të, — u përgjigj gruaja më e moshuar me ankim.

Sibil Veini tundi kokën dhe qeshi. „S'kemi më nevojë për të, nënë. Tani jetën tonë e sundon Princi i Kaltër.“ Pastaj heshti. Një trëndafil iu drodh në gjak dhe i ngjyrosi faqet. Një frymë e

shpejtë ia hapi petalet e buzëve. Ato dridheshin. Një erë jugore pasioni kaloi mbi të dhe i trazoi palat e hijshme të fustanit. „E dua," tha ajo thjesht.

— Fëmijë pa mend! fëmijë pa mend! — qe fraza papagalle e hedhur si përgjigje. Lëvizja e gishtave të shtrembër, me xhevahire të rreme, u jepte fjalëve një pamje groteske.

Vajza qeshi përsëri. Gëzimi i një zogu në kafaz ishte në zërin e saj. Sytë e saj e kapën melodinë dhe e kthyen si jehonë në shkëlqim, pastaj u mbyllën për një çast, sikur për të fshehur sekretin e tyre. Kur u hapën, mjegulla e një ëndrre kishte kaluar mbi ta.

Urtësia me buzë të holla i fliste nga kolltuku i ngrënë, i bënte aluzion maturisë, citonte nga ai libër i frikacakërisë, autori i të cilit shtiret se quhet mendje e shëndoshë. Ajo nuk dëgjonte. Ishte e lirë në burgun e saj të pasionit. Princi i saj, Princi i Kaltër, ishte me të. I ishte drejtuar kujtesës që ta rikrijonte. E kishte dërguar shpirtin ta kërkonte, dhe shpirti ia kishte sjellë. Puthja e tij i digjte sërish mbi gojë. Qepallat i ishin të ngrohta nga fryma e tij.

Pastaj urtësia ndryshoi metodë dhe foli për përgjim e zbulim. Ky djalë i ri mund të ishte i pasur. Nëse po, duhej menduar për martesë. Mbi guaskën e veshit të saj thyheshin valët e dinakërisë së kësaj bote. Shigjetat e dredhisë kalonin pranë saj. Ajo shihte buzët e holla që lëviznin, dhe buzëqeshte.

Papritur ndjeu nevojën të fliste. Heshtja plot fjalë e shqetësonte. „Nënë, nënë," thirri ajo, „pse më do kaq shumë? E di pse e dua unë. E dua sepse është i tillë siç duhet të jetë vetë dashuria. Po ai ç'sheh tek unë? S'jam e denjë për të. E megjithatë — pse, s'e di — ndonëse ndihem kaq poshtë tij, nuk ndihem e përulur. Ndihem krenare, tmerrësisht krenare. Nënë, a e doje babanë tim siç e dua unë Princin e Kaltër?"

Gruaja më e moshuar u zbeh nën pudrën e trashë që i lyente faqet, dhe buzët e thata iu dridhën nga një spazmë dhimbjeje. Sibili vrapoi drejt saj, i hodhi krahët rreth qafës dhe e puthi.

„Më fal, nënë. E di që të dhemb të flasësh për babanë tonë. Por të dhemb vetëm sepse e doje kaq shumë. Mos u trishto. Sot jam po aq e lumtur sa ishe ti njëzet vjet më parë. Ah! më lër të jem e lumtur përgjithmonë!“

— Fëmija im, je shumë e re për të menduar për dashuri. Për më tepër, ç'di ti për këtë djalë? As emrin s'ia di. E gjithë puna është shumë e papërshtatshme, dhe vërtet, kur Xhejmsi po niset për në Australi, dhe unë kam kaq shumë për të menduar, duhet të them se duhej të kishe treguar më shumë kujdes. Megjithatë, siç thashë më parë, nëse është i pasur ...

— Ah! nënë, nënë, më lër të jem e lumtur!

Zonja Vein i hodhi një vështrim dhe, me një nga ato gjeste të rreme teatrore që aq shpesh i bëhen natyrë e dytë një aktori, e shtrëngoi në krahë. Në këtë çast dera u hap, dhe një djalë i ri me flokë kafe të ashpër hyri në dhomë. Ishte trupngjeshur, dhe duart e këmbët i kishte të mëdha e disi të ngathëta në lëvizje. Nuk kishte hirin e së motrës. Vështirë se do ta merrje me mend lidhjen e ngushtë që kishin. Zonja Vein nguli sytë tek ai dhe e zgjeroi buzëqeshjen. Me mend e ngriti të birin në dinjitetin e një publiku. Ishte e sigurt se tablloja ishte interesante.

— Mund të ruash disa nga puthjet edhe për mua, Sibil, më duket, — tha djaloshi me një ankim zemërmirë.

— Ah! po ty s'të pëlqen të të puthin, Xhim, — thirri ajo. — Je një ari plak i tmerrshëm. — Dhe vrapoi nëpër dhomë e e përqafoi.

Xhejms Veini e vështroi të motrën në fytyrë me butësi. „Dua të dalësh me mua për një shëtitje, Sibil. S'besoj se do ta shoh më kurrë këtë Londër të shëmtuar. Jam i sigurt që s'dua ta shoh.“

— Biri im, mos thuaj gjëra kaq të tmerrshme, — murmuriti zonja Vein, duke marrë me një psherëtimë një fustan teatror pa shije dhe duke filluar ta arnonte. Ndihej pak e zhgënjyer që ai s'i ishte bashkuar grupit. Do ta kishte shtuar piktoreskun teatror të situatës.

— Pse jo, nënë? E kam seriozisht.

— Më dhemb, biri im. Shpresoj se do të kthehesh nga Australia në gjendje begatie. Besoj se në Koloni s'ka shoqëri fare — asgjë që unë do ta quaja shoqëri — kështu që, kur të kesh bërë pasuri, duhet të kthehesh dhe të shfaqesh në Londër.

— Shoqëri! — mërmëriti djaloshi. — S'dua të di asgjë për të. Do të doja të bëja ca para për t'ju nxjerrë ty e Sibilin nga skena. E urrej.

— Oh, Xhim! — tha Sibili duke qeshur, — sa i pashpirt që je! Po do të dalësh vërtet për shëtitje me mua? Sa bukur! Kisha frikë se do të ikje t'u thoshe lamtumirë ndonjërit prej shokëve — Tom Hardit, që të dha atë llullë të shëmtuar, ose Ned Langtonit, që tallet me ty që e pi. Je shumë i ëmbël që ma jep mua pasditen tënde të fundit. Ku të shkojmë? Le të shkojmë në park.

— Jam shumë i leckosur, — u përgjigj ai duke vrenjtur vetullat. — Vetëm njerëzit e kamur shkojnë në park.

— Marrëzira, Xhim, — pëshpëriti ajo, duke i përkëdhelur mëngën e xhaketës.

Ai hezitoi për një çast. „Mirë," tha më në fund, „por mos u vono shumë duke u veshur." Ajo doli me valle nga dera. Dëgjohej duke kënduar ndërsa ngjitej shkallëve me vrap. Këmbët e saj të vogla trokitnin sipër.

Ai eci lart e poshtë nëpër dhomë dy-tri herë. Pastaj u kthye nga figura e palëvizur në kolltuk. „Nënë, a i ke gati gjërat e mia?" pyeti.

— Krejt gati, Xhejms, — u përgjigj ajo, duke mbajtur sytë te puna. Prej disa muajsh ndihej e pasigurt kur mbetej vetëm me këtë djalë të saj të ashpër e të rreptë. Natyra e saj e cekët e e fshehtë trazohej kur u takoheshin sytë. Pyeste veten nëse ai dyshonte për diçka. Heshtja, sepse ai s'bëri asnjë vërejtje tjetër, iu bë e padurueshme. Nisi të ankohej. Gratë mbrohen duke sulmuar, ashtu siç sulmojnë me dorëzime të papritura e të çuditshme. — Shpresoj se do të jesh i kënaqur, Xhejms, me jetën tënde prej

detari, — tha ajo. — Duhet ta mbash mend se kjo është zgjedhja jote. Mund të kishe hyrë në zyrën e ndonjë avokati. Avokatët janë klasë shumë e respektuar, dhe në provincë shpesh hanë darkë me familjet më të mira.

— I urrej zyrat dhe i urrej nëpunësit, — u përgjigj ai. — Por ke krejt të drejtë. E kam zgjedhur vetë jetën time. E vetmja gjë që them është: ruaje Sibilin. Mos e lër t'i ndodhë gjë e keqe. Nënë, duhet ta ruash.

— Xhejms, vërtet flet shumë çuditshëm. Sigurisht që e ruaj Sibilin.

— Dëgjoj se një zotëri vjen çdo natë në teatër dhe shkon prapa skene të flasë me të. A është në rregull kjo? Ç'është kjo punë?

— Po flet për gjëra që s'i kupton, Xhejms. Në profesionin tonë jemi mësuar të marrim shumë vëmendje nga më të këndshmet. Unë vetë merrja shumë buqeta dikur. Kjo ishte kur arti i aktrimit kuptohej vërtet. Sa për Sibilin, tani për tani nuk e di nëse lidhja e saj është serioze apo jo. Por s'ka dyshim se djali në fjalë është një zotëri i përsosur. Është gjithmonë shumë i sjellshëm me mua. Për më tepër, ka pamjen e njeriut të pasur, dhe lulet që dërgon janë të mrekullueshme.

— Megjithatë, s'ia di emrin, — tha djaloshi ashpër.

— Jo, — u përgjigj e ëma me një shprehje të qetë në fytyrë. — Ende s'e ka zbuluar emrin e tij të vërtetë. Më duket shumë romantike nga ana e tij. Me siguri është anëtar i aristokracisë.

Xhejms Veini kafshoi buzën. „Ruaje Sibilin, nënë," thirri ai, „ruaje."

— Biri im, më shqetëson shumë. Sibili është gjithmonë nën kujdesin tim të veçantë. Sigurisht, nëse ky zotëri është i pasur, s'ka arsye pse të mos lidhë martesë me të. Shpresoj se është nga aristokracia. Ka gjithë pamjen e tillë, duhet ta them. Mund të ishte një martesë shumë e shkëlqyer për Sibilin. Do të bënin një çift të hijshëm. Bukuria e tij është vërtet e jashtëzakonshme; të gjithë e vënë re.

Djaloshi mërmëriti diçka me vete dhe trokiti mbi xhamin e dritares me gishtat e tij të trashë. Sapo ishte kthyer për të thënë diçka, kur dera u hap dhe Sibili hyri me vrap.

— Sa seriozë që jeni të dy! — thirri ajo. — Ç'ka ndodhur?

— Asgjë, — u përgjigj ai. — Besoj se ndonjëherë duhet të jesh serioz. Mirupafshim, nënë; darkën do ta ha në orën pesë. Gjithçka është paketuar, përveç këmishëve, kështu që s'ke pse shqetësohesh.

— Mirupafshim, biri im, — u përgjigj ajo me një përkulje madhështie të sforcuar.

Ishte jashtëzakonisht e mërzitur nga toni që kishte marrë ai me të, dhe kishte diçka në vështrimin e tij që e kishte bërë të ndiente frikë.

— Më puth, nënë, — tha vajza. Buzët e saj si lule prekën faqen e fishkur dhe ia ngrohën ngricën.

— Fëmija im! fëmija im! — thirri zonja Vein, duke vështruar lart nga tavani në kërkim të një galerie imagjinare.

— Hajde, Sibil, — tha i vëllai me padurim. I urrente shtirjet e së ëmës.

Dolën në dritën e diellit që dridhej e fryhej nga era dhe ecën ngadalë poshtë Euston Road-it të mërzitshëm. Kalimtarët e vështronin me habi djaloshin e vrenjtur e të rëndë që, me rroba të trasha e të keqpërshtatura, shoqëronte një vajzë kaq të hijshme e me pamje kaq të rafinuar. Ishte si një kopshtar i zakonshëm që ecën me një trëndafil.

Xhimi vrenjtej herë pas here kur kapte vështrimin kureshtar të ndonjë të panjohuri. Kishte atë mospëlqim për t'u parë me ngulm, që u vjen gjenive vonë në jetë dhe që s'i lë kurrë njerëzit e rëndomtë. Sibili, megjithatë, ishte krejt e pavetëdijshme për efektin që po bënte. Dashuria i dridhej në të qeshur mbi buzë. Mendonte për Princin e Kaltër, dhe, që të mendonte për të edhe më shumë, nuk fliste për të, por llomotiste për anijen me të cilën do të nisej Xhimi, për arin që ai me siguri do të gjente, për

trashëgimtaren e mrekullueshme jetën e së cilës do ta shpëtonte nga banditët e këqij me këmisha të kuqe. Sepse ai s'do të mbetej detar, apo përgjegjës ngarkese, apo çfarëdo që do të bëhej. Oh, jo! Jeta e detarit ishte e tmerrshme. Përfytyro të jesh i mbyllur në një anije të shëmtuar, me valët e ngjirura e me gunga që përpiqen të hyjnë brenda, dhe një erë e zezë që rrëzon direkët e i gris velat në shirita të gjatë që ulërijnë! Ai do ta linte anijen në Melburn, do t'i thoshte një mirupafshim të sjellshëm kapitenit dhe do të nisej menjëherë për në fushat e arit. Para se të kalonte një javë do të gjente një copë të madhe ari të pastër, copën më të madhe që ishte zbuluar ndonjëherë, dhe do ta sillte poshtë në bregdet me një qerre të ruajtur nga gjashtë policë të hipur. Banditët do t'i sulmonin tri herë dhe do të mundeshin me kërdi të madhe. Ose, jo. Nuk do të shkonte fare në fushat e arit. Ishin vende të tmerrshme, ku burrat dehen, e qëllojnë njëri-tjetrin nëpër bare, e flasin fjalë të këqija. Do të bëhej një fermer i mirë delesh, dhe një mbrëmje, ndërsa po kthehej me kalë në shtëpi, do të shihte trashëgimtaren e bukur duke u rrëmbyer nga një kusar mbi një kalë të zi, dhe do ta ndiqte dhe do ta shpëtonte. Natyrisht, ajo do të dashurohej me të, dhe ai me të, dhe do të martoheshin, e do të ktheheshin, e do të jetonin në një shtëpi të madhe në Londër. Po, i prisnin gjëra të mrekullueshme. Por duhej të ishte shumë i mirë, të mos zemërohej, as t'i shpenzonte paratë kot. Ajo ishte vetëm një vit më e madhe se ai, por dinte shumë më shumë për jetën. Duhej patjetër t'i shkruante me çdo postë, dhe të thoshte lutjet çdo natë para se të flinte. Zoti ishte shumë i mirë dhe do ta ruante. Do të lutej edhe ajo për të, dhe pas disa vitesh ai do të kthehej krejt i pasur e i lumtur.

Djaloshi e dëgjonte i vrenjtur dhe nuk përgjigjej. I dhembte zemra që po linte shtëpinë.

E megjithatë s'ishte vetëm kjo që e bënte të zymtë e të ngrysur. Sado i papërvojë që ishte, kishte prapëseprapë një ndjenjë të fortë për rrezikun e pozitës së Sibilit. Ky dendi i ri që i bënte da-

shuri s'mund t'i donte të mirën. Ishte zotëri, dhe ai e urrente për këtë, e urrente nga një instinkt i çuditshëm i gjakut që s'mund ta shpjegonte, dhe që pikërisht për këtë arsye ishte edhe më sundues brenda tij. Ishte i vetëdijshëm gjithashtu për cekëtinë dhe mendjemadhësinë e natyrës së së ëmës, dhe në këtë shihte rrezik të pafund për Sibilin dhe lumturinë e saj. Fëmijët fillojnë duke i dashur prindërit; kur rriten, i gjykojnë; ndonjëherë i falin.

E ëma! Kishte diçka në mendje për ta pyetur, diçka për të cilën kishte bluar shumë muaj heshtjeje. Një frazë e rastësishme që e kishte dëgjuar në teatër, një tallje e pëshpëritur që i kishte arritur në vesh një natë teksa priste te dera e aktorëve, i kishte lëshuar një varg mendimesh të tmerrshme. E kujtonte sikur të kishte qenë goditja e kamxhikut të gjuetisë mbi fytyrë. Vetullat iu mblodhën në një rrudhë si pykë, dhe me një drithërimë dhimbjeje kafshoi buzën e poshtme.

— Nuk po dëgjon asnjë fjalë nga sa po them, Xhim, — thirri Sibili, — dhe unë po bëj planet më të mrekullueshme për të ardhmen tënde. Thuaj diçka, të lutem.

— Ç'do që të them?

— Oh! që do të jesh djalë i mirë dhe s'do të na harrosh, — u përgjigj ajo, duke i buzëqeshur.

Ai ngriti supet. „Ka më shumë gjasa të më harrosh ti mua, sesa unë ty, Sibil."

Ajo u skuq. „Ç'do të thuash, Xhim?" pyeti.

— Ke një mik të ri, dëgjoj. Kush është? Pse s'më ke treguar për të? Ai s'të do të mirën.

— Mjaft, Xhim! — thirri ajo. — S'duhet të thuash asgjë kundër tij. E dua.

— Po ti as emrin s'ia di, — u përgjigj djaloshi. — Kush është? Kam të drejtë ta di.

— Quhet Princi i Kaltër. S'të pëlqen emri? Oh! djalë pa mend! s'duhet ta harrosh kurrë. Sikur ta shihje, do të mendoje se është njeriu më i mrekullueshëm në botë. Një ditë do ta takosh — kur

të kthehesh nga Australia. Do të të pëlqejë shumë. Të gjithëve u pëlqen, dhe unë ... e dua. Do të doja të vije në teatër sonte. Ai do të jetë atje, dhe unë do të luaj Zhuljetën. Oh! si do ta luaj! Përfytyro, Xhim, të jesh e dashuruar dhe të luash Zhuljetën! Ta kesh atje të ulur! Të luash për kënaqësinë e tij! Kam frikë se mund ta tremb trupën, ta tremb ose ta magjeps. Të jesh i dashuruar do të thotë ta tejkalosh veten. I gjori zoti Isaacs i tmerrshëm do t'u bërtasë „gjeni“ dembelëve të tij në banak. Më ka predikuar si dogmë; sonte do të më shpallë si zbulesë. E ndiej. Dhe është e gjitha e tij, vetëm e tij, e Princit të Kaltër, të dashurit tim të mrekullueshëm, perëndisë sime të hireve. Por jam e varfër pranë tij. E varfër? Ç'rëndësi ka? Kur varfëria hyn zvarrë nga dera, dashuria fluturon brenda nga dritarja. Proverbat tona duan rishkruar. Janë bërë në dimër, dhe tani është verë; pranverë për mua, më duket, një valle e vërtetë lulesh në qiej të kaltër.

— Është zotëri, — tha djaloshi i vrenjtur.

— Princ! — thirri ajo muzikalisht. — Ç'do më shumë?

— Do të të skllavërojë.

— Më rrëqethet mishi nga mendimi të jem e lirë.

— Dua të ruhesh prej tij.

— Ta shohësh do të thotë ta adhurosh; ta njohësh do të thotë t'i besosh.

— Sibil, je e çmendur pas tij.

Ajo qeshi dhe e kapi për krahu. „Xhim i dashur, flet sikur të ishe njëqind vjeç. Një ditë do të dashurohesh edhe ti. Atëherë do ta dish ç'është. Mos u vrenjt kështu. Me siguri duhet të të vijë mirë që, ndonëse po ikën, më lë më të lumtur se kurrë më parë. Jeta ka qenë e vështirë për të dy ne, tmerrësisht e vështirë e e rëndë. Por tani do të jetë ndryshe. Ti po shkon në një botë të re, dhe unë kam gjetur një. Ja dy karrige; le të ulemi e të shohim njerëzit elegantë që kalojnë.“

Ata zunë vend mes një turme shikuesish. Lehet e tulipanëve përtej rrugës flakëronin si unaza zjarri që pulsonin. Një pluhur i

bardhë — një re e drithëruar rrënjësh irisi dukej — rrinte pezull në ajrin që gulçonte. Çadrat me ngjyra të ndezura vallëzonin e uleshin si flutura përbindëshe.

Ajo e bëri të vëllanë të fliste për veten, për shpresat, për perspektivat e tij. Ai fliste ngadalë e me mundim. Ia jepnin fjalët njëri-tjetrit si lojtarët që i japin njëri-tjetrit fishat. Sibili ndihej e shtypur. S'mund ta përcillte gëzimin e saj. Një buzëqeshje e lehtë që i lakonte atë gojë të vrenjtur ishte e vetmja jehonë që mundi të fitonte. Pas njëfarë kohe heshti. Papritur pa fluturimthi flokë të artë e buzë që qeshnin, dhe me një karrocë të hapur, me dy zonja, kaloi Dorian Greji.

Ajo u hodh në këmbë. „Ja ku është!“ thirri.

— Kush? — tha Xhim Veini.

— Princi i Kaltër, — u përgjigj ajo, duke e ndjekur me sy karrocën.

Ai u hodh përpjetë dhe e kapi ashpër për krahu. „Ma trego. Cili është? Ma trego me gisht. Duhet ta shoh!“ thirri; por në atë çast karroca me katër kuaj e Dukës së Berwick-ut kaloi në mes, dhe kur e la hapësirën të lirë, karroca kishte dalë nga parku.

— Iku, — murmuriti Sibili me trishtim. — Do të doja ta kishe parë.

— Edhe unë do të doja, sepse, aq e vërtetë sa ka Zot në qiell, nëse ai të bën ndonjëherë ndonjë të keqe, do ta vras.

Ajo e vështroi me tmerr. Ai i përsëriti fjalët. Ato e prenë ajrin si kamë. Njerëzit përreth nisën të shikonin me gojë hapur. Një zonjë që qëndronte afër saj qeshi nën hundë.

— Hajde, Xhim; ikim, — pëshpëriti ajo. Ai e ndoqi me kokëfortësi ndërsa ajo kalonte nëpër turmë. I vinte mirë për atë që kishte thënë.

Kur arritën te Statuja e Akilit, ajo u kthye. Në sytë e saj kishte keqardhje që bëhej e qeshur mbi buzë. I tundi kokën. „Je pa mend, Xhim, krejt pa mend; një djalë gjaknxehtë, kaq je. Si mund të thuash gjëra kaq të tmerrshme? S'e di ç'po thua.

Je thjesht xheloz e i pashpirt. Ah! do të doja të dashuroheshe. Dashuria i bën njerëzit të mirë, dhe ajo që the ishte e ligë.“

— Jam gjashtëmbëdhjetë vjeç, — u përgjigj ai, — dhe e di ç'bëj. Nëna s'të ndihmon dot. S'di si të kujdeset për ty. Tani do të doja të mos shkoja fare në Australi. Më shkon mendja ta lë fare. Do ta bëja, po të mos ishte nënshkruar kontrata.

— Oh, mos u bëj kaq serioz, Xhim. Je si një nga heronjtë e atyre melodramave budallaqe që i pëlqente aq shumë nënës të luante. S'do të grindem me ty. E pashë, dhe oh! ta shohësh është lumturi e përsosur. S'do të grindemi. E di që s'do t'i bëje kurrë keq askujt që dua, apo jo?

— Jo për sa kohë që e do, besoj, — qe përgjigjja e vrenjtur.

— Do ta dua përgjithmonë! — thirri ajo.

— Po ai?

— Përgjithmonë, edhe ai!

— Mirë do të bëjë.

Ajo u tërhoq prej tij. Pastaj qeshi dhe i vuri dorën mbi krah. Ishte thjesht një djalë.

Te Marble Arch ndalën një omnibus, që i la afër shtëpisë së tyre të mjerë në Euston Road. Kishte kaluar ora pesë, dhe Sibili duhej të shtrihej për nja dy orë para se të luante. Xhimi ngulmoi që ta bënte. Tha se do të preferonte të ndahej me të kur nëna nuk ishte e pranishme. Ajo me siguri do të bënte skenë, dhe ai i urrente skenat e çdo lloji.

U ndanë në dhomën e Sibilit. Kishte xhelozi në zemrën e djaloshit, dhe një urrejtje të egër vrastare për të huajin që, siç i dukej, ishte futur mes tyre. E megjithatë, kur ajo i hodhi krahët rreth qafës dhe gishtat i endeshin nëpër flokët e tij, ai u zbut dhe e puthi me dashuri të vërtetë. Kishte lot në sy ndërsa zbriste shkallët.

E ëma po e priste poshtë. U ankua për vonesën e tij kur ai hyri. Ai nuk u përgjigj, por u ul para darkës së tij të varfër. Mizat gumëzhinin rreth tryezës dhe zvarriteshin mbi mbulesën

e njollosur. Përmes gjëmimit të omnibusëve dhe trokëllimës së karrocave të rrugës, dëgjonte zërin monoton që përpinte çdo minutë që i kishte mbetur.

Pas njëfarë kohe e shtyu pjatën dhe vuri kokën mes duarve. Ndiente se kishte të drejtë ta dinte. Duhej t'i ishte thënë më parë, nëse ishte ashtu siç dyshonte. E rënduar nga frika, e ëma e vështronte. Fjalët i binin mekanikisht nga buzët. Një shami e grisur me dantella i dridhej në gishta. Kur ora ra gjashtë, ai u ngrit dhe shkoi te dera. Pastaj u kthye dhe e vështroi. Sytë u takuan. Në sytë e saj ai pa një lutje të egër për mëshirë. Kjo e tërboi.

— Nënë, kam diçka për të të pyetur, — tha ai. Sytë e saj u endën turbullt nëpër dhomë. Nuk u përgjigj. — Më thuaj të vërtetën. Kam të drejtë ta di. Ishe e martuar me babanë tim?

Ajo lëshoi një psherëtimë të thellë. Ishte psherëtimë lehtësimi. Çasti i tmerrshëm, çasti që natë e ditë, për javë e muaj, e kishte trembur, kishte ardhur më në fund, e megjithatë ajo nuk ndiente tmerr. Madje, në njëfarë mase, ishte zhgënjim për të. Drejtësia vulgare e pyetjes kërkonte përgjigje të drejtpërdrejtë. Situata s'ishte përgatitur gradualisht. Ishte e vrazhdë. I kujtonte një provë të keqe teatrore.

— Jo, — u përgjigj ajo, duke u habitur me thjeshtësinë e ashpër të jetës.

— Babai im ishte maskara atëherë! — thirri djaloshi, duke shtrënguar grushtet.

Ajo tundi kokën. „E dija që s'ishte i lirë. E donim shumë njëritjetrin. Po të kishte jetuar, do të na kishte siguruar jetesën. Mos fol keq për të, biri im. Ishte yt atë, dhe zotëri. Madje kishte lidhje me njerëz shumë të lartë."

Një mallkim i shpërtheu nga buzët. „Për veten s'më bëhet vonë," thirri, „por mos e lër Sibilin... Është një zotëri, apo jo, ai që është i dashuruar me të, ose thotë se është? Me lidhje të larta edhe ai, besoj."

Për një çast një ndjenjë e shëmtuar poshtërimi e pushtoi gruan. Koka iu var. Fshiu sytë me duar që i dridheshin. „Sibili ka nënë," murmuriti ajo; „unë s'kisha."

Djaloshi u prek. Shkoi drejt saj dhe, duke u përkulur, e puthi. „Më vjen keq nëse të lëndova duke të pyetur për babanë," tha, „por s'mund të bëja ndryshe. Tani duhet të iki. Mirupafshim. Mos harro se tani do të kesh vetëm një fëmijë për t'u kujdesur, dhe më beso se nëse ky njeri i bën keq motrës sime, do të zbuloj kush është, do ta gjej dhe do ta vras si qen. Të betohem."

Marrëzia e ekzagjeruar e kërcënimit, gjesti i zjarrtë që e shoqëroi, fjalët e çmendura melodramatike, ia bënë jetën më të gjallë. E njihte mirë këtë atmosferë. Mori frymë më lirshëm, dhe për herë të parë pas shumë muajsh e admiroi vërtet të birin. Do të kishte dashur ta vazhdonte skenën në të njëjtën shkallë emocionale, por ai ia preu. Duheshin zbritur bagazhet e kërkuar shallet. Shërbyesja e pensionit hynte e dilte me nxitim. Pati pazarllëkun me karrocierin. Çasti humbi në hollësi vulgare. Me një ndjenjë të ripërtërirë zhgënjimi e tundi shaminë e grisur me dantella nga dritarja, ndërsa i biri largohej me karrocë. Ishte e vetëdijshme se një rast i madh ishte humbur kot. E ngushëlloi veten duke i thënë Sibilit sa e shkretë do të ishte jeta e saj tani që kishte vetëm një fëmijë për t'u kujdesur. E kujtoi frazën. I kishte pëlqyer. Për kërcënimin nuk tha asgjë. Ishte shprehur në mënyrë të gjallë e dramatike. Ndiente se një ditë do të qeshnin të gjithë me të.

Kapitulli VI

— Besoj se e ke dëgjuar lajmin, Bazil? — tha Lord Henri atë mbrëmje, ndërsa Hollvardin e futën në një dhomë të vogël private te Bristol, ku ishte shtruar darka për tre veta.

— Jo, Harri, — u përgjigj artisti, duke i dhënë kapelën dhe pallton kamarierit që përkulej. — Ç'është? Shpresoj të mos jetë gjë për politikë! Nuk më interesojnë. Në Dhomën e Komuneve mezi ka ndonjë njeri që ia vlen ta pikturosh, megjithëse shumë prej tyre do të fitonin nga pak zbardhje.

— Dorian Greji është fejuar, — tha Lord Henri, duke e vështruar ndërsa fliste.

Hollvardi u drodh, pastaj vrenjti vetullat. „Doriani i fejuar!“ thirri. „E pamundur!“

— Është krejt e vërtetë.

— Me kë?

— Me ndonjë aktore të vogël.

— S'e besoj. Doriani është shumë i arsyeshëm.

— Doriani është tepër i mençur për të mos bërë marrëzira herë pas here, Bazil i dashur.

— Martesa mezi është gjë që e bën herë pas here, Harri.

— Përveçse në Amerikë, — ia ktheu Lord Henri me përtesë. — Por unë s'thashë se ishte martuar. Thashë se ishte fejuar. Ka ndryshim të madh. Unë e kujtoj qartë që jam martuar, por s'kam asnjë kujtim që të jem fejuar ndonjëherë. Jam i prirur të mendoj se s'jam fejuar kurrë.

— Por mendo për lindjen, pozitën dhe pasurinë e Dorianit. Do të ishte absurde të martohej me dikë kaq poshtë tij.

— Nëse do ta bësh të martohet me këtë vajzë, thuaja këtë, Bazil. Atëherë do ta bëjë me siguri. Sa herë që një njeri bën një gjë krejt budallaqe, e bën gjithmonë nga motivet më fisnike.

— Shpresoj që vajza të jetë e mirë, Harri. S'dua ta shoh Dorianin të lidhur me ndonjë krijesë të poshtër, që mund t'ia degradojë natyrën dhe t'ia shkatërrojë intelektin.

— Oh, është më shumë se e mirë — është e bukur, — murmuriti Lord Henri, duke pirë me gllënjka një gotë vermut me bitter portokalli. — Doriani thotë se është e bukur, dhe ai rrallë gabon në gjëra të tilla. Portreti yt i tij ia ka mprehur shijen për pamjen e të tjerëve. Ka pasur këtë efekt të shkëlqyer, mes të tjerash. Do ta shohim sonte, nëse ai djalë s'e harron takimin.

— Flet seriozisht?

— Krejt seriozisht, Bazil. Do të isha i mjerë po të mendoja se do të isha ndonjëherë më serioz se ç'jam në këtë çast.

— Po a e miraton, Harri? — pyeti piktori, duke ecur lart e poshtë nëpër dhomë dhe duke kafshuar buzën. — S'ke si ta miratosh, në asnjë mënyrë. Është ndonjë dashuri e marrë kalimtare.

— Unë tani s'miratoj e s'kundërshtoj asgjë. Është qëndrim absurd ndaj jetës. Nuk na kanë sjellë në botë për të nxjerrë në shesh paragjykimet tona morale. Nuk i vë kurrë veshin asaj që thonë njerëzit e rëndomtë, dhe nuk ndërhyj kurrë në atë që bëjnë njerëzit e hijshëm. Nëse një personalitet më magjeps, çfarëdo mënyre shprehjeje që zgjedh ai personalitet, për mua është krejt e këndshme. Dorian Greji dashurohet me një vajzë të bukur që luan Zhuljetën dhe propozon të martohet me të. Pse jo? Po të martohej me Mesalinën, s'do të ishte më pak interesant. E di që unë s'jam kampion i martesës. E meta e vërtetë e martesës është se të bën altruist. Dhe njerëzit altruistë janë pa ngjyrë. U mungon individualiteti. Megjithatë, ka disa temperamente që martesa i bën më të ndërlikuar. Ata e ruajnë egoizmin e tyre dhe

i shtojnë shumë egon të tjerë. Detyrohen të kenë më shumë se një jetë. Bëhen më të organizuar, dhe të jesh shumë i organizuar është, më duket, qëllimi i ekzistencës së njeriut. Për më tepër, çdo përvojë ka vlerë, dhe çfarëdo që të thuash kundër martesës, ajo është sigurisht një përvojë. Shpresoj që Dorian Greji ta bëjë këtë vajzë gruan e tij, ta adhurojë me pasion për gjashtë muaj, dhe pastaj papritur të magjepset nga dikush tjetër. Do të ishte një studim i mrekullueshëm.

— S'e ke seriozisht asnjë fjalë nga të gjitha këto, Harri; e di që s'e ke. Po t'i prishej jeta Dorian Grejit, askujt s'do t'i vinte më keq se ty. Je shumë më i mirë se ç'shtiresh.

Lord Henri qeshi. „Arsyeja pse na pëlqen të mendojmë kaq mirë për të tjerët është se të gjithë kemi frikë për veten. Themeli i optimizmit është tmerri i pastër. Mendojmë se jemi bujarë sepse i njohim të afërmit zotërimin e atyre virtyteve që ka gjasa të na sjellin dobi. Lavdërojmë bankierin që të mund të tërheqim më shumë se ç'kemi në llogari, dhe gjejmë cilësi të mira te kusari me shpresë se do të na i kursejë xhepat. E kam seriozisht çdo gjë që thashë. Kam përbuzjen më të madhe për optimizmin. Sa për një jetë të prishur, asnjë jetë s'është e prishur veç asaj që i ndalet rritja. Nëse do ta prishësh një natyrë, mjafton ta reformosh. Sa për martesën, sigurisht që do të ishte budallallëk, por ka lidhje të tjera e më interesante mes burrave e grave. Do t'i inkurajoj me siguri. Kanë hirin që janë në modë. Por ja vetë Doriani. Ai do të të tregojë më shumë se unë."

— Harri im i dashur, Bazil im i dashur, duhet të më përgëzoni të dy! — tha djaloshi, duke hedhur pelerinën e mbrëmjes me krahët e veshur me saten dhe duke ua shtrënguar dorën me radhë të dy miqve. — S'kam qenë kurrë kaq i lumtur. Sigurisht, është e papritur — të gjitha gjërat vërtet të bukura janë. E megjithatë më duket se është e vetmja gjë që kam kërkuar gjithë jetën. — Ishte i skuqur nga ngazëllimi e kënaqësia, dhe dukej jashtëzakonisht i pashëm.

— Shpresoj të jesh gjithmonë shumë i lumtur, Dorian, — tha Hollvardi, — por nuk ta fal krejt që s'më njoftove për fejesën. Harrin e njoftove.

— Dhe unë s'ta fal që u vonove për darkë, — ndërhyri Lord Henri, duke i vënë dorën mbi sup djaloshit e duke buzëqeshur ndërsa fliste. — Hajde, le të ulemi e të provojmë si është *chef*-i[34] i ri këtu, dhe pastaj do të na tregosh si ndodhi gjithçka.

— S'ka vërtet shumë për të treguar, — thirri Dorian ndërsa zunë vend rreth tryezës së vogël të rrumbullakët. — Ajo që ndodhi ishte thjesht kjo. Pasi u ndava me ty dje në mbrëmje, Harri, u vesha, hëngra diçka në atë restorantin e vogël italian në Rupert Street ku më çove ti, dhe në tetë zbrita në teatër. Sibili po luante Rozalindën. Sigurisht, skenografia ishte e tmerrshme dhe Orlandoja absurd. Por Sibili! Duhej ta kishit parë! Kur doli me rrobat e djalit, ishte krejt e mrekullueshme. Kishte veshur një jelek kadifeje ngjyrë myshku me mëngë ngjyrë kanelle, çorape të ngushta ngjyrë kafe të lidhura kryq, një kësulë të vogël e të hijshme jeshile me një pendë skifteri të kapur me një xhevahir, dhe një pelerinë me kapuç të veshur nga brenda me të kuqe të mbyllur. S'më ishte dukur kurrë më e bukur. Kishte gjithë hirin e brishtë të asaj figurine nga Tanagra që ke në studio, Bazil. Flokët i rrinin tufë rreth fytyrës si gjethe të errëta rreth një trëndafili të zbehtë. Sa për lojën e saj — mirë, do ta shihni sonte. Është thjesht artiste e lindur. Rrija në lozhën e zymtë krejt i magjepsur. Harrova se isha në Londër dhe në shekullin e nëntëmbëdhjetë. Isha larg me të dashurën time në një pyll që s'e kishte parë kurrë njeri. Pasi mbaroi shfaqja, shkova prapa dhe i fola. Ndërsa rrinim ulur bashkë, papritur në sytë e saj u shfaq një vështrim që s'ia kisha parë kurrë më parë. Buzët e mia lëvizën drejt të sajave. U puthëm. S'mund t'jua përshkruaj ç'ndjeva në atë çast. M'u duk sikur gjithë jeta ime ishte ngushtuar në një pikë të vetme të përsosur gëzimi ngjyrë trëndafili. Ajo u drodh e tëra

[34] *Chef* (frëngjisht): kryekuzhinieri.

dhe u lëkund si një narcis i bardhë. Pastaj u hodh në gjunjë dhe m'i puthi duart. E ndiej se s'duhet t'jua tregoj të gjitha këto, por s'e mbaj dot. Sigurisht, fejesa jonë është sekret i madh. Ajo s'i ka thënë as nënës së vet. S'e di ç'do të thonë kujdestarët e mi. Lord Radley me siguri do të tërbohet. S'më bëhet vonë. Pas më pak se një viti do të jem në moshë madhore, dhe atëherë mund të bëj ç'të dua. Kam bërë mirë, Bazil, apo jo, që e mora dashurinë time nga poezia dhe e gjeta gruan time në dramat e Shekspirit? Buzët që Shekspiri i mësoi të flisnin më kanë pëshpëritur sekretin e tyre në vesh. Krahët e Rozalindës më kanë mbështjellë, dhe kam puthur Zhuljetën në gojë.

— Po, Dorian, besoj se ke bërë mirë, — tha Hollvardi ngadalë.

— E ke parë sot? — pyeti Lord Henri.

Dorian Greji tundi kokën. „E lashë në pyllin e Ardenit; do ta gjej në një pemishte në Verona.“[35]

Lord Henri piu shampanjën me gllënjka, si i zhytur në mendime. „Në ç'pikë të veçantë e përmende fjalën martesë, Dorian? Dhe ç'të tha ajo në përgjigje? Ndoshta e harrove fare.“

— Harri i dashur, nuk e trajtova si një marrëveshje tregtare, dhe s'bëra ndonjë propozim zyrtar. I thashë se e doja, dhe ajo më tha se s'ishte e denjë të bëhej gruaja ime. Jo e denjë! E po, gjithë bota s'është asgjë për mua krahasuar me të.

— Gratë janë mrekullisht praktike, — murmuriti Lord Henri, — shumë më praktike se ne. Në situata të tilla ne shpesh harrojmë të themi ndonjë gjë për martesën, dhe ato na e kujtojnë gjithmonë.

Hollvardi i vuri dorën mbi krah. „Mos, Harri. E ke mërzitur Dorianin. Ai s'është si burrat e tjerë. S'do t'i sillte kurrë fatkeqësi askujt. Natyra e tij është shumë e hollë për këtë.“

[35] Pylli i Ardenit është vendi ku zhvillohet *Si t'ju pëlqejë*; Verona, qyteti i *Romeos dhe Zhuljetës*. Doriani do të thotë se Sibila nuk luan më Rozalindën, por Zhuljetën.

Lord Henri vështroi përtej tryezës. „Doriani s'mërzitet kurrë me mua," u përgjigj. „E bëra pyetjen për arsyen më të mirë të mundshme, madje për arsyen e vetme që e justifikon njeriun kur bën ndonjë pyetje — kureshtjen e thjeshtë. Kam një teori se janë gjithmonë gratë që na propozojnë neve, dhe jo ne grave. Përveç, natyrisht, në jetën e klasës së mesme. Por klasat e mesme s'janë moderne."

Dorian Greji qeshi dhe hodhi kokën pas. „Je krejt i pandreqshëm, Harri; por s'më bëhet vonë. Është e pamundur të zemërohesh me ty. Kur ta shohësh Sibil Veinin, do ta ndiesh se njeriu që mund t'i bënte keq do të ishte egërsirë, egërsirë pa zemër. S'e kuptoj si mund të dëshirojë dikush të turpërojë gjënë që do. E dua Sibil Veinin. Dua ta vë mbi një piedestal ari dhe të shoh botën të adhurojë gruan që është e imja. Ç'është martesa? Një betim i pakthyeshëm. Ti tallesh me të për këtë. Ah! mos u tall. Është një betim i pakthyeshëm që dua ta bëj. Mirëbesimi i saj më bën besnik, besimi i saj më bën të mirë. Kur jam me të, pendohem për gjithçka që më ke mësuar. Bëhem ndryshe nga ai që më ke njohur. Kam ndryshuar, dhe vetëm prekja e dorës së Sibil Veinit më bën të të harroj ty e të gjitha teoritë e tua të gabuara, magjepsëse, helmuese e të këndshme."

— Dhe ato janë...? — pyeti Lord Henri, duke marrë pak sallatë.

— Oh, teoritë e tua për jetën, teoritë e tua për dashurinë, teoritë e tua për kënaqësinë. Të gjitha teoritë e tua, në fakt, Harri.

— Kënaqësia është e vetmja gjë për të cilën ia vlen të kesh teori, — u përgjigj ai me zërin e tij të ngadaltë e melodioz. — Por kam frikë se s'mund ta quaj teorinë time timen. I përket Natyrës, jo mua. Kënaqësia është prova e Natyrës, shenja e saj e miratimit. Kur jemi të lumtur, jemi gjithmonë të mirë, por kur jemi të mirë, s'jemi gjithmonë të lumtur.

— Ah! po ç'do të thuash me të mirë? — thirri Bazil Hollvardi.

— Po, — përsëriti Dorian, duke u mbështetur pas në karrige dhe duke e vështruar Lord Henrin mbi tufat e rënda të irisëve

me buzë të purpurta që qëndronin në mes të tryezës, — ç'do të thuash me të mirë, Harri?

— Të jesh i mirë do të thotë të jesh në harmoni me veten, — u përgjigj ai, duke prekur këmbën e hollë të gotës me gishtat e tij të zbehtë e me maja të holla. — Disharmonia është të detyrohesh të jesh në harmoni me të tjerët. Jeta jote — kjo është gjëja e rëndësishme. Sa për jetët e të afërmve, nëse dëshiron të jesh pedant a puritan, mund t'u nxjerrësh në shesh pikëpamjet e tua morale për to, por ato s'janë punë jotja. Për më tepër, individualizmi ka vërtet synimin më të lartë. Morali modern qëndron në pranimin e standardit të kohës sate. Unë mendoj se për çdo njeri të kulturuar, të pranosh standardin e kohës sate është një formë e imoralitetit më të trashë.

— Po, me siguri, nëse jeton vetëm për veten, Harri, paguan një çmim të tmerrshëm për këtë? — sugjeroi piktori.

— Po, sot na marrin tepër për gjithçka. Më duket se tragjedia e vërtetë e të varfërve është se s'mund të përballojnë asgjë tjetër veç vetëmohimit. Mëkatet e bukura, si gjërat e bukura, janë privilegj i të pasurve.

— Duhet të paguash në mënyra të tjera, jo me para.

— Ç'lloj mënyrash, Bazil?

— Oh! më duket me pendim, me vuajtje, me ... mirë, me vetëdijen e degradimit.

Lord Henri ngriti supet. „Miku im, arti mesjetar është i këndshëm, por emocionet mesjetare janë të vjetruara. Mund t'i përdorësh në letërsi, sigurisht. Por të vetmet gjëra që mund të përdorësh në letërsi janë ato që ke pushuar së përdoruri në jetë. Më beso, asnjë njeri i qytetëruar s'pendohet kurrë për një kënaqësi, dhe asnjë njeri i paqytetëruar s'e di kurrë ç'është kënaqësia."

— Unë e di ç'është kënaqësia, — thirri Dorian Greji. — Është të adhurosh dikë.

— Kjo është sigurisht më mirë se të të adhurojnë, — u përgjigj ai, duke luajtur me disa fruta. — Të të adhurojnë është bezdi. Gratë na trajtojnë ashtu siç i trajton njerëzimi perënditë e tij. Na adhurojnë, dhe na bezdisin gjithmonë që të bëjmë diçka për to.

— Do të thosha se çfarëdo që kërkojnë, na e kanë dhënë më parë, — murmuriti djaloshi me seriozitet. — Ato e krijojnë dashurinë në natyrën tonë. Kanë të drejtë ta kërkojnë prapa.

— Kjo është krejt e vërtetë, Dorian, — thirri Hollvardi.

— Asgjë s'është kurrë krejt e vërtetë, — tha Lord Henri.

— Kjo është, — e ndërpreu Dorian. — Duhet ta pranosh, Harri, se gratë u japin burrave vetë arin e jetës së tyre.

— Ndoshta, — psherëtiu ai, — por gjithmonë e duan prapa në monedha kaq të vogla. Ky është shqetësimi. Gratë, siç e ka thënë njëherë ndonjë francez i mprehtë, na frymëzojnë dëshirën të bëjmë kryevepra dhe gjithmonë na pengojnë t'i realizojmë.

— Harri, je i tmerrshëm! S'e di pse të dua kaq shumë.

— Do të më duash gjithmonë, Dorian, — u përgjigj ai. — Doni kafe, djem? Kamerier, sill kafe, dhe *fine-champagne*,[36] dhe ca cigare. Jo, s'ka nevojë për cigare — kam unë. Bazil, s'mund të të lejoj të pish puro. Duhet të marrësh një cigare. Cigarja është tipi i përsosur i një kënaqësie të përsosur. Është e hollë dhe të lë të pakënaqur. Ç'mund të duash më shumë? Po, Dorian, gjithmonë do të më duash. Unë të përfaqësoj të gjitha mëkatet që s'ke pasur kurrë guximin t'i bësh.

— Ç'marrëzira që flet, Harri! — thirri djaloshi, duke ndezur cigaren nga një dragua argjendi që nxirrte zjarr, të cilin kamarieri e kishte vënë mbi tryezë. — Le të shkojmë në teatër. Kur Sibili të dalë në skenë, do të kesh një ideal të ri jete. Ajo do të përfaqësojë për ty diçka që s'e ke njohur kurrë.

— Unë i kam njohur të gjitha, — tha Lord Henri, me një vështrim të lodhur në sy, — por jam gjithmonë gati për një

[36] *Fine-champagne*: konjak i zgjedhur, nga vreshtat e Grande e Petite Champagne-s, në krahinën e Konjakut në Francë.

emocion të ri. Kam frikë, megjithatë, se, të paktën për mua, s'ka gjë të tillë. Prapëseprapë, vajza jote e mrekullueshme mund të më drithërojë. E dua aktrimin. Është shumë më real se jeta. Le të shkojmë. Dorian, ti do të vish me mua. Më vjen shumë keq, Bazil, por në karrocë ka vend vetëm për dy. Duhet të na ndjekësh me një karrocë me qira.

U ngritën dhe veshën palltot, duke pirë kafenë në këmbë. Piktori ishte i heshtur e i menduar. Një zymtësi e kishte pushtuar. Nuk e duronte dot këtë martesë, e megjithatë i dukej më mirë se shumë gjëra të tjera që mund të kishin ndodhur. Pas disa minutash zbritën të gjithë poshtë. Ai u nis vetëm, siç ishte rënë dakord, dhe vështronte dritat që vezullonin të karrocës së vogël përpara tij. Një ndjenjë e çuditshme humbjeje e pushtoi. Ndjeu se Dorian Greji s'do të ishte më kurrë për të gjithçka që kishte qenë në të kaluarën. Jeta ishte futur mes tyre... Sytë iu errësuan, dhe rrugët plot njerëz e drita iu turbulluan para syve. Kur karroca ndaloi para teatrit, iu duk se ishte plakur me vite.

Kapitulli VII

Për një arsye a tjetër, salla ishte plot atë natë, dhe drejtori i trashë çifut që i priti te dera rrezatonte nga njëri vesh te tjetri me një buzëqeshje të yndyrshme e të dridhur. I shoqëroi deri te lozha me një lloj përulësie mburracake, duke tundur duart e trasha me xhevahire dhe duke folur me sa i hante zëri. Dorian Greji e urreu më shumë se kurrë. Ndjeu sikur kishte ardhur të kërkonte Mirandën dhe e kishte pritur Kalibani.[37] Lord Henrit, nga ana tjetër, iu duk mjaft i pëlqyeshëm. Të paktën kështu deklaroi, dhe ngulmoi t'i shtrëngonte dorën dhe ta siguronte se ishte krenar që takonte një njeri që kishte zbuluar një gjeni të vërtetë dhe kishte falimentuar për një poet. Hollvardi zbavitej duke vështruar fytyrat në parter. Vapa ishte tmerrësisht mbytëse, dhe llamba e madhe e tavanit flakëronte si një dalie përbindëshe me petale zjarri të verdhë. Të rinjtë në galeri kishin hequr xhaketat e jelekët dhe i kishin varur mbi parmak. Flisnin me njëri-tjetrin përtej teatrit dhe i ndanin portokallat me vajzat pa shije që rrinin pranë tyre. Disa gra qeshnin në parter. Zërat e tyre ishin tmerrësisht të mprehtë e të shpërputhur. Nga bufeja vinte zhurma e tapave që shpërthenin.

— Ç'vend për të gjetur hyjneshën tënde! — tha Lord Henri.

[37] Miranda, vajza e bukur e magjistarit Prospero, dhe Kalibani, shërbëtori i tij i egër, janë personazhe të *Stuhisë* së Shekspirit.

— Po! — u përgjigj Dorian Greji. — Këtu e gjeta, dhe ajo është hyjnore mbi çdo gjë të gjallë. Kur të luajë, do të harrosh gjithçka. Këta njerëz të rëndomtë e të vrazhdë, me fytyrat e tyre të trasha e me gjestet brutale, bëhen krejt të tjerë kur ajo është në skenë. Rrinë në heshtje e e shikojnë. Qajnë e qeshin siç do ajo. Ajo i bën të ndjeshëm si violina. I shpirtëzon, dhe ndien se janë prej të njëjtit mish e gjak si vetë ti.

— Prej të njëjtit mish e gjak si vetë ti! Oh, shpresoj se jo! — thirri Lord Henri, që po vështronte me dylbinë e teatrit ata që rrinin në galeri.

— Mos ia vër veshin, Dorian, — tha piktori. — E kuptoj ç'do të thuash, dhe i besoj kësaj vajze. Kushdo që do ti duhet të jetë i mrekullueshëm, dhe çdo vajzë që ka efektin që përshkruan duhet të jetë e hollë e fisnike. Ta shpirtëzosh kohën tënde — kjo është diçka që ia vlen ta bësh. Nëse kjo vajzë mund t'u japë shpirt atyre që kanë jetuar pa shpirt, nëse mund të krijojë ndjenjën e bukurisë te njerëz jeta e të cilëve ka qenë e ndyrë e e shëmtuar, nëse mund t'i zhveshë nga egoizmi e t'u japë lot për hidhërime që s'janë të tyret, ajo është e denjë për gjithë adhurimin tënd, e denjë për adhurimin e botës. Kjo martesë është krejt e drejtë. Në fillim s'mendoja kështu, por tani e pranoj. Perënditë e krijuan Sibil Veinin për ty. Pa të do të kishe qenë i paplotë.

— Faleminderit, Bazil, — u përgjigj Dorian Greji, duke i shtrënguar dorën. — E dija që do të më kuptoje. Harri është kaq cinik, më tmerron. Por ja orkestra. Është krejt e tmerrshme, por zgjat vetëm rreth pesë minuta. Pastaj ngrihet perdja, dhe do të shohësh vajzën të cilës do t'i jap gjithë jetën time, të cilës i kam dhënë gjithçka që është e mirë tek unë.

Pas një çerek ore, mes një stuhie të jashtëzakonshme duartrokitjesh, Sibil Veini doli në skenë. Po, ishte me të vërtetë e bukur për t'u parë — një nga krijesat më të bukura, mendoi Lord Henri, që kishte parë ndonjëherë. Kishte diçka prej sorkadheje në hirin e saj të ndrojtur e në sytë e trembur. Një skuqje e lehtë, si hija e

një trëndafili në një pasqyrë argjendi, i doli në faqe ndërsa hodhi sytë mbi sallën plot e entuziaste. U tërhoq disa hapa dhe buzët dukej sikur i dridheshin. Bazil Hollvardi u hodh në këmbë dhe nisi të duartrokiste. I palëvizur, si dikush në ëndërr, rrinte Dorian Greji duke e vështruar. Lord Henri shikonte përmes dylbisë, duke murmuritur: „E hijshme! e hijshme!“

Skena ishte salla e shtëpisë së Kapuletëve, dhe Romeo me rrobat e pelegrinit kishte hyrë me Merkucion e miqtë e tjerë.[38] Banda, e tillë siç ishte, i ra disa takteve muzike, dhe vallja filloi. Përmes turmës së aktorëve të ngathët e të veshur keq, Sibil Veini lëvizte si një krijesë nga një botë më e hollë. Trupi i saj lëkundej, ndërsa vallëzonte, si lëkundet një bimë në ujë. Lakoret e qafës së saj ishin lakoret e një zambaku të bardhë. Duart dukeshin sikur ishin bërë prej fildishi të freskët.

E megjithatë ishte çuditërisht e plogësht. Nuk tregoi asnjë shenjë gëzimi kur sytë i ranë mbi Romeon. Ato pak fjalë që kishte për të thënë —

O pelegrin i mirë, ti dorën tënde e fyen,
që devocion të hijshëm tregon me këtë;
se shenjtët kanë duar që pelegrinët i prekin,
e pëllëmbë me pëllëmbë — kjo puthje e shenjtë është —

me dialogun e shkurtër që pason, u thanë në mënyrë krejt artificiale. Zëri ishte i mrekullueshëm, por nga pikëpamja e tonit ishte krejt i rremë. Kishte ngjyrë të gabuar. I hoqi vargut gjithë jetën. E bëri pasionin joreal.

Dorian Greji u zbeh ndërsa e shikonte. Ishte i hutuar e i shqetësuar. Asnjëri nga miqtë s'guxoi t'i thoshte gjë. Ajo u dukej krejt e paaftë. Ishin tmerrësisht të zhgënjyer.

[38] Akti I, skena 5 e *Romeos dhe Zhuljetës*: balloja në shtëpinë e Kapuletëve, ku Romeo, i maskuar, e takon Zhuljetën për herë të parë. Vargjet që vijojnë janë nga kjo skenë; më poshtë, ato të ballkonit, nga akti II, skena 2.

E megjithatë e ndienin se prova e vërtetë e çdo Zhuljete është skena e ballkonit në aktin e dytë. E prisnin atë. Po të dështonte atje, s'kishte asgjë tek ajo.

Dukej e hijshme kur doli në dritën e hënës. Kjo s'mund të mohohej. Por teatraliteti i lojës së saj ishte i padurueshëm, dhe përkeqësohej sa më shumë që vazhdonte. Gjestet iu bënë absurdisht artificiale. I theksonte tepër të gjitha ç'kishte për të thënë. Pasazhi i bukur —

E di se maska e natës më mbulon fytyrën,
përndryshe një skuqje vajzërore do ma ngjyronte faqen
për atë që më dëgjove të them sonte —

u deklamua me saktësinë e dhimbshme të një nxënëseje që e ka mësuar të recitojë ndonjë profesor dikcioni i dorës së dytë. Kur u përkul mbi ballkon dhe arriti te ato vargje të mrekullueshme —

Ndonëse gëzohem me ty,
s'gëzohem me këtë besë që lidhëm sonte:
është tepër e nxituar, e pamenduar, e papritur;
tepër si vetëtima, që pushon së qeni
para se të thuash: „Vetëtin." E ëmbël, natën e mirë!
Ky syth dashurie, me frymën piqëse të verës,
mund të dalë lule e bukur kur të takohemi sërish —

i tha fjalët sikur të mos kishin asnjë kuptim për të. S'ishte nervozizëm. Përkundrazi, larg nga të qenit nervoze, ishte krejt e përmbajtur. Ishte thjesht art i keq. Ishte dështim i plotë.

Edhe publiku i rëndomtë e i pashkolluar i parterit e i galerisë e humbi interesin për shfaqjen. U shqetësuan dhe nisën të flisnin me zë të lartë e të fërshëllenin. Drejtori çifut, që qëndronte në fund të balkonit, përplaste këmbët e shante nga tërbimi. I vetmi njeri i paprekur ishte vetë vajza.

Kur mbaroi akti i dytë, shpërtheu një stuhi fishkëllimash, dhe Lord Henri u ngrit nga karrigia dhe veshi pallton. „Është krejt e bukur, Dorian," tha ai, „por s'di të luajë. Le të shkojmë."

— Do ta shoh shfaqjen deri në fund, — u përgjigj djaloshi me zë të ashpër e të hidhur. — Më vjen tmerrësisht keq që të bëra të humbasësh një mbrëmje, Harri. Ju kërkoj falje të dyve.

— Dorian i dashur, mendoj se zonjusha Vein është sëmurë, — ndërhyri Hollvardi. — Do të vijmë ndonjë natë tjetër.

— Do të doja të ishte sëmurë, — ia ktheu ai. — Por mua më duket thjesht e pandjeshme e e ftohtë. Ka ndryshuar krejtësisht. Mbrëmë ishte artiste e madhe. Sonte është thjesht një aktore e rëndomtë e mediokre.

— Mos fol kështu për dikë që do, Dorian. Dashuria është gjë më e mrekullueshme se arti.

— Të dyja janë thjesht forma imitimi, — vërejti Lord Henri. — Por le të shkojmë. Dorian, s'duhet të rrish më këtu. S'është mirë për moralin të shohësh lojë të keqe. Për më tepër, s'besoj se do të duash që gruaja jote të luajë, kështu që ç'rëndësi ka nëse e luan Zhuljetën si kukull druri? Është shumë e bukur, dhe nëse di aq pak për jetën sa për aktrimin, do të jetë një përvojë e këndshme. Ka vetëm dy lloje njerëzish vërtet magjepsës — njerëzit që dinë absolutisht gjithçka, dhe njerëzit që s'dinë absolutisht asgjë. Për hir të qiellit, djali im i dashur, mos u bëj kaq tragjik! Sekreti për të mbetur i ri është të mos kesh kurrë një emocion që s'të shkon. Eja në klub me Bazilin e me mua. Do të pimë cigare e do të pimë në nder të bukurisë së Sibil Veinit. Është e bukur. Ç'do më shumë?

— Ik, Harri, — thirri djaloshi. — Dua të rri vetëm. Bazil, duhet të ikësh. Ah! s'e shihni që po më thyhet zemra? — Lotët e nxehtë i erdhën në sy. Buzët i dridheshin, dhe, duke vrapuar në fund të lozhës, u mbështet pas murit, duke e fshehur fytyrën në duar.

— Le të shkojmë, Bazil, — tha Lord Henri me një butësi të çuditshme në zë, dhe të dy të rinjtë dolën bashkë.

Pak çaste më pas dritat e skenës u ndezën dhe perdja u ngrit për aktin e tretë. Dorian Greji u kthye në vendin e tij. Dukej i zbehtë, krenar e indiferent. Shfaqja zvarritej dhe dukej pa fund. Gjysma e publikut doli, duke u përplasur me çizmet e rënda e duke qeshur. E gjitha ishte një *fiasco*.[39] Akti i fundit u luajt para bankave gati bosh. Perdja ra mes të qeshurave nën hundë e disa rënkimeve.

Sapo mbaroi, Dorian Greji vrapoi prapa skenës në dhomën e aktorëve. Vajza qëndronte atje vetëm, me një shprehje triumfi në fytyrë. Sytë i ndriçonin nga një zjarr i hollë. Kishte një shkëlqim rreth saj. Buzët e hapura i buzëqeshnin për ndonjë sekret të tyrin.

Kur ai hyri, ajo e vështroi, dhe një shprehje gëzimi të pafund i doli në fytyrë. „Sa keq luajta sonte, Dorian!“ thirri ajo.

— Tmerrësisht! — u përgjigj ai, duke e vështruar i shtangur. — Tmerrësisht! Ishte e tmerrshme. Je sëmurë? S'ke ide si ishte. S'ke ide sa vuajta.

Vajza buzëqeshi. „Dorian,“ u përgjigj ajo, duke u zgjatur mbi emrin e tij me një muzikë të zvarritur në zë, sikur të ishte më i ëmbël se mjalti për petalet e kuqe të gojës së saj. „Dorian, duhej ta kishe kuptuar. Por tani e kupton, apo jo?“

— Ç'të kuptoj? — pyeti ai, me inat.

— Pse isha kaq e keqe sonte. Pse do të jem gjithmonë e keqe. Pse s'do të luaj më kurrë mirë.

Ai ngriti supet. „Je sëmurë, besoj. Kur je sëmurë s'duhet të luash. E bën veten qesharake. Miqtë e mi u mërzitën. U mërzita edhe unë.“

Ajo dukej sikur s'e dëgjonte. Ishte e shndërruar nga gëzimi. Një ekstazë lumturie e sundonte.

— Dorian, Dorian, — thirri ajo, — para se të të njihja, aktrimi ishte realiteti i vetëm i jetës sime. Vetëm në teatër jetoja. Mendoja se e gjitha ishte e vërtetë. Një natë isha Rozalinda dhe tjetrën

[39] *Fiasco* (italisht): dështim i plotë, sidomos i një shfaqjeje.

Porcia. Gëzimi i Beatriçes ishte gëzimi im, dhe hidhërimet e Kordelias[40] ishin edhe të miat. Besoja në gjithçka. Njerëzit e rëndomtë që luanin me mua më dukeshin si perëndi. Skenat e pikturuara ishin bota ime. S'njihja tjetër veç hijeve, dhe i mendoja të vërteta. Erdhe ti — oh, dashuria ime e bukur! — dhe ma çlirove shpirtin nga burgu. Më mësove ç'është në të vërtetë realiteti. Sonte, për herë të parë në jetën time, e pashë zbrazëtinë, mashtrimin, marrëzinë e asaj parade boshe në të cilën kisha luajtur gjithmonë. Sonte, për herë të parë, u bëra e vetëdijshme se Romeo ishte i shëmtuar, i vjetër dhe i lyer, se drita e hënës në pemishte ishte e rreme, se skenografia ishte vulgare, dhe se fjalët që duhej të thosha ishin joreale, nuk ishin fjalët e mia, nuk ishin ato që doja të thosha. Ti më kishe sjellë diçka më të lartë, diçka nga e cila gjithë arti s'është veçse një pasqyrim. Më kishe bërë të kuptoja ç'është në të vërtetë dashuria. Dashuria ime! Dashuria ime! Princi i Kaltër! Princ i jetës! M'u neveritën hijet. Ti je më shumë për mua se ç'mund të jetë ndonjëherë gjithë arti. Ç'punë kam unë me kukullat e një drame? Kur dola sonte, s'e kuptoja si ishte që më kishte ikur gjithçka. Mendoja se do të isha e mrekullueshme. Pashë se s'mund të bëja asgjë. Papritur shpirtit tim i ra ndër mend ç'do të thoshte e gjitha kjo. Kjo dije ishte e hollë për mua. I dëgjova që fishkëllenin, dhe buzëqesha. Ç'mund të dinin ata për një dashuri si e jona? Më merr, Dorian — më merr me vete, ku të mund të jemi krejt vetëm. E urrej skenën. Mund ta imitoja një pasion që s'e ndiej, por s'mund ta imitoj një që më djeg si zjarr. Oh, Dorian, Dorian, e kupton tani ç'do të thotë kjo? Edhe sikur ta bëja dot, do të ishte përdhosje për mua të luaja sikur jam e dashuruar. Ti ma bëre ta shoh këtë.

Ai u hodh mbi divan dhe e ktheu fytyrën mënjanë. „Ma ke vrarë dashurinë," mërmëriti.

[40] Rozalinda (*Si t'ju pëlqejë*), Porcia (*Tregtari i Venecias*), Beatriçja (*Shumë zhurmë për asgjë*) dhe Kordelia (*Mbreti Lir*): heroina të Shekspirit.

Ajo e vështroi me habi dhe qeshi. Ai nuk u përgjigj. Ajo erdhi pranë tij, dhe me gishtat e saj të vegjël i përkëdheli flokët. U gjunjëzua dhe ia shtypi duart pas buzëve. Ai i tërhoqi, dhe një drithërimë e përshkoi.

Pastaj u hodh në këmbë dhe shkoi te dera. „Po," thirri, „ma ke vrarë dashurinë. Dikur ma ngacmoje imagjinatën. Tani s'ma ngacmon as kureshtjen. Thjesht s'bën asnjë efekt. Të doja sepse ishe e mrekullueshme, sepse kishe gjeni e intelekt, sepse i realizoje ëndrrat e poetëve të mëdhenj dhe u jepje formë e lëndë hijeve të artit. E ke hedhur të gjithë tutje. Je e cekët e budallaqe. Zoti im! sa i çmendur isha që të desha! Sa budalla që kam qenë! Tani s'je asgjë për mua. S'do të të shoh më kurrë. S'do të mendoj më kurrë për ty. S'do ta përmend më kurrë emrin tënd. S'e di ç'ishe për mua dikur. E po, dikur ... Oh, s'e duroj dot ta mendoj! Do të doja të mos të kisha parë kurrë me sy! Ma ke prishur romancën e jetës. Sa pak mund të dish për dashurinë, nëse thua se ta prish artin! Pa artin tënd, s'je asgjë. Do të të kisha bërë të famshme, të shkëlqyer, madhështore. Bota do të të kishte adhuruar, dhe ti do ta kishe mbajtur emrin tim. Ç'je tani? Një aktore e dorës së tretë me një fytyrë të bukur."

Vajza u zbardh dhe u drodh. Shtrëngoi duart bashkë, dhe zëri dukej sikur i mbeti në fyt. „S'e ke seriozisht, Dorian?" murmuriti. „Po luan."

— Po luaj! Këtë po ta lë ty. Ti e bën kaq mirë, — u përgjigj ai me hidhërim.

Ajo u ngrit nga gjunjët dhe, me një shprehje dhimbjeje të mjerueshme në fytyrë, kaloi nëpër dhomë drejt tij. I vuri dorën mbi krah dhe e vështroi në sy. Ai e shtyu prapa. „Mos më prek!" thirri.

Një rënkim i ulët i shpëtoi, dhe ajo u hodh në këmbët e tij dhe mbeti aty si një lule e shkelur. „Dorian, Dorian, mos më lër!" pëshpëriti. „Më vjen shumë keq që s'luajta mirë. Gjatë gjithë kohës mendoja për ty. Por do të përpiqem — vërtet, do të përpiqem.

M'u shfaq kaq papritur, dashuria ime për ty. Më duket se s'do ta kisha njohur kurrë po të mos më kishe puthur — po të mos ishim puthur. Më puth përsëri, dashuria ime. Mos ik prej meje. S'do ta duroja dot. Oh! mos ik prej meje. Vëllai im ... Jo; s'ka rëndësi. Ai s'e kishte seriozisht. Bënte shaka... Por ti, oh! s'mund të më falësh për sonte? Do të punoj kaq shumë dhe do të përpiqem të përmirësohem. Mos u bëj mizor me mua, sepse të dua më shumë se çdo gjë në botë. Në fund të fundit, vetëm një herë s'të kam pëlqyer. Por ke krejt të drejtë, Dorian. Duhej të isha treguar më shumë artiste. Ishte budallallëk nga ana ime, e megjithatë s'e mbajta dot. Oh, mos më lër, mos më lër." Një krizë dënesash të zjarrta e mbyti. U kruspullos në dysheme si një gjë e plagosur, dhe Dorian Greji, me sytë e tij të bukur, e vështronte poshtë, dhe buzët e tij të gdhendura u përdrodhën në një përbuzje të hollë. Ka gjithmonë diçka qesharake në emocionet e njerëzve që ke pushuar së dashuruari. Sibil Veini i dukej absurdisht melodramatike. Lotët e dënesat e saj e bezdisnin.

— Po iki, — tha ai më në fund me zërin e tij të qetë e të qartë. — S'dua të jem i pashpirt, por s'mund të të shoh më. Më ke zhgënjyer.

Ajo qante në heshtje dhe nuk u përgjigj, por iu afrua zvarrë. Duart e saj të vogla u shtrinë verbërisht dhe dukej sikur e kërkonin. Ai u kthye mbi thembër dhe doli nga dhoma. Pas pak çastesh ishte jashtë teatrit.

Ku shkoi, mezi e dinte. Kujtonte se ishte endur nëpër rrugë me ndriçim të zbehtë, pranë harqeve të zhveshura me hije të zeza e shtëpive me pamje të keqe. Gra me zëra të ngjirur e të qeshura të ashpra i kishin thirrur pas. Pijanecë kishin kaluar duke u lëkundur, duke sharë e duke llomotitur me vete si majmunë përbindësha. Kishte parë fëmijë groteskë të mbledhur kruspull nëpër pragje, dhe kishte dëgjuar britma e sharje nga oborre të zymta.

Kur sapo po zbardhte agimi, u gjend afër Covent Garden-it. Errësira u ngrit, dhe, i skuqur nga zjarre të zbehta, qielli u lug në një perlë të përsosur. Karroca të mëdha plot me zambakë që tundnin kokat gjëmonin ngadalë poshtë rrugës së lëmuar e bosh. Ajri ishte i rëndë nga aroma e luleve, dhe bukuria e tyre dukej sikur i sillte një qetësues për dhimbjen. Ai u fut në treg dhe vështronte burrat që shkarkonin qerret. Një karrocier me bluzë të bardhë i ofroi ca qershi. Ai e falënderoi, u çudit pse s'pranoi të merrte para për to, dhe nisi t'i hante pa gjallëri. Ishin këputur në mesnatë, dhe ftohtësia e hënës kishte hyrë në to. Një varg i gjatë djemsh që mbanin arka me tulipanë me vija, e me trëndafila të verdhë e të kuq, kaloi para tij, duke çarë rrugën mes grumbujve të mëdhenj ngjyrë nefriti të perimeve. Nën portik, me shtyllat e tij gri të zbardhura nga dielli, rrinin kot një grup vajzash të zhgarravitura e kokëjashtë, duke pritur të mbaronte ankandi. Të tjera ishin grumbulluar rreth dyerve që lëkundeshin të kafenesë në shesh. Kuajt e rëndë të karrocave rrëshqisnin e përplasnin thundrat mbi gurët e ashpër, duke tundur zilet e takëmet. Disa karrocierë flinin mbi një grumbull thasësh. Me qafa si iris e këmbë rozë, pëllumbat vraponin përreth duke mbledhur farëra.

Pas pak, ndaloi një karrocë me qira dhe shkoi në shtëpi. Për disa çaste u vonua në prag, duke vështruar përreth sheshin e heshtur, me dritaret e tij të zbrazëta e të mbyllura me grila e perdet që shikonin ngulët. Qielli tani ishte opal i pastër, dhe çatitë e shtëpive shkëlqenin si argjend përkundër tij. Nga ndonjë oxhak përballë ngjitej një fije e hollë tymi. Ajo përdridhej, si një shirit vjollcë, nëpër ajrin ngjyrë sedefi.

Te feneri i madh venecian i praruar, plaçkë e ndonjë barke të Dozhit,[41] që varej nga tavani i hollit të madh të hyrjes me mure lisi, ende digjeshin drita nga tri flakë që dridheshin: si petale të holla të kaltra flake dukeshin, të rrethuara me zjarr të bardhë.

[41] Dozhi: kreu i zgjedhur i Republikës së Venecias, që dilte në ceremonitë e mëdha me barkën e tij të praruar.

Ai i fiku, dhe, pasi hodhi kapelën e pelerinën mbi tryezë, kaloi nëpër bibliotekë drejt derës së dhomës së gjumit, një dhomë e madhe tetëkëndëshe në katin përdhes që, në ndjenjën e tij të sapolindur për luksin, sapo e kishte zbukuruar për vete dhe e kishte veshur me disa sixhade muri të çuditshme të Rilindjes, që ishin gjetur të ruajtura në një papafingo të braktisur në Selby Royal. Ndërsa po kthente dorezën e derës, syri i ra te portreti që i kishte pikturuar Bazil Hollvardi. U tërhoq si i habitur. Pastaj vazhdoi në dhomën e vet, disi i hutuar. Pasi hoqi lulen nga xhaketa, dukej sikur hezitoi. Më në fund u kthye, shkoi te piktura dhe e shqyrtoi. Në dritën e zbehtë e të ndalur që luftonte të kalonte përmes perdeve të mëndafshta ngjyrë kremi, fytyra iu duk pak e ndryshuar. Shprehja dukej ndryshe. Do të thoshe se kishte një prekje mizorie në gojë. Ishte me siguri e çuditshme.

U kthye dhe, duke shkuar te dritarja, ngriti perden. Agimi i ndritshëm e përmbyti dhomën dhe i fshiu hijet fantastike nëpër qoshe të mugëta, ku mbetën duke u dridhur. Por shprehja e çuditshme që kishte vënë re në fytyrën e portretit dukej sikur mbeti aty, madje sikur u theksua më shumë. Drita e diellit, e dridhur e e zjarrtë, i tregoi vijat e mizorisë rreth gojës aq qartë sikur të ishte duke parë në pasqyrë pasi të kishte bërë ndonjë gjë të tmerrshme.

U drodh dhe, duke marrë nga tryeza një pasqyrë ovale në kornizë me Kupidë fildishi, një nga dhuratat e shumta të Lord Henrit, hodhi me nxitim sytë në thellësitë e saj të lëmuara. Asnjë vijë e tillë s'ia shtrembëronte buzët e kuqe. Ç'do të thoshte kjo?

Fërkoi sytë, iu afrua pikturës dhe e shqyrtoi sërish. S'kishte asnjë shenjë ndryshimi kur vështronte vetë pikturën, e megjithatë s'kishte dyshim se e gjithë shprehja kishte ndryshuar. S'ishte thjesht fantazi e tij. Gjëja ishte tmerrësisht e dukshme.

U hodh në një karrige dhe nisi të mendonte. Papritur i shkrepi në mendje ç'kishte thënë në studion e Bazil Hollvardit ditën që kishte mbaruar piktura. Po, e kujtonte krejt mirë. Kishte shpre-

hur një dëshirë të çmendur që ai vetë të mbetej i ri, dhe portreti të plakej; që bukuria e tij të mbetej e panjollosur, dhe fytyra në pëlhurë të mbante barrën e pasioneve e të mëkateve të tij; që figura e pikturuar të digjej nga vijat e vuajtjes e të mendimit, dhe ai të ruante gjithë çeljen e brishtë e bukurinë e djalërisë së tij, atëherë sapo të vetëdijshme. Me siguri dëshira e tij s'ishte plotësuar? Gjëra të tilla ishin të pamundura. Dukej përbindëshe edhe vetëm t'i mendoje. E megjithatë, ja ku ishte piktura para tij, me atë prekje mizorie në gojë.

Mizori! A kishte qenë mizor? Ishte faji i vajzës, jo i tiji. E kishte ëndërruar si artiste të madhe, i kishte dhënë dashurinë sepse e kishte menduar të madhe. Pastaj ajo e kishte zhgënjyer. Kishte qenë e cekët e e padenjë. E megjithatë, një ndjenjë pendimi të pafund e pushtoi, ndërsa mendonte se si kishte qenë shtrirë ajo para këmbëve të tij duke dënesur si një fëmijë i vogël. Kujtoi me ç'pandjeshmëri e kishte vështruar. Pse ishte bërë kështu? Pse i ishte dhënë një shpirt i tillë? Por kishte vuajtur edhe ai. Gjatë atyre tri orëve të tmerrshme që kishte zgjatur shfaqja, kishte jetuar shekuj dhimbjeje, epoka pas epokash torture. Jeta e tij vlente po aq sa e saja. Nëse ai e kishte plagosur atë për një epokë, ajo e kishte prishur atë për një çast. Për më tepër, gratë ishin më të përshtatshme se burrat për të mbajtur hidhërimin. Jetonin me emocionet e tyre. Mendonin vetëm për emocionet e tyre. Kur merrnin dashnorë, ishte vetëm për të pasur dikë me të cilin të bënin skena. Këtë ia kishte thënë Lord Henri, dhe Lord Henri e dinte ç'ishin gratë. Pse duhej të shqetësohej për Sibil Veinin? Tani ajo s'ishte asgjë për të.

Po piktura? Ç'të thoshte për të? Ajo mbante sekretin e jetës së tij dhe tregonte historinë e tij. I kishte mësuar ta donte bukurinë e vet. A do t'i mësonte ta urrente shpirtin e vet? A do ta shikonte më ndonjëherë?

Jo; ishte thjesht një iluzion i krijuar mbi shqisat e trazuara. Nata e tmerrshme që kishte kaluar kishte lënë fantazma pas.

Papritur i kishte rënë mbi tru ajo pikë e vogël e kuqe që i çmend njerëzit. Piktura s'kishte ndryshuar. Ishte marrëzi ta mendoje kështu.

E megjithatë ajo po e vështronte, me fytyrën e saj të bukur e të prishur dhe buzëqeshjen mizore. Flokët e ndritshëm i shkëlqenin në dritën e mëngjesit. Sytë e kaltër ia ndeshnin të tijtë. Një ndjenjë keqardhjeje të pafund, jo për veten, por për figurën e pikturuar të vetes, e pushtoi. Kishte ndryshuar tashmë, dhe do të ndryshonte më shumë. Ari i saj do të fishkej në gri. Trëndafilat e saj të kuq e të bardhë do të vdisnin. Për çdo mëkat që do të bënte ai, një njollë do ta spërkaste e do ta rrënonte bukurinë e saj. Por ai s'do të mëkatonte. Piktura, e ndryshuar ose jo, do të ishte për të emblema e dukshme e ndërgjegjes. Do t'i rezistonte tundimit. S'do ta shihte më Lord Henrin — të paktën s'do t'i dëgjonte më ato teori të holla helmuese që në kopshtin e Bazil Hollvardit i kishin zgjuar për herë të parë pasionin për gjërat e pamundura. Do të kthehej te Sibil Veini, do t'i kërkonte ndjesë, do të martohej me të, do të përpiqej ta donte sërish. Po, kjo ishte detyra e tij. Ajo duhet të kishte vuajtur më shumë se ai. Fëmijë e gjorë! Kishte qenë egoist e mizor me të. Magjia që kishte ushtruar mbi të do të kthehej. Do të ishin të lumtur bashkë. Jeta e tij me të do të ishte e bukur e e pastër.

U ngrit nga karrigia dhe tërhoqi një paravan të madh drejt e përpara portretit, duke u drithëruar ndërsa i hodhi një sy. „Sa e tmerrshme!“ murmuriti me vete, dhe shkoi te dritarja dhe e hapi. Kur doli mbi bar, mori frymë thellë. Ajri i freskët i mëngjesit dukej sikur i dëboi të gjitha pasionet e zymta. Mendonte vetëm për Sibilin. Një jehonë e zbehtë e dashurisë së tij iu kthye. Ia përsëriste emrin vazhdimisht. Zogjtë që këndonin në kopshtin e lagur nga vesa dukej sikur u tregonin luleve për të.

Kapitulli VIII

Kishte kaluar prej kohësh mesdita kur u zgjua. Shërbëtori i tij kishte hyrë disa herë në majë të gishtave në dhomë për të parë nëse po lëvizte, dhe ishte çuditur se ç'e bënte zotërinë e tij të ri të flinte kaq vonë. Më në fund ra zilja, dhe Viktori hyri ngadalë me një filxhan çaj dhe një tog letrash, mbi një tabaka të vogël porcelani të vjetër Sèvres, dhe tërhoqi perdet prej sateni ngjyrë ulliri, me astar të kaltër që vezullonte, të cilat vareshin përpara tri dritareve të larta.

— Monsieur ka mirë fjetur sot në mëngjes, — tha ai duke buzëqeshur.

— Sa është ora, Viktor? — pyeti Dorian Greji i përgjumur.

— Një orë dhe një çerek, Monsieur.

Sa vonë ishte! U ngrit ndenjur, dhe pasi piu pak çaj, shfletoi letrat. Njëra prej tyre ishte nga Lord Henri, dhe ishte sjellë me dorë atë mëngjes. Hezitoi për një çast, pastaj e la mënjanë. Të tjerat i hapi pa gjallëri. Përmbanin koleksionin e zakonshëm të kartave, ftesave për darka, biletave për ekspozita private, programeve të koncerteve bamirëse e të ngjashme, që u bien shi të rinjve të modës çdo mëngjes gjatë sezonit. Kishte një faturë mjaft të rëndë për një set tualeti Louis-Quinze[42] prej argjendi të gdhendur, të cilën ende s'kishte pasur guximin t'ua dërgonte

[42]Louis-Quinze: në stilin e kohës së Luigjit XV (1715–1774), të lehtë e plot lakime.

kujdestarëve, që ishin njerëz jashtëzakonisht të vjetëruar dhe s'e kuptonin se jetojmë në një kohë kur gjërat e panevojshme janë nevojat tona të vetme; dhe kishte disa letra të shkruara me shumë mirësjellje nga fajdexhinj të Jermyn Street, që i ofronin t'i paradhënin çfarëdo shume parash në çast dhe me interesat më të arsyeshme.

Pas rreth dhjetë minutash u ngrit dhe, duke hedhur krahëve një robdëshambër të stërholluar prej leshi kashmiri të qëndisur me mëndafsh, kaloi në banjën me dysheme oniksi. Uji i freskët e përtëriu pas gjumit të gjatë. Dukej sikur i kishte harruar të gjitha ato që kishte kaluar. Një ndjenjë e turbullt se kishte marrë pjesë në ndonjë tragjedi të çuditshme i erdhi një a dy herë, por kishte në të jorealitetin e një ëndrre.

Sapo u vesh, shkoi në bibliotekë dhe u ul para një mëngjesi të lehtë francez që i ishte shtruar mbi një tryezë të vogël të rrumbullakët afër dritares së hapur. Ishte një ditë e mrekullueshme. Ajri i ngrohtë dukej sikur ishte i ngarkuar me erëza. Një bletë hyri dhe gumëzhiu rreth vazos me dragoj blu që, e mbushur me trëndafila të verdhë si squfuri, qëndronte para tij. Ndihej krejt i lumtur.

Papritur syri i ra te paravani që kishte vënë përpara portretit, dhe u drodh.

— Shumë ftohtë për Monsieur? — pyeti shërbëtori, duke vënë një omëletë mbi tryezë. — Unë mbyll dritaren?

Doriani tundi kokën. „Nuk kam ftohtë," murmuriti.

A ishte e gjitha e vërtetë? A kishte ndryshuar vërtet portreti? Apo kishte qenë thjesht imagjinata e tij që e kishte bërë të shihte një vështrim të keq atje ku kishte qenë një vështrim gëzimi? Me siguri një pëlhurë e pikturuar s'mund të ndryshonte? Gjëja ishte absurde. Do t'i shërbente si histori për t'ia treguar Bazilit ndonjë ditë. Do ta bënte të buzëqeshte.

E megjithatë, sa i gjallë ishte kujtimi i gjithë asaj! Fillimisht në mugëtirën e zbehtë, pastaj në agimin e ndritshëm, e kishte

parë prekjen e mizorisë rreth buzëve të shtrembëruara. Gati i trembej largimit të shërbëtorit nga dhoma. E dinte se kur të mbetej vetëm do të duhej ta shqyrtonte portretin. Kishte frikë nga siguria. Kur u sollën kafeja e cigaret dhe shërbëtori u kthye të ikte, ndjeu një dëshirë të egër t'i thoshte të rrinte. Ndërsa dera po mbyllej pas tij, e thirri prapa. Shërbëtori qëndroi duke pritur urdhrat. Doriani e vështroi për një çast. „Nuk jam në shtëpi për askënd, Viktor," tha me një psherëtimë. Shërbëtori u përkul dhe u tërhoq.

Pastaj u ngrit nga tryeza, ndezi një cigare dhe u hodh mbi një divan me jastëkë luksozë që qëndronte përballë paravanit. Paravani ishte i vjetër, prej lëkure spanjolle të praruar, i stampuar e i punuar me një motiv Louis-Quatorze mjaft të stolisur. E vështroi me kureshtje, duke pyetur veten nëse kishte fshehur ndonjëherë më parë sekretin e jetës së një njeriu.

A ta lëvizte mënjanë, në fund të fundit? Pse të mos e linte aty? Ç'dobi kishte të dije? Po të ishte e vërtetë, ishte e tmerrshme. Po të mos ishte e vërtetë, pse të shqetësohej? Po sikur, nga ndonjë fat a rastësi edhe më vdekjeprurëse, sy të tjerë veç të tijve të shikonin prapa e të shihnin ndryshimin e tmerrshëm? Ç'do të bënte po të vinte Bazil Hollvardi e të kërkonte të shihte pikturën e vet? Bazili me siguri do ta bënte. Jo; gjëja duhej shqyrtuar, dhe menjëherë. Çdo gjë do të ishte më mirë se kjo gjendje e tmerrshme dyshimi.

U ngrit dhe kyçi të dyja dyert. Të paktën do të ishte vetëm kur të shikonte maskën e turpit të tij. Pastaj e tërhoqi paravanin mënjanë dhe e pa veten ballë për ballë. Ishte krejt e vërtetë. Portreti kishte ndryshuar.

Siç e kujtoi shpesh më pas, dhe gjithmonë me habi jo të vogël, në fillim e pa veten duke e vështruar portretin me një ndjenjë interesi gati shkencor. Që të kishte ndodhur një ndryshim i tillë i dukej e pabesueshme. E megjithatë ishte fakt. A kishte ndonjë afërsi të hollë mes atomeve kimike që merrnin formë e ngjyrë

mbi pëlhurë dhe shpirtit që ishte brenda tij? A mund të ishte që atë që mendonte ai shpirt, ato e realizonin? — që atë që ëndërronte, ato e bënin të vërtetë? Apo kishte ndonjë arsye tjetër, më të tmerrshme? U drodh, ndjeu frikë, dhe, duke u kthyer te divani, rrinte aty duke e vështruar pikturën me një tmerr që i shkaktonte neveri.

Një gjë, megjithatë, ndiente se ia kishte bërë. E kishte bërë të vetëdijshëm sa i padrejtë, sa mizor kishte qenë me Sibil Veinin. S'ishte vonë për ta ndrequr këtë. Ajo mund të bëhej ende gruaja e tij. Dashuria e tij joreale e egoiste do t'i dorëzohej ndonjë ndikimi më të lartë, do të shndërrohej në ndonjë pasion më fisnik, dhe portreti që i kishte pikturuar Bazil Hollvardi do t'i ishte udhërrëfyes gjatë gjithë jetës, do të ishte për të ajo që është shenjtëria për disa, ndërgjegjja për të tjerë, dhe frika nga Zoti për të gjithë ne. Kishte opiate për pendimin, barna që mund ta vinin në gjumë ndjenjën morale. Por ja këtu një simbol i dukshëm i degradimit të mëkatit. Ja këtu një shenjë gjithnjë e pranishme e rrënimit që u sjellin njerëzit shpirtrave të tyre.

Ra ora tre, dhe katër, dhe gjysma e orës ra me tingullin e saj të dyfishtë, por Dorian Greji nuk lëvizi. Po përpiqej të mblidhte fijet e kuqe të jetës e t'i thurte në një motiv; të gjente rrugën nëpër labirintin e përgjakur të pasionit nëpër të cilin endej. Nuk dinte ç'të bënte, as ç'të mendonte. Më në fund shkoi te tryeza dhe i shkroi një letër të zjarrtë vajzës që kishte dashur, duke i kërkuar falje e duke e akuzuar veten për çmenduri. Mbushi faqe pas faqeje me fjalë të egra hidhërimi e me fjalë edhe më të egra dhimbjeje. Ka një luks te vetëqortimi. Kur fajësojmë veten, ndiejmë se askush tjetër s'ka të drejtë të na fajësojë. Është rrëfimi, jo prifti, ai që na jep faljen. Kur Doriani e mbaroi letrën, ndjeu se ishte falur.

Papritur dikush trokiti në derë, dhe dëgjoi zërin e Lord Henrit jashtë. „Djali im i dashur, duhet të të shoh. Më lër të hyj menjëherë. S'e duroj dot që mbyllesh kështu.“

Në fillim nuk u përgjigj, por mbeti krejt i palëvizur. Trokitjet vazhdonin dhe bëheshin më të forta. Po, ishte më mirë ta linte Lord Henrin të hynte e t'i shpjegonte jetën e re që do të bënte, të grindej me të nëse do të ishte e nevojshme të grindeshin, të ndaheshin nëse ndarja do të ishte e pashmangshme. U hodh në këmbë, e tërhoqi me nxitim paravanin përpara pikturës dhe e çkyçi derën.

— Më vjen shumë keq për gjithçka, Dorian, — tha Lord Henri ndërsa hynte. — Por s'duhet të mendosh shumë për këtë.

— Për Sibil Veinin e ke fjalën? — pyeti djaloshi.

— Po, sigurisht, — u përgjigj Lord Henri, duke u lëshuar në një karrige dhe duke hequr ngadalë dorezat e verdha. — Është e tmerrshme, nga një pikëpamje, por s'ishte faji yt. Më thuaj, shkove prapa e e takove pasi mbaroi shfaqja?

— Po.

— Isha i sigurt që e kishe bërë. I bëre skenë?

— Isha brutal, Harri — krejt brutal. Por tani çdo gjë është në rregull. Nuk më vjen keq për asgjë që ka ndodhur. Më ka mësuar ta njoh veten më mirë.

— Ah, Dorian, më vjen kaq mirë që e merr në këtë mënyrë! Kisha frikë se do të të gjeja të zhytur në pendim e duke i shkulur ata flokët e tu të bukur kaçurrelë.

— I kam kaluar të gjitha këto, — tha Doriani, duke tundur kokën e duke buzëqeshur. — Tani jam krejt i lumtur. Së pari, e di ç'është ndërgjegjja. S'është ajo që më the ti. Është gjëja më hyjnore tek ne. Mos u tall më me të, Harri — të paktën jo para meje. Dua të jem i mirë. S'e duroj dot idenë që shpirti im të jetë i shëmtuar.

— Një bazë shumë e hijshme artistike për etikën, Dorian! Të përgëzoj për këtë. Po si do të fillosh?

— Duke u martuar me Sibil Veinin.

— Duke u martuar me Sibil Veinin! — thirri Lord Henri, duke u ngritur në këmbë dhe duke e vështruar me habi të hutuar. — Por, Dorian i dashur —

— Po, Harri, e di ç'do të thuash. Diçka të tmerrshme për martesën. Mos e thuaj. Mos më thuaj më kurrë gjëra të tilla. Dy ditë më parë i kërkova Sibilit të martohej me mua. S'do ta shkel fjalën që i kam dhënë. Ajo do të bëhet gruaja ime.

— Gruaja jote! Dorian! ... S'e more letrën time? Të shkrova këtë mëngjes dhe ta dërgova me njeriun tim.

— Letrën tënde? Oh, po, më kujtohet. S'e kam lexuar ende, Harri. Kisha frikë se mund të kishte diçka që s'do të më pëlqente. Ti e pret jetën copë-copë me epigramet e tua.

— S'di asgjë, pra?

— Ç'do të thuash?

Lord Henri kaloi nëpër dhomë dhe, duke u ulur pranë Dorian Grejit, ia mori të dyja duart në të vetat dhe ia shtrëngoi fort. „Dorian," tha ai, „letra ime — mos u tremb — ishte për të të thënë se Sibil Veini ka vdekur."

Një britmë dhimbjeje i shpërtheu nga buzët djaloshit, dhe ai u hodh në këmbë, duke i shkëputur duart nga shtrëngimi i Lord Henrit. „Ka vdekur! Sibili ka vdekur! S'është e vërtetë! Është gënjeshtër e tmerrshme! Si guxon ta thuash?"

— Është krejt e vërtetë, Dorian, — tha Lord Henri me rëndesë. — Është në të gjitha gazetat e mëngjesit. Të shkrova që të të kërkoja të mos takoje njeri derisa të vija unë. Do të ketë një hetim, sigurisht, dhe ti s'duhet të ngatërrohesh në të. Gjëra të tilla e bëjnë njeriun të modës në Paris. Por në Londër njerëzit kanë kaq shumë paragjykime. Këtu s'duhet ta bësh kurrë *début*-in tënd me një skandal. Këtë duhet ta ruash për t'i dhënë interes pleqërisë. Besoj se në teatër s'ta dinë emrin? Nëse s'ta dinë, gjithçka është në rregull. A të pa njeri duke shkuar në dhomën e saj? Kjo është pikë e rëndësishme.

Doriani nuk u përgjigj për disa çaste. Ishte i shushatur nga tmerri. Më në fund belbëzoi me zë të mbytur: „Harri, the hetim? Ç'do të thoshe me këtë? A mos Sibili —? Oh, Harri, s'e duroj dot! Por shpejt. Ma trego gjithçka menjëherë."

— S'kam asnjë dyshim se s'ishte aksident, Dorian, megjithëse publikut duhet t'i paraqitet kështu. Duket se, ndërsa po dilte nga teatri me nënën, rreth dymbëdhjetë e gjysmë a diçka, tha se kishte harruar diçka lart. E pritën ca kohë, por ajo nuk zbriti më. Më në fund e gjetën të vdekur në dyshemenë e dhomës së saj të veshjes. Kishte gëlltitur diçka gabimisht, ndonjë gjë të tmerrshme që përdorin nëpër teatro. S'e di ç'ishte, por kishte ose acid prusik ose plumb të bardhë. Do të thosha se ishte acid prusik, sepse duket se vdiq në çast.

— Harri, Harri, është e tmerrshme! — thirri djaloshi.

— Po; është shumë tragjike, sigurisht, por s'duhet të ngatërrohesh në të. Shoh te *The Standard* se ishte shtatëmbëdhjetë vjeç. Do të kisha thënë se ishte gati edhe më e re. Dukej kaq fëmijë dhe dukej se dinte kaq pak për aktrimin. Dorian, s'duhet ta lësh këtë gjë të të prishë nervat. Duhet të vish të hash darkë me mua, dhe pastaj do të kalojmë nga opera. Është natë e Pattit,[43] dhe do të jenë të gjithë atje. Mund të vish në lozhën e motrës sime. Ka me vete disa gra elegante.

— Pra unë e kam vrarë Sibil Veinin, — tha Dorian Greji, gjysmë me vete, — e kam vrarë aq sigurt sikur t'ia kisha prerë fytin e vogël me thikë. E megjithatë trëndafilat s'janë më pak të bukur për këtë. Zogjtë këndojnë po aq të lumtur në kopshtin tim. Dhe sonte do të ha darkë me ty, e pastaj do të shkoj në operë, e do të darkoj diku, besoj, më pas. Sa jashtëzakonisht dramatike është jeta! Po ta kisha lexuar të gjithë këtë në libër, Harri, më duket se do të kisha qarë për të. Disi, tani që ka ndodhur vërtet, dhe mua, më duket shumë e mrekullueshme për lot. Ja letra e parë e

[43] Adelina Patti (1843–1919): sopranoja më e famshme e kohës, që këndonte shpesh në Operën e Covent Garden-it në Londër.

zjarrtë dashurie që kam shkruar në jetën time. E çuditshme, që letra ime e parë e zjarrtë dashurie t'i drejtohej një vajze të vdekur. A ndiejnë vallë, pyes veten, ata njerëz të bardhë e të heshtur që i quajmë të vdekur? Sibil! A ndien, a di, a dëgjon? Oh, Harri, sa e kam dashur dikur! Tani më duket se ka qenë para shumë vitesh. Ishte gjithçka për mua. Pastaj erdhi ajo natë e tmerrshme — a ishte vërtet vetëm mbrëmë? — kur luajti kaq keq dhe zemra gati m'u thye. Ma shpjegoi të gjitha. Ishte tmerrësisht prekëse. Por s'u preka aspak. E mendova të cekët. Papritur ndodhi diçka që më trembi. S'mund të të them ç'ishte, por ishte e tmerrshme. Thashë se do të kthehesha te ajo. Ndjeva se kisha gabuar. Dhe tani ka vdekur. Zoti im! Zoti im! Harri, ç'të bëj? S'e di në ç'rrezik jam, dhe s'ka asgjë që të më mbajë drejt. Ajo do ta kishte bërë këtë për mua. S'kishte të drejtë ta vriste veten. Ishte egoizëm nga ana e saj.

— Dorian i dashur, — u përgjigj Lord Henri, duke marrë një cigare nga kutia dhe duke nxjerrë një kuti shkrepësesh prej bronzi të praruar, — mënyra e vetme që një grua mund ta ndreqë ndonjëherë një burrë është duke e mërzitur aq plotësisht sa ai të humbasë çdo interes të mundshëm për jetën. Po të ishe martuar me këtë vajzë, do të kishe qenë i mjerë. Sigurisht, do ta kishe trajtuar me mirësi. Gjithmonë mund të jesh i mirë me njerëzit për të cilët s'të bëhet vonë. Por ajo shpejt do ta kishte kuptuar se ishe krejt indiferent ndaj saj. Dhe kur një grua e zbulon këtë për burrin e saj, ose bëhet tmerrësisht e shkujdesur në veshje, ose vë kapela shumë elegante që duhet t'i paguajë burri i ndonjë gruaje tjetër. Nuk them asgjë për gabimin shoqëror, që do të kishte qenë i turpshëm — e të cilin, sigurisht, s'do ta kisha lejuar — por të siguroj se në çdo rast e gjithë puna do të kishte qenë një dështim i plotë.

— Besoj se do të kishte qenë, — mërmëriti djaloshi, duke ecur lart e poshtë nëpër dhomë e duke u dukur tmerrësisht i zbehtë. — Por mendoja se ishte detyra ime. S'është faji im që kjo tragjedi

e tmerrshme më ka penguar të bëj atë që ishte e drejtë. Më kujtohet që the njëherë se ka një fatalitet në vendimet e mira — se merren gjithmonë tepër vonë. Të miat sigurisht qenë të tilla.

— Vendimet e mira janë përpjekje të kota për të ndërhyrë në ligjet shkencore. Origjina e tyre është mendjemadhësia e pastër. Rezultati i tyre është absolutisht *nil*.[44] Na japin, herë pas here, disa nga ato emocione luksoze e shterpe që kanë njëfarë hiri për të dobëtit. Kjo është gjithçka që mund të thuhet për to. Janë thjesht çeqe që njerëzit i lëshojnë në një bankë ku s'kanë llogari.

— Harri, — thirri Dorian Greji, duke ardhur e duke u ulur pranë tij, — pse s'mund ta ndiej këtë tragjedi aq sa dua? S'besoj se jam pa zemër. Ti a beson?

— Ke bërë shumë marrëzira gjatë dy javëve të fundit për të pasur të drejtë ta quash veten kështu, Dorian, — u përgjigj Lord Henri me buzëqeshjen e tij të ëmbël e melankolike.

Djaloshi vrenjti vetullat. „S'më pëlqen ky shpjegim, Harri," ia ktheu, „por më vjen mirë që s'mendon se jam pa zemër. S'jam fare i tillë. E di që s'jam. E megjithatë duhet ta pranoj se kjo që ka ndodhur s'më prek siç duhej. Më duket thjesht si një fund i mrekullueshëm për një dramë të mrekullueshme. Ka gjithë bukurinë e tmerrshme të një tragjedie greke, një tragjedie në të cilën pata një rol të madh, por nga e cila s'jam plagosur."

— Është një pyetje interesante, — tha Lord Henri, i cili gjente një kënaqësi të hollë duke luajtur me egoizmin e pavetëdijshëm të djaloshit, — një pyetje jashtëzakonisht interesante. Më duket se shpjegimi i vërtetë është ky: Shpesh ndodh që tragjeditë e vërteta të jetës ndodhin në një mënyrë kaq joartistike sa na lëndojnë me dhunën e tyre të vrazhdë, me mungesën e tyre absolute të lidhjes, me mungesën e tyre absurde të kuptimit, me mungesën e tyre të plotë të stilit. Na prekin ashtu siç na prek vulgariteti. Na japin përshtypjen e forcës brutale të pastër, dhe ne revoltohemi kundër saj. Ndonjëherë, megjithatë, një tragjedi që ka elemente

[44] *Nil* (latinisht): asgjë, zero.

artistike të bukurisë kalon nëpër jetën tonë. Nëse këto elemente të bukurisë janë të vërteta, e gjithë gjëja thjesht i drejtohet ndjenjës sonë për efektin dramatik. Papritur zbulojmë se s'jemi më aktorët, por spektatorët e dramës. Ose më mirë jemi të dyja. E shohim veten, dhe vetë mrekullia e spektaklit na magjeps. Në rastin konkret, ç'ka ndodhur në të vërtetë? Dikush ka vrarë veten nga dashuria për ty. Do të doja të kisha pasur ndonjëherë një përvojë të tillë. Do të më kishte bërë të dashuruar me dashurinë për gjithë jetën. Njerëzit që më kanë adhuruar — s'kanë qenë shumë, por ka pasur disa — kanë ngulmuar gjithmonë të jetojnë, shumë kohë pasi unë kisha pushuar së interesuari për ta, ose ata për mua. Janë trashur e janë bërë të mërzitshëm, dhe kur i takoj, fillojnë menjëherë me kujtimet. Ajo kujtesë e tmerrshme e gruas! Sa gjë e frikshme është! Dhe ç'ngecje të plotë intelektuale zbulon! Ngjyrën e jetës duhet ta thithësh, por detajet e saj s'duhet t'i kujtosh kurrë. Detajet janë gjithmonë vulgare.

— Duhet të mbjell lulëkuqe në kopshtin tim, — psherëtiu Doriani.

— S'ka nevojë, — ia ktheu shoku i tij. — Jeta ka gjithmonë lulëkuqe në duar. Sigurisht, herë pas here gjërat zgjasin. Njëherë mbajta veç vjollca gjatë gjithë një sezoni, si një formë zie artistike për një romancë që s'donte të vdiste. Më në fund, megjithatë, vdiq. Kam harruar ç'e vrau. Më duket se ishte propozimi i saj për të sakrifikuar gjithë botën për mua. Ky është gjithmonë një çast i tmerrshëm. Të mbush me tmerrin e përjetësisë. Epo — a do ta besoje? — një javë më parë, te Ledi Hampshire, u gjenda ulur në darkë pranë zonjës në fjalë, dhe ajo ngulmoi ta rinisë gjithë historinë, duke gërmuar të kaluarën e duke rrëmuar të ardhmen. E kisha varrosur romancën time në një shtrat asfodelesh. Ajo e nxori përsëri dhe më siguroi se ia kisha prishur jetën. Detyrohem të them se hëngri një darkë të stërmadhe, kështu që s'ndjeva ndonjë shqetësim. Por ç'mungesë shijeje tregoi! Hiri i vetëm i së kaluarës është se është e kaluar. Por gratë s'e dinë

kurrë kur ka rënë perdja. Duan gjithmonë një akt të gjashtë, dhe sapo interesi i shfaqjes ka mbaruar krejt, propozojnë ta vazhdojnë. Po t'i lije të bënin si të donin, çdo komedi do të kishte fund tragjik, dhe çdo tragjedi do të kulmonte në farsë. Janë hijshëm artificiale, por s'kanë ndjenjë për artin. Ti je më me fat se unë. Të siguroj, Dorian, se asnjë nga gratë që kam njohur s'do të kishte bërë për mua atë që bëri Sibil Veini për ty. Gratë e zakonshme ngushëllohen gjithmonë. Disa e bëjnë duke u veshur me ngjyra sentimentale. Mos i beso kurrë një gruaje që vesh ngjyrë vjollce të zbehtë, sido që të jetë mosha e saj, ose një gruaje mbi tridhjetë e pesë që i pëlqejnë shiritat rozë. Do të thotë gjithmonë se kanë një histori. Të tjera gjejnë ngushëllim të madh duke zbuluar papritur cilësitë e mira të burrave të tyre. Ta nxjerrin në fytyrë lumturinë bashkëshortore, sikur të ishte mëkati më magjepsës. Feja ngushëllon disa. Misteret e saj kanë gjithë hirin e një flirti, më tha njëherë një grua, dhe e kuptoj krejt. Për më tepër, asgjë s'të bën aq mendjemadh sa kur të thonë se je mëkatar. Ndërgjegjja na bën të gjithëve egoistë. Po; s'ka vërtet fund ngushëllimeve që gjejnë gratë në jetën moderne. Madje, s'e kam përmendur më të rëndësishmin.

— Cili është, Harri? — tha djaloshi pa gjallëri.

— Oh, ngushëllimi i dukshëm. T'i marrësh dikujt tjetër adhuruesin kur humbet tëndin. Në shoqërinë e mirë kjo e zbardh gjithmonë një grua. Por vërtet, Dorian, sa ndryshe duhet të ketë qenë Sibil Veini nga të gjitha gratë që takon! Ka diçka krejt të bukur për mua në vdekjen e saj. Më vjen mirë që jetoj në një shekull kur ndodhin mrekulli të tilla. Të bëjnë të besosh në realitetin e gjërave me të cilat luajmë të gjithë, si romanca, pasioni dhe dashuria.

— Isha tmerrësisht mizor me të. Ti e harron këtë.

— Kam frikë se gratë e çmojnë mizorinë, mizorinë e mirëfilltë, më shumë se çdo gjë tjetër. Kanë instinkte mrekullisht primitive. I kemi emancipuar, por mbeten megjithatë skllave që

kërkojnë zotërinjtë e tyre. U pëlqen të sundohen. Jam i sigurt që ishe i shkëlqyer. S'të kam parë kurrë vërtet e absolutisht të zemëruar, por e përfytyroj sa i këndshëm dukeshe. Dhe, në fund të fundit, pardje më the diçka që atëherë m'u duk thjesht fantazi, por që tani shoh se ishte absolutisht e vërtetë, dhe mban çelësin e gjithçkaje.

— Ç'ishte, Harri?

— Më the se Sibil Veini përfaqësonte për ty të gjitha heroinat e romancës — se një natë ishte Desdemona, dhe tjetrën Ofelia;[45] se po të vdiste si Zhuljetë, ringjallej si Imogjenë.

— Tani s'do të ringjallet më kurrë, — mërmëriti djaloshi, duke e zhytur fytyrën në duar.

— Jo, s'do të ringjallet më. Ka luajtur rolin e saj të fundit. Por ti duhet ta mendosh atë vdekje të vetmuar në dhomën e veshjes pa shije thjesht si një fragment të çuditshëm e të zymtë nga ndonjë tragjedi jakobiane, si një skenë të mrekullueshme nga Webster, ose Ford, ose Cyril Tourneur.[46] Vajza s'ka jetuar kurrë vërtet, dhe prandaj s'ka vdekur kurrë vërtet. Për ty të paktën ishte gjithmonë një ëndërr, një fantazmë që kaloi fluturimthi nëpër dramat e Shekspirit dhe i la më të bukura me praninë e saj, një kallam përmes të cilit muzika e Shekspirit tingëllonte më e pasur e më plot gëzim. Në çastin që preku jetën e vërtetë, e prishi atë, dhe jeta e prishi atë, dhe kështu iku. Vajto Ofelinë, po të duash. Hidh hi mbi kokë sepse Kordelia u mbyt në litar.[47] Thirri Qiellit sepse vdiq bija e Brabancios. Por mos i harxho lotët për Sibil Veinin. Ajo ishte më pak reale se ato.

---

[45] Desdemona (*Otello*) dhe Ofelia (*Hamleti*): heroina të Shekspirit që vdesin të pafajshme.

[46] John Webster, John Ford dhe Cyril Tourneur: dramaturgë anglezë të fillimit të shekullit XVII, të epokës jakobiane (sipas mbretit Jakobi I), të njohur për tragjeditë e tyre të përgjakshme e të errëta.

[47] Kordelia, bija e mbretit Lir, varet në burg në fund të tragjedisë. Bija e Brabancios është Desdemona, që e mbyt i shoqi, Otelloja.

Pati një heshtje. Mbrëmja u errësua në dhomë. Pa zhurmë, me këmbë argjendi, hijet hynë zvarrë nga kopshti. Ngjyrat u zbehën të lodhura nga sendet.

Pas njëfarë kohe Dorian Greji ngriti sytë. „Ma ke shpjeguar veten time, Harri," murmuriti me diçka si një psherëtimë lehtësimi. „I ndieja të gjitha ato që the, por disi kisha frikë prej tyre, dhe s'mund t'ia shprehja dot vetes. Sa mirë që më njeh! Por s'do të flasim më për atë që ka ndodhur. Ka qenë një përvojë e mrekullueshme. Kaq. Pyes veten nëse jeta ka ende për mua diçka po aq të mrekullueshme."

— Jeta të ruan gjithçka, Dorian. S'ka gjë që ti, me pamjen tënde të jashtëzakonshme, s'do të mund ta bësh.

— Po sikur, Harri, të bëhesha i rrjedhur, i plakur e i rrudhur? Atëherë ç'do të bëhej?

— Ah, atëherë, — tha Lord Henri, duke u ngritur për të ikur, — atëherë, Dorian i dashur, do të duhej të luftoje për fitoret e tua. Siç është tani, ato të sillen te këmbët. Jo, duhet ta ruash bukurinë. Jetojmë në një kohë që lexon tepër për të qenë e mençur, dhe që mendon tepër për të qenë e bukur. S'mund të heqim dorë nga ti. Dhe tani më mirë të vishesh e të zbresësh në klub. Jemi mjaft vonë, siç është.

— Më duket se do të të takoj në operë, Harri. Ndihem shumë i lodhur për të ngrënë diçka. Cili është numri i lozhës së motrës sate?

— Njëzet e shtatë, besoj. Është në katin e madh. Do ta shohësh emrin e saj në derë. Por më vjen keq që s'vjen të hash darkë.

— S'ndihem në gjendje, — tha Doriani pa gjallëri. — Por të jam tmerrësisht mirënjohës për gjithçka që më the. Je me siguri miku im më i mirë. Askush s'më ka kuptuar ndonjëherë si ti.

— Jemi vetëm në fillim të miqësisë sonë, Dorian, — u përgjigj Lord Henri, duke i shtrënguar dorën. — Mirupafshim. Do të të shoh para nëntë e gjysmë, shpresoj. Mos harro, këndon Patti.

Kur ai mbylli derën pas vetes, Dorian Greji i ra ziles, dhe pas pak minutash Viktori u shfaq me llambat dhe uli perdet. Doriani priste me padurim të ikte. Shërbëtorit dukej sikur i duhej një kohë pa fund për gjithçka.

Sapo ai doli, vrapoi te paravani dhe e tërhoqi. Jo; s'kishte asnjë ndryshim tjetër në pikturë. E kishte marrë lajmin e vdekjes së Sibil Veinit para se ta mësonte ai vetë. Ishte e vetëdijshme për ngjarjet e jetës ndërsa ndodhnin. Mizoria e ligë që i prishte vijat e holla të gojës ishte shfaqur, pa dyshim, në çastin kur vajza kishte pirë helmin, cilido që të ishte ai. Apo ishte indiferente ndaj pasojave? A regjistronte thjesht atë që ndodhte brenda shpirtit? Ai pyeste veten, dhe shpresonte që një ditë ta shihte ndryshimin duke ndodhur para syve të tij, duke u drithëruar ndërsa e shpresonte.

E gjora Sibil! Ç'romancë kishte qenë e gjitha! Shpesh e kishte imituar vdekjen në skenë. Pastaj vetë Vdekja e kishte prekur dhe e kishte marrë me vete. Si e kishte luajtur atë skenë të fundit të tmerrshme? A e kishte mallkuar, ndërsa vdiste? Jo; kishte vdekur nga dashuria për të, dhe dashuria do të ishte gjithmonë një sakrament për të tani. Ajo kishte shlyer gjithçka me sakrificën që kishte bërë me jetën e saj. Ai s'do të mendonte më për atë që ajo e kishte bërë të kalonte, atë natë të tmerrshme në teatër. Kur të mendonte për të, do ta mendonte si një figurë tragjike të mrekullueshme të dërguar në skenën e botës për të treguar realitetin suprem të dashurisë. Një figurë tragjike e mrekullueshme? Lotët i erdhën në sy ndërsa kujtoi pamjen e saj fëminore, dhe mënyrat e saj të hijshme e plot fantazi, dhe hirin e saj të ndrojtur e të drithëruar. I fshiu me nxitim dhe vështroi sërish pikturën.

Ndjeu se kishte ardhur vërtet koha për të bërë zgjedhjen. Apo zgjedhja ishte bërë tashmë? Po, jeta e kishte vendosur për të — jeta, dhe kureshtja e tij e pafund për jetën. Rini e përjetshme, pasion i pafund, kënaqësi të holla e të fshehta, gëzime të egra e

mëkate edhe më të egra — do t'i kishte të gjitha këto. Portreti do të mbante barrën e turpit të tij: kaq ishte e gjitha.

Një ndjenjë dhimbjeje e pushtoi pak nga pak ndërsa mendonte për përdhosjen që i priste fytyrën e bukur në pëlhurë. Njëherë, duke u tallur fëmijërisht me Narcisin, i kishte puthur, ose ishte shtirur se i puthte, ato buzë të pikturuara që tani i buzëqeshnin kaq mizorisht. Mëngjes pas mëngjesi ishte ulur para portretit duke u mrekulluar me bukurinë e tij, gati i dashuruar me të, siç i dukej ndonjëherë. A do të ndryshonte tani me çdo humor të cilit do t'i dorëzohej? A do të bëhej një gjë përbindëshe e e neveritshme, që do të fshihej në një dhomë të kyçur, që do t'i mbyllej dritës së diellit që aq shpesh ia kishte prekur në ar më të ndritshëm mrekullinë e valëzuar të flokëve? Ah, sa keq! sa keq!

Për një çast mendoi të lutej që të pushonte simpatia e tmerrshme që ekzistonte mes tij e pikturës. Kishte ndryshuar si përgjigje ndaj një lutjeje; ndoshta si përgjigje ndaj një lutjeje mund të mbetej e pandryshuar. E megjithatë, kush, që dinte diçka për jetën, do të hiqte dorë nga mundësia për të mbetur gjithmonë i ri, sado fantastike të ishte ajo mundësi, ose me çfarëdo pasojash fatale që të ishte e ngarkuar? Për më tepër, a ishte vërtet nën kontrollin e tij? A kishte qenë vërtet lutja ajo që e kishte shkaktuar zëvendësimin? A s'mund të kishte ndonjë arsye të çuditshme shkencore për të gjitha këto? Nëse mendimi mund të ushtronte ndikimin e tij mbi një organizëm të gjallë, a s'mund të ushtronte mendimi ndikim mbi gjërat e vdekura e joorganike? Madje, pa mendim apo dëshirë të vetëdijshme, a s'mund të dridheshin gjërat jashtë nesh në unison me humoret e pasionet tona, atom duke thirrur atom në dashuri të fshehtë a në afërsi të çuditshme? Por arsyeja s'kishte rëndësi. S'do ta tundonte më kurrë me lutje ndonjë fuqi të tmerrshme. Nëse piktura do të ndryshonte, do të ndryshonte. Kaq. Pse të hulumtonte tepër nga afër?

Sepse do të kishte një kënaqësi të vërtetë ta vështronte. Do të mund ta ndiqte mendjen e vet në vendet e saj të fshehta. Ky

portret do të ishte për të pasqyra më magjike. Ashtu siç i kishte zbuluar trupin e tij, do t'i zbulonte edhe shpirtin. Dhe kur dimri të vinte mbi të, ai do të qëndronte ende atje ku pranvera dridhet në pragun e verës. Kur gjaku t'i ikte zvarrë nga fytyra e të linte pas një maskë të zbehtë shkumësi me sy prej plumbi, ai do ta ruante shkëlqimin e djalërisë. Asnjë lule e bukurisë së tij s'do të fishkej kurrë. Asnjë rrahje e jetës së tij s'do të dobësohej kurrë. Si perënditë e grekëve, do të ishte i fortë, i shpejtë e i gëzuar. Ç'rëndësi kishte ç'do t'i ndodhte figurës së ngjyrosur në pëlhurë? Ai do të ishte i sigurt. Kjo ishte gjithçka.

E tërhoqi paravanin përsëri në vendin e mëparshëm përpara pikturës, duke buzëqeshur ndërsa e bënte, dhe kaloi në dhomën e gjumit, ku shërbëtori po e priste tashmë. Pas një ore ishte në operë, dhe Lord Henri ishte përkulur mbi karrigen e tij.

Kapitulli IX

Ndërsa po hante mëngjes të nesërmen, Bazil Hollvardin e futën në dhomë.

— Më vjen kaq mirë që të gjeta, Dorian, — tha ai me rëndesë. — Erdha mbrëmë, dhe më thanë se ishe në operë. Sigurisht, e dija që kjo ishte e pamundur. Por do të doja të kishe lënë fjalë ku kishe shkuar vërtet. Kalova një mbrëmje të tmerrshme, gjysmë me frikë se një tragjedi mund të pasohej nga një tjetër. Më duket se mund të më kishe dërguar telegram kur e mësove për herë të parë. E lexova krejt rastësisht në një botim të vonë të *The Globe* që e mora në klub. Erdha këtu menjëherë dhe isha i mjerë që s'të gjeta. S'mund të të them sa më është thyer zemra për gjithë këtë. E di sa duhet të vuash. Po ku ishe? Shkove poshtë të takoje nënën e vajzës? Për një çast mendova të të ndiqja atje. E dhanë adresën në gazetë. Diku në Euston Road, apo jo? Por kisha frikë se mos futesha në një dhimbje që s'mund ta lehtësoja. Grua e gjorë! Në ç'gjendje duhet të jetë! Dhe fëmija e saj e vetme, për më tepër! Ç'tha ajo për gjithë këtë?

— Bazil i dashur, si ta di unë? — murmuriti Dorian Greji, duke pirë me gllënjka pak verë të verdhë të zbehtë nga një flluskë e brishtë xhami venecian me rruaza ari, dhe duke u dukur tmerrësisht i mërzitur. — Isha në operë. Duhej të kishe ardhur atje. Takova Ledi Gwendolen, motrën e Harrit, për herë të parë. Ishim në lozhën e saj. Është krejt e hijshme; dhe Patti këndoi hyjnisht. Mos fol për tema të tmerrshme. Nëse nuk flet për një gjë,

ajo s'ka ndodhur kurrë. Është thjesht shprehja, siç thotë Harri, që u jep gjërave realitet. Mund të përmend se ajo s'ishte fëmija e vetme e asaj gruaje. Ka një djalë, një djalë i këndshëm, besoj. Por s'është në skenë. Është detar, ose diçka e tillë. Dhe tani, më trego për veten tënde dhe ç'po pikturon.

— Shkove në operë? — tha Hollvardi, duke folur shumë ngadalë dhe me një dhimbje të shtrënguar në zë. — Shkove në operë ndërsa Sibil Veini dergjej e vdekur në ndonjë strehë të ndyrë? Mund të më flasësh për gra të tjera që janë të hijshme, dhe për Pattin që këndonte hyjnisht, para se vajza që deshe të ketë qoftë edhe qetësinë e një varri për të fjetur? E po, o njeri, ka tmerre që e presin atë trup të vogël të bardhë!

— Mjaft, Bazil! S'dua ta dëgjoj! — thirri Doriani, duke u hedhur në këmbë. — S'duhet të më tregosh për gjërat. Ç'u bë, u bë. Ç'shkoi, shkoi.

— Të djeshmen e quan të kaluar?

— Ç'lidhje ka kalimi i vërtetë i kohës me këtë? Vetëm njerëzit e cekët kanë nevojë për vite për të hequr qafe një emocion. Një njeri që është zot i vetes mund t'i japë fund një hidhërimi po aq lehtë sa mund të shpikë një kënaqësi. S'dua të jem në mëshirën e emocioneve të mia. Dua t'i përdor, t'i shijoj dhe t'i sundoj.

— Dorian, kjo është e tmerrshme! Diçka të ka ndryshuar krejtësisht. Dukesh krejt po ai djalë i mrekullueshëm që, ditë pas dite, vinte në studion time për të pozuar për portretin. Por atëherë ishe i thjeshtë, i natyrshëm dhe i dashur. Ishe krijesa më e paprishur në gjithë botën. Tani, s'e di ç'të ka gjetur. Flet sikur s'ke zemër, s'ke mëshirë. E gjitha është ndikimi i Harrit. E shoh këtë.

Djaloshi u skuq dhe, duke shkuar te dritarja, vështroi për disa çaste kopshtin e gjelbër, që vezullonte e fshikullohej nga dielli. „I detyrohem shumë Harrit, Bazil," tha më në fund, „më shumë se ç'të detyrohem ty. Ti më mësove vetëm të isha mendjemadh."

— Mirë, jam ndëshkuar për këtë, Dorian — ose do të ndëshkohem një ditë.

— S'e di ç'do të thuash, Bazil, — thirri ai, duke u kthyer. — S'e di ç'do. Ç'do?

— Dua Dorian Grejin që pikturoja dikur, — tha artisti me trishtim.

— Bazil, — tha djaloshi, duke shkuar pranë tij dhe duke i vënë dorën mbi sup, — ke ardhur tepër vonë. Dje, kur dëgjova se Sibil Veini kishte vrarë veten —

— Kishte vrarë veten! Zot i madh! s'ka dyshim për këtë? — thirri Hollvardi, duke e vështruar me një shprehje tmerri.

— Bazil i dashur! Me siguri s'mendon se ishte ndonjë aksident vulgar? Sigurisht që vrau veten.

Burri më i moshuar e zhyti fytyrën në duar. „Sa e frikshme," mërmëriti, dhe një drithërimë e përshkoi.

— Jo, — tha Dorian Greji, — s'ka asgjë të frikshme në të. Është një nga tragjeditë e mëdha romantike të kohës. Si rregull, njerëzit që luajnë në skenë bëjnë jetët më të rëndomta. Janë burra të mirë, ose gra besnike, ose diçka e mërzitshme. E di ç'dua të them — virtyt i klasës së mesme e të gjitha të tilla. Sa ndryshe ishte Sibili! E jetoi tragjedinë e saj më të bukur. Ishte gjithmonë heroinë. Natën e fundit që luajti — natën që e pe — luajti keq sepse kishte njohur realitetin e dashurisë. Kur njohu jorealitetin e saj, vdiq, siç mund të kishte vdekur Zhuljeta. Kaloi përsëri në sferën e artit. Ka diçka prej martireje tek ajo. Vdekja e saj ka gjithë kotësinë prekëse të martirizimit, gjithë bukurinë e tij të shpërdoruar. Por, siç po të thosha, s'duhet të mendosh se s'kam vuajtur. Po të kishe ardhur dje në një çast të caktuar — rreth pesë e gjysmë, ndoshta, ose gjashtë pa një çerek — do të më kishe gjetur duke qarë. Edhe Harri, që ishte këtu, që ma solli lajmin, në fakt, s'e kishte idenë ç'po kaloja. Vuajta pamasë. Pastaj kaloi. S'mund ta përsëris një emocion. Askush s'mundet, përveç sentimentalëve. Dhe je tmerrësisht i padrejtë, Bazil. Vjen këtu të

më ngushëllosh. Kjo është shumë e bukur nga ana jote. Më gjen të ngushëlluar, dhe tërbohesh. Krejt si një njeri i dhembshur! Më kujton një histori që më tregoi Harri për një filantrop që shpenzoi njëzet vjet të jetës duke u përpjekur të ndreqte ndonjë padrejtësi, ose të ndryshonte ndonjë ligj të padrejtë — e kam harruar saktësisht ç'ishte. Më në fund ia doli, dhe asgjë s'mund ta kalonte zhgënjimin e tij. S'kishte absolutisht asgjë për të bërë, gati vdiq nga *ennui*,[48] dhe u bë mizantrop i bindur. Dhe për më tepër, Bazil, miku im i vjetër, nëse do vërtet të më ngushëllosh, më mëso më mirë ta harroj atë që ka ndodhur, ose ta shoh nga një pikëpamje e duhur artistike. A s'ishte Gautier që shkruante për *la consolation des arts*?[49] Më kujtohet që njëherë mora në studion tënde një libër të vogël me kapak pergamene dhe rastisa te ajo frazë e këndshme. Epo, unë s'jam si ai djali për të cilin më tregove kur ishim bashkë në Marlow, djali që thoshte se sateni i verdhë mund ta ngushëllonte njeriun për të gjitha mjerimet e jetës. Unë i dua gjërat e bukura që mund t'i prekësh e t'i mbash në dorë. Brokate të vjetra, bronze të gjelbra, punime me llak, fildishe të gdhendura, ambiente të holla, luks, madhështi — ka shumë për të marrë nga të gjitha këto. Por temperamenti artistik që ato krijojnë, ose të paktën zbulojnë, është edhe më shumë për mua. Të bëhesh spektator i jetës sate, siç thotë Harri, do të thotë t'i shpëtosh vuajtjes së jetës. E di që je i habitur që po të flas kështu. S'e ke kuptuar sa jam zhvilluar. Isha nxënës shkolle kur më njihje. Tani jam burrë. Kam pasione të reja, mendime të reja, ide të reja. Jam ndryshe, por ti s'duhet të më duash më pak. Kam ndryshuar, por ti duhet të jesh gjithmonë miku im. Sigurisht, e dua shumë Harrin. Por e di se ti je më i mirë se ai. S'je më i fortë — ke shumë frikë nga jeta — por je më i mirë. Dhe sa të lumtur

[48] *Ennui* (frëngjisht): mërzi e thellë, neveri nga jeta.

[49] *La consolation des arts* (frëngjisht): „ngushëllimi i arteve“. Théophile Gautier (1811–1872), poet e romancier francez, ishte një nga mbrojtësit e parë të parimit „arti për art“.

ishim dikur bashkë! Mos më lër, Bazil, dhe mos u grind me mua. Jam ai që jam. S'ka më asgjë për të thënë.

Piktori u ndie çuditërisht i prekur. Djaloshi i ishte pafundësisht i shtrenjtë, dhe personaliteti i tij kishte qenë pika e madhe e kthesës në artin e tij. S'e duronte dot idenë ta qortonte më. Në fund të fundit, indiferenca e tij ndoshta ishte thjesht një humor që do të kalonte. Kishte kaq shumë të mira tek ai, kaq shumë fisnikëri.

— Mirë, Dorian, — tha më në fund, me një buzëqeshje të trishtuar, — s'do të të flas më për këtë gjë të tmerrshme, pas sotit. Shpresoj vetëm që emri yt të mos përmendet në lidhje me të. Hetimi do të bëhet këtë pasdite. A të kanë thirrur?

Doriani tundi kokën, dhe një shprehje bezdie i kaloi nëpër fytyrë kur u përmend fjala „hetim". Kishte diçka kaq të vrazhdë e vulgare në gjithçka të këtij lloji. „S'ma dinë emrin," u përgjigj.

— Po ajo me siguri e dinte?

— Vetëm emrin tim të parë, dhe për këtë jam krejt i sigurt që s'ia ka përmendur kurrë askujt. Më tha njëherë se të gjithë ishin mjaft kureshtarë të mësonin kush isha, dhe se ajo u thoshte gjithmonë se emri im ishte Princi i Kaltër. Ishte bukur nga ana e saj. Duhet të më bësh një vizatim të Sibilit, Bazil. Do të doja të kisha diçka më shumë prej saj se kujtimi i disa puthjeve dhe disa fjalëve prekëse të thyera.

— Do të përpiqem të bëj diçka, Dorian, nëse do të të kënaqte. Por duhet të vish të pozosh sërish për mua. S'mund të eci përpara pa ty.

— S'mund të pozoj më kurrë për ty, Bazil. Është e pamundur! — thirri ai, duke u tërhequr.

Piktori nguli sytë tek ai. „Djali im i dashur, ç'marrëzi!" thirri. „Do të thuash që s'të pëlqen ç'bëra prej teje? Ku është? Pse e ke mbuluar me paravan? Më lër ta shoh. Është gjëja më e mirë që kam bërë ndonjëherë. Hiqe paravanin, Dorian, të lutem. Është

thjesht e turpshme nga ana e shërbëtorit tënd që e fsheh punën time kështu. E ndjeva që dhoma dukej ndryshe kur hyra."

— Shërbëtori im s'ka të bëjë fare me këtë, Bazil. S'mendon se e lë atë të ma rregullojë dhomën? Ndonjëherë m'i rregullon lulet — kaq. Jo; e bëra vetë. Drita binte shumë e fortë mbi portret.

— Shumë e fortë! Sigurisht që jo, miku im? Është vend i shkëlqyer për të. Më lër ta shoh. — Dhe Hollvardi eci drejt qoshes së dhomës.

Një britmë tmerri i shpërtheu nga buzët Dorian Grejit, dhe ai u hodh mes piktorit dhe paravanit. „Bazil," tha, duke u dukur shumë i zbehtë, „s'duhet ta shikosh. S'dua ta shikosh."

— Të mos shikoj punën time! S'e ke seriozisht. Pse të mos e shikoj? — thirri Hollvardi duke qeshur.

— Nëse përpiqesh ta shikosh, Bazil, për fjalë nderi s'do të të flas më kurrë sa të jem gjallë. E kam krejt seriozisht. S'po të jap asnjë shpjegim, dhe ti s'duhet të më kërkosh asnjë. Por, mbaje mend, nëse e prek këtë paravan, gjithçka mbaron mes nesh.

Hollvardi mbeti si i goditur nga rrufeja. E vështroi Dorian Grejin me habi absolute. S'e kishte parë kurrë kështu më parë. Djaloshi ishte vërtet i zbehtë nga tërbimi. Duart i kishte të shtrënguara, dhe bebëzat e syve ishin si disqe zjarri të kaltër. Dridhej i tëri.

— Dorian!

— Mos fol!

— Por ç'ka ndodhur? Sigurisht që s'do ta shikoj nëse s'do, — tha ai, mjaft ftohtë, duke u kthyer mbi thembër dhe duke shkuar drejt dritares. — Por, vërtet, duket mjaft absurde që të mos shoh punën time, sidomos meqë do ta ekspozoj në Paris në vjeshtë. Me siguri do të më duhet t'i jap edhe një shtresë llak para kësaj, kështu që duhet ta shoh ndonjë ditë, dhe pse jo sot?

— Ta ekspozosh! Do ta ekspozosh? — thirri Dorian Greji, ndërsa një ndjenjë e çuditshme tmerri e pushtoi zvarrë. A do t'i tregohej bota sekreti i tij? A do të vështronin njerëzit me gojë

hapur misterin e jetës së tij? Kjo ishte e pamundur. Diçka — s'e dinte çfarë — duhej bërë menjëherë.

— Po; s'besoj se do ta kundërshtosh. Georges Petit do të mbledhë të gjitha pikturat e mia më të mira për një ekspozitë të veçantë në Rue de Sèze, që do të hapet javën e parë të tetorit. Portreti do të mungojë vetëm një muaj. Mendoj se mund të heqësh dorë lehtësisht prej tij për atë kohë. Në fakt, ka gjasa të jesh jashtë qytetit. Dhe nëse e mban gjithmonë pas paravanit, s'mund të të bëhet shumë vonë për të.

Dorian Greji kaloi dorën mbi ballë. Kishte pika djerse atje. Ndjeu se ishte në buzë të një rreziku të tmerrshëm. „Më the një muaj më parë se s'do ta ekspozoje kurrë," thirri. „Pse ndërrove mendje? Ju që hiqeni si të qëndrueshëm keni po aq humore sa të tjerët. I vetmi ndryshim është se humoret tuaja janë mjaft pa kuptim. S'mund ta kesh harruar që më sigurove me gjithë solemnitet se asgjë në botë s'do të të shtynte ta dërgoje në ndonjë ekspozitë. Harrit i the krejt të njëjtën gjë." Ndaloi papritur, dhe një shkëndijë drite i doli në sy. Kujtoi se Lord Henri i kishte thënë njëherë, gjysmë seriozisht e gjysmë me shaka: „Nëse do të kalosh një çerek ore të çuditshme, bëje Bazilin të të tregojë pse s'e ekspozon pikturën tënde. Mua ma tha pse, dhe ishte një zbulesë për mua." Po, ndoshta edhe Bazili kishte sekretin e tij. Do ta pyeste dhe do ta provonte.

— Bazil, — tha ai, duke u afruar shumë pranë e duke e vështruar drejt në sy, — secili prej nesh ka një sekret. Ma trego tëndin, dhe do të ta tregoj timin. Cila ishte arsyeja jote që refuzove ta ekspozoje pikturën time?

Piktori u drodh pa dashje. „Dorian, po ta thosha, mund të më doje më pak se ç'më do, dhe me siguri do të qeshje me mua. S'do ta duroja dot asnjërën nga këto dy gjëra. Nëse do që të mos e shikoj më kurrë pikturën tënde, jam i kënaqur. Gjithmonë të kam ty për të të parë. Nëse do që puna më e mirë që kam bërë

ndonjëherë të fshihet nga bota, jam i kënaqur. Miqësia jote më është më e shtrenjtë se çdo famë a reputacion."

— Jo, Bazil, duhet të ma thuash, — ngulmoi Dorian Greji. — Më duket se kam të drejtë ta di. — Ndjenja e tij e tmerrit kishte kaluar, dhe kureshtja kishte zënë vendin e saj. Ishte i vendosur ta zbulonte misterin e Bazil Hollvardit.

— Le të ulemi, Dorian, — tha piktori, duke u dukur i shqetësuar. — Le të ulemi. Dhe vetëm përgjigjmu një pyetjeje. A ke vënë re në pikturë diçka të çuditshme? — diçka që ndoshta në fillim s'të ra në sy, por që t'u zbulua papritur?

— Bazil! — thirri djaloshi, duke kapur krahët e karriges me duar që i dridheshin dhe duke e vështruar me sy të egër e të trembur.

— Shoh që e ke vënë re. Mos fol. Prit derisa të dëgjosh ç'kam për të thënë. Dorian, që nga çasti që të takova, personaliteti yt pati ndikimin më të jashtëzakonshëm mbi mua. U sundova, me shpirt, me mendje e me fuqi, prej teje. U bëre për mua mishërimi i dukshëm i atij ideali të padukshëm, kujtimi i të cilit na ndjek ne artistët si një ëndërr e hollë. Të adhurova. U bëra xheloz për këdo me të cilin flisje. Doja të të kisha vetëm për vete. Isha i lumtur vetëm kur isha me ty. Kur ishe larg meje, ishe prapëseprapë i pranishëm në artin tim... Sigurisht, s'të lashë kurrë të dije gjë për këtë. Do të kishte qenë e pamundur. S'do ta kishe kuptuar. Mezi e kuptoja vetë. E dija vetëm se e kisha parë përsosmërinë ballë për ballë, dhe se bota ishte bërë e mrekullueshme për sytë e mi — ndoshta tepër e mrekullueshme, sepse në adhurime të tilla të çmendura ka rrezik, rrezikun e humbjes së tyre, jo më pak se rrezikun e ruajtjes së tyre... Kalonin javë pas javësh, dhe unë zhytesha gjithnjë e më shumë në ty. Pastaj erdhi një zhvillim i ri. Të kisha vizatuar si Paridin[50] me forca të blinduara të holla, dhe si Adonisin me pelerinë gjahtari e me heshtë të lëmuar për

[50] Paridi: princi i bukur i Trojës, që rrëmbeu Helenën dhe shkaktoi kështu luftën e Trojës.

derra të egër. I kurorëzuar me lule të rënda lotusi ishe ulur në kiçin e barkës së Adrianit,[51] duke vështruar përtej Nilit të gjelbër e të turbullt. Ishe përkulur mbi pellgun e qetë të ndonjë pylli grek dhe kishe parë në argjendin e heshtur të ujit mrekullinë e fytyrës sate. Dhe e gjitha kishte qenë ashtu siç duhet të jetë arti — e pavetëdijshme, ideale dhe e largët. Një ditë, një ditë fatale mendoj ndonjëherë, vendosa të pikturoja një portret të mrekullueshëm tëndin ashtu siç je në të vërtetë, jo me kostumin e epokave të vdekura, por me veshjen tënde e në kohën tënde. Nëse ishte realizmi i metodës, apo thjesht mrekullia e personalitetit tënd, i paraqitur kështu drejtpërdrejt para meje pa mjegull e pa vello, s'mund ta them. Por e di që ndërsa punoja, çdo cifël e cipë ngjyre më dukej sikur zbulonte sekretin tim. Pata frikë se të tjerët do ta merrnin vesh idhujtarinë time. Ndjeva, Dorian, se kisha treguar tepër, se kisha futur tepër nga vetja në të. Atëherë vendosa të mos e lejoja kurrë pikturën të ekspozohej. Ti u mërzite pak; por atëherë s'e kuptoje ç'do të thoshte për mua. Harri, me të cilin fola për këtë, qeshi me mua. Por s'më bëhej vonë. Kur piktura u mbarua, dhe unë rrija vetëm me të, ndjeva se kisha të drejtë... Epo, pas disa ditësh gjëja doli nga studioja ime, dhe sapo hoqa qafe magjinë e padurueshme të pranisë së saj, m'u duk se kisha qenë budalla që kisha përfytyruar se kisha parë ndonjë gjë në të, përveç se ti ishe jashtëzakonisht i pashëm dhe se unë dija të pikturoja. Edhe tani s'mund të mos ndiej se është gabim të mendosh se pasioni që ndien në krijim tregohet ndonjëherë vërtet në veprën që krijon. Arti është gjithmonë më abstrakt se ç'e përfytyrojmë. Forma dhe ngjyra na flasin për formë e ngjyrë — kaq. Shpesh më duket se arti e fsheh artistin shumë më plotësisht se ç'e zbulon ndonjëherë. Dhe kështu, kur mora këtë ofertë nga Parisi, vendosa ta bëja portretin tënd pjesën kryesore të ekspozitës sime. S'më shkoi kurrë ndër mend që do të refuzoje. Tani

[51] Adriani: perandori romak Hadrian (117–138). Bazili e kishte pikturuar Dorianin si Antinoun, të preferuarin e tij, që u mbyt në Nil.

shoh se kishe të drejtë. Piktura s'mund të ekspozohet. S'duhet të zemërohesh me mua, Dorian, për atë që të thashë. Siç i thashë njëherë Harrit, ti je krijuar për t'u adhuruar.

Dorian Greji mori frymë thellë. Ngjyra iu kthye në faqe, dhe një buzëqeshje i luajti mbi buzë. Rreziku kishte kaluar. Tani për tani ishte i sigurt. E megjithatë s'mund të mos ndiente keqardhje të pafund për piktorin që sapo i kishte bërë këtë rrëfim të çuditshëm, dhe pyeste veten nëse ai vetë do të sundohej ndonjëherë kaq shumë nga personaliteti i një miku. Lord Henri kishte hirin që ishte shumë i rrezikshëm. Por kaq ishte. Ishte tepër i zgjuar e tepër cinik për ta dashur vërtet. A do të kishte ndonjëherë dikë që do ta mbushte me një idhujtari të çuditshme? A ishte kjo një nga gjërat që i ruante jeta?

— Është e jashtëzakonshme për mua, Dorian, — tha Hollvardi, — që ta kesh parë këtë në portret. E pe vërtet?

— Pashë diçka në të, — u përgjigj ai, — diçka që m'u duk shumë e çuditshme.

— Mirë, tani s'të vjen keq që ta shoh atë gjë?

Doriani tundi kokën. „S'duhet të më kërkosh këtë, Bazil. S'mund të të lë kurrsesi të qëndrosh para asaj pikture."

— Një ditë do të më lësh, me siguri?

— Kurrë.

— Mirë, ndoshta ke të drejtë. Dhe tani mirupafshim, Dorian. Ke qenë i vetmi njeri në jetën time që e ka ndikuar vërtet artin tim. Çdo gjë të mirë që kam bërë, ta detyroj ty. Ah! s'e di sa më kushtoi të të them gjithçka që të thashë.

— Bazil i dashur, — tha Doriani, — ç'më ke thënë? Thjesht se ndjeve që më admirove tepër. Ky s'është as kompliment.

— S'ishte menduar si kompliment. Ishte rrëfim. Tani që e bëra, diçka duket sikur më ka dalë nga shpirti. Ndoshta s'duhet ta vësh kurrë adhurimin në fjalë.

— Ishte një rrëfim shumë zhgënjyes.

— Po ç'prisje, Dorian? S'pe ndonjë gjë tjetër në pikturë, apo jo? S'kishte gjë tjetër për të parë?

— Jo; s'kishte gjë tjetër për të parë. Pse pyet? Por s'duhet të flasësh për adhurim. Është budallallëk. Ti dhe unë jemi miq, Bazil, dhe duhet të mbetemi gjithmonë kështu.

— Ti ke Harrin, — tha piktori me trishtim.

— Oh, Harri! — thirri djaloshi, me një valë të qeshure. — Harri i kalon ditët duke thënë gjëra të pabesueshme dhe mbrëmjet duke bërë gjëra të pamundshme. Pikërisht jeta që do të doja të bëja. Por prapëseprapë s'besoj se do të shkoja te Harri po të isha në hall. Më shumë do të vija te ti, Bazil.

— Do të pozosh sërish për mua?

— E pamundur!

— Ma prish jetën si artist duke refuzuar, Dorian. Asnjë njeri s'ndesh dy gjëra ideale. Pak ndeshin qoftë edhe një.

— S'mund të ta shpjegoj, Bazil, por s'duhet të pozoj më kurrë për ty. Ka diçka fatale në një portret. Ka jetën e vet. Do të vij të pimë çaj bashkë. Do të jetë po aq e këndshme.

— Më e këndshme për ty, kam frikë, — murmuriti Hollvardi me keqardhje. — Dhe tani mirupafshim. Më vjen keq që s'më lë ta shoh pikturën edhe një herë. Por s'ka ç'bëhet. E kuptoj krejt ç'ndien për të.

Kur doli nga dhoma, Dorian Greji buzëqeshi me vete. I gjori Bazil! Sa pak e dinte arsyen e vërtetë! Dhe sa e çuditshme ishte që, në vend që të detyrohej të zbulonte sekretin e vet, ia kishte dalë, gati rastësisht, t'i rrëmbente një sekret mikut të tij! Sa shumë gjëra i shpjegonte ai rrëfim i çuditshëm! Krizat absurde të xhelozisë së piktorit, përkushtimi i tij i egër, lavdërimet e tij të shfrenuara, rezervat e tij të çuditshme — i kuptonte të gjitha tani, dhe i vinte keq. I dukej se kishte diçka tragjike në një miqësi kaq të ngjyrosur nga romanca.

Psherëtiu dhe i ra ziles. Portreti duhej fshehur me çdo kusht. S'mund ta rrezikonte më kështu zbulimin. Kishte qenë çmendu-

ri nga ana e tij ta linte gjënë, qoftë edhe për një orë, në një dhomë ku kishte qasje cilido nga miqtë e tij.

Kapitulli X

Kur hyri shërbëtori, Doriani e vështroi ngultas dhe pyeti veten nëse i kishte shkuar ndër mend të shikonte prapa paravanit. Shërbëtori ishte krejt i patrazuar dhe priste urdhrat. Doriani ndezi një cigare, shkoi te pasqyra dhe hodhi sytë në të. Mund ta shihte krejt mirë pasqyrimin e fytyrës së Viktorit. Ishte si një maskë e qetë servilizmi. S'kishte asgjë për t'u frikësuar atje. Megjithatë mendoi se ishte më mirë të ishte në roje.

Duke folur shumë ngadalë, i tha t'i thoshte kujdestares së shtëpisë se donte ta takonte, dhe pastaj të shkonte te kornizaxhiu e t'i kërkonte të dërgonte menjëherë dy nga njerëzit e tij. I dukej se, ndërsa shërbëtori dilte nga dhoma, sytë i shkuan nga paravani. Apo ishte thjesht fantazi e tij?

Pas pak çastesh, me fustanin e saj të zi prej mëndafshi, me dorashka të vjetra pa gishta mbi duart e rrudhura, zonja Lif hyri me nxitim në bibliotekë. Ai i kërkoi çelësin e dhomës së mësimit.

— Dhomës së vjetër të mësimit, zoti Dorian? — thirri ajo. — E po, është plot pluhur. Duhet ta rregulloj e ta vë në rregull para se të hyni. S'është për t'u parë nga ju, zotëri. S'është, vërtet.

— S'dua ta rregulloni, Lif. Dua vetëm çelësin.

— Mirë, zotëri, do të mbuloheni me merimanga po të hyni. E po, s'është hapur prej gati pesë vitesh — që kur vdiq lordi i ndjerë.

U drodh kur u përmend gjyshi. Kishte kujtime të urryera për të. „S'ka rëndësi," u përgjigj. „Dua vetëm ta shoh vendin — kaq. Ma jepni çelësin."

— Ja çelësi, zotëri, — tha plaka, duke kontrolluar tufën e saj të çelësave me duar që i dridheshin të pasigurta. — Ja çelësi. Do ta heq nga tufa menjëherë. Por s'mendoni të jetoni atje lart, zotëri, kur jeni kaq rehat këtu?

— Jo, jo, — thirri ai me nervozizëm. — Faleminderit, Lif. Mjafton.

Ajo u vonua disa çaste dhe llomotiti për ndonjë hollësi të shtëpisë. Ai psherëtiu dhe i tha t'i rregullonte gjërat si t'i dukej më mirë. Ajo doli nga dhoma, me buzëqeshje gjer te veshët.

Kur u mbyll dera, Doriani e futi çelësin në xhep dhe vështroi përreth dhomës. Syri i ra mbi një mbulesë të madhe prej sateni të purpurt, të qëndisur rëndë me ar, një punë e shkëlqyer veneciane e fundit të shekullit të shtatëmbëdhjetë, që gjyshi i tij e kishte gjetur në një manastir afër Bolonjës. Po, kjo do të shërbente për ta mbështjellë atë gjë të tmerrshme. Ndoshta kishte shërbyer shpesh si qefin për të vdekurit. Tani do të fshihte diçka që kishte një kalbje të vetën, më të keqe se kalbja e vetë vdekjes — diçka që do të pillte tmerre e megjithatë s'do të vdiste kurrë. Ajo që ishte krimbi për kufomën, do të ishin mëkatet e tij për figurën e pikturuar në pëlhurë. Do t'ia prishnin bukurinë dhe do t'ia hanin hirin. Do ta ndotnin dhe do ta bënin të turpshme. E megjithatë gjëja do të vazhdonte të jetonte. Do të ishte gjithmonë e gjallë.

U drodh, dhe për një çast u pendua që s'i kishte thënë Bazilit arsyen e vërtetë pse donte ta fshihte pikturën. Bazili do ta kishte ndihmuar t'i rezistonte ndikimit të Lord Henrit, dhe ndikimeve edhe më helmuese që vinin nga temperamenti i vet. Dashuria që kishte ai për të — sepse ishte vërtet dashuri — s'kishte asgjë në vete që të mos ishte fisnike e intelektuale. S'ishte ai admirim thjesht fizik për bukurinë që lind nga shqisat dhe që vdes kur lodhen shqisat. Ishte një dashuri e tillë si ajo që kishin njohur Mikelanxhelo, e Montaigne, e Winckelmann, e vetë Shekspiri.[52]

[52] Michelangelo, filozofi francez Michel de Montaigne (1533–1592), historiani gjerman i artit Johann Joachim Winckelmann (1717–1768) dhe Shekspiri:

Po, Bazili mund ta kishte shpëtuar. Por tani ishte tepër vonë. E kaluara mund të asgjësohej gjithmonë. Pendimi, mohimi ose harresa mund ta bënin këtë. Por e ardhmja ishte e pashmangshme. Kishte pasione tek ai që do të gjenin daljen e tyre të tmerrshme, ëndrra që do ta bënin reale hijen e së keqes së tyre.

Mori nga divani pëlhurën e madhe të purpurt e të artë që e mbulonte dhe, duke e mbajtur në duar, kaloi prapa paravanit. A ishte fytyra në pëlhurë më e poshtër se më parë? I dukej se ishte e pandryshuar, e megjithatë neveria e tij për të u shtua. Flokë të artë, sy të kaltër dhe buzë të kuqe si trëndafili — ishin të gjitha aty. Vetëm shprehja kishte ndryshuar. Ajo ishte e tmerrshme në mizorinë e saj. Krahasuar me atë që shihte në të si qortim a dënim, sa të cekëta kishin qenë qortimet e Bazilit për Sibil Veinin! — sa të cekëta, dhe sa pak vlerë kishin! Shpirti i tij po e vështronte nga pëlhura dhe po e thërriste në gjyq. Një shprehje dhimbjeje i kaloi nëpër fytyrë, dhe e hodhi qefinin e pasur mbi pikturë. Ndërsa e bënte këtë, dikush trokiti në derë. Ai doli ndërsa hynte shërbëtori.

— Njerëzit erdhën, Monsieur.

Ndjeu se shërbëtorin duhej ta hiqte qafe menjëherë. S'duhej lejuar të dinte ku po çohej piktura. Kishte diçka dinake tek ai, dhe kishte sy të menduar e tradhtarë. Duke u ulur te tryeza e shkrimit, i shkroi shpejt një pusullë Lord Henrit, duke i kërkuar t'i dërgonte diçka për të lexuar dhe duke i kujtuar se do të takoheshin në tetë e një çerek atë mbrëmje.

— Prit për përgjigje, — i tha, duke ia dhënë, — dhe futi njerëzit këtu.

Pas dy-tre minutash pati një trokitje tjetër, dhe vetë zoti Habard, kornizaxhiu i famshëm i South Audley Street, hyri me një ndihmës të ri me pamje mjaft të vrazhdë. Zoti Habard ishte një burrë i vogël kuqalosh, me favorite të kuqe, admirimi i të cilit

---

Wilde-i i përmend si shembuj të një miqësie të thellë mes burrash, siç e shprehën ata në sonete, në ese e në letra.

për artin zbutej shumë nga varfëria e pandreqshme e shumicës së artistëve që punonin me të. Si rregull, s'e linte kurrë dyqanin. Priste që njerëzit të vinin te ai. Por bënte gjithmonë përjashtim për Dorian Grejin. Kishte diçka te Doriani që i magjepste të gjithë. Ishte kënaqësi edhe vetëm ta shihje.

— Ç'mund të bëj për ju, zoti Grej? — tha ai, duke fërkuar duart e trasha me pika. — Mendova t'ia bëj vetes nderin të vij vetë. Sapo kam marrë një kornizë të bukur, zotëri. E gjeta në një ankand. Florentine e vjetër. Vjen nga Fonthill,[53] besoj. E përshtatshme në mënyrë të shkëlqyer për një subjekt fetar, zoti Grej.

— Më vjen shumë keq që e keni mundimin të vini vetë, zoti Habard. Patjetër do të kaloj ta shoh kornizën — megjithëse tani për tani s'merrem shumë me art fetar — por sot dua vetëm të më çohet një pikturë në majë të shtëpisë. Është mjaft e rëndë, kështu që mendova t'ju kërkoj të më huazoni dy nga njerëzit tuaj.

— S'ka asnjë mundim, zoti Grej. Jam i lumtur t'ju shërbej. Cila është vepra e artit, zotëri?

— Kjo, — u përgjigj Doriani, duke e lëvizur paravanin mënjanë. — A mund ta lëvizni, me gjithë mbulesë, ashtu siç është? S'dua të gërvishtet duke e ngjitur shkallëve.

— S'do të ketë asnjë vështirësi, zotëri, — tha kornizaxhiu dashamirës, duke filluar, me ndihmën e ndihmësit, ta zbërthente pikturën nga zinxhirët e gjatë prej bronzi në të cilët ishte varur. — Dhe tani, ku ta çojmë, zoti Grej?

— Do t'ju tregoj rrugën, zoti Habard, nëse keni mirësinë të më ndiqni. Ose ndoshta më mirë të shkoni përpara. Kam frikë se është krejt në majë të shtëpisë. Do të ngjitemi nga shkallët e përparme, sepse janë më të gjera.

Ua mbajti derën hapur, dhe ata dolën në holl e nisën ngjitjen. Karakteri i stërholluar i kornizës e kishte bërë pikturën jashtëzakonisht voluminoze, dhe herë pas here, pavarësisht protestave

[53] Fonthill: Fonthill Abbey, kështjella neogotike e shkrimtarit e koleksionistit William Beckford (1760–1844), sendet e së cilës u shitën në ankand.

servile të zotit Habard, që kishte neverinë e vërtetë të tregtarit për të parë një zotëri duke bërë diçka të dobishme, Doriani i vinte dorën për t'i ndihmuar.

— Barrë e madhe për t'u mbajtur, zotëri, — gulçoi burri i vogël kur arritën në sheshpushimin e sipërm. Dhe fshiu ballin që i shkëlqente.

— Kam frikë se është mjaft e rëndë, — murmuriti Doriani ndërsa çkyçi derën që hapej në dhomën që do t'i ruante sekretin e çuditshëm të jetës e do t'ia fshihte shpirtin nga sytë e njerëzve.

S'kishte hyrë në atë vend për më shumë se katër vjet — në fakt, që kur e kishte përdorur fillimisht si dhomë lojërash kur ishte fëmijë, dhe pastaj si dhomë studimi kur u rrit pak. Ishte një dhomë e madhe, me përmasa të bukura, që ishte ndërtuar posaçërisht nga Lord Kelso i fundit për nipin e vogël, të cilin, për ngjashmërinë e tij të çuditshme me nënën, e edhe për arsye të tjera, e kishte urryer gjithmonë dhe kishte dashur ta mbante larg. Dorianit iu duk se kishte ndryshuar fare pak. Ja ku ishte *cassone*-ja[54] e madhe italiane, me panelet e pikturuara në mënyrë fantastike dhe kornizat e praruara të zbehura, në të cilën ishte fshehur kaq shpesh si djalë. Ja rafti i librave prej druri saten, plot me librat e tij shkollorë me faqe të përthyera. Në murin pas tij varej po ajo sixhade flamande e leckosur, ku një mbret e një mbretëreshë të zbehur luanin shah në një kopsht, ndërsa një grup gjuetarësh me skifterë kalonin me kalë, duke mbajtur zogj me kapuç mbi kyçet me doreza. Sa mirë i kujtonte të gjitha! Çdo çast i fëmijërisë së tij të vetmuar iu kthye ndërsa vështronte përreth. Kujtoi pastërtinë e panjollosur të jetës së tij prej djali, dhe iu duk e tmerrshme që pikërisht këtu do të fshihej portreti fatal. Sa pak kishte menduar, në ato ditë të vdekura, për gjithçka që e priste!

Por s'kishte vend tjetër në shtëpi kaq të sigurt nga sytë kureshtarë si ky. Çelësin e kishte ai, dhe askush tjetër s'mund të

[54] *Cassone* (italisht): sënduk i madh martese, i zbukuruar shpesh me piktura, që përdorej në Italinë e Rilindjes.

hynte. Nën qefinin e tij të purpurt, fytyra e pikturuar në pëlhurë mund të bëhej shtazore, e fryrë dhe e papastër. Ç'rëndësi kishte? Askush s'mund ta shihte. As ai vetë s'do ta shihte. Pse duhej ta vështronte kalbjen e shëmtuar të shpirtit të vet? Ai e ruante rininë — kaq mjaftonte. Dhe, për më tepër, a s'mund të bëhej natyra e tij më e hollë, në fund të fundit? S'kishte arsye që e ardhmja të ishte kaq plot turp. Ndonjë dashuri mund t'i kalonte nëpër jetë, ta pastronte dhe ta mbronte nga ato mëkate që dukej sikur po trazoheshin tashmë në shpirt e në mish — ato mëkate të çuditshme e të papërfytyruara, misteri i të cilave u jepte hollësinë e hirin. Ndoshta, ndonjë ditë, vështrimi mizor do të ikte nga goja e kuqe e e ndjeshme, dhe ai do t'i tregonte botës kryeveprën e Bazil Hollvardit.

Jo; kjo ishte e pamundur. Orë pas ore, e javë pas jave, gjëja në pëlhurë po plakej. Mund t'i shpëtonte shëmtisë së mëkatit, por shëmtia e moshës e priste. Faqet do të bëheshin të zgavruara ose të varura. Këmbë sorrash të verdha do të zvarriteshin rreth syve që zbeheshin dhe do t'i bënin të tmerrshëm. Flokët do ta humbnin shkëlqimin, goja do të hapej ose do të varej, do të bëhej budallaqe ose e trashë, siç janë gojët e pleqve. Do të kishte fytin e rrudhur, duart e ftohta me vena të kaltra, trupin e përdredhur, që i kujtonte te gjyshi që kishte qenë kaq i ashpër me të në djalëri. Piktura duhej fshehur. S'kishte rrugë tjetër.

— Futeni brenda, zoti Habard, ju lutem, — tha ai, i lodhur, duke u kthyer. — Më vjen keq që ju mbajta kaq gjatë. Po mendoja për diçka tjetër.

— Gjithmonë i lumtur të pushoj pak, zoti Grej, — u përgjigj kornizaxhiu, që ende gulçonte. — Ku ta vëmë, zotëri?

— Oh, kudo. Këtu: kjo do të bëjë. S'dua ta varni. Thjesht mbështeteni pas murit. Faleminderit.

— A mund t'i hidhet një sy veprës së artit, zotëri?

Doriani u drodh. „S'do t'ju interesonte, zoti Habard," tha, duke mos ia ndarë sytë njeriut. Ndihej gati t'i hidhej e ta përp-

laste përdhe po të guxonte të ngrinte pëlhurën madhështore që fshihte sekretin e jetës së tij. „S'do t'ju shqetësoj më tani. Ju jam shumë mirënjohës për mirësinë që erdhët."

— Aspak, aspak, zoti Grej. Gjithmonë gati të bëj çdo gjë për ju, zotëri. — Dhe zoti Habard zbriti shkallët me hapa të rëndë, i ndjekur nga ndihmësi, që i hodhi Dorianit një vështrim habie të ndrojtur nga fytyra e tij e vrazhdë e pa hijeshi. S'kishte parë kurrë dikë kaq të mrekullueshëm.

Kur u shua zhurma e hapave të tyre, Doriani e kyçi derën dhe e futi çelësin në xhep. Tani ndihej i sigurt. Askush s'do ta shihte kurrë atë gjë të tmerrshme. Asnjë sy veç të tijit s'do ta shihte kurrë turpin e tij.

Kur arriti në bibliotekë, pa se sapo kishte kaluar ora pesë dhe se çaji ishte sjellë tashmë. Mbi një tryezë të vogël prej druri të errët e të parfumuar, të veshur dendur me sedef, një dhuratë nga Ledi Radley, gruaja e kujdestarit të tij, një e sëmurë profesioniste e hijshme që e kishte kaluar dimrin e kaluar në Kajro, ndodhej një pusullë nga Lord Henri, dhe pranë saj një libër i lidhur me letër të verdhë, me kapakun pak të grisur dhe anët e ndotura. Një kopje e botimit të tretë të *The St. James's Gazette* ishte vënë mbi tabakanë e çajit. Ishte e qartë se Viktori ishte kthyer. Pyeti veten nëse i kishte takuar njerëzit në holl ndërsa po dilnin nga shtëpia dhe u kishte nxjerrë me dredhi ç'kishin bërë. Me siguri do ta vinte re mungesën e pikturës — pa dyshim e kishte vënë re tashmë, ndërsa shtronte gjërat e çajit. Paravani s'ishte vënë përsëri në vend, dhe një hapësirë bosh dukej në mur. Ndoshta ndonjë natë do ta gjente duke u ngjitur fshehurazi shkallëve e duke u përpjekur të çante derën e dhomës. Ishte gjë e tmerrshme të kishe një spiun në shtëpi. Kishte dëgjuar për njerëz të pasur që ishin shantazhuar gjithë jetën nga ndonjë shërbëtor që kishte lexuar një letër, ose kishte dëgjuar një bisedë, ose kishte gjetur një kartë me adresë, ose kishte gjetur nën jastëk një lule të vyshkur a një copë dantelle të zhubrosur.

Psherëtiu, dhe pasi derdhi pak çaj, hapi pusullën e Lord Henrit. Ishte vetëm për t'i thënë se po i dërgonte gazetën e mbrëmjes, dhe një libër që mund ta interesonte, dhe se do të ishte në klub në tetë e një çerek. Hapi *The St. James's* me përtesë dhe e shfletoi. Një shenjë me laps të kuq në faqen e pestë i ra në sy. Tërhiqte vëmendjen te paragrafi vijues:

HETIM PËR NJË AKTORE.—Këtë mëngjes u zhvillua një hetim në Bell Tavern, Hoxton Road, nga zoti Danby, Koroneri i Rrethit,[55] mbi trupin e Sibil Veinit, një aktore e re e angazhuar së fundi në Teatrin Royal, Holborn. U dha verdikti i vdekjes nga aksidenti. U shpreh dhembshuri e konsiderueshme për nënën e të ndjerës, e cila ishte shumë e prekur gjatë dhënies së dëshmisë së saj, dhe asaj të doktor Birrellit, i cili kishte kryer autopsinë e të ndjerës.

Vrenjti vetullat, dhe, duke e grisur gazetën më dysh, kaloi nëpër dhomë dhe i hodhi copat tutje. Sa e shëmtuar ishte e gjitha! Dhe sa tmerrësisht reale i bënte gjërat shëmtia! U ndie pak i mërzitur me Lord Henrin që ia kishte dërguar raportin. Dhe sigurisht ishte budallallëk nga ana e tij që e kishte shënuar me laps të kuq. Viktori mund ta kishte lexuar. Shërbëtori dinte më shumë se mjaft anglisht për këtë.

Ndoshta e kishte lexuar dhe kishte filluar të dyshonte për diçka. E megjithatë, ç'rëndësi kishte? Ç'lidhje kishte Dorian Greji me vdekjen e Sibil Veinit? S'kishte asgjë për t'u frikësuar. Dorian Greji s'e kishte vrarë.

Syri i ra te libri i verdhë që i kishte dërguar Lord Henri. Ç'ishte vallë? Shkoi te mbajtësja e vogël tetëkëndëshe ngjyrë perle, që i kishte ngjarë gjithmonë si vepër e ndonjë blete të çuditshme egjiptiane që punonte në argjend, dhe, duke marrë vëllimin, u hodh në një kolltuk dhe nisi ta shfletonte. Pas disa minutash u zhyt në të. Ishte libri më i çuditshëm që kishte lexuar ndonjë-

[55] Koroneri: zyrtari që heton në Angli vdekjet e dhunshme a të papritura, para një jurie.

herë. I dukej se, me rroba të holla e nën tingullin e brishtë të flautave, mëkatet e botës po kalonin para tij si në një pantomimë. Gjërat që i kishte ëndërruar turbullt iu bënë papritur reale. Gjërat që s'i kishte ëndërruar kurrë iu zbuluan pak nga pak.

Ishte një roman pa intrigë dhe me vetëm një personazh, ose më mirë thjesht një studim psikologjik i një të riu parisien,[56] që e kaloi jetën duke u përpjekur të realizonte në shekullin e nëntëmbëdhjetë të gjitha pasionet e mënyrat e të menduarit që i përkisnin çdo shekulli tjetër veç të vetit, dhe të përmblidhte, si të thuash, në vetvete humoret e ndryshme nëpër të cilat kishte kaluar ndonjëherë fryma e botës, duke i dashur, për vetë artificialitetin e tyre, ato heqje dorë që njerëzit i kanë quajtur pa mend virtyt, po aq sa ato revolta natyrore që njerëzit e mençur i quajnë ende mëkat. Stili në të cilin ishte shkruar ishte ai stil i çuditshëm si prej xhevahirësh, i gjallë e i errët njëkohësisht, plot *argot* dhe arkaizma, shprehje teknike dhe parafraza të stërholluara, që karakterizon veprën e disa nga artistët më të hollë të shkollës franceze të *Symbolistes*.[57] Kishte në të metafora përbindëshe si orkidetë dhe po aq të holla në ngjyrë. Jeta e shqisave përshkruhej me terma të filozofisë mistike. Ndonjëherë mezi e dije nëse po lexoje ekstazat shpirtërore të ndonjë shenjti mesjetar apo rrëfimet morbide të një mëkatari modern. Ishte libër helmues. Era e rëndë e temjanit dukej sikur ishte ngjitur mbi faqet e tij dhe të turbullonte trurin. Vetë kadenca e fjalive, monotonia e hollë e muzikës së tyre, kaq plot me refrene të ndërlikuara e lëvizje të përsëritura me mjeshtëri, krijonte në mendjen e djaloshit, ndërsa kalonte nga kapitulli në kapitull, një formë ëndërrimi,

[56] Libri, që Wilde-i nuk e emërton, i ngjan shumë romanit À *rebours* („Së prapthi", 1884) të Joris-Karl Huysmans-it, për një aristokrat francez që mbyllet në shtëpinë e vet për të jetuar vetëm me kënaqësitë e rralla të artit e të shqisave.

[57] *Argot* (frëngjisht): zhargon. *Symbolistes*: simbolistët, poetët francezë të fundit të shekullit XIX (Verlaine, Mallarmé e të tjerë), që kërkonin t'i shprehnin gjendjet e shpirtit me figura e tinguj më shumë se me përshkrime.

një sëmundje ëndërrimi, që e bëri të pavetëdijshëm për ditën që binte e për hijet që zvarriteshin.

Pa asnjë re, dhe i shpuar nga një yll i vetmuar, një qiell ngjyrë bakri të gjelbër shkëlqente përmes dritareve. Ai lexoi në dritën e tij të zbehtë derisa s'mund të lexonte më. Pastaj, pasi shërbëtori ia kujtoi disa herë se ishte vonë, u ngrit dhe, duke kaluar në dhomën ngjitur, e vuri librin mbi tryezën e vogël florentine që qëndronte gjithmonë pranë shtratit dhe nisi të vishej për darkë.

Ishte gati ora nëntë kur arriti në klub, ku e gjeti Lord Henrin ulur vetëm në sallën e mëngjesit, duke u dukur shumë i mërzitur.

— Më vjen shumë keq, Harri, — thirri ai, — por vërtet është krejtësisht faji yt. Ai libër që më dërgove më magjepsi aq shumë sa harrova si po kalonte koha.

— Po, mendova se do të të pëlqente, — u përgjigj mikpritësi i tij, duke u ngritur nga karrigia.

— S'thashë që më pëlqeu, Harri. Thashë që më magjepsi. Ka ndryshim të madh.

— Ah, e ke zbuluar këtë? — murmuriti Lord Henri. Dhe kaluan në dhomën e ngrënies.

Kapitulli XI

Për vite me radhë, Dorian Greji s'mundi ta çlironte veten nga ndikimi i këtij libri. Ose ndoshta do të ishte më e saktë të thuhej se s'u përpoq kurrë ta çlironte veten prej tij. Porositi nga Parisi jo më pak se nëntë kopje me letër të madhe të botimit të parë, dhe i lidhi me ngjyra të ndryshme, që t'u përshtateshin humoreve të tij të ndryshme dhe tekave të ndryshueshme të një natyre mbi të cilën dukej, ndonjëherë, se kishte humbur gati krejt kontrollin. Heroi, i riu i mrekullueshëm parisien te i cili temperamenti romantik dhe ai shkencor ishin përzier në mënyrë kaq të çuditshme, u bë për të një lloj paraimazhi i vetvetes. Dhe, në të vërtetë, i gjithë libri i dukej se përmbante historinë e jetës së tij, të shkruar para se ta kishte jetuar.

Në një pikë ishte më me fat se heroi fantastik i romanit. Ai s'e njohu kurrë — dhe vërtet s'pati kurrë arsye ta njihte — atë frikë disi groteske nga pasqyrat, nga sipërfaqet e lëmuara të metalit dhe nga uji i qetë, që e kishte pushtuar të riun parisien kaq herët në jetë, dhe që ishte shkaktuar nga venitja e papritur e një bukurie që dikur, me sa duket, kishte qenë kaq e jashtëzakonshme. Ishte me një gëzim gati mizor — dhe ndoshta pothuajse në çdo gëzim, ashtu si me siguri në çdo kënaqësi, mizoria ka vendin e saj — që lexonte pjesën e fundit të librit, me rrëfimin e saj vërtet tragjik, ndonëse disi të tepruar, të hidhërimit e të dëshpërimit të dikujt që kishte humbur vetë atë që te të tjerët, e te bota, e kishte çmuar më shumë.

Sepse bukuria e mrekullueshme që kishte magjepsur kaq shumë Bazil Hollvardin, e shumë të tjerë përveç tij, dukej sikur s'e linte kurrë. Edhe ata që kishin dëgjuar gjërat më të këqija kundër tij — dhe herë pas here fjalë të çuditshme për mënyrën e tij të jetesës përhapeshin nëpër Londër dhe bëheshin llafe nëpër klube — s'mund të besonin asgjë në çnderim të tij kur e shihnin. Kishte gjithmonë pamjen e dikujt që e kishte ruajtur veten të panjollosur nga bota. Burrat që flisnin vrazhdë heshtnin kur Dorian Greji hynte në dhomë. Kishte diçka në pastërtinë e fytyrës së tij që i qortonte. Vetë prania e tij dukej sikur u kujtonte kujtimin e pafajësisë që kishin njollosur. Pyesnin veten si mund t'i kishte shpëtuar dikush kaq i hijshëm e i bukur si ai njollës së një kohe që ishte njëkohësisht e ndyrë e epshore.

Shpesh, kur kthehej në shtëpi nga një prej atyre mungesave misterioze e të gjata që ngjallnin hamendje kaq të çuditshme mes atyre që ishin miqtë e tij, ose mendonin se ishin, ai vetë ngjitej fshehurazi shkallëve deri te dhoma e kyçur, e hapte derën me çelësin që s'e ndante më kurrë, dhe qëndronte, me një pasqyrë, përpara portretit që i kishte pikturuar Bazil Hollvardi, duke vështruar herë fytyrën e ligë e të plakur në pëlhurë, e herë fytyrën e bukur e të re që i qeshte nga xhami i lëmuar. Vetë mprehtësia e kontrastit ia ngjallte ndjenjën e kënaqësisë. Dashurohej gjithnjë e më shumë me bukurinë e vet, interesohej gjithnjë e më shumë për prishjen e shpirtit të vet. Shqyrtonte me kujdes të imët, e ndonjëherë me një kënaqësi përbindëshe e të tmerrshme, vijat e shëmtuara që i digjnin ballin që rrudhej ose zvarriteshin rreth gojës së rëndë e epshore, duke pyetur veten ndonjëherë cilat ishin më të tmerrshme, shenjat e mëkatit apo shenjat e moshës. Vinte duart e tij të bardha pranë duarve të vrazhda e të fryra të pikturës, dhe buzëqeshte. Tallej me trupin e shformuar e me gjymtyrët që dobësoheshin.

Kishte çaste, në të vërtetë, natën, kur, i shtrirë pa gjumë në dhomën e tij të parfumuar hollë, ose në dhomën e ndyrë të

tavernës së vogël me nam të keq afër dokeve, që e kishte zakon ta frekuentonte nën emër të rremë e i maskuar, mendonte për rrënimin që i kishte sjellë shpirtit të vet me një keqardhje që ishte edhe më therëse sepse ishte krejt egoiste. Por çaste të tilla ishin të rralla. Ajo kureshtje për jetën që Lord Henri ia kishte ngjallur i pari, ndërsa rrinin bashkë në kopshtin e mikut të tyre, dukej se shtohej me kënaqjen. Sa më shumë dinte, aq më shumë dëshironte të dinte. Kishte uri të çmendura që bëheshin më të babëzitura sa më shumë i ushqente.

E megjithatë s'ishte vërtet i pamatur, të paktën në marrëdhëniet me shoqërinë. Një a dy herë në muaj gjatë dimrit, dhe çdo të mërkurë mbrëma gjatë sezonit, ia hapte botës shtëpinë e tij të bukur dhe ftonte muzikantët më të famshëm të kohës që t'i magjepsnin mysafirët me mrekullitë e artit të tyre. Darkat e tij të vogla, në organizimin e të cilave e ndihmonte gjithmonë Lord Henri, shquheshin po aq për zgjedhjen e kujdesshme e vendosjen e të ftuarve, sa edhe për shijen e hollë të treguar në zbukurimin e tryezës, me rregullimet e saj të holla simfonike të luleve ekzotike, të mbulesave të qëndisura dhe të enëve antike prej ari e argjendi. Në të vërtetë, kishte shumë, sidomos mes të rinjve shumë të rinj, që shihnin, ose u dukej se shihnin, te Dorian Greji realizimin e vërtetë të një tipi që e kishin ëndërruar shpesh në ditët e Etonit a të Oksfordit, një tip që do të bashkonte diçka nga kultura e vërtetë e dijetarit me gjithë hirin, dallimin e sjelljen e përsosur të një qytetari të botës. Atyre u dukej se ishte nga shoqëria e atyre që Danteja i përshkruan si ata që kishin kërkuar „ta bënin veten të përsosur me adhurimin e bukurisë". Si Gautier, ishte nga ata për të cilët „bota e dukshme ekzistonte".

Dhe, sigurisht, për të vetë jeta ishte i pari, më i madhi i arteve, dhe për të të gjitha artet e tjera dukeshin vetëm një përgatitje. Moda, nëpërmjet së cilës ajo që është vërtet fantastike bëhet për një çast universale, dhe dendizmi, që, në mënyrën e vet, është një përpjekje për të pohuar modernitetin absolut të bukurisë,

kishin, sigurisht, magjinë e tyre për të. Mënyra e tij e veshjes, dhe stilet e veçanta që merrte herë pas here, kishin ndikimin e tyre të dukshëm te të rinjtë elegantë të ballove të Mayfair-it e të dritareve të klubeve të Pall Mall-it,[58] që e kopjonin në çdo gjë që bënte, dhe përpiqeshin të riprodhonin hirin e rastësishëm të tekave të tij të hijshme, ndonëse për të vetëm gjysmë serioze.

Sepse, ndonëse ishte fare i gatshëm të pranonte pozitën që iu ofrua gati menjëherë kur arriti moshën madhore, dhe gjente, në të vërtetë, një kënaqësi të hollë në mendimin se mund të bëhej vërtet për Londrën e kohës së vet ajo që kishte qenë dikur për Romën perandorake të Neronit autori i Satirikonit, megjithatë në thellësi të zemrës dëshironte të ishte diçka më shumë se thjesht një *arbiter elegantiarum*,[59] që të konsultohej për mbajtjen e një xhevahiri, ose lidhjen e një kravate, ose mbajtjen e një bastuni. Kërkonte të shtjellonte një skemë të re jete që do të kishte filozofinë e saj të arsyetuar dhe parimet e saj të rregullta, dhe do ta gjente realizimin e saj më të lartë në shpirtëzimin e shqisave.

Adhurimi i shqisave shpesh, e me të drejtë të madhe, është dënuar, sepse njerëzit ndiejnë një instinkt natyror tmerri ndaj pasioneve e ndjesive që duken më të forta se ata vetë, dhe që e dinë se i ndajnë me format më pak të organizuara të ekzistencës. Por Dorian Grejit i dukej se natyra e vërtetë e shqisave s'ishte kuptuar kurrë, dhe se ato kishin mbetur të egra e shtazore thjesht sepse bota ishte përpjekur t'i nënshtronte me uri ose t'i vriste me dhimbje, në vend që të synonte t'i bënte elemente të një shpirtërie të re, tipari mbizotërues i së cilës do të ishte një instinkt i hollë për bukurinë. Ndërsa vështronte pas njeriun që lëvizte nëpër histori, e ndiqte një ndjenjë humbjeje. Sa shumë gjëra ishin dorëzuar! dhe për një qëllim kaq të vogël! Kishte

[58] Pall Mall: rrugë në Londër me klubet më të njohura të zotërinjve.

[59] *Arbiter elegantiarum* (latinisht): gjykatës i elegancës. Kështu e quan Taciti Petronin (vdiq më 66 pas Krishtit), autorin e *Satirikonit*, që në oborrin e Neronit vendoste ç'ishte i hollë e ç'ishte vulgar.

pasur refuzime të çmendura e kokëforta, forma përbindëshe vetëtorturimi e vetëmohimi, origjina e të cilave ishte frika dhe rezultati i të cilave ishte një degradim pafundësisht më i tmerrshëm se ai degradim i imagjinuar nga i cili, në padijen e tyre, kishin kërkuar të shpëtonin; Natyra, në ironinë e saj të mrekullueshme, duke e dëbuar asketin të ushqehej me kafshët e egra të shkretëtirës dhe duke i dhënë vetmitarit shtazët e fushës për shoqëri.

Po: do të kishte, siç kishte profetizuar Lord Henri, një hedonizëm të ri që do ta rikrijonte jetën dhe do ta shpëtonte nga ai puritanizëm i ashpër e pa hije që po ka, në kohën tonë, ringjalljen e tij të çuditshme. Do të kishte shërbimin e tij ndaj intelektit, sigurisht, e megjithatë s'do të pranonte kurrë asnjë teori a sistem që do të përfshinte sakrifikimin e ndonjë mënyre përvoje të zjarrtë. Synimi i tij, në të vërtetë, do të ishte vetë përvoja, e jo frytet e përvojës, të ëmbla a të hidhura qofshin. Për asketizmin që i vdes shqisat, si dhe për shthurjen vulgare që i topit ato, s'do të dinte asgjë. Por do ta mësonte njeriun të përqendrohej në çastet e një jete që vetë s'është veçse një çast.

Pak prej nesh nuk janë zgjuar ndonjëherë para agimit, ose pas njërës prej atyre netëve pa ëndrra që na bëjnë gati të dashuruar me vdekjen, ose pas njërës prej atyre netëve tmerri e gëzimi të shformuar, kur nëpër dhomat e trurit përshkojnë fantazma më të tmerrshme se vetë realiteti, të mbushura me atë jetë të gjallë që fshihet në të gjitha groteskët, dhe që i jep artit gotik vitalitetin e tij të qëndrueshëm, ky art duke qenë, mund të përfytyrosh, veçanërisht arti i atyre mendjet e të cilëve janë trazuar nga sëmundja e ëndërrimit. Pak nga pak gishta të bardhë zvarriten përmes perdeve, dhe duket sikur dridhen. Në forma të zeza fantastike, hije memece zvarriten nëpër qoshet e dhomës e mblidhen kruspull atje. Jashtë, dëgjohet trazimi i zogjve mes gjetheve, ose zhurma e njerëzve që dalin në punë, ose psherëtima e dënesa e erës që zbret nga kodrat e endet rreth shtëpisë së

heshtur, sikur të kishte frikë t'i zgjonte të fjeturit e megjithatë duhej ta thërriste gjumin nga shpella e tij e purpurt. Vello pas velloje garze të hollë e të mugët ngrihet, dhe pak nga pak sendeve u kthehen format e ngjyrat, dhe ne shohim agimin duke e riformuar botën sipas motivit të saj të lashtë. Pasqyrat e zbehta e marrin prapa jetën e tyre imituese. Qirinjtë pa flakë qëndrojnë aty ku i kishim lënë, dhe pranë tyre ndodhet libri me faqe gjysmë të prera që po studionim, ose lulja me tel që kishim mbajtur në ballo, ose letra që kishim frikë ta lexonim, ose që e kishim lexuar shumë shpesh. Asgjë s'na duket e ndryshuar. Nga hijet joreale të natës kthehet jeta reale që kishim njohur. Duhet ta rinisim aty ku e kishim lënë, dhe na pushton një ndjenjë e tmerrshme e domosdoshmërisë për të vazhduar energjinë në të njëjtin rreth të lodhshëm zakonesh stereotipe, ose një mall i egër, ndoshta, që qepallat tona të hapeshin ndonjë mëngjes mbi një botë që ishte riformuar rishtas në errësirë për kënaqësinë tonë, një botë ku gjërat do të kishin forma e ngjyra të reja, e do të ishin ndryshuar, ose do të kishin sekrete të tjera, një botë ku e kaluara do të kishte pak ose aspak vend, ose të paktën do të mbijetonte në asnjë formë të vetëdijshme detyrimi a pendimi, meqë edhe kujtimi i gëzimit ka hidhësinë e vet dhe kujtimet e kënaqësisë dhimbjen e tyre.

Krijimi i botëve të tilla i dukej Dorian Grejit qëllimi i vërtetë, ose një nga qëllimet e vërteta, të jetës; dhe në kërkimin e tij të ndjesive që do të ishin njëkohësisht të reja e të këndshme, e do të kishin atë element çudie që është kaq thelbësor për romancën, shpesh merrte disa mënyra të menduari që e dinte se ishin vërtet të huaja për natyrën e tij, i dorëzohej ndikimeve të tyre të holla, dhe pastaj, pasi u kishte kapur, si të thuash, ngjyrën dhe ia kishte kënaqur kureshtjen intelektuale, i linte me atë indiferencë të çuditshme që s'është e papajtueshme me një zjarr të vërtetë temperamenti, dhe që, në të vërtetë, sipas disa psikologëve modernë, është shpesh kusht i tij.

Një herë u përfol për të se po bëhej katolik roman, dhe me siguri riti romak kishte pasur gjithmonë një tërheqje të madhe për të. Sakrifica e përditshme, në të vërtetë më e tmerrshme se të gjitha sakrificat e botës antike, e trazonte po aq me refuzimin e saj madhështor të dëshmisë së shqisave sa edhe me thjeshtësinë primitive të elementeve të saj dhe me patosin e përjetshëm të tragjedisë njerëzore që kërkonte të simbolizonte. I pëlqente të gjunjëzohej mbi dyshemenë e ftohtë prej mermeri dhe ta shihte priftin, me dalmatikën e tij të ngurtë me lule, duke e larguar ngadalë e me duar të bardha velin e tabernakullit, ose duke ngritur lart monstrancën e stolisur me xhevahire në formë feneri me atë hosti të zbehtë që ndonjëherë, do të doje ta besoje, është vërtet „panis cælestis“,[60] buka e engjëjve, ose, i veshur me rrobat e Mundimeve të Krishtit, duke e thyer hostinë në kelk dhe duke rrahur gjoksin për mëkatet e veta. Temjanicat që tymonin, të cilat djemtë e rëndë, me dantella e të kuqe, i hidhnin në ajër si lule të mëdha të praruara, kishin magjinë e tyre të hollë për të. Kur dilte, i vështronte me habi rrëfyestoret e zeza dhe dëshironte të ulej në hijen e mugët të njërës prej tyre e të dëgjonte burra e gra që pëshpëritnin përmes grilës së konsumuar historinë e vërtetë të jetës së tyre.

Por s'ra kurrë në gabimin e ndalimit të zhvillimit të tij intelektual me ndonjë pranim zyrtar të një besimi a sistemi, ose të ngatërrimit, për një shtëpi ku të jetosh, të një hani që s'është i përshtatshëm veçse për ndenjjen e një nate, ose për disa orë të një nate pa yje kur hëna është në mundimet e lindjes. Misticizmi, me fuqinë e tij të mrekullueshme për t'i bërë gjërat e zakonshme të çuditshme për ne, dhe antinomizmi i hollë që duket se e shoqëron gjithmonë, e tërhoqi për një stinë; dhe për një stinë u prir nga doktrinat materialiste të lëvizjes së *Darwinismus*-it[61]

[60] *Panis caelestis* (latinisht): „buka e qiellit“, hostia e meshës katolike.

[61] *Darwinismus* (gjermanisht): darvinizmi, teoria e evolucionit e Charles Darwin-it, që në Gjermani u bë bazë e një filozofie materialiste.

në Gjermani, dhe gjeti një kënaqësi të çuditshme duke gjurmuar mendimet e pasionet e njerëzve te ndonjë qelizë si perlë në tru, ose te ndonjë nerv i bardhë në trup, duke u kënaqur me konceptin e varësisë absolute të shpirtit nga disa kushte fizike, morbide a të shëndetshme, normale a të sëmura. E megjithatë, siç është thënë për të më parë, asnjë teori jete s'i dukej me ndonjë rëndësi krahasuar me vetë jetën. Ndiente thellë sa shterpe është çdo spekulim intelektual kur ndahet nga veprimi e eksperimenti. E dinte se shqisat, jo më pak se shpirti, kanë misteret e tyre shpirtërore për të zbuluar.

Dhe kështu ai studionte tani parfumet dhe sekretet e prodhimit të tyre, duke distiluar vajra me aromë të rëndë dhe duke djegur rrëshira aromatike nga Lindja. Pa se s'kishte asnjë humor të mendjes që të mos kishte homologun e vet në jetën shqisore, dhe iu fut zbulimit të marrëdhënieve të tyre të vërteta, duke pyetur veten ç'kishte në temjan që të bënte mistik, e në ambër gri që t'i ngacmonte pasionet, e në vjollca që të zgjonin kujtimin e romancave të vdekura, e në musk që të turbullonte trurin, e në champak që ta njollte imagjinatën; dhe duke u përpjekur shpesh të shtjellonte një psikologji të vërtetë të parfumeve, dhe të vlerësonte ndikimet e ndryshme të rrënjëve me erë të ëmbël e të luleve të parfumuara plot polen; të balsameve aromatike e të drurëve të errët e të parfumuar; të nardit, që të sëmur; të hovenias, që i çmend njerëzit; dhe të aloes, që thuhet se mund ta dëbojnë melankolinë nga shpirti.

Herë tjetër iu kushtua krejtësisht muzikës, dhe në një dhomë të gjatë me grila, me tavan cinobër e ari dhe mure prej llaku ngjyrë ulliri të gjelbër, jepte koncerte të çuditshme ku ciganë të çmendur nxirrnin muzikë të egër nga citerat e vogla, ose tunizianë të rëndë me shalle të verdha këpusnin telat e tendosur të lautave përbindëshe, ndërsa zezakë që zgërdhiheshin u binin monotonisht daulleve prej bakri dhe, të ulur kruspull mbi rrogoza të kuqe, indianë të hollë me çallma u frynin fyejve të gjatë prej

kallami a bronzi dhe magjepsnin — ose shtireshin se magjepsnin — gjarpërinj të mëdhenj me kapuç e nepërka të tmerrshme me brirë. Intervalet e ashpra e disonancat e mprehta të muzikës barbare e trazonin ndonjëherë kur hiri i Schubertit, e hidhërimet e bukura të Chopinit, e harmonitë e fuqishme të vetë Beethovenit, binin pa u vënë re në veshin e tij. Mblodhi nga të gjitha anët e botës instrumentet më të çuditshme që mund të gjendeshin, qoftë në varret e kombeve të vdekura, qoftë mes atyre pak fiseve të egra që i kanë mbijetuar kontaktit me qytetërimet perëndimore, dhe i pëlqente t'i prekte e t'i provonte. Kishte *juruparis*-ët misteriozë të indianëve të Rio Negros, që gratë s'lejohen t'i shohin e që edhe të rinjtë s'mund t'i shohin derisa t'u nënshtrohen agjërimit e fshikullimit, dhe kupat prej dheu të peruanëve që kanë britmat e mprehta të zogjve, dhe fyej prej kockash njeriu si ato që dëgjoi Alfonso de Ovalle në Kili, dhe jaspra të gjelbra kumbuese që gjenden afër Cuzcos e nxjerrin një notë me ëmbëlsi të veçantë. Kishte kunguj të pikturuar të mbushur me guralecë që kërcisnin kur i tundje; *clarin*-in e gjatë të meksikanëve, në të cilin luajtësi nuk fryn, por përmes të cilit thith ajrin; *ture*-n e ashpër të fiseve të Amazonës, që e bien rojet që rrinë gjithë ditën nëpër pemë të larta, e që thuhet se mund të dëgjohet në një largësi prej tri ligash; *teponaztli*-n, që ka dy gjuhë druri që dridhen e që i bien me shkopinj të lyer me një gomë elastike të nxjerrë nga lëngu qumështor i bimëve; zilet *yotl* të aztekëve, që varen në tufa si rrush; dhe një daulle të madhe cilindrike, të mbuluar me lëkurat e gjarpërinjve të mëdhenj, si ajo që pa Bernal Díaz kur shkoi me Cortésin në tempullin meksikan, e për tingullin e trishtuar të së cilës na ka lënë një përshkrim kaq të gjallë. Karakteri fantastik i këtyre instrumenteve e magjepste, dhe ndiente një kënaqësi të çuditshme në mendimin se arti, si Natyra, ka përbindëshat e vet, gjëra me formë shtazore e me zëra të shëmtuar. E megjithatë, pas njëfarë kohe, u lodh prej tyre, dhe rrinte në lozhën e tij në operë, vetëm ose me Lord Henrin, duke dëgjuar me kënaqësi të

magjepsur „Tannhäuser“-in[62] dhe duke parë në preludin e asaj vepre të madhe arti një paraqitje të tragjedisë së shpirtit të vet.

Njëherë iu fut studimit të xhevahireve, dhe doli në një ballo me kostume si Anne de Joyeuse, Admiral i Francës, me një veshje të mbuluar me pesëqind e gjashtëdhjetë perla. Kjo shije e magjepsi për vite, dhe, në të vërtetë, mund të thuhet se s'e la kurrë. Shpesh kalonte një ditë të tërë duke i rregulluar e duke i rirregulluar në kutitë e tyre gurët e ndryshëm që kishte mbledhur, si krizoberili ngjyrë ulliri që bëhet i kuq në dritën e llambës, cimofani me vijën e tij si fije argjendi, peridoti ngjyrë fistiku, topazet rozë si trëndafili e të verdhë si vera, karbunkujt ngjyrë të kuqe zjarri me yje të drithëruar me katër rreze, gurët e kanelës të kuq si flaka, spinelët portokalli e vjollcë, dhe ametistet me shtresat e tyre të alternuara rubini e safiri. E donte arin e kuq të gurit të diellit, dhe bardhësinë si perlë të gurit të hënës, dhe ylberin e thyer të opalit qumështor. Siguroi nga Amsterdami tre smeralde me madhësi e pasuri ngjyre të jashtëzakonshme, dhe kishte një bruz *de la vieille roche*[63] që ishte zilia e të gjithë njohësve.

Zbuloi gjithashtu histori të mrekullueshme për xhevahiret. Në „Clericalis Disciplina“[64] të Alfonsos përmendej një gjarpër me sy prej hiacinti të vërtetë, dhe në historinë romantike të Aleksandrit, Pushtuesi i Ematisë[65] thuhej se kishte gjetur në luginën e Jordanit gjarpërinj „me qafore smeraldesh të vërteta që u rritnin mbi shpinë“. Kishte një gur në trurin e dragoit, na

[62] *Tannhäuser* (1845): operë e Wagner-it për një kalorës-poet të ndarë mes dashurisë së pastër dhe kënaqësive të perëndeshës Venus, në malin e së cilës ka jetuar.

[63] *De la vieille roche* (frëngjisht): „nga shkëmbi i vjetër“; thuhet për gurët e çmuar nga minierat e vjetra, që vlerësohen më shumë.

[64] *Disciplina Clericalis*: përmbledhje tregimesh moralizuese e shekullit XII, nga Pedro Alfonso, një hebre spanjoll i kthyer në të krishterë.

[65] Ematia: emër i vjetër i Maqedonisë. Pushtuesi i saj është Aleksandri i Madh, për të cilin Mesjeta thuri shumë romanca.

tregon Filostrati,[66] dhe „me shfaqjen e shkronjave të arta e të një rrobe të kuqe“ përbindëshi mund të vihej në një gjumë magjik e të vritej. Sipas alkimistit të madh Pierre de Boniface, diamanti e bënte njeriun të padukshëm, dhe agati i Indisë e bënte elokuent. Karneoli e qetësonte zemërimin, dhe hiacinti sillte gjumë, dhe ametisti i largonte avujt e verës. Granati dëbonte demonët, dhe hidropiku ia hiqte hënës ngjyrën. Seleniti rritej e zvogëlohej me hënën, dhe meloceusi, që zbulon hajdutët, mund të ndikohej vetëm nga gjaku i kecave. Leonardus Camillus kishte parë një gur të bardhë të nxjerrë nga truri i një zhabe të sapovrarë, që ishte kundërhelm i sigurt. Bezoari, që gjendej në zemrën e drerit arab, ishte hajmali që mund ta shëronte murtajën. Në foletë e zogjve arabë ishte aspilatesi, që, sipas Demokritit, e ruante atë që e mbante nga çdo rrezik zjarri.

Mbreti i Ceilanit kalonte me kalë nëpër qytet me një rubin të madh në dorë, si ceremoni e kurorëzimit të tij. Portat e pallatit të Prift Gjonit ishin „bërë prej sardi, me bririn e gjarprit me brirë të punuar brenda, që askush të mos mund të sillte helm brenda“. Mbi frontonin ishin „dy mollë të arta, në të cilat ishin dy karbunkuj“, që ari të shkëlqente ditën e karbunkujt natën. Në romancën e çuditshme të Lodge-it „Një Margaritë e Amerikës“, thuhej se në dhomën e mbretëreshës mund të shihje „gjithë zonjat e dëlira të botës, të gdhendura në argjend, duke vështruar përmes pasqyrash të bukura prej krizolitesh, karbunkujsh, safiresh dhe smeraldesh të gjelbra“. Marco Polo kishte parë banorët e Zipangut[67] duke u vënë të vdekurve në gojë perla ngjyrë trëndafili. Një përbindësh deti ishte dashuruar me perlën që zhytësi i solli mbretit Peroz, dhe e kishte vrarë hajdutin, dhe e kishte vajtuar humbjen e saj për shtatë hëna. Kur hunët e joshën mbre-

[66] Filostrati: shkrimtar grek i shekullit III pas Krishtit, autor i një jete plot mrekulli të filozofit Apolon i Tianës.

[67] Zipangu: emri me të cilin Marco Polo e quan Japoninë.

tin në gropën e madhe, ai e hodhi tutje — e tregon Prokopi[68] — dhe s'u gjet më kurrë, megjithëse perandori Anastas ofroi pesë kuintale monedha ari për të. Mbreti i Malabarit i kishte treguar një venecianit një rruzare me treqind e katër perla, një për çdo zot që adhuronte.

Kur Duka i Valentinois, biri i Aleksandrit VI, vizitoi Luigjin XII të Francës, kali i tij ishte ngarkuar me gjethe ari, sipas Brantôme-it,[69] dhe kapela i kishte rreshta të dyfishtë rubinësh që lëshonin një dritë të madhe. Karli i Anglisë kishte kalëruar me yzengji të varura me katërqind e njëzet e një diamante. Rikardi II kishte një xhaketë, të vlerësuar tridhjetë mijë marka, të mbuluar me rubinë balas. Hall-i e përshkroi Henrikun VIII, rrugës për në Kullë para kurorëzimit, të veshur me „një xhaketë ari në reliev, gjoksorja e qëndisur me diamante e gurë të tjerë të çmuar, dhe një brez i madh rreth qafës prej balasesh të mëdhenj". Të preferuarit e Jakobit I mbanin vathë smeraldi të ngulitur në filigran ari. Eduardi II i dha Piers Gaveston-it një parzmore prej ari të kuq të stolisur me hiacintë, një gjerdan me trëndafila ari të ngulitur me gurë bruzi, dhe një kësulë të spërkatur me perla. Henriku II mbante dorashka me xhevahire që arrinin deri në bërryl, dhe kishte një dorezë skifteri të qepur me dymbëdhjetë rubinë e pesëdhjetë e dy perla të mëdha orientale. Kapela dukale e Karlit të Nxituar,[70] Dukës së fundit të Burgundisë nga dinastia e tij, ishte e varur me perla në formë dardhe dhe e stolisur me safirë.

Sa e hollë kishte qenë dikur jeta! Sa madhështore në pompën e zbukurimin e saj! Edhe të lexoje për luksin e të vdekurve ishte e mrekullueshme.

---

[68] Prokopi i Cezaresë: historian bizantin i shekullit VI.

[69] Duka i Valentinois është Cesare Borgia (1475–1507), biri i papës Aleksandri VI. Brantôme (rreth 1540–1614): shkrimtar francez, autor kujtimesh e anekdotash për oborret e kohës.

[70] Karli i Nxituar (1433–1477): duka i fundit i Burgundisë, i vrarë në betejën e Nancy-së.

Pastaj e ktheu vëmendjen te qëndisjet dhe te sixhadet e murit që zëvendësonin afresket në dhomat e ftohta të kombeve veriore të Evropës. Ndërsa e hulumtonte temën — dhe gjithmonë kishte një aftësi të jashtëzakonshme për t'u zhytur krejtësisht për çastin në çdo gjë që merrte përsipër — gati u trishtua nga mendimi i rrënimit që koha u sillte gjërave të bukura e të mrekullueshme. Ai, të paktën, i kishte shpëtuar kësaj. Vera pasonte verën, dhe narcizët e verdhë lulëzonin e vdisnin shumë herë, dhe netët e tmerrit përsëritnin historinë e turpit të tyre, por ai ishte i pandryshuar. Asnjë dimër s'ia prishte fytyrën as ia njollte çeljen si lule. Sa ndryshe ishte me gjërat materiale! Ku kishin shkuar? Ku ishte rroba e madhe ngjyrë shafrani, mbi të cilën perënditë luftonin kundër gjigantëve, që e kishin punuar vajza të zeshkëta për kënaqësinë e Athinës? Ku ishte velariumi i madh që Neroni e kishte shtrirë mbi Koloseun në Romë, ajo velë titanike prej purpure mbi të cilën ishte paraqitur qielli me yje, dhe Apoloni duke drejtuar një qerre të tërhequr nga kuaj të bardhë me frerë të praruar? Dëshironte të shihte pecetat e çuditshme të punuara për Priftin e Diellit, mbi të cilat ishin paraqitur të gjitha ëmbëlsirat e gjellët që mund të deshe për një gosti; qefinin mortor të mbretit Kilperik, me treqind bletët e tij të arta; rrobat fantastike që ngjallën indinjatën e peshkopit të Pontit dhe ishin figuruar me „luanë, panterë, arinj, qen, pyje, shkëmbinj, gjahtarë — me një fjalë, gjithçka që një piktor mund të kopjojë nga natyra"; dhe xhaketën që kishte veshur njëherë Karli i Orleansit, në mëngët e së cilës ishin qëndisur vargjet e një kënge që fillonte „Madame, je suis tout joyeux", shoqërimi muzikor i fjalëve i punuar me fill ari, dhe çdo notë, në formë katrore në ato kohë, e formuar me katër perla. Lexoi për dhomën që u përgatit në pallatin e Reimsit për mbretëreshën Zhana e Burgundisë dhe që ishte zbukuruar me „një mijë e treqind e njëzet e një papagaj, të bërë me qëndisje, dhe të stemuar me armët e mbretit, dhe pesëqind e gjashtëdhjetë e një flutura, krahët e të cilave ishin zbukuruar njësoj me armët e

mbretëreshës, e gjitha e punuar në ar“. Katerina de Mediçi[71] kishte një shtrat zie të bërë për të prej kadifeje të zezë të spërkatur me gjysmëhëna e diej. Perdet e tij ishin prej damasku, me kurora gjethesh e girlanda, të figuruara mbi një sfond ari e argjendi, dhe me thekë qëndisjesh perlash përgjatë anëve, dhe qëndronte në një dhomë të varur me rreshta emblemash të mbretëreshës në kadife të zezë të prerë mbi pëlhurë argjendi. Luigji XIV kishte në apartamentin e tij kariatide të qëndisura me ar të larta pesëmbëdhjetë këmbë. Shtrati shtetëror i Sobieskit, mbretit të Polonisë,[72] ishte prej brokati ari të Smirnës të qëndisur me bruz me vargje nga Kurani. Këmbët e tij ishin prej argjendi të praruar, të gdhendur bukur, dhe të stolisur me bollëk me medalione të smaltuara e me xhevahire. Ishte marrë nga kampi turk para Vjenës, dhe flamuri i Muhamedit kishte qëndruar nën arin e drithëruar të kulmit të tij.

Dhe kështu, për një vit të tërë, kërkoi të mblidhte ekzemplarët më të hollë që mund të gjente të punimeve tekstile e të qëndisura, duke siguruar muslinat e brishta të Delhit, të punuara hollë me palmeta me fill ari e të qepura me krahë brumbujsh që vezullonin si ylber; garzat e Dakës, që për tejdukshmërinë e tyre njihen në Lindje si „ajër i endur“, „ujë që rrjedh“ dhe „vesë e mbrëmjes“; pëlhura të çuditshme me figura nga Java; perde të stërholluara të verdha kineze; libra të lidhur me saten ngjyrë kafe të artë ose me mëndafsh të kaltër e të bukur dhe të punuar me *fleurs-de-lis*, zogj e figura; vello *lacis*[73] të punuara me pikë hungareze; brokate siciliane e kadife të ngurta spanjolle; punime gjeorgjiane, me monedhat e tyre të praruara, dhe foukousa

[71] Katerina de Mediçi (1519–1589): mbretëresha e Francës, gruaja e Henrikut II; pas vdekjes së tij mbante gjithmonë zi.

[72] Jan III Sobieski (1629–1696): mbreti i Polonisë që i theu turqit para Vjenës më 1683.

[73] *Fleurs-de-lis* (frëngjisht): zambakë të stilizuar, emblema e mbretërve të Francës. *Lacis*: rrjetë e hollë mbi të cilën qëndiseshin motive dantelle.

japoneze, me arin e tyre me tone të gjelbra dhe zogjtë me pendë të mrekullueshme.

Kishte gjithashtu një pasion të veçantë për rrobat kishtare, siç kishte në të vërtetë për çdo gjë që lidhej me shërbesën e Kishës. Në arkat e gjata prej kedri që rreshtonin galerinë perëndimore të shtëpisë, kishte ruajtur shumë ekzemplarë të rrallë e të bukur të asaj që është vërtet veshja e Nuses së Krishtit, e cila duhet të veshë purpur, xhevahire e li të hollë që të fshehë trupin e zbehtë e të rraskapitur që e konsumon vuajtja që ajo kërkon dhe e plagos dhimbja që i shkakton vetes. Kishte një pelerinë meshe madhështore prej mëndafshi të kuq dhe damasku me fill ari, të figuruar me një motiv të përsëritur shegësh të arta të vendosura në lule formale me gjashtë petale, përtej të cilave, nga të dyja anët, ishte motivi i ananasit i punuar me perla të imëta. Bordurat ishin ndarë në panele që paraqitnin skena nga jeta e Virgjëreshës, dhe kurorëzimi i Virgjëreshës ishte figuruar me mëndafsh me ngjyra mbi kapuç. Kjo ishte punë italiane e shekullit të pesëmbëdhjetë. Një pelerinë tjetër ishte prej kadifeje të gjelbër, e qëndisur me grupe gjethesh akanti në formë zemre, nga të cilat dilnin lule të bardha me kërcell të gjatë, hollësitë e të cilave ishin nxjerrë me fill argjendi e kristale me ngjyra. Kapësja kishte një kokë serafini në punim reliev me fill ari. Bordurat ishin endur në një rrjetë mëndafshi të kuq e të artë, dhe ishin spërkatur me medalione të shumë shenjtorëve e martirëve, mes të cilëve ishte Shën Sebastiani. Kishte gjithashtu kazula prej mëndafshi ngjyrë qelibari, e mëndafshi të kaltër e brokati ari, e damasku mëndafshi të verdhë e pëlhure ari, të figuruara me paraqitje të Mundimeve e të Kryqëzimit të Krishtit, dhe të qëndisura me luanë e pallonj e emblema të tjera; dalmatika prej sateni të bardhë e damasku mëndafshi rozë, të zbukuruara me tulipanë e delfinë e *fleurs-de-lis*; mbulesa altari prej kadifeje të kuqe e liri të kaltër; dhe shumë korporale, mbulesa kelku e sudare. Në shërbesat

mistike për të cilat përdoreshin gjëra të tilla, kishte diçka që ia ndizte imagjinatën.

Sepse këto thesare, dhe gjithçka që mblidhte në shtëpinë e tij të bukur, do të ishin për të mjete harrese, mënyra me të cilat mund t'i shpëtonte, për një stinë, frikës që ndonjëherë i dukej gati tepër e madhe për t'u mbajtur. Mbi muret e dhomës së vetmuar e të kyçur ku kishte kaluar kaq shumë nga djalëria, kishte varur me duart e veta portretin e tmerrshëm, tiparet e ndryshueshme të të cilit i tregonin degradimin e vërtetë të jetës së tij, dhe përpara tij kishte varur qefinin e purpurt e të artë si perde. Për javë të tëra s'shkonte atje, e harronte gjënë e shëmtuar të pikturuar, dhe i kthehej zemra e lehtë, gazmendi i tij i mrekullueshëm, zhytja e tij e zjarrtë në thjesht ekzistencën. Pastaj, papritur, ndonjë natë dilte fshehurazi nga shtëpia, zbriste në vende të tmerrshme afër Blue Gate Fields,[74] dhe rrinte atje, ditë pas dite, derisa e përzinin. Kur kthehej, ulej përballë pikturës, ndonjëherë duke e urryer atë e veten, por i mbushur, herë të tjera, me atë krenari të individualizmit që është gjysma e magjisë së mëkatit, dhe duke buzëqeshur me kënaqësi të fshehtë me hijen e shformuar që duhej të mbante barrën që duhej të kishte qenë e tija.

Pas disa vitesh nuk e duronte dot të rrinte gjatë larg Anglisë, dhe hoqi dorë nga vila që kishte ndarë në Trouville me Lord Henrin, si dhe nga shtëpia e vogël e bardhë me mure rrethuese në Algjer ku kishin kaluar më shumë se një herë dimrin. E urrente të ndahej nga piktura që ishte një pjesë kaq e madhe e jetës së tij, dhe kishte gjithashtu frikë se gjatë mungesës së tij dikush mund të hynte në dhomë, pavarësisht hekurave të përpunuar që kishte vënë te dera.

E dinte mirë se kjo s'do t'u tregonte asgjë. Ishte e vërtetë se portreti ende ruante, nën gjithë ndyrësinë e shëmtinë e fytyrës,

[74] Blue Gate Fields: rrugicë pranë dokeve të Londrës, në East End, e njohur për strofkat e opiumit dhe për krimin.

ngjashmërinë e tij të dukshme me të; por ç'mund të mësonin prej saj? Do të qeshte me këdo që do të përpiqej ta ngacmonte. Ai s'e kishte pikturuar. Ç'rëndësi kishte për të sa i poshtër e plot turp dukej? Edhe sikur t'ua tregonte, a do ta besonin?

E megjithatë kishte frikë. Ndonjëherë, kur ishte në shtëpinë e tij të madhe në Nottinghamshire, duke pritur të rinjtë e modës të rangut të vet që ishin shoqëruesit e tij kryesorë, dhe duke e habitur kontenë me luksin e shfrenuar e shkëlqimin madhështor të mënyrës së tij të jetesës, i linte papritur mysafirët dhe vraponte në qytet për të parë që dera s'ishte ngacmuar dhe që piktura ishte ende aty. Po sikur ta vidhnin? Vetëm mendimi e ngrinte nga tmerri. Me siguri bota do ta mësonte sekretin e tij atëherë. Ndoshta bota dyshonte tashmë.

Sepse, ndonëse magjepste shumë, s'ishin pak ata që s'i besonin. Gati sa s'u përjashtua me votë nga një klub i West End-it ku lindja e pozita e tij shoqërore i jepnin plotësisht të drejtë të bëhej anëtar, dhe thuhej se njëherë, kur e solli një mik në sallën e duhanit të Churchill-it, Duka i Berwick-ut dhe një zotëri tjetër u ngritën në mënyrë të dukshme dhe dolën. Histori të çuditshme filluan të qarkullonin për të pasi kishte kaluar vitin e njëzet e pestë. U përfol se ishte parë duke u zënë me detarë të huaj në ndonjë strofkë të ulët në anët e largëta të Whitechapel-it, dhe se shoqërohej me hajdutë e falsifikatorë monedhash e i njihte misteret e zanatit të tyre. Mungesat e tij të jashtëzakonshme u bënë të njohura, dhe kur rishfaqej në shoqëri, burrat pëshpëritnin me njëri-tjetrin nëpër qoshe, ose kalonin pranë tij me përqeshje, ose e vështronin me sy të ftohtë e hulumtues, sikur të ishin të vendosur t'ia zbulonin sekretin.

Për paturpësi të tilla e përpjekje fyerjeje, ai, natyrisht, s'merrte vesh, dhe sipas mendimit të shumicës, sjellja e tij e çiltër e e shkujdesur, buzëqeshja e tij e hijshme prej djali, dhe hiri i pafund i asaj rinie të mrekullueshme që dukej sikur s'e linte kurrë, ishin vetvetiu përgjigje e mjaftueshme për shpifjet, sepse

kështu i quanin, që përhapeshin për të. U vu re, megjithatë, se disa nga ata që kishin qenë më të afërt me të dukej se, pas njëfarë kohe, i largoheshin. Gra që e kishin adhuruar me tërbim, dhe për hir të tij kishin sfiduar çdo qortim shoqëror e kishin shkelur konvencionet, shiheshin të zbeheshin nga turpi a tmerri kur Dorian Greji hynte në dhomë.

E megjithatë këto skandale të pëshpëritura vetëm ia shtonin në sytë e shumë njerëzve magjinë e tij të çuditshme e të rrezikshme. Pasuria e tij e madhe ishte një element i caktuar sigurie. Shoqëria — shoqëria e qytetëruar, të paktën — s'është kurrë shumë e gatshme të besojë ndonjë gjë në dëm të atyre që janë njëkohësisht të pasur e magjepsës. Ndien instinktivisht se sjellja ka më shumë rëndësi se morali, dhe, sipas mendimit të saj, respektueshmëria më e lartë ka shumë më pak vlerë se zotërimi i një *chef*-i të mirë. Dhe, në fund të fundit, është ngushëllim shumë i varfër të të thonë se njeriu që të ka dhënë një darkë të keqe, ose verë të dobët, është i paqortueshëm në jetën private. Edhe virtytet kardinale s'mund ta shlyejnë një entrée gjysmë të ftohtë, siç vërejti njëherë Lord Henri në një diskutim për këtë temë, dhe ndoshta ka shumë për të thënë në favor të pikëpamjes së tij. Sepse kanonet e shoqërisë së mirë janë, ose duhet të jenë, po ato si kanonet e artit. Forma është absolutisht thelbësore për të. Duhet të ketë dinjitetin e një ceremonie, si dhe jorealitetin e saj, dhe duhet të bashkojë karakterin e pasinqertë të një drame romantike me zgjuarsinë e bukurinë që i bëjnë drama të tilla të këndshme për ne. A është pasinqeriteti gjë kaq e tmerrshme? Mendoj se jo. Është thjesht një metodë me të cilën mund t'i shumëfishojmë personalitetet tona.

Ky ishte, sidoqoftë, mendimi i Dorian Grejit. Ai çuditej me psikologjinë e cekët të atyre që e përfytyrojnë egon te njeriu si diçka të thjeshtë, të përhershme, të besueshme e me një thelb të vetëm. Për të, njeriu ishte një qenie me mori jetësh e mori ndjesish, një krijesë e ndërlikuar e shumëformëshe që mbante

brenda vetes trashëgimi të çuditshme mendimi e pasioni, dhe mishi i të cilit ishte i njollosur nga sëmundjet përbindëshe të të vdekurve. I pëlqente të shëtiste nëpër galerinë e zhveshur e të ftohtë të pikturave të shtëpisë së tij në fshat dhe të shikonte portretet e ndryshme të atyre gjaku i të cilëve i rridhte në vena. Ja Philip Herbert, i përshkruar nga Francis Osborne, në „Kujtimet mbi Mbretërimet e Mbretëreshës Elizabetë dhe Mbretit Jakob", si dikush që „përkëdhelej nga Oborri për fytyrën e tij të bukur, e cila s'i bëri shoqëri gjatë". A ishte jeta e Herbertit të ri ajo që bënte ai ndonjëherë? A ishte zvarritur ndonjë mikrob i çuditshëm helmues nga trupi në trup derisa kishte arritur te i tiji? A ishte ndonjë ndjenjë e turbullt e atij hiri të rrënuar ajo që e kishte bërë kaq papritur, e gati pa shkak, të shprehte në studion e Bazil Hollvardit lutjen e çmendur që ia kishte ndryshuar kaq shumë jetën? Ja, me xhaketë të kuqe të qëndisur me ar, me mbikëmishë me xhevahire, me jakë e mansheta me buzë të praruara, qëndronte Sir Anthony Sherard, me armaturën e tij argjend e të zezë të grumbulluar te këmbët. Cila kishte qenë trashëgimia e këtij njeriu? A i kishte lënë dashnori i Giovanna-s së Napolit ndonjë trashëgimi mëkati e turpi? A ishin veprimet e tij thjesht ëndrrat që i vdekuri s'kishte guxuar t'i realizonte? Ja, nga pëlhura që zbehej, buzëqeshte Ledi Elizabeth Devereux, me kapuçin e saj prej garze, me gjoksoren me perla e mëngët rozë të çara. Kishte një lule në dorën e djathtë, dhe e majta i shtrëngonte një gjerdan të smaltuar trëndafilash të bardhë e damaskë. Mbi një tryezë pranë saj ndodheshin një mandolinë dhe një mollë. Kishte rozeta të mëdha jeshile mbi këpucët e saj të vogla me majë. Ai e njihte jetën e saj, dhe historitë e çuditshme që tregoheshin për dashnorët e saj. A kishte ai diçka nga temperamenti i saj? Këta sy ovalë me qepalla të rënda dukej sikur e vështronin me kureshtje. Po George Willoughby, me flokët e pudrosur e me nishanet fantastike? Sa i lig dukej! Fytyra ishte e zymtë e e zeshkët, dhe buzët epshore dukeshin të përdredhura nga përbuzja. Mansheta

të holla dantelle binin mbi duart e dobëta e të verdha që ishin kaq të mbingarkuara me unaza. Kishte qenë një „makaroni“,[75] dandi i shekullit të tetëmbëdhjetë, dhe miku, në rininë e tij, i Lord Ferrars-it. Po Lord Beckenhami i dytë, shoku i Princit Regjent në ditët e tij më të shfrenuara, dhe një nga dëshmitarët e martesës së fshehtë me zonjën Fitzherbert?[76] Sa krenar e i pashëm ishte, me kaçurrelat e tij ngjyrë gështenje e qëndrimin e paturpshëm! Ç'pasione kishte lënë trashëgim? Bota e kishte parë si të turpshëm. Kishte udhëhequr orgjitë në Carlton House. Ylli i Urdhrit të Jarretierës[77] i shkëlqente mbi gjoks. Pranë tij varej portreti i gruas së tij, një grua e zbehtë me buzë të holla, e veshur me të zeza. Edhe gjaku i saj i trazohej brenda. Sa e çuditshme dukej e gjitha! Dhe nëna e tij me fytyrën e saj si e Ledi Hamiltonit[78] dhe buzët e lagura e të spërkatura me verë — e dinte ç'kishte marrë prej saj. Kishte marrë prej saj bukurinë dhe pasionin për bukurinë e të tjerëve. Ajo i qeshte me fustanin e saj të lirshëm prej Bakanteje. Kishte gjethe hardhie në flokë. Purpuri derdhej nga kupa që mbante. Ngjyrat e mishit në pikturë ishin vyshkur, por sytë ishin ende të mrekullueshëm në thellësinë e shkëlqimin e ngjyrës së tyre. Dukej sikur e ndiqnin kudo që shkonte.

E megjithatë njeriu kishte paraardhës në letërsi po aq sa në racën e vet, më të afërt ndoshta në tip e temperament, shumë prej tyre, dhe me siguri me një ndikim për të cilin ishte më plotësisht i vetëdijshëm. Kishte kohë kur Dorian Grejit i dukej se gjithë historia ishte thjesht regjistri i jetës së tij, jo siç e kishte jetuar në vepër e rrethana, por siç ia kishte krijuar imagjinata,

[75] Makaronët: dendë anglezë të shekullit XVIII, që visheshin e silleshin sipas një mode të tepruar italiane e franceze.

[76] Princi Regjent, më vonë mbreti Xhorxhi IV (1762–1830), u martua fshehurazi më 1785, kundër ligjit, me Maria Fitzherbert-in, një të ve katolike. Carlton House ishte pallati i tij në Londër.

[77] Urdhri i Jarretierës (*Garter*): urdhri më i lartë i kalorësisë në Angli.

[78] Ledi Emma Hamilton (rreth 1765–1815): e famshme për bukurinë e saj, modele e shumë piktorëve dhe dashnore e admiralit Nelson.

siç kishte qenë në trurin e në pasionet e tij. Ndiente se i kishte njohur të gjithë, ato figura të çuditshme e të tmerrshme që kishin kaluar në skenën e botës dhe e kishin bërë mëkatin kaq të mrekullueshëm e të keqen kaq plot hollësi. I dukej se në një mënyrë misterioze jetët e tyre kishin qenë e tija.

Heroi i romanit të mrekullueshëm që kishte ndikuar kaq shumë në jetën e tij e kishte njohur vetë këtë fantazi të çuditshme. Në kapitullin e shtatë tregon se si, i kurorëzuar me dafinë, që të mos e godiste rrufeja, ishte ulur, si Tiberi,[79] në një kopsht në Kapri, duke lexuar librat e turpshëm të Elefantidës, ndërsa xhuxhë e pallonj kapardiseshin rreth tij dhe fyelltari tallej me atë që tundte temjanicën; dhe, si Kaligula, kishte bërë qejf me xhokejtë me këmisha jeshile nëpër stalla dhe kishte darkuar në një grazhd fildishi me një kalë me ballore xhevahiresh; dhe, si Domiciani, ishte endur nëpër një korridor të veshur me pasqyra mermeri, duke vështruar përreth me sy të rraskapitur për pasqyrimin e kamës që do t'i jepte fund ditëve, dhe i sëmurë nga ai *ennui*, ai *tædium vitæ*[80] i tmerrshëm, që u vjen atyre të cilëve jeta s'u mohon asgjë; dhe kishte vështruar përmes një smeraldi të kulluar thertoren e kuqe të cirkut dhe pastaj, në një sedie prej perle e purpure të tërhequr nga mushka me patkonj argjendi, ishte bartur nëpër Rrugën e Shegëve për në një Shtëpi të Artë dhe kishte dëgjuar njerëzit të thërrisnin Neron Cezarin ndërsa kalonte; dhe, si Heliogabali, e kishte lyer fytyrën me ngjyra, e kishte tjerrë me furkë mes grave, e kishte sjellë Hënën nga Kartagjena dhe ia kishte dhënë në martesë mistike Diellit.

Pa pushim Doriani e lexonte këtë kapitull fantastik, dhe dy kapitujt që e pasonin menjëherë, në të cilët, si në ndonjë sixhade të çuditshme a smalte të punuara me mjeshtëri, ishin pikturuar

[79] Perandorë romakë të njohur për shthurjen e mizorinë: Tiberi (14–37), që kaloi vitet e fundit në ishullin e Kaprit; Kaligula (37–41); Domiciani (81–96); Neroni (54–68), që ndërtoi Shtëpinë e Artë (*Domus Aurea*); Heliogabali (218–222). Elefantida ishte një poete greke e librave erotikë.

[80] *Taedium vitae* (latinisht): neveri nga jeta.

format e tmerrshme e të bukura të atyre që vesi, gjaku dhe lodhja i kishin bërë përbindësha a të çmendur: Filippo, Duka i Milanos,[81] që vrau gruan e i lyeu buzët me një helm të kuq që dashnori i saj të thithte vdekjen nga gjëja e vdekur që përkëdhelte; Pietro Barbi, venecian, i njohur si Pali i Dytë, që kërkoi në mendjemadhësinë e tij të merrte titullin Formosus, dhe tiara e të cilit, e vlerësuar dyqind mijë florinë, u ble me çmimin e një mëkati të tmerrshëm; Gian Maria Visconti, që përdorte zagarë për të ndjekur njerëz të gjallë dhe trupin e vrarë të të cilit e mbuloi me trëndafila një grua e rrugës që e kishte dashur; Borxhia mbi kalin e tij të bardhë, me Vëllavrasjen që kalëronte pranë tij dhe mantelin e njollosur me gjakun e Perottos; Pietro Riario, kardinali i ri arqipeshkëv i Firences, bir e i përkëdhelur i Sikstit IV, bukuria e të cilit barazohej vetëm me shthurjen e tij, dhe që e priti Leonorën e Aragonës në një pavijon prej mëndafshi të bardhë e të kuq, plot me nimfa e kentaurë, dhe e lyeu me ar një djalë që të shërbente në gosti si Ganimed a Hilas; Ezzelino, melankolia e të cilit mund të shërohej vetëm nga spektakli i vdekjes, dhe që kishte pasion për gjakun e kuq, siç kanë njerëzit e tjerë për verën e kuqe — bir i Djallit, siç thuhej, dhe dikush që e kishte mashtruar të atin në zare kur luante me të për shpirtin e vet; Giambattista Cibo, që për tallje mori emrin Inocent dhe në venat e plogështa të të cilit një mjek hebre derdhi gjakun e tre djemve; Sigismondo Malatesta, dashnori i Isotta-s dhe zoti i Riminit, kukulla e të cilit u dogj në Romë si armik i Zotit e i njeriut, që mbyti Polissena-n me një pecetë, i dha helm Ginevra d'Este-s në një kupë smeraldi, dhe për nder të një pasioni të turpshëm ndërtoi një kishë pagane për adhurim të krishterë; Karli VI, që

[81] Të gjithë janë figura të vërteta të Italisë së Rilindjes, të njohura për krimet e tyre: Filippo Maria Visconti, duka i Milanos; Pietro Barbo, papa Pali II; Gian Maria Visconti; Cesare Borgia; kardinali Pietro Riario, nipi i papës Sikstit IV; Ezzelino da Romano, tirani i Padovës; Giovanni Battista Cibo, papa Inocenti VIII; Sigismondo Malatesta, zoti i Riminit; Grifonetto Baglioni nga Perugia. Karli VI ishte mbreti i Francës që u çmend.

e kishte adhuruar me aq tërbim gruan e të vëllait sa një lebroz e kishte paralajmëruar për çmendurinë që po i vinte, dhe që, kur iu sëmur truri e iu bë i çuditshëm, mund të qetësohej vetëm me letra saracene të pikturuara me figurat e dashurisë, vdekjes e çmendurisë; dhe, me xhaketën e tij të zbukuruar e kësulën me xhevahire e kaçurrelat si akant, Grifonetto Baglioni, që vrau Astorre-n me nusen e tij, e Simonetto-n me shërbëtorin e tij, dhe hijeshia e të cilit ishte e tillë që, ndërsa dergjej duke vdekur në sheshin e verdhë të Perugias, ata që e kishin urryer s'mund të mos qanin, dhe Atalanta, që e kishte mallkuar, e bekoi.

Kishte një magji të tmerrshme në të gjithë. I shihte natën, dhe ia trazonin imagjinatën ditën. Rilindja njihte mënyra të çuditshme helmimi — helmim me një helmetë e një pishtar të ndezur, me një dorezë të qëndisur e një freskore me xhevahire, me një amuletë aromatike të praruar e me një zinxhir qelibari. Dorian Greji ishte helmuar nga një libër. Kishte çaste kur e shihte të keqen thjesht si një mënyrë përmes së cilës mund ta realizonte konceptin e vet për të bukurën.

Kapitulli XII

Ishte nëntë nëntori, mbrëmja para ditëlindjes së tij të tridhjetë e tetë, siç e kujtoi shpesh më pas.

Po kthehej në shtëpi në këmbë rreth orës njëmbëdhjetë nga Lord Henri, ku kishte darkuar, dhe ishte mbështjellë me gëzofë të rëndë, sepse nata ishte e ftohtë e me mjegull. Në qoshen e Grosvenor Square me South Audley Street, një burrë kaloi pranë tij në mjegull, duke ecur shumë shpejt dhe me jakën e pardesysë së tij gri të ngritur. Kishte një çantë në dorë. Doriani e njohu. Ishte Bazil Hollvardi. Një ndjenjë e çuditshme frike, që s'mund ta shpjegonte, e pushtoi. Nuk bëri asnjë shenjë se e njohu dhe vazhdoi shpejt drejt shtëpisë së vet.

Por Hollvardi e kishte parë. Doriani e dëgjoi fillimisht duke u ndalur në trotuar dhe pastaj duke nxituar pas tij. Pas pak çastesh, dora e tij ishte mbi krahun e tij.

— Dorian! Ç'fat i jashtëzakonshëm! Të kam pritur në bibliotekën tënde që nga ora nëntë. Më në fund më erdhi keq për shërbëtorin tënd të lodhur dhe i thashë të shkonte të flinte, ndërsa më nxirrte jashtë. Po nisem për në Paris me trenin e mesnatës, dhe doja veçanërisht të të shihja para se të ikja. Mendova se ishe ti, ose më mirë gëzofi yt, kur kalove pranë meje. Por s'isha krejt i sigurt. S'më njohe?

— Në këtë mjegull, Bazil i dashur? E po, s'njoh dot as Grosvenor Square. Besoj se shtëpia ime është diku këtu afër, por s'jam

fare i sigurt. Më vjen keq që po ikën, sepse s'të kam parë prej kohësh. Por besoj se do të kthehesh shpejt?

— Jo: do të rri jashtë Anglisë gjashtë muaj. Kam ndër mend të marr një studio në Paris dhe të mbyllem derisa të mbaroj një pikturë të madhe që kam në kokë. Megjithatë, s'ishte për veten që doja të flisja. Ja ku jemi te dera jote. Më lër të hyj për një çast. Kam diçka për të të thënë.

— Do të më bëhet qejfi. Po a s'do ta humbasësh trenin? — tha Dorian Greji me përtesë, ndërsa ngjiste shkallët e hapte derën me çelësin e vet.

Drita e llambës u përpoq të dilte përmes mjegullës, dhe Hollvardi shikoi orën. „Kam kohë me bollëk," u përgjigj. „Treni s'niset para dymbëdhjetë e një çerek, dhe sapo ka shkuar njëmbëdhjetë. Në fakt, isha rrugës për në klub për të të kërkuar, kur të takova. E sheh, s'do të kem vonesë me bagazhet, sepse i kam dërguar gjërat e rënda. Gjithçka që kam me vete është në këtë çantë, dhe mund të arrij lehtë te Victoria për njëzet minuta."

Doriani e vështroi dhe buzëqeshi. „Ç'mënyrë udhëtimi për një piktor të modës! Një çantë Gladstone dhe një pardesy! Hyr, se do të futet mjegulla në shtëpi. Dhe kujdes mos fol për ndonjë gjë serioze. Asgjë s'është serioze sot. Të paktën asgjë s'duhet të jetë."

Hollvardi tundi kokën ndërsa hynte, dhe e ndoqi Dorianin në bibliotekë. Një zjarr i ndritshëm drush flakëronte në vatrën e madhe të hapur. Llambat ishin ndezur, dhe një kuti e hapur holandeze argjendi për pijet qëndronte, me disa sifonë sode e gota të mëdha kristali të gdhendur, mbi një tryezë të vogël me intarsi.

— E sheh që shërbëtori yt më bëri si në shtëpinë time, Dorian. Më dha gjithçka që doja, përfshirë cigaret e tua më të mira me majë ari. Është krijesë shumë mikpritëse. Më pëlqen shumë më tepër se francezi që kishe më parë. Meqë ra fjala, ç'u bë me francezin?

Doriani ngriti supet. „Besoj se u martua me shërbyesen e Ledi Radley-t dhe e ka vendosur në Paris si rrobaqepëse angleze. *Anglomanie*[82] është shumë në modë atje tani, dëgjoj. Duket budallallëk nga ana e francezëve, apo jo? Por — e di? — s'ishte aspak shërbëtor i keq. S'më pëlqeu kurrë, por s'kisha ç'të ankohesha. Shpesh përfytyron gjëra krejt absurde. Ishte vërtet shumë i përkushtuar ndaj meje dhe dukej shumë i trishtuar kur iku. Merr edhe një konjak me sodë? Apo do verë rajne me seltzer? Unë gjithmonë marr verë rajne me seltzer. Me siguri ka në dhomën ngjitur."

— Faleminderit, s'dua asgjë tjetër, — tha piktori, duke hequr kapelën e pallton dhe duke i hedhur mbi çantën që e kishte vënë në qoshe. — Dhe tani, miku im, dua të të flas seriozisht. Mos u vrenjt kështu. Ma bën shumë më të vështirë.

— Për çfarë është e gjitha kjo? — thirri Doriani me mënyrën e tij nazelie, duke u hedhur në divan. — Shpresoj të mos jetë për mua. Sonte jam lodhur nga vetja. Do të doja të isha dikush tjetër.

— Është për ty, — u përgjigj Hollvardi me zërin e tij të rëndë e të thellë, — dhe duhet ta them. Do të të mbaj vetëm gjysmë ore.

Doriani psherëtiu dhe ndezi një cigare. „Gjysmë ore!" murmuriti.

— S'është shumë për të të kërkuar, Dorian, dhe po flas krejtësisht për të mirën tënde. Mendoj se është e drejtë ta dish se në Londër po thuhen gjërat më të tmerrshme kundër teje.

— S'dua të di asgjë për to. Më pëlqejnë skandalet për njerëzit e tjerë, por skandalet për mua s'më interesojnë. S'kanë hirin e risisë.

— Duhet të të interesojnë, Dorian. Çdo zotëri interesohet për emrin e tij të mirë. S'do që njerëzit të flasin për ty si për diçka të poshtër e të degraduar. Sigurisht, ke pozitën tënde, pasurinë tënde e të gjitha këto. Por pozita e pasuria s'janë gjithçka. Ki parasysh, unë s'i besoj fare këto thashetheme. Të paktën, s'mund

[82] *Anglomanie* (frëngjisht): mania për gjithçka angleze.

t'i besoj kur të shoh. Mëkati është diçka që shkruhet mbi fytyrën e njeriut. S'mund të fshihet. Njerëzit flasin ndonjëherë për vese të fshehta. S'ka gjëra të tilla. Nëse një njeri i mjerë ka një ves, ai shfaqet në vijat e gojës, në rënien e qepallave, madje edhe në formën e duarve. Dikush — s'do ta përmend emrin, por ti e njeh — erdhi te unë vitin e kaluar që t'i bëja portretin. S'e kisha parë kurrë më parë, dhe s'kisha dëgjuar asgjë për të atëherë, ndonëse që prej asaj kohe kam dëgjuar shumë. Ofroi një çmim të tepruar. E refuzova. Kishte diçka në formën e gishtave të tij që e urreva. Tani e di se kisha krejt të drejtë në atë që përfytyrova për të. Jeta e tij është e tmerrshme. Por ti, Dorian, me fytyrën tënde të pastër, të ndritshme, të pafajshme, dhe rininë tënde të mrekullueshme e të patrazuar — s'mund të besoj asgjë kundër teje. E megjithatë të shoh shumë rrallë, dhe s'vjen më kurrë në studio tani, dhe kur jam larg teje dhe dëgjoj të gjitha këto gjëra të shëmtuara që njerëzit pëshpëritin për ty, s'di ç'të them. Pse, Dorian, një njeri si Duka i Berwick-ut del nga salla e një klubi kur hyn ti? Pse kaq shumë zotërinj në Londër as s'vijnë në shtëpinë tënde as s'të ftojnë në të tyren? Dikur ishe mik i Lord Staveley-t. E takova në darkë javën e kaluar. Emri yt doli rastësisht në bisedë, në lidhje me miniaturat që i ke huazuar ekspozitës te Dudley. Staveley përdrodhi buzën dhe tha se mund të kishe shijet më artistike, por se ishe një njeri që asnjë vajzë me mendje të pastër s'duhej lejuar ta njihte, dhe me të cilin asnjë grua e ndershme s'duhej të rrinte në të njëjtën dhomë. I kujtova se isha mik yti, dhe e pyeta ç'donte të thoshte. Ma tha. Ma tha drejt e para të gjithëve. Ishte e tmerrshme! Pse është miqësia jote kaq fatale për të rinjtë? Ishte ai djalë fatkeq në Gardë që vrau veten. Ti ishe miku i tij i madh. Ishte Sir Henry Ashton, që u detyrua të linte Anglinë me emër të njollosur. Ti dhe ai ishit të pandarë. Po Adrian Singleton e fundi i tij i tmerrshëm? Po djali i vetëm i Lord Kentit dhe karriera e tij? Takova të atin dje në St. James's Street. Dukej i thyer nga turpi e

hidhërimi. Po Duka i ri i Perthit? Ç'lloj jete bën tani? Cili zotëri do të shoqërohej me të?

— Mjaft, Bazil. Po flet për gjëra për të cilat s'di asgjë, — tha Dorian Greji, duke kafshuar buzën, dhe me një notë përbuzjeje të pafund në zë. — Më pyet pse Berwick-u del nga salla kur hyj unë. Është sepse unë di gjithçka për jetën e tij, jo sepse ai di ndonjë gjë për timen. Me gjakun që ka në vena, si mund të ishte i pastër regjistri i tij? Më pyet për Henry Ashton-in dhe Perth-in e ri. A ia mësova unë njërit veset, dhe tjetrit shthurjen? Nëse djali budalla i Kentit merr grua nga rruga, ç'më duhet mua? Nëse Adrian Singleton-i shkruan emrin e mikut të tij mbi një kambial, a jam unë rojtari i tij? E di si llomotisin njerëzit në Angli. Klasat e mesme i nxjerrin në shesh paragjykimet e tyre morale mbi tryezat e tyre të trasha të darkës, dhe pëshpëritin për atë që e quajnë shthurje të atyre që janë më lart se ata, për t'u përpjekur të shtiren se janë në shoqërinë elegante dhe në marrëdhënie të ngushta me njerëzit për të cilët shpifin. Në këtë vend mjafton që një njeri të ketë dallim e tru që çdo gjuhë e rëndomtë të tundet kundër tij. Dhe ç'lloj jete bëjnë vetë këta njerëz që shtiren si moralë? Miku im, harron se jemi në atdheun e hipokritit.

— Dorian, — thirri Hollvardi, — kjo s'është çështja. Anglia është mjaft e keqe, e di, dhe shoqëria angleze është krejt e gabuar. Pikërisht për këtë dua që ti të jesh fisnik. Ti s'ke qenë fisnik. Njeriu ka të drejtë ta gjykojë një njeri nga efekti që ka mbi miqtë e tij. Miqtë e tu duket se humbasin çdo ndjenjë nderi, mirësie, pastërtie. I ke mbushur me një çmenduri për kënaqësi. Kanë rënë në humnerë. Ti i çove atje. Po: ti i çove atje, e megjithatë mund të buzëqeshësh, siç po buzëqesh tani. Dhe ka edhe më keq. E di që ti dhe Harri jeni të pandarë. Me siguri për këtë arsye, po të mos ishte për asnjë tjetër, s'duhej ta kishe bërë emrin e motrës së tij fjalë të gojës së botës.

— Kujdes, Bazil. Po e tepron.

— Duhet të flas, dhe ti duhet të dëgjosh. Do të dëgjosh. Kur takove Ledi Gwendolen-in, s'e kishte prekur kurrë asnjë fjalë skandali. A ka tani në Londër qoftë edhe një grua të ndershme që do të dilte me të me karrocë në park? E po, as fëmijët s'i lejohen të jetojnë me të. Pastaj ka histori të tjera — histori se je parë duke dalë fshehurazi në agim nga shtëpi të tmerrshme dhe duke u futur i maskuar në strofkat më të ndyra të Londrës. A janë të vërteta? A mund të jenë të vërteta? Kur i dëgjova për herë të parë, qesha. Tani i dëgjoj, dhe më rrëqethin. Po shtëpia jote në fshat dhe jeta që bëhet atje? Dorian, s'e di ç'thuhet për ty. S'do të të them që s'dua të të predikoj. Më kujtohet që Harri thoshte njëherë se çdo njeri që bëhej për një çast prift amator fillonte gjithmonë duke thënë këtë, e pastaj e shkelte fjalën. Unë dua të të predikoj. Dua të bësh një jetë të tillë që bota të të respektojë. Dua të kesh emër të pastër e regjistër të ndershëm. Dua t'i heqësh qafe njerëzit e tmerrshëm me të cilët shoqërohesh. Mos i ngre supet kështu. Mos u bëj kaq indiferent. Ke një ndikim të mrekullueshëm. Le të jetë për të mirë, jo për të keq. Thonë se e prish këdo me të cilin bëhesh i afërt, dhe se mjafton të hysh në një shtëpi që ta ndjekë ndonjë lloj turpi. S'e di nëse është kështu apo jo. Si ta di? Por kështu thuhet për ty. Më thonë gjëra që duket e pamundur t'i vësh në dyshim. Lord Gloucester ishte një nga miqtë e mi më të mëdhenj në Oksford. Më tregoi një letër që gruaja e tij i kishte shkruar kur po vdiste vetëm në vilën e saj në Mentone. Emri yt ishte i ngatërruar në rrëfimin më të tmerrshëm që kam lexuar ndonjëherë. I thashë se ishte absurde — se të njihja mirë dhe se ishe i paaftë për diçka të tillë. Të njoh? Pyes veten, a të njoh vallë? Para se t'i përgjigjesha kësaj, do të më duhej të të shihja shpirtin.

— Ta shohësh shpirtin tim! — mërmëriti Dorian Greji, duke u ngritur me vrull nga divani dhe duke u zbardhur gati nga frika.

— Po, — u përgjigj Hollvardi rëndë, dhe me një hidhërim të thellë në zë, — ta shoh shpirtin. Por këtë mund ta bëjë vetëm Zoti.

Një e qeshur e hidhur talljeje i shpërtheu nga buzët më të riut. „Do ta shohësh vetë, sonte!“ thirri, duke rrëmbyer një llambë nga tryeza. „Eja: është vepër e duarve të tua. Pse të mos e shikosh? Mund t'ia tregosh botës gjithçka më pas, po të duash. Askush s'do të të besonte. Po të të besonin, do të më donin edhe më shumë për këtë. Unë e njoh kohën më mirë se ti, megjithëse ti llomotit për të kaq mërzitshëm. Eja, të them. Ke llomotitur mjaft për prishjen. Tani do ta shohësh ballë për ballë.“

Kishte çmendurinë e krenarisë në çdo fjalë që thoshte. Përplasi këmbën në dysheme me atë mënyrën e tij të paturpshme prej djali. Ndjeu një gëzim të tmerrshëm nga mendimi që dikush tjetër do ta ndante sekretin e tij, dhe që njeriu që kishte pikturuar portretin që ishte burimi i gjithë turpit të tij do të ngarkohej për gjithë jetën me kujtimin e shëmtuar të asaj që kishte bërë.

— Po, — vazhdoi ai, duke iu afruar më shumë dhe duke e vështruar ngultas në sytë e tij të rreptë, — do të ta tregoj shpirtin tim. Do ta shohësh gjënë që ti përfytyron se vetëm Zoti mund ta shohë.

Hollvardi u tërhoq. „Kjo është blasfemi, Dorian!“ thirri. „S'duhet të thuash gjëra të tilla. Janë të tmerrshme, dhe s'kanë asnjë kuptim.“

— Kështu mendon? — Qeshi përsëri.

— E di. Sa për atë që të thashë sonte, e thashë për të mirën tënde. E di që të kam qenë gjithmonë mik i patundur.

— Mos më prek. Mbaro atë që ke për të thënë.

Një shkreptimë dhimbjeje e përdredhur i kaloi nëpër fytyrë piktorit. U ndal për një çast, dhe një ndjenjë e egër keqardhjeje e pushtoi. Në fund të fundit, ç'të drejtë kishte ai të gërmonte në jetën e Dorian Grejit? Po të kishte bërë qoftë edhe një të dhjetën e asaj që përflitej për të, sa duhet të kishte vuajtur! Pastaj u drejtua,

shkoi te oxhaku dhe qëndroi aty, duke vështruar trungjet që digjeshin me hirin e tyre si brymë dhe zemrat e tyre të flakës që pulsonin.

— Po pres, Bazil, — tha i riu me zë të ashpër e të qartë.

Ai u kthye. „Ja ç'kam për të thënë," thirri. „Duhet të më japësh ndonjë përgjigje për këto akuza të tmerrshme që bëhen kundër teje. Nëse më thua se janë krejtësisht të pavërteta nga fillimi në fund, do të të besoj. Mohoji, Dorian, mohoji! S'e sheh ç'po kaloj? Zoti im! mos më thuaj se je i keq, i prishur e i turpshëm."

Dorian Greji buzëqeshi. Kishte një përdredhje përbuzjeje në buzë. „Eja lart, Bazil," tha qetësisht. „Mbaj një ditar të jetës sime ditë për ditë, dhe ai s'del kurrë nga dhoma ku shkruhet. Do të ta tregoj nëse vjen me mua."

— Do të vij me ty, Dorian, nëse do. Shoh që e humba trenin. S'ka rëndësi. Mund të iki nesër. Por mos më kërko të lexoj ndonjë gjë sonte. Gjithçka që dua është një përgjigje e qartë për pyetjen time.

— Do të ta jap lart. S'mund ta jap këtu. S'do të të duhet të lexosh gjatë.

Kapitulli XIII

Doli nga dhoma dhe nisi ngjitjen, me Bazil Hollvardin që e ndiqte nga afër. Ecnin ngadalë, siç bëjnë njerëzit instinktivisht natën. Llamba hidhte hije fantastike mbi mur e mbi shkallë. Një erë që po ngrihej i bënte disa dritare të kërcisnin.

Kur arritën në sheshpushimin e sipërm, Doriani e vuri llambën në dysheme dhe, duke nxjerrë çelësin, e ktheu në bravë. „Ngul këmbë ta dish, Bazil?“ pyeti me zë të ulët.

— Po.

— Më vjen shumë mirë, — u përgjigj ai duke buzëqeshur. Pastaj shtoi, disi ashpër: — Ti je i vetmi njeri në botë që ka të drejtë të dijë gjithçka për mua. Ke pasur më shumë të bësh me jetën time se ç'mendon; — dhe, duke marrë llambën, hapi derën dhe hyri. Një rrymë ajri i ftohtë kaloi pranë tyre, dhe drita u ngrit për një çast në një flakë portokalli të turbullt. U drodh. — Mbylle derën pas vetes, — pëshpëriti, ndërsa e vinte llambën mbi tryezë.

Hollvardi vështroi përreth me një shprehje të hutuar. Dhoma dukej sikur s'ishte banuar prej vitesh. Një sixhade flamande e zbehur, një pikturë me perde, një *cassone* e vjetër italiane, dhe një raft librash gati bosh — kjo ishte gjithçka që dukej se përmbante, përveç një karrigeje e një tryeze. Ndërsa Dorian Greji ndizte një qiri gjysmë të djegur që qëndronte mbi buhari, ai pa se i gjithë vendi ishte i mbuluar me pluhur dhe se qilimi ishte plot vrima. Një mi vrapoi duke fërshëllyer pas veshjes së murit. Kishte erë të lagësht myku.

— Pra mendon se vetëm Zoti e sheh shpirtin, Bazil? Tërhiqe atë perde, dhe do ta shohësh timin.

Zëri që foli ishte i ftohtë e mizor. „Je i çmendur, Dorian, ose po luan një rol," mërmëriti Hollvardi, duke vrenjtur vetullat.

— S'do? Atëherë duhet ta bëj vetë, — tha i riu, dhe e shkuli perden nga shufra e saj dhe e hodhi përdhe.

Një britmë tmerri i shpërtheu nga buzët piktorit kur pa në dritën e zbehtë fytyrën e shëmtuar në pëlhurë që i zgërdhihej. Kishte diçka në shprehjen e saj që e mbushi me neveri e pështirosje. Zot i madh! ishte fytyra e vetë Dorian Grejit ajo që po shikonte! Tmerri, çfarëdo që të ishte, s'e kishte prishur ende krejtësisht atë bukuri të mrekullueshme. Kishte ende pak ar në flokët që rralloheshin dhe pak të kuqe në gojën epshore. Sytë e fryrë e kishin ruajtur diçka nga bukuria e kaltërsisë së tyre, lakoret fisnike s'ishin zhdukur ende krejt nga flegrat e gdhendura e nga fyti si i modeluar. Po, ishte vetë Doriani. Por kush e kishte bërë? Iu duk se e njihte punën e penelit të vet, dhe korniza ishte projekti i tij. Ideja ishte përbindëshe, e megjithatë ndjeu frikë. Rrëmbeu qiririn e ndezur dhe e mbajti te piktura. Në cepin e majtë ishte emri i tij, i shkruar me shkronja të gjata cinobri të ndezur.

Ishte ndonjë parodi e ndyrë, ndonjë satirë e turpshme e e poshtër. Ai s'e kishte bërë kurrë këtë. Megjithatë, ishte piktura e tij. E dinte, dhe ndjeu sikur gjaku i ishte kthyer në një çast nga zjarr në akull të ngadaltë. Piktura e tij! Ç'do të thoshte kjo? Pse kishte ndryshuar? U kthye dhe e vështroi Dorian Grejin me sytë e një të sëmuri. Goja iu drodh, dhe gjuha e tharë dukej sikur s'mund të nxirrte fjalë. Kaloi dorën mbi ballë. Ishte i lagur nga një djersë e ftohtë e ngjitëse.

I riu ishte mbështetur pas buharisë, duke e vështruar me atë shprehjen e çuditshme që sheh në fytyrat e atyre që janë zhytur në një dramë kur luan ndonjë artist i madh. S'kishte në të as hidhërim të vërtetë as gëzim të vërtetë. Kishte thjesht pasionin e

spektatorit, me ndoshta një shkëndijë triumfi në sy. E kishte hequr lulen nga xhaketa dhe po e nuhaste, ose shtirej se e nuhaste.

— Ç'do të thotë kjo? — thirri më në fund Hollvardi. Zëri i vet i tingëlloi i mprehtë e i çuditshëm në vesh.

— Para shumë vitesh, kur isha djalë, — tha Dorian Greji, duke e shtypur lulen në dorë, — më takove, më lajkatove, dhe më mësove të isha mendjemadh për bukurinë time. Një ditë më prezantove me një mik tëndin, që më shpjegoi mrekullinë e rinisë, dhe ti mbarove një portret timin që më zbuloi mrekullinë e bukurisë. Në një çast çmendurie, për të cilin edhe tani s'e di nëse pendohem apo jo, shpreha një dëshirë, ndoshta ti do ta quaje lutje...

— E kujtoj! Oh, sa mirë e kujtoj! Jo! gjëja është e pamundur. Dhoma është e lagësht. Myku ka hyrë në pëlhurë. Bojërat që përdora kishin ndonjë helm mineral të mallkuar në to. Të them se gjëja është e pamundur.

— Ah, ç'është e pamundur? — murmuriti i riu, duke shkuar te dritarja dhe duke mbështetur ballin pas xhamit të ftohtë e të njollosur nga mjegulla.

— Më the se e kishe shkatërruar.

— Gabova. Ajo më ka shkatërruar mua.

— S'besoj se është piktura ime.

— S'e sheh idealin tënd në të? — tha Doriani me hidhërim.

— Idealin tim, siç e quan ti...

— Siç e quaje ti.

— S'kishte asgjë të keqe në të, asgjë të turpshme. Ti ishe për mua një ideal i tillë që s'do ta takoj më kurrë. Kjo është fytyra e një satiri.

— Është fytyra e shpirtit tim.

— Krisht! ç'gjë duhet të kem adhuruar! Ka sytë e një djalli.

— Secili prej nesh ka parajsën dhe ferrin brenda vetes, Bazil, — thirri Doriani me një gjest të egër dëshpërimi.

Hollvardi u kthye përsëri nga portreti dhe e vështroi ngultas. „Zoti im! Nëse është e vërtetë," thirri, „dhe kjo është ajo që ke bërë me jetën tënde, e po, duhet të jesh edhe më i keq se ç'përfytyrojnë ata që flasin kundër teje!" E ngriti dritën përsëri drejt pëlhurës dhe e shqyrtoi. Sipërfaqja dukej krejt e paprekur dhe ashtu siç e kishte lënë. Me sa dukej, ishte nga brenda që kishin ardhur ndyrësia e tmerri. Përmes ndonjë gjallërimi të çuditshëm të jetës së brendshme, lebrat e mëkatit po e hanin ngadalë gjënë. Kalbja e një kufome në një varr me ujë s'ishte kaq e frikshme.

Dora iu drodh, dhe qiriri i ra nga mbajtësja në dysheme dhe mbeti aty duke kërcitur. E vuri këmbën mbi të dhe e shoi. Pastaj u hodh në karrigen e lëkundshme që qëndronte pranë tryezës dhe e zhyti fytyrën në duar.

— Zot i mirë, Dorian, ç'mësim! Ç'mësim i tmerrshëm! — S'pati përgjigje, por mund ta dëgjonte të riun duke dënesur te dritarja. — Lutu, Dorian, lutu, — murmuriti. — Ç'ishte ajo që na mësonin të thoshim në djalëri? „Mos na shpjer në tundim. Na fal mëkatet tona. Laji paudhësitë tona." Le ta themi bashkë. Lutja e krenarisë sate u dëgjua. Do të dëgjohet edhe lutja e pendimit tënd. Unë të adhurova tepër. Jam ndëshkuar për këtë. Ti e adhurove veten tepër. Jemi ndëshkuar të dy.

Dorian Greji u kthye ngadalë dhe e vështroi me sy të turbulluar nga lotët. „Është tepër vonë, Bazil," belbëzoi.

— S'është kurrë tepër vonë, Dorian. Le të gjunjëzohemi e të shohim nëse s'mund të kujtojmë ndonjë lutje. A s'ka diku një varg: „Edhe sikur mëkatet tuaja të jenë të kuqe flakë, do t'i bëj të bardha si bora"?[83]

— Ato fjalë s'kanë më asnjë kuptim për mua tani.

— Shët! Mos e thuaj këtë. Ke bërë mjaft të keqe në jetën tënde. Zoti im! S'e sheh atë gjë të mallkuar që na vështron me përqeshje?

[83] Libri i Isaisë 1:18.

Dorian Greji i hodhi një vështrim pikturës, dhe papritur një ndjenjë e papërmbajtshme urrejtjeje për Bazil Hollvardin e pushtoi, sikur t'ia kishte sugjeruar figura në pëlhurë, t'ia kishin pëshpëritur në vesh ato buzë që zgërdhiheshin. Pasionet e çmendura të një kafshe të ndjekur u trazuan brenda tij, dhe e urreu njeriun që ishte ulur te tryeza më shumë se ç'kishte urryer ndonjëherë ndonjë gjë në gjithë jetën. Vështroi i egër përreth. Diçka shkëlqente mbi majën e arkës së pikturuar që i qëndronte përballë. Syri i ra mbi të. E dinte ç'ishte. Ishte një thikë që e kishte sjellë lart, disa ditë më parë, për të prerë një copë spango, dhe kishte harruar ta merrte me vete. Lëvizi ngadalë drejt saj, duke kaluar pranë Hollvardit. Sapo i doli pas shpine, e rrëmbeu dhe u kthye. Hollvardi lëvizi në karrige sikur do të ngrihej. Ai u hodh mbi të dhe ia nguli thikën në venën e madhe që është pas veshit, duke ia shtypur kokën mbi tryezë dhe duke e goditur përsëri e përsëri.

Pati një rënkim të mbytur dhe tingullin e tmerrshëm të dikujt që po mbytet në gjak. Tri herë krahët e shtrirë u ngritën me spazmë, duke tundur në ajër duar groteske me gishta të ngurtë. E goditi edhe dy herë, por njeriu nuk lëvizi. Diçka nisi të pikonte në dysheme. Priti për një çast, duke ia shtypur ende kokën poshtë. Pastaj e hodhi thikën mbi tryezë, dhe dëgjoi.

S'dëgjonte asgjë, veç pikimit, pikimit mbi qilimin e konsumuar. Hapi derën dhe doli në sheshpushim. Shtëpia ishte krejt e qetë. S'kishte njeri përreth. Për disa sekonda qëndroi i përkulur mbi parmak duke vështruar poshtë në pusin e zi që ziente nga errësira. Pastaj nxori çelësin dhe u kthye në dhomë, duke u kyçur brenda.

Gjëja ishte ende ulur në karrige, e tendosur mbi tryezë me kokë të përkulur, me shpinë të kërrusur, e me krahë të gjatë fantastikë. Po të mos ishte e çara e kuqe e dhëmbëzuar në qafë dhe pellgu i zi i mpiksur që po zgjerohej ngadalë mbi tryezë, do të thoshe se njeriu thjesht po flinte.

Sa shpejt ishte bërë e gjitha! Ndihej çuditërisht i qetë, dhe, duke shkuar te dritarja, e hapi dhe doli në ballkon. Era e kishte shpërndarë mjegullën, dhe qielli ishte si një bisht pallua përbindësh, i yllëzuar me mori sysh të artë. Vështroi poshtë dhe pa policin që bënte xhiron e tij dhe hidhte rrezen e gjatë të fenerit mbi dyert e shtëpive të heshtura. Pika e kuqe e një karroce me qira që endej shkëlqeu në qoshe dhe pastaj u zhduk. Një grua me shall që valëvitej ecte ngadalë pranë parmakëve, duke u lëkundur ndërsa ecte. Herë pas here ndalej dhe vështronte prapa. Njëherë nisi të këndonte me zë të ngjirur. Polici erdhi ngadalë dhe i tha diçka. Ajo iku duke u penguar e duke qeshur. Një fllad i hidhur përshkoi sheshin. Fenerët e gazit u dridhën dhe u bënë blu, dhe pemët pa gjethe tundnin degët e tyre të zeza si hekur andej-këtej. Ai u drodh dhe u kthye brenda, duke e mbyllur dritaren pas vetes.

Pasi arriti te dera, ktheu çelësin dhe e hapi. As që i hodhi një sy njeriut të vrarë. Ndiente se sekreti i gjithë kësaj ishte të mos e kuptoje situatën. Miku që kishte pikturuar portretin fatal, të cilit i detyrohej gjithë mjerimi i tij, kishte dalë nga jeta e tij. Kaq mjaftonte.

Pastaj iu kujtua llamba. Ishte një llambë mjaft e çuditshme, punë maure, prej argjendi të mat të veshur me arabeska prej çeliku të lëmuar, dhe e stolisur me bruze të ashpra. Ndoshta shërbëtori mund ta vinte re mungesën e saj, dhe do të bëheshin pyetje. Hezitoi për një çast, pastaj u kthye dhe e mori nga tryeza. S'mund të mos e shihte gjënë e vdekur. Sa e palëvizur ishte! Sa tmerrësisht të bardha dukeshin duart e gjata! Ishte si një figurë e tmerrshme prej dylli.

Pasi e kyçi derën pas vetes, zbriti shkallët pa zhurmë. Druri kërciste dhe dukej sikur thërriste si nga dhimbja. U ndal disa herë dhe priti. Jo: gjithçka ishte e qetë. Ishte thjesht zhurma e hapave të tij.

Kur arriti në bibliotekë, pa çantën dhe pallton në qoshe. Duhej t'i fshihte diku. Hapi një dollap të fshehtë që ishte në veshjen e

murit, një dollap ku mbante maskimet e tij të çuditshme, dhe i futi aty. Mund t'i digjte lehtë më vonë. Pastaj nxori orën. Ishte dy pa njëzet.

U ul dhe nisi të mendonte. Çdo vit — gati çdo muaj — njerëz vareshin në Angli për atë që kishte bërë ai. Kishte pasur një çmenduri vrasjesh në ajër. Ndonjë yll i kuq i ishte afruar tepër tokës... E megjithatë, ç'prova kishte kundër tij? Bazil Hollvardi kishte dalë nga shtëpia në njëmbëdhjetë. Askush s'e kishte parë të hynte përsëri. Shumica e shërbëtorëve ishin në Selby Royal. Shërbëtori i tij ishte shtrirë të flinte... Paris! Po. Bazili kishte shkuar në Paris, dhe me trenin e mesnatës, siç kishte pasur ndër mend. Me zakonet e tij të çuditshme të rezervuara, do të kalonin muaj para se të ngjallej ndonjë dyshim. Muaj! Gjithçka mund të shkatërrohej shumë kohë para kësaj.

Një mendim i papritur i shkrepi. Veshi gëzofin e kapelën dhe doli në holl. Atje u ndal, duke dëgjuar hapat e ngadaltë e të rëndë të policit në trotuar jashtë dhe duke parë shkëlqimin e fenerit të tij të pasqyruar në dritare. Priti duke mbajtur frymën.

Pas disa çastesh tërhoqi shulin dhe doli fshehurazi, duke e mbyllur derën shumë lehtë pas vetes. Pastaj nisi t'i binte ziles. Pas rreth pesë minutash u shfaq shërbëtori, gjysmë i veshur e duke u dukur shumë i përgjumur.

— Më vjen keq që m'u desh të të zgjoja, Fransis, — tha ai, duke hyrë; — por kisha harruar çelësin. Sa është ora?

— Dy e dhjetë, zotëri, — u përgjigj shërbëtori, duke shikuar orën e duke pulitur sytë.

— Dy e dhjetë? Sa tmerrësisht vonë! Duhet të më zgjosh në nëntë nesër. Kam ca punë për të bërë.

— Në rregull, zotëri.

— A erdhi njeri këtë mbrëmje?

— Zoti Hollvard, zotëri. Ndenji këtu deri në njëmbëdhjetë, dhe pastaj iku për të kapur trenin.

— Oh! Më vjen keq që s'e pashë. La ndonjë fjalë?

— Jo, zotëri, përveç se do t'ju shkruante nga Parisi, nëse s'ju gjente në klub.

— Mjafton, Fransis. Mos harro të më zgjosh në nëntë nesër.

— Jo, zotëri.

Shërbëtori iku duke zvarritur pantoflat nëpër korridor.

Dorian Greji i hodhi kapelën e pallton mbi tryezë dhe kaloi në bibliotekë. Për një çerek ore eci lart e poshtë nëpër dhomë, duke kafshuar buzën e duke menduar. Pastaj zbriti nga një raft Librin Blu[84] dhe nisi ta shfletonte. „Alan Kempbell, 152, Hertford Street, Mayfair.“ Po; ky ishte njeriu që i duhej.

[84]Libri Blu: këtu një drejtori vjetore me adresat e familjeve të shquara të Londrës.

Kapitulli XIV

Në orën nëntë të mëngjesit tjetër shërbëtori i tij hyri me një filxhan çokollatë mbi tabaka dhe hapi kanatet. Doriani po flinte krejt i qetë, i shtrirë në krahun e djathtë, me njërën dorë nën faqe. Dukej si një djalë që e kishte lodhur loja, ose mësimi.

Shërbëtorit iu desh ta prekte dy herë në sup para se të zgjohej, dhe ndërsa hapte sytë një buzëqeshje e lehtë i kaloi nëpër buzë, sikur të kishte qenë i humbur në ndonjë ëndërr të këndshme. E megjithatë s'kishte ëndërruar fare. Nata e tij s'ishte trazuar nga asnjë figurë kënaqësie a dhimbjeje. Por rinia buzëqesh pa asnjë arsye. Është një nga hiret e saj më të mëdha.

U kthye dhe, duke u mbështetur mbi bërryl, nisi të pinte çokollatën me gllënjka. Dielli i butë i nëntorit derdhej në dhomë. Qielli ishte i ndritshëm, dhe kishte një ngrohtësi të këndshme në ajër. Ishte gati si një mëngjes maji.

Pak nga pak ngjarjet e natës së kaluar iu zvarritën në tru me këmbë të heshtura e të përgjakura dhe u rindërtuan atje me qartësi të tmerrshme. U drodh nga kujtimi i gjithçkaje që kishte vuajtur, dhe për një çast iu kthye po ajo ndjenjë e çuditshme neverie për Bazil Hollvardin që e kishte bërë ta vriste ndërsa rrinte në karrige, dhe u ngri nga pasioni. I vdekuri ishte ende ulur atje, dhe tani në dritën e diellit. Sa e tmerrshme ishte kjo! Gjëra të tilla të shëmtuara ishin për errësirën, jo për ditën.

Ndiente se po të bluante atë që kishte kaluar, do të sëmurej ose do të çmendej. Kishte mëkate magjia e të cilave ishte më shumë

në kujtim se në kryerjen e tyre, triumfe të çuditshme që kënaqnin krenarinë më shumë se pasionet, dhe i jepnin intelektit një ndjenjë të gjallëruar gëzimi, më të madh se çdo gëzim që u kishin sjellë, ose mund t'u sillnin ndonjëherë, shqisave. Por ky s'ishte një prej tyre. Ishte diçka që duhej dëbuar nga mendja, që duhej vënë në gjumë me lulëkuqe, që duhej mbytur që të mos e mbyste ai vetë.

Kur ra gjysma e orës, kaloi dorën mbi ballë, pastaj u ngrit me nxitim dhe u vesh me edhe më shumë kujdes se zakonisht, duke i kushtuar shumë vëmendje zgjedhjes së kravatës e të karfices dhe duke ndërruar unazat më shumë se një herë. Kaloi gjithashtu shumë kohë në mëngjes, duke shijuar gjellët e ndryshme, duke folur me shërbëtorin për disa livrera të reja që po mendonte t'u bënte shërbëtorëve në Selby, dhe duke kaluar nëpër korrespondencë. Me disa nga letrat buzëqeshi. Tri e mërzitën. Njërën e lexoi disa herë dhe pastaj e grisi me një pamje të lehtë bezdie në fytyrë. „Ajo gjë e tmerrshme, kujtesa e një gruaje!“ siç kishte thënë njëherë Lord Henri.

Pasi piu filxhanin e kafes së zezë, fshiu buzët ngadalë me pecetë, i bëri shenjë shërbëtorit të priste, dhe duke shkuar te tryeza, u ul dhe shkroi dy letra. Njërën e futi në xhep, tjetrën ia dha shërbëtorit.

— Çoje këtë në 152, Hertford Street, Fransis, dhe nëse zoti Kempbell është jashtë qytetit, merr adresën e tij.

Sapo mbeti vetëm, ndezi një cigare dhe nisi të skiconte mbi një copë letër, duke vizatuar fillimisht lule e pjesë arkitekture, dhe pastaj fytyra njerëzore. Papritur vuri re se çdo fytyrë që vizatonte dukej sikur kishte një ngjashmëri fantastike me Bazil Hollvardin. Vrenjti vetullat, dhe, duke u ngritur, shkoi te rafti dhe mori një vëllim rastësisht. Ishte i vendosur të mos mendonte për atë që kishte ndodhur derisa të bëhej absolutisht e domosdoshme ta bënte.

Kur u shtri në divan, vështroi faqen e titullit të librit. Ishte „Émaux et Camées“[85] e Gautier-së, botimi i Charpentier-së në letër japoneze, me gravurën e Jacquemart-it. Lidhja ishte prej lëkure ngjyrë limoni të gjelbër, me një motiv kafazi të praruar e shegë me pika. Ia kishte dhuruar Adrian Singleton-i. Ndërsa shfletonte faqet, syri i ra te poezia për dorën e Lacenaire-it, dorën e ftohtë e të verdhë „du supplice encore mal lavée“, me qimet e saj të kuqe si push dhe „doigts de faune“.[86] Hodhi sytë te gishtat e tij të bardhë e të hollë, duke u drithëruar pak pa dashje, dhe vazhdoi, derisa arriti te ato strofa të bukura për Venecian:[87]

Sur une gamme chromatique,
Le sein de perles ruisselant,
La Vénus de l'Adriatique
Sort de l'eau son corps rose et blanc.

Les dômes, sur l'azur des ondes
Suivant la phrase au pur contour,
S'enflent comme des gorges rondes
Que soulève un soupir d'amour.

[85] *Émaux et Camées* („Smalte e kameo“, 1852): përmbledhja më e njohur me poezi e Théophile Gautier-së.

[86] Pierre-François Lacenaire (1803–1836): vrasës dhe poet francez, i ekzekutuar në gijotinë; dora e tij e balsamosur u bë objekt kureshtjeje. Gautier-ja e përshkruan në një nga poezitë e *Émaux et Camées*: „du supplice encore mal lavée“, „ende e palarë mirë nga dënimi“, dhe me „doigts de faune“, „gishta fauni“.

[87] Strofat janë nga cikli „Variations sur le carnaval de Venise“ i Gautier-së. Në shqip: „Mbi një shkallë kromatike, / me gjirin që i rrjedh perla, / Venusi i Adriatikut / del nga uji, trup rozë e i bardhë. // Kupolat, mbi kaltërsinë e valëve, / duke ndjekur frazën me vijë të kulluar, / fryhen si gjinj të rrumbullakët / që i ngre një psherëtimë dashurie. // Lundra ankorohet dhe më zbret, / duke hedhur litarin te shtylla, / përpara një fasade rozë, / mbi mermerin e një shkalle.“

L'esquif aborde et me dépose,
Jetant son amarre au pilier,
Devant une façade rose,
Sur le marbre d'un escalier.

Sa të holla ishin! Ndërsa i lexoje, të dukej sikur notoje poshtë rrugëve të gjelbra ujore të qytetit rozë e prej perle, i ulur në një gondolë të zezë me hundë argjendi e perde që zvarriteshin. Vetë vargjet i dukeshin si ato vija të drejta ngjyrë bruzi që të ndjekin kur del me lundër drejt Lidos. Shkreptimat e papritura të ngjyrës i kujtonin shkëlqimin e zogjve me fyt si opal e iris që fluturojnë rreth Kambanores së lartë si huall bletësh, ose ecin, me një hir kaq madhështor, nëpër arkadat e mugëta e të njollosura nga pluhuri. Duke u mbështetur pas me sy gjysmë të mbyllur, vazhdonte t'ia përsëriste vetes:

„*Devant une façade rose,*
Sur le marbre d'un escalier.“

E gjithë Venecia ishte në ato dy vargje. Kujtoi vjeshtën që kishte kaluar atje, dhe një dashuri të mrekullueshme që e kishte shtyrë në marrëzi të çmendura e të këndshme. Kishte romancë në çdo vend. Por Venecia, si Oksfordi, e kishte ruajtur sfondin për romancën, dhe për romantikun e vërtetë, sfondi ishte gjithçka, ose gati gjithçka. Bazili kishte qenë me të një pjesë të kohës, dhe ishte çmendur pas Tintorettos.[88] I gjori Bazil! Ç'mënyrë e tmerrshme për një njeri të vdesë!

Psherëtiu, e mori përsëri vëllimin, dhe u përpoq të harronte. Lexoi për dallëndyshet që fluturojnë brenda e jashtë kafenesë së vogël në Smirnë ku haxhinjtë rrinë duke numëruar rruazat e tyre prej qelibari e tregtarët me çallma pinë llullat e tyre të gjata me xhufka e flasin rëndë me njëri-tjetrin; lexoi për Obeliskun në

[88] Tintoretto (1518–1594): piktor venecian i Rilindjes së vonë.

Place de la Concorde[89] që derdh lot graniti në mërgimin e tij të vetmuar pa diell dhe dëshiron të kthehet pranë Nilit të nxehtë e të mbuluar me lotusë, ku ka Sfinksa, e ibisë të kuq si trëndafili, e shkaba të bardha me kthetra të praruara, e krokodilë me sy të vegjël prej beriti që zvarriten mbi baltën e gjelbër që avullon; nisi të bluante ato vargje që, duke nxjerrë muzikë nga mermeri i njollosur nga puthjet, tregojnë për atë statujë të çuditshme që Gautier e krahason me një zë kontralto, „monstre charmant“[90] që prehet në dhomën prej porfiri të Luvrit. Por pas njëfarë kohe libri i ra nga dora. U nervozua, dhe një krizë e tmerrshme frike e pushtoi. Po sikur Alan Kempbelli të ishte jashtë Anglisë? Do të kalonin ditë para se të kthehej. Ndoshta do të refuzonte të vinte. Ç'do të bënte atëherë? Çdo çast kishte rëndësi jetike.

Kishin qenë miq të mëdhenj dikur, pesë vjet më parë — gati të pandarë, në të vërtetë. Pastaj intimiteti kishte marrë fund papritur. Kur takoheshin në shoqëri tani, ishte vetëm Dorian Greji ai që buzëqeshte: Alan Kempbelli kurrë.

Ishte një i ri jashtëzakonisht i zgjuar, ndonëse s'kishte asnjë çmim të vërtetë për artet pamore, dhe atë pak ndjenjë për bukurinë e poezisë që kishte, e kishte marrë krejtësisht nga Doriani. Pasioni i tij intelektual mbizotërues ishte shkenca. Në Kembrixh e kishte kaluar shumë kohë duke punuar në laborator, dhe kishte marrë një notë të mirë në provimin e Shkencave Natyrore të vitit të tij. Në të vërtetë, ishte ende i përkushtuar pas studimit të kimisë, dhe kishte një laborator të vetin ku mbyllej gjithë ditën, me bezdinë e madhe të nënës së tij, që e kishte vënë zemrën që ai të kandidonte për Parlament dhe kishte një ide të turbullt se kimisti ishte dikush që përgatiste receta. Ishte gji-

[89] Obelisku i Luksorit, i sjellë nga Egjipti dhe i ngritur në sheshin e Konkordës në Paris më 1836. Edhe ky, si gjithë figurat e këtij paragrafi, vjen nga poezitë e Gautier-së.

[90] „Monstre charmant“ (frëngjisht): „përbindësh i hijshëm“. Është Hermafroditi i Luvrit, statujë antike e një qenieje me trup gjysmë burri e gjysmë gruaje, që Gautier-ja e këndon në poezinë „Contralto“.

thashtu muzikant i shkëlqyer, megjithatë, dhe u binte violinës e pianos më mirë se shumica e amatorëve. Në fakt, muzika i kishte afruar fillimisht atë e Dorian Grejin — muzika dhe ajo tërheqje e papërcaktueshme që Doriani dukej se mund ta ushtronte sa herë që donte — dhe, në të vërtetë, e ushtronte shpesh pa qenë i vetëdijshëm. Ishin takuar te Ledi Berkshire natën kur kishte luajtur Rubinstein-i[91] atje, dhe pas kësaj shiheshin gjithmonë bashkë në operë e kudo që kishte muzikë të mirë. Intimiteti i tyre zgjati tetëmbëdhjetë muaj. Kempbelli ishte gjithmonë ose në Selby Royal ose në Grosvenor Square. Për të, si për shumë të tjerë, Dorian Greji ishte tipi i gjithçkaje që është e mrekullueshme e magjepsëse në jetë. Nëse kishte ndodhur ndonjë grindje mes tyre apo jo, askush s'e mori vesh kurrë. Por papritur njerëzit vunë re se mezi flisnin kur takoheshin dhe se Kempbelli dukej se ikte gjithmonë herët nga çdo mbrëmje ku ishte i pranishëm Dorian Greji. Kishte ndryshuar gjithashtu — ishte çuditërisht melankolik ndonjëherë, dukej gati sikur s'i pëlqente të dëgjonte muzikë, dhe s'binte kurrë vetë, duke dhënë si justifikim, kur i kërkohej, se ishte aq i zhytur në shkencë sa s'i mbetej kohë për të ushtruar. Dhe kjo ishte me siguri e vërtetë. Çdo ditë dukej se interesohej më shumë për biologjinë, dhe emri i tij u shfaq një a dy herë në disa revista shkencore në lidhje me disa eksperimente të çuditshme.

Ky ishte njeriu që po priste Dorian Greji. Çdo sekondë hidhte sytë nga ora. Ndërsa kalonin minutat, u trazua tmerrësisht. Më në fund u ngrit dhe nisi të ecte lart e poshtë nëpër dhomë, duke u dukur si një krijesë e bukur në kafaz. Bënte hapa të gjatë e të fshehtë. Duart i kishte çuditërisht të ftohta.

Pritja u bë e padurueshme. Koha i dukej se zvarritej me këmbë plumbi, ndërsa ai po merrej nga erëra përbindëshe drejt buzës së dhëmbëzuar të ndonjë greminë të zezë. E dinte ç'e priste atje; e

[91] Anton Rubinstein (1829–1894): pianist e kompozitor rus, një nga virtuozët më të mëdhenj të kohës.

shihte, në të vërtetë, dhe, duke u drithëruar, shtypi me duar të lagura qepallat që i digjnin, sikur të donte t'i grabiste vetë trurit pamjen e t'i shtynte sytë prapa në zgavrat e tyre. Ishte e kotë. Truri kishte ushqimin e vet me të cilin ushqehej, dhe imagjinata, e bërë groteske nga tmerri, e përdredhur e e shtrembëruar si një gjë e gjallë nga dhimbja, vallëzonte si ndonjë kukull e ndyrë mbi një skelë dhe zgërdhihej përmes maskash që lëviznin. Pastaj, papritur, koha u ndal për të. Po: ajo gjë e verbër që merrte frymë ngadalë s'u zvarrit më, dhe mendime të tmerrshme, meqë koha kishte vdekur, vrapuan shkathët përpara, nxorën një të ardhme të shëmtuar nga varri i saj dhe ia treguan. Ai e vështroi ngultas. Vetë tmerri i saj e bëri gur.

Më në fund dera u hap dhe hyri shërbëtori. Ai i ktheu sytë e ngrirë drejt tij.

— Zoti Kempbell, zotëri, — tha shërbëtori.

Një psherëtimë lehtësimi i shpërtheu nga buzët e thara, dhe ngjyra iu kthye në faqe.

— Thuaji të hyjë menjëherë, Fransis. — Ndjeu se ishte sërish vetvetja. Humori i frikës i kishte kaluar.

Shërbëtori u përkul dhe u tërhoq. Pas disa çastesh, Alan Kempbelli hyri, duke u dukur shumë i rreptë e mjaft i zbehtë, zbehtësia e tij e theksuar nga flokët e zinj si qymyr e vetullat e errëta.

— Alan! Shumë bujari nga ana jote. Të falënderoj që erdhe.

— Kisha ndër mend të mos hyja më kurrë në shtëpinë tënde, Grej. Por the se ishte çështje jete a vdekjeje. — Zëri i tij ishte i ashpër e i ftohtë. Fliste ngadalë e me kujdes. Kishte një shprehje përbuzjeje në vështrimin e qëndrueshëm e hulumtues që ia ktheu Dorianit. I mbante duart në xhepat e pallton prej astraganti, dhe dukej sikur s'e kishte vënë re gjestin me të cilin ishte përshëndetur.

— Po: është çështje jete a vdekjeje, Alan, dhe për më shumë se një njeri. Ulu.

Kempbelli zuri një karrige pranë tryezës, dhe Doriani u ul përballë tij. Sytë e të dy burrave u takuan. Në sytë e Dorianit kishte keqardhje të pafund. E dinte se ajo që do të bënte ishte e tmerrshme.

Pas një çasti të tendosur heshtjeje, u përkul përtej tryezës dhe tha, shumë qetë, por duke vëzhguar efektin e çdo fjale mbi fytyrën e atij që kishte thirrur: „Alan, në një dhomë të kyçur në majë të kësaj shtëpie, një dhomë ku s'ka qasje askush veç meje, një njeri i vdekur është ulur te një tryezë. Ka dhjetë orë që ka vdekur. Mos lëviz, dhe mos më shiko ashtu. Kush është ky njeri, pse vdiq, si vdiq, janë gjëra që s'të përkasin. Ajo që duhet të bësh është kjo —"

— Mjaft, Grej. S'dua të di asgjë më shumë. Nëse ajo që më the është e vërtetë apo jo, s'më përket. Refuzoj krejtësisht të ngatërrohem në jetën tënde. Mbaji sekretet e tua të tmerrshme për vete. S'më interesojnë më.

— Alan, do të duhet të të interesojnë. Ky do të duhet të të interesojë. Më vjen tmerrësisht keq për ty, Alan. Por s'kam ç'të bëj. Ti je i vetmi njeri që mund të më shpëtojë. Jam i detyruar të të fus në këtë punë. S'kam zgjidhje tjetër. Alan, ti je njeri i shkencës. Di për kiminë e gjëra të tilla. Ke bërë eksperimente. Ajo që duhet të bësh është ta shkatërrosh gjënë që është lart — ta shkatërrosh që të mos mbetet asnjë gjurmë prej saj. Askush s'e pa këtë njeri të hynte në shtëpi. Madje, në këtë çast supozohet se është në Paris. S'do t'i ndihet mungesa për muaj. Kur t'i ndihet, s'duhet të gjendet asnjë gjurmë e tij këtu. Ti, Alan, duhet ta shndërrosh atë, dhe gjithçka që i përket, në një grusht hi që unë ta hedh në erë.

— Je i çmendur, Dorian.

— Ah! Po prisja të më quaje Dorian.

— Je i çmendur, të them — i çmendur të përfytyrosh se do të lëvizja qoftë edhe një gisht për të të ndihmuar, i çmendur të bësh këtë rrëfim përbindësh. S'dua të kem asnjë lidhje me këtë punë,

çfarëdo që të jetë. A mendon se do ta rrezikoj reputacionin tim për ty? Ç'më duhet mua ç'punë djalli po bën ti?

— Ishte vetëvrasje, Alan.

— Më vjen mirë për këtë. Po kush e shtyu? Ti, më duket.

— A refuzon ende ta bësh këtë për mua?

— Sigurisht që refuzoj. S'dua të kem absolutisht asnjë lidhje me të. S'më bëhet vonë ç'turp të bie mbi kokë. I meriton të gjitha. S'do të më vinte keq të të shihja të turpëruar, të turpëruar publikisht. Si guxon të më kërkosh mua, nga të gjithë njerëzit e botës, të përzihem në këtë tmerr? Do të mendoja se i njihje më mirë karakteret e njerëzve. Miku yt Lord Henri Uotoni s'mund të të ketë mësuar shumë për psikologjinë, çfarëdo tjetër që të ketë mësuar. Asgjë s'do të më shtyjë të lëviz një hap për të të ndihmuar. Ke ardhur te njeriu i gabuar. Shko te ndonjë nga miqtë e tu. Mos eja te unë.

— Alan, ishte vrasje. E vrava unë. S'e di sa më bëri të vuaj. Sido që të jetë jeta ime, ai ka pasur më shumë të bëjë me ndërtimin a prishjen e saj se sa i gjori Harri. Mund të mos e ketë pasur qëllim, rezultati qe i njëjti.

— Vrasje! Zot i madh, Dorian, deri këtu ke arritur? S'do të të denoncoj. S'është puna ime. Për më tepër, pa e lëvizur unë gishtin, me siguri do të arrestohesh. Askush s'bën kurrë një krim pa bërë diçka budallaqe. Por s'dua të kem asnjë lidhje me të.

— Duhet të kesh lidhje me të. Prit, prit një çast; më dëgjo. Vetëm më dëgjo, Alan. Gjithçka që të kërkoj është të kryesh një eksperiment të caktuar shkencor. Ti shkon nëpër spitale e morgje, dhe tmerret që bën atje s'të prekin. Po ta gjeje këtë njeri në ndonjë dhomë të shëmtuar autopsie a laborator të qelbur, të shtrirë mbi një tryezë plumbi me kanale të kuqe të gërryera për të rrjedhur gjaku, do ta shihje thjesht si një subjekt të shkëlqyer. S'do të të lëvizte as qimja. S'do të besoje se po bëje ndonjë gjë të gabuar. Përkundrazi, ndoshta do të ndieje se po i sjellje dobi njerëzimit, ose po shtoje shumën e dijes në botë, ose po kënaqje

kureshtjen intelektuale, ose diçka e tillë. Ajo që dua të bësh është thjesht ajo që ke bërë shpesh më parë. Madje, të shkatërrosh një trup duhet të jetë shumë më pak e tmerrshme se ajo me të cilën je mësuar të punosh. Dhe, mbaje mend, është e vetmja provë kundër meje. Nëse zbulohet, jam i humbur; dhe me siguri do të zbulohet nëse ti s'më ndihmon.

— S'kam asnjë dëshirë të të ndihmoj. E harron këtë. Jam thjesht indiferent ndaj gjithë kësaj. S'ka të bëjë fare me mua.

— Alan, të përgjërohem. Mendo në ç'gjendje jam. Pak para se të vije gati më ra të fikët nga tmerri. Mund ta njohësh edhe ti tmerrin një ditë. Jo! mos mendo për këtë. Shikoje çështjen thjesht nga pikëpamja shkencore. Ti s'pyet nga vijnë gjërat e vdekura mbi të cilat eksperimenton. Mos pyet as tani. Të kam thënë tepër, siç është. Por të lutem ta bësh këtë. Dikur ishim miq, Alan.

— Mos fol për ato ditë, Dorian — kanë vdekur.

— Të vdekurit vonohen ndonjëherë. Njeriu lart s'do të ikë. Është ulur te tryeza me kokë të përkulur e krahë të shtrirë. Alan! Alan! Nëse s'më vjen në ndihmë, jam i shkatërruar. E po, do të më varin, Alan! S'e kupton? Do të më varin për atë që kam bërë.

— S'ka asnjë dobi ta zgjasim këtë skenë. Refuzoj absolutisht të bëj ndonjë gjë në këtë punë. Është çmenduri nga ana jote të më kërkosh.

— Refuzon?

— Po.

— Të përgjërohem, Alan.

— Është e kotë.

E njëjta shprehje keqardhjeje iu shfaq në sy Dorian Grejit. Pastaj zgjati dorën, mori një copë letër dhe shkroi diçka mbi të. E lexoi dy herë, e palosi me kujdes dhe e shtyu përtej tryezës. Pasi e bëri këtë, u ngrit dhe shkoi te dritarja.

Kempbelli e vështroi i habitur, pastaj e mori letrën dhe e hapi. Ndërsa e lexonte, fytyra iu zbardh si e vdekur dhe u lëshua pas

në karrige. Një ndjenjë e tmerrshme të përzier e pushtoi. Ndjeu sikur zemra po i rrihte deri në vdekje në ndonjë zgavër bosh.

Pas dy a tri minutash heshtjeje të tmerrshme, Doriani u kthye, erdhi dhe qëndroi pas tij, duke i vënë dorën mbi sup.

— Më vjen shumë keq për ty, Alan, — murmuriti, — por s'më lë rrugë tjetër. Kam një letër të shkruar tashmë. Ja ku është. E sheh adresën. Nëse s'më ndihmon, duhet ta dërgoj. Nëse s'më ndihmon, do ta dërgoj. E di cili do të jetë rezultati. Por do të më ndihmosh. Tani është e pamundur të refuzosh. U përpoqa të të kursej. Do të ma bësh drejtësinë ta pranosh këtë. Ishe i rreptë, i ashpër, fyes. Më trajtove siç s'ka guxuar të më trajtojë kurrë asnjë njeri — asnjë njeri i gjallë, të paktën. I durova të gjitha. Tani është radha ime të vendos kushtet.

Kempbelli e zhyti fytyrën në duar, dhe një drithërimë e përshkoi.

— Po, është radha ime të vendos kushtet, Alan. E di cilat janë. Gjëja është krejt e thjeshtë. Hajde, mos e fut veten në këto ethe. Gjëja duhet bërë. Përballoje, dhe bëje.

Një rënkim i shpërtheu nga buzët Kempbellit dhe u drodh i tëri. Tiktaku i orës mbi buhari i dukej se po e ndante kohën në atome të veçanta agonie, secili prej të cilëve ishte tepër i tmerrshëm për t'u mbajtur. Ndjente sikur një unazë hekuri po i shtrëngohej ngadalë rreth ballit, sikur turpi me të cilin kërcënohej i kishte rënë tashmë mbi kokë. Dora mbi supin e tij peshonte si dorë plumbi. Ishte e padurueshme. Dukej sikur po e shtypte.

— Hajde, Alan, duhet të vendosësh menjëherë.

— S'mund ta bëj, — tha ai, mekanikisht, sikur fjalët të mund t'i ndryshonin gjërat.

— Duhet. S'ke zgjidhje. Mos vono.

Hezitoi një çast. „A ka zjarr në dhomën lart?“

— Po, ka një zjarr me gaz me azbest.

— Do të më duhet të shkoj në shtëpi të marr disa gjëra nga laboratori.

— Jo, Alan, s'duhet të dalësh nga shtëpia. Shkruaj mbi një fletë letre ç'të duhet dhe shërbëtori im do të marrë një karrocë e do t'i sjellë gjërat.

Kempbelli shkarravisi disa rreshta, i thau me letër thithëse, dhe shkroi adresën e ndihmësit të tij mbi një zarf. Doriani e mori pusullën dhe e lexoi me kujdes. Pastaj i ra ziles dhe ia dha shërbëtorit, me urdhër që të kthehej sa më shpejt dhe t'i sillte gjërat me vete.

Kur u mbyll dera e hollit, Kempbelli u drodh nervoz, dhe, pasi u ngrit nga karrigia, shkoi te oxhaku. Dridhej nga një lloj ethe. Për gati njëzet minuta, asnjëri nga të dy burrat nuk foli. Një mizë gumëzhinte me zhurmë nëpër dhomë, dhe tiktaku i orës ishte si goditja e një çekiçi.

Kur ora ra një, Kempbelli u kthye, dhe duke vështruar Dorian Grejin, pa se sytë i ishin mbushur me lot. Kishte diçka në pastërtinë e rafinimin e asaj fytyre të trishtuar që dukej sikur e tërboi. „Je i poshtër, krejt i poshtër!“ mërmëriti.

— Shët, Alan. Ma shpëtove jetën, — tha Doriani.

— Jetën tënde? Zot i madh! ç'jetë është ajo! Ke kaluar nga prishja në prishje, dhe tani ke kulmuar në krim. Duke bërë atë që do të bëj — atë që më detyron ta bëj — s'është jeta jote ajo për të cilën po mendoj.

— Ah, Alan, — murmuriti Doriani me një psherëtimë, — do të doja të kishe një të mijtën e keqardhjes për mua që kam unë për ty. — U kthye ndërsa fliste dhe qëndroi duke vështruar kopshtin. Kempbelli nuk u përgjigj.

Pas rreth dhjetë minutash dikush trokiti në derë, dhe hyri shërbëtori, duke mbajtur një arkë të madhe druri mahagoni me kimikate, me një rrotull të gjatë teli çeliku e platini dhe dy kapëse hekuri me formë mjaft të çuditshme.

— T'i lë gjërat këtu, zotëri? — e pyeti Kempbellin.

— Po, — tha Doriani. — Dhe kam frikë, Fransis, se kam edhe një porosi tjetër për ty. Si quhet njeriu në Richmond që i furnizon Selbin me orkide?

— Harden, zotëri.

— Po — Harden. Duhet të shkosh në Richmond menjëherë, ta takosh Harden-in personalisht, dhe t'i thuash të dërgojë dyfishin e orkideve që kam porositur, dhe me sa më pak të bardha të jetë e mundur. Në fakt, s'dua fare të bardha. Është ditë e bukur, Fransis, dhe Richmond-i është vend shumë i bukur — përndryshe s'do të të shqetësoja.

— S'ka asnjë shqetësim, zotëri. Në ç'orë të kthehem?

Doriani vështroi Kempbellin. „Sa do të zgjasë eksperimenti yt, Alan?“ tha me zë të qetë e indiferent. Prania e një personi të tretë në dhomë dukej sikur i jepte një guxim të jashtëzakonshëm.

Kempbelli vrenjti vetullat dhe kafshoi buzën. „Do të zgjasë rreth pesë orë,“ u përgjigj.

— Do të jetë kohë e mjaftueshme, atëherë, nëse kthehesh në shtatë e gjysmë, Fransis. Ose prit: vetëm m'i lër gati gjërat për t'u veshur. Mund ta kesh mbrëmjen për vete. Nuk do të ha darkë në shtëpi, kështu që s'do të kem nevojë për ty.

— Faleminderit, zotëri, — tha shërbëtori, duke dalë nga dhoma.

— Tani, Alan, s'ka asnjë çast për të humbur. Sa e rëndë është kjo arkë! Do ta marr unë për ty. Ti merr gjërat e tjera. — Fliste shpejt e me ton urdhëror. Kempbelli u ndie i sunduar prej tij. Dolën bashkë nga dhoma.

Kur arritën në sheshpushimin e sipërm, Doriani nxori çelësin dhe e ktheu në bravë. Pastaj u ndal, dhe një shprehje e trazuar i doli në sy. U drodh. „S'besoj se mund të hyj, Alan,“ murmuriti.

— S'më intereson. S'kam nevojë për ty, — tha Kempbelli ftohtë.

Doriani e hapi derën përgjysmë. Ndërsa e bënte, pa fytyrën e portretit të tij që i zgërdhihej në dritën e diellit. Në dysheme

përpara saj ishte perdja e shqyer. Kujtoi se natën e kaluar kishte harruar, për herë të parë në jetë, ta fshihte pëlhurën fatale, dhe ishte gati të vraponte përpara, kur u tërhoq me një drithërimë.

Ç'ishte ajo vesë e kuqe e neveritshme që shkëlqente, e lagur e me vezullim, mbi njërën nga duart, sikur pëlhura të kishte djersitur gjak? Sa e tmerrshme ishte! — më e tmerrshme, iu duk për çastin, se gjëja e heshtur që e dinte se ishte shtrirë mbi tryezë, gjëja hija groteske e e shformuar e së cilës mbi qilimin me njolla i tregonte se s'kishte lëvizur, por ishte ende aty, ashtu siç e kishte lënë.

Mori frymë thellë, e hapi derën pak më shumë, dhe me sy gjysmë të mbyllur e kokë të kthyer mënjanë, hyri shpejt, i vendosur të mos e shikonte qoftë edhe një herë të vdekurin. Pastaj, duke u përkulur e duke marrë pëlhurën e artë e të purpurt, e hodhi drejt e mbi pikturë.

Atje u ndal, duke pasur frikë të kthehej, dhe sytë iu ngulën te ndërlikimet e motivit para tij. Dëgjoi Kempbellin duke sjellë arkën e rëndë, dhe hekurat, e gjërat e tjera që i duheshin për punën e tij të tmerrshme. Nisi të pyeste veten nëse ai dhe Bazil Hollvardi ishin takuar ndonjëherë, dhe, nëse po, ç'kishin menduar për njëri-tjetrin.

— Më lër tani, — tha një zë i rreptë pas tij.

U kthye dhe doli me nxitim, mezi i vetëdijshëm se i vdekuri ishte shtyrë përsëri në karrige dhe se Kempbelli po vështronte një fytyrë të verdhë që shkëlqente. Ndërsa po zbriste shkallët, dëgjoi çelësin që kthehej në bravë.

Kishte kaluar prej kohësh ora shtatë kur Kempbelli u kthye në bibliotekë. Ishte i zbehtë, por krejt i qetë. „E bëra atë që më kërkove," mërmëriti. „Dhe tani, mirupafshim. Le të mos shihemi më kurrë."

— Më ke shpëtuar nga rrënimi, Alan. S'mund ta harroj këtë, — tha Doriani thjesht.

Sapo iku Kempbelli, ai u ngjit lart. Kishte një erë të tmerrshme acidi nitrik në dhomë. Por gjëja që kishte qenë ulur te tryeza ishte zhdukur.

Kapitulli XV

Atë mbrëmje, në tetë e gjysmë, i veshur me elegancë të hollë e me një tufë të madhe vjollcash të Parmës në xhaketë, Dorian Grejin e futën në sallonin e Ledi Narborough-ut shërbëtorë që përkuleshin. Balli i pulsonte nga nervat e tërbuara, dhe ndihej jashtëzakonisht i ngazëllyer, por sjellja e tij ndërsa përkulej mbi dorën e zonjës së shtëpisë ishte po aq e lehtë e e hijshme si gjithmonë. Ndoshta njeriu s'duket kurrë aq i shkujdesur sa kur duhet të luajë një rol. Me siguri askush që e shikonte Dorian Grejin atë natë s'mund të besonte se ai kishte kaluar nëpër një tragjedi aq të tmerrshme sa çdo tragjedi e kohës sonë. Ata gishta të formuar hollë s'mund të kishin shtrënguar kurrë thikë për mëkat, as ato buzë që buzëqeshnin s'mund të kishin thirrur kundër Zotit e mirësisë. Ai vetë s'mund të mos habitej me qetësinë e sjelljes së vet, dhe për një çast ndjeu thellë kënaqësinë e tmerrshme të një jete të dyfishtë.

Ishte një mbrëmje e vogël, e organizuar disi me nxitim nga Ledi Narborough, që ishte një grua shumë e zgjuar me atë që Lord Henri e quante mbetjet e një shëmtie vërtet të jashtëzakonshme. Kishte qenë grua e shkëlqyer për një nga ambasadorët tanë më të mërzitshëm, dhe pasi e kishte varrosur burrin si duhet në një mauzoleum mermeri, që e kishte projektuar vetë, dhe i kishte martuar vajzat me ca burra të pasur e disi të moshuar, i ishte përkushtuar tani kënaqësive të letërsisë franceze, kuzhinës franceze, dhe *esprit*-it francez kur mund ta gjente.

Doriani ishte një nga të preferuarit e saj të veçantë, dhe ajo i thoshte gjithmonë se ishte jashtëzakonisht e kënaqur që s'e kishte takuar në rini. „E di, i dashur, do të isha dashuruar marrëzisht me ty," i thoshte, „dhe do ta kisha hedhur kapelën përtej mullinjve për ty. Është shumë fat që s'ishe menduar ende atëherë. Siç ishte, kapelat tona ishin kaq të pahijshme, dhe mullinjtë ishin kaq të zënë duke u përpjekur të ngrinin erë, sa s'pata kurrë as një flirt me njeri. Megjithatë, ishte faji i Narborough-ut. Ishte tmerrësisht miop, dhe s'ka asnjë kënaqësi të mashtrosh një burrë që s'sheh kurrë asgjë."

Mysafirët e saj këtë mbrëmje ishin mjaft të mërzitshëm. Fakti ishte, siç i shpjegoi Dorianit pas një freskoreje shumë të vjetruar, se njëra nga vajzat e saj të martuara kishte ardhur krejt papritur të rrinte me të, dhe, për ta bërë punën më keq, kishte sjellë me vete edhe burrin. „Mendoj se është shumë e pashpirt nga ana e saj, i dashur," pëshpëriti. „Sigurisht, unë shkoj e rri me ta çdo verë pasi kthehem nga Homburg-u,[92] por një plakë si unë ka nevojë për ajër të pastër ndonjëherë, dhe për më tepër, unë i zgjoj vërtet. S'e di ç'jetë bëjnë atje poshtë. Është jetë fshati e pastër e pa përzierje. Ngrihen herët, sepse kanë kaq shumë për të bërë, dhe flenë herët, sepse kanë kaq pak për të menduar. S'ka pasur asnjë skandal në atë rrethinë që nga koha e mbretëreshës Elizabetë, dhe si pasojë të gjithë i zë gjumi pas darke. S'do të ulesh pranë asnjërit prej tyre. Do të ulesh pranë meje dhe do të më zbavitësh."

Doriani murmuriti një kompliment të hijshëm dhe vështroi përreth dhomës. Po: ishte me siguri një mbrëmje e mërzitshme. Dy nga njerëzit s'i kishte parë kurrë më parë, dhe të tjerët ishin Ernest Harrowden, një nga ata mediokritete të moshës së mesme kaq të zakonshëm në klubet e Londrës që s'kanë armiq, por që miqtë e tyre s'i durojnë dot; Ledi Ruxton, një grua dyzet e shtatë

[92] Homburg: qytet banjash termale në Gjermani, shumë në modë te aristokracia angleze.

vjeçe e veshur tepër, me hundë të kthyer, që përpiqej gjithmonë ta komprometonte veten, por ishte aq e shëmtuar sa, për zhgënjimin e saj të madh, askush s'do të besonte kurrë ndonjë gjë kundër saj; zonja Erlynne, një e panjohur që shtyhej përpara, me një shqiptim të ëmbël të gjuhës e flokë të kuq si venecian; Ledi Alice Chapman, e bija e zonjës së shtëpisë, një vajzë e shkujdesur e e mërzitshme, me një nga ato fytyra karakteristike britanike që, sapo i sheh, s'i kujton më kurrë; dhe i shoqi, një krijesë me faqe të kuqe e favorite të bardha që, si kaq shumë nga klasa e tij, ishte në përshtypjen se gazmendi i tepruar mund ta shlyente një mungesë të plotë idesh.

Po i vinte keq që kishte ardhur, derisa Ledi Narborough, duke vështruar orën e madhe të praruar prej ormolu që shtrihej me lakore pa shije mbi buharinë e mbuluar me vjollcë të zbehtë, thirri: „Sa e shëmtuar nga ana e Henri Uotonit që vonohet kaq shumë! I dërgova njeri këtë mëngjes për fat, dhe ai premtoi me gjithë zemër të mos më zhgënjente."

Ishte njëfarë ngushëllimi që Harri do të ishte atje, dhe kur dera u hap dhe ai dëgjoi zërin e tij të ngadaltë e muzikor duke i dhënë hir ndonjë falje të pasinqertë, pushoi së mërzituri.

Por në darkë s'mundi të hante asgjë. Pjatë pas pjate ikte e paprekur. Ledi Narborough vazhdonte ta qortonte për atë që e quante „një fyerje për të gjorin Adolphe, që e shpiku *menu*-në posaçërisht për ty", dhe herë pas here Lord Henri e vështronte përtej tryezës, duke u çuditur me heshtjen e sjelljen e tij të shpërqendruar. Herë pas here kryeshërbëtori ia mbushte gotën me shampanjë. Ai pinte me etje, dhe etja dukej se i shtohej.

— Dorian, — tha më në fund Lord Henri, ndërsa po shërbehej *chaud-froid*-i,[93] — ç'ke sonte? S'je fare në terezi.

[93] *Chaud-froid* (frëngjisht, „i nxehtë-i ftohtë"): mish a shpendë i gatuar që shërbehet i ftohtë, i mbuluar me salcë të mpiksur.

— Besoj se është i dashuruar, — thirri Ledi Narborough, — dhe ka frikë të ma thotë se mos bëhem xheloze. Ka krejt të drejtë. Me siguri do të bëhesha.

— E dashura Ledi Narborough, — murmuriti Doriani duke buzëqeshur, — s'kam qenë i dashuruar prej një jave të tërë — në fakt, që kur Madame de Ferrol u largua nga qyteti.

— Si mund të dashuroheni ju burrat me atë grua! — thirri plaka. — Vërtet s'e kuptoj dot.

— Është thjesht sepse ju kujton kur ishit vajzë e vogël, Ledi Narborough, — tha Lord Henri. — Ajo është lidhja e vetme mes nesh dhe fustaneve tuaja të shkurtra.

— Ajo s'i kujton fare fustanet e mia të shkurtra, Lord Henri. Por unë e kujtoj shumë mirë në Vjenë tridhjetë vjet më parë, dhe sa *décolletée*[94] ishte atëherë.

— Është ende *décolletée*, — u përgjigj ai, duke marrë një ulli me gishtat e tij të gjatë; — dhe kur është me ndonjë fustan shumë elegant duket si një *édition de luxe*[95] e një romani të keq francez. Është vërtet e mrekullueshme, dhe plot surpriza. Aftësia e saj për dashuri familjare është e jashtëzakonshme. Kur i vdiq burri i tretë, flokët iu bënë krejt të artë nga hidhërimi.

— Si mundesh, Harri! — thirri Doriani.

— Është shpjegim shumë romantik, — qeshi zonja e shtëpisë. — Por burri i tretë, Lord Henri! S'do të thuash se Ferrol-i është i katërti?

— Patjetër, Ledi Narborough.

— S'e besoj asnjë fjalë.

— Mirë, pyeteni zotin Grej. Ai është një nga miqtë e saj më të ngushtë.

— A është e vërtetë, zoti Grej?

— Ajo më siguron se po, Ledi Narborough, — tha Doriani. — E

[94] *Décolletée* (frëngjisht): me fustan të dekoltuar, me qafë e supe zbuluar.
[95] *Édition de luxe* (frëngjisht): botim luksoz.

pyeta nëse, si Margarita e Navarrës,[96] i kishte balsamosur zemrat e tyre e i mbante të varura në brez. Më tha se jo, sepse asnjëri prej tyre s'kishte pasur fare zemër.

— Katër burra! Për besë, kjo është *trop de zèle*.[97]

— *Trop d'audace*, i them unë, — tha Doriani.

— Oh! ka guxim sa për gjithçka, i dashur. Po si është Ferrol-i? S'e njoh.

— Burrat e grave shumë të bukura u përkasin klasave kriminale, — tha Lord Henri, duke pirë verë me gllënjka.

Ledi Narborough e goditi me freskore. „Lord Henri, s'jam fare e habitur që bota thotë se jeni jashtëzakonisht i lig."

— Po cila botë e thotë këtë? — pyeti Lord Henri, duke ngritur vetullat. — Mund të jetë vetëm bota tjetër. Kjo botë dhe unë jemi në marrëdhënie të shkëlqyera.

— Të gjithë që njoh thonë se jeni shumë i lig, — thirri plaka, duke tundur kokën.

Lord Henri u duk serioz për disa çaste. „Është krejt përbindëshe," tha më në fund, „mënyra si sillen njerëzit sot e thonë gjëra kundër teje pas shpine që janë absolutisht e plotësisht të vërteta."

— A s'është i pandreqshëm? — thirri Doriani, duke u përkulur përpara në karrige.

— Shpresoj, — tha zonja e shtëpisë duke qeshur. — Por vërtet, nëse të gjithë e adhuroni Madame de Ferrol në këtë mënyrë qesharake, do të më duhet të martohem përsëri që të jem në modë.

— S'do të martoheni më kurrë, Ledi Narborough, — ndërhyri Lord Henri. — Ishit tepër e lumtur. Kur një grua martohet përsëri, është sepse e ka urryer burrin e parë. Kur një burrë martohet

[96] Për Margaritën e Valois, mbretëreshën e Navarrës, tregohej se i ruante zemrat e balsamosura të dashnorëve të saj të vdekur në kutiza të varura në brez.

[97] *Trop de zèle* (frëngjisht): „tepër zell". Doriani i përgjigjet me *trop d'audace*, „tepër guxim".

përsëri, është sepse e ka adhuruar gruan e parë. Gratë e provojnë fatin; burrat e rrezikojnë të tyrin.

— Narborough s'ishte i përsosur, — thirri plaka.

— Po të kishte qenë, s'do ta kishit dashur, e dashura zonjë, — qe përgjigjja. — Gratë na duan për të metat tona. Po të kemi mjaft prej tyre, na falin gjithçka, madje edhe intelektin. S'do të më ftoni më kurrë për darkë pas kësaj që thashë, kam frikë, Ledi Narborough, por është krejt e vërtetë.

— Sigurisht që është e vërtetë, Lord Henri. Po të mos ju donim ne gratë për të metat tuaja, ku do të ishit ju të gjithë? Asnjëri prej jush s'do të martohej kurrë. Do të ishit një tufë beqarësh fatkeqë. Jo se kjo do t'ju ndryshonte shumë. Sot të gjithë të martuarit jetojnë si beqarë, dhe të gjithë beqarët si të martuar.

— *Fin de siècle*,[98] — murmuriti Lord Henri.

— *Fin du globe*, — u përgjigj zonja e shtëpisë.

— Do të doja të ishte *fin du globe*, — tha Doriani me një pshe-rëtimë. — Jeta është një zhgënjim i madh.

— Ah, i dashur, — thirri Ledi Narborough, duke veshur dore-zat, — mos më thuaj se e ke shteruar jetën. Kur një burrë thotë këtë, e di se jeta e ka shteruar atë. Lord Henri është shumë i lig, dhe ndonjëherë do të doja të kisha qenë edhe unë; por ti je krijuar për të qenë i mirë — dukesh kaq i mirë. Duhet të të gjej një grua të mirë. Lord Henri, a s'mendoni se zoti Grej duhet të martohet?

— Gjithmonë ia them këtë, Ledi Narborough, — tha Lord Henri me një përkulje.

— Mirë, duhet t'i gjejmë një shkrepje të përshtatshme. Do ta shfletoj me kujdes Debrett-in[99] sonte dhe do të bëj një listë me të gjitha vajzat e reja të përshtatshme.

— Me moshat e tyre, Ledi Narborough? — pyeti Doriani.

---

[98] *Fin de siècle* (frëngjisht): „fund shekulli“, shprehje shumë e modës në vitet 1890 për shijen e rafinuar, të lodhur e pak të shthurur të kohës. Zonja e shtëpisë përgjigjet me *fin du globe*, „fundi i botës“.

[99] Debrett-i: libër që botohej çdo vit me gjenealogjinë e familjeve fisnike të Anglisë.

— Sigurisht, me moshat, pak të redaktuara. Por asgjë s'duhet bërë me nxitim. Dua që të jetë ajo që *The Morning Post*[100] e quan një lidhje e përshtatshme, dhe dua që të jeni të dy të lumtur.

— Ç'marrëzira flasin njerëzit për martesat e lumtura! — thirri Lord Henri. — Një burrë mund të jetë i lumtur me çdo grua, për sa kohë që s'e do.

— Ah! sa cinik që jeni! — thirri plaka, duke shtyrë karrigen pas dhe duke i bërë me kokë Ledi Ruxton-it. — Duhet të vini të hani darkë sërish me mua shpejt. Jeni vërtet një tonik i shkëlqyer, shumë më i mirë se ç'më përshkruan Sir Andrew. Duhet të më thoni ç'njerëz do të donit të takonit, megjithatë. Dua të jetë një mbledhje e këndshme.

— Më pëlqejnë burrat që kanë të ardhme dhe gratë që kanë të kaluar, — u përgjigj ai. — Apo mendoni se do të dilte një mbrëmje vetëm me funde?

— Kam frikë se po, — tha ajo duke qeshur, ndërsa u ngrit. — Një mijë ndjesë, e dashura Ledi Ruxton, — shtoi, — s'pashë që s'e kishit mbaruar cigaren.

— S'ka gjë, Ledi Narborough. Pi shumë duhan. Do ta kufizoj veten tani e tutje.

— Ju lutem mos e bëni, Ledi Ruxton, — tha Lord Henri. — Masa është gjë fatale. E mjaftueshmja është po aq e keqe sa një vakt i zakonshëm. Më shumë se e mjaftueshmja është po aq e mirë sa një gosti.

Ledi Ruxton e vështroi me kureshtje. „Duhet të vini të ma shpjegoni këtë ndonjë pasdite, Lord Henri. Tingëllon një teori magjepsëse," murmuriti, ndërsa doli me madhështi nga dhoma.

— Tani, kujdes mos rrini shumë me politikën e thashethemet tuaja, — thirri Ledi Narborough nga dera. — Po të rrini, me siguri do të grindemi lart.

---

[100] *The Morning Post*: gazetë londineze që lexohej nga aristokracia; aty njoftoheshin fejesat e martesat e shoqërisë së lartë.

Burrat qeshën, dhe zoti Chapman u ngrit me solemnitet nga fundi i tryezës dhe erdhi në krye. Dorian Greji ndërroi vend dhe shkoi u ul pranë Lord Henrit. Zoti Chapman nisi të fliste me zë të lartë për situatën në Dhomën e Komuneve. Qeshte me të madhe me kundërshtarët e tij. Fjala *doctrinaire*[101] — fjalë plot tmerr për mendjen britanike — rishfaqej herë pas here mes shpërthimeve të tij. Një parashtesë aliterative i shërbente si stoli oratorie. Ngrinte flamurin britanik mbi majat e mendimit. Budallallëku i trashëguar i racës — mendja e shëndoshë angleze, siç e quante ai me gazmend — u tregua si mburoja e duhur e shoqërisë.

Një buzëqeshje i përkuli buzët Lord Henrit, dhe ai u kthye e vështroi Dorianin.

— Je më mirë, miku im? — pyeti. — Dukeshe mjaft jashtë terezive në darkë.

— Jam krejt mirë, Harri. Jam i lodhur. Kaq.

— Ishe i hijshëm mbrëmë. Dukesha e vogël të është krejt e përkushtuar. Më thotë se do të vijë në Selby.

— Ka premtuar të vijë më njëzet.

— A do të jetë edhe Monmouth-i?

— Oh, po, Harri.

— Më mërzit tmerrësisht, gati aq sa e mërzit atë. Ajo është shumë e zgjuar, tepër e zgjuar për një grua. I mungon hiri i papërcaktueshëm i dobësisë. Janë këmbët prej balte që e bëjnë të çmuar arin e idhullit. Këmbët e saj janë shumë të bukura, por s'janë këmbë prej balte. Këmbë prej porcelani të bardhë, po të duash. Kanë kaluar nëpër zjarr, dhe atë që zjarri s'e shkatërron, e forcon. Ka pasur përvoja.

— Sa kohë ka që është e martuar? — pyeti Doriani.

— Një përjetësi, më thotë. Besoj, sipas librit të fisnikërisë, janë dhjetë vjet, por dhjetë vjet me Monmouth-in duhet të kenë qenë si përjetësia, me kohën të shtuar. Kush tjetër do të vijë?

[101] *Doctrinaire* (frëngjisht): doktrinar, njeri që ndjek me ngurtësi një teori, pa e çarë kokën për realitetin.

— Oh, Willoughby-t, Lord Rugby me gruan, zonja e shtëpisë sonë, Geoffrey Clouston, grupi i zakonshëm. Kam ftuar edhe Lord Grotrian-in.

— Më pëlqen, — tha Lord Henri. — Shumë njerëzve s'u pëlqen, por mua më duket i hijshëm. E shlyen të qenit ndonjëherë disi i veshur tepër duke qenë gjithmonë absolutisht i mbiarsimuar. Është një tip shumë modern.

— S'e di nëse do të mundë të vijë, Harri. Mund të duhet të shkojë në Monte Carlo me të atin.

— Ah! ç'bezdi që janë njerëzit e njerëzve! Përpiqu ta bësh të vijë. Meqë ra fjala, Dorian, ike shumë herët mbrëmë. Ike para njëmbëdhjetë. Ç'bëre më pas? Shkove drejt e në shtëpi?

Doriani i hodhi një vështrim të nxituar dhe vrenjti vetullat.

— Jo, Harri, — tha më në fund, — s'arrita në shtëpi deri gati në tre.

— Shkove në klub?

— Po, — u përgjigj. Pastaj kafshoi buzën. — Jo, s'dua të them këtë. S'shkova në klub. Shëtita. Kam harruar ç'bëra... Sa kureshtar që je, Harri! Gjithmonë do të dish ç'ka bërë njeriu. Unë gjithmonë dua të harroj ç'kam bërë. Erdha në dy e gjysmë, po të duash ta dish orën e saktë. E kisha lënë çelësin në shtëpi, dhe shërbëtorit iu desh të më hapte. Po të duash ndonjë provë mbështetëse për këtë, mund ta pyesësh.

Lord Henri ngriti supet. „Miku im, sikur të më bëhej vonë! Le të shkojmë lart në sallon. Jo sheri, faleminderit, zoti Chapman. Të ka ndodhur diçka, Dorian. Më thuaj ç'është. S'je vetvetja sonte.“

— Mos u merr me mua, Harri. Jam nervoz dhe pa qejf. Do të vij të të shoh nesër, ose pasnesër. Kërkoji ndjesë Ledi Narborough-ut për mua. S'do të ngjitem lart. Do të shkoj në shtëpi. Duhet të shkoj në shtëpi.

— Në rregull, Dorian. Guxoj të them se do të të shoh nesër në kohën e çajit. Do të vijë dukesha.

— Do të përpiqem të vij, Harri, — tha ai, duke dalë nga dhoma. Ndërsa kthehej me karrocë në shtëpi, ishte i vetëdijshëm se ndjenja e tmerrit që mendonte se e kishte mbytur i ishte kthyer. Pyetjet e rastësishme të Lord Henrit e kishin bërë të humbiste nervat për një çast, dhe ai i donte ende nervat. Gjërat që ishin të rrezikshme duhej shkatërruar. U drodh. E urrente idenë edhe vetëm t'i prekte.

Megjithatë duhej bërë. E kuptonte këtë, dhe kur kyçi derën e bibliotekës, hapi dollapin e fshehtë në të cilin kishte futur pallton e çantën e Bazil Hollvardit. Një zjarr i madh flakëronte. Shtoi edhe një trung. Era e rrobave që digjeshin e e lëkurës që përvëlohej ishte e tmerrshme. I deshën tre çerek ore për t'i djegur të gjitha. Në fund ndihej i dobët e i sëmurë, dhe pasi ndezi disa pastile algjeriane në një mangall bakri me vrima, lau duart e ballin me një uthull të freskët me erë musku.

Papritur u drodh. Sytë iu bënë çuditërisht të ndritshëm, dhe kafshoi nervozisht buzën e poshtme. Mes dy dritareve qëndronte një kabinet i madh florentin, i bërë prej abanozi dhe i zbukuruar me fildish e lapis të kaltër. E vështronte sikur të ishte një gjë që mund të magjepste e të trembte, sikur të mbante diçka që e dëshironte e megjithatë gati e urrente. Fryma iu shpejtua. Një dëshirë e çmendur e pushtoi. Ndezi një cigare dhe pastaj e hodhi. Qepallat iu ulën derisa qerpikët e gjatë gati i prekën faqen. Por vazhdonte ta vështronte kabinetin. Më në fund u ngrit nga divani ku kishte qenë shtrirë, shkoi te ai, dhe, pasi e hapi, preku një sustë të fshehtë. Një sirtar trekëndësh doli ngadalë. Gishtat i lëvizën instinktivisht drejt tij, u zhytën brenda, dhe u mbyllën mbi diçka. Ishte një kuti e vogël kineze prej llaku të zi e me pluhur ari, e punuar me mjeshtëri, anët e saj me motive valësh të lakuara, dhe kordonët e mëndafshtë të varur me kristale të rrumbullakëta e me xhufka prej fijesh metali të thurura. E hapi. Brenda ishte një pastë e gjelbër, me shkëlqim si dylli, me erë çuditërisht të rëndë e këmbëngulëse.

Hezitoi për disa çaste, me një buzëqeshje çuditërisht të palëvizshme në fytyrë. Pastaj, duke u drithëruar, megjithëse ajri i dhomës ishte tmerrësisht i nxehtë, u drejtua dhe hodhi sytë nga ora. Ishte dymbëdhjetë pa njëzet. E vuri kutinë përsëri në vend, duke mbyllur dyert e kabinetit ndërsa e bënte, dhe shkoi në dhomën e gjumit.

Ndërsa mesnata po binte goditje bronzi mbi ajrin e mugët, Dorian Greji, i veshur thjesht, e me një shall rreth fytit, doli fshehurazi nga shtëpia. Në Bond Street gjeti një karrocë me qira me kalë të mirë. E ndaloi dhe me zë të ulët i dha karrocierit një adresë.

Njeriu tundi kokën. „Është shumë larg për mua," mërmëriti.

— Ja një sovran për ty, — tha Doriani. — Do të marrësh edhe një tjetër po të ngasësh shpejt.

— Në rregull, zotëri, — u përgjigj njeriu, — do të jeni atje për një orë, — dhe pasi klienti hipi, e ktheu kalin dhe ngau shpejt drejt lumit.

Kapitulli XVI

Një shi i ftohtë nisi të binte, dhe fenerët e turbulluar të rrugës dukeshin të frikshëm në mjegullën që pikonte. Pijetoret sapo po mbylleshin, dhe burra e gra si hije po grumbulloheshin në grupe të copëtuara rreth dyerve të tyre. Nga disa prej bareve vinte zhurma e të qeshurave të tmerrshme. Në të tjerë, pijanecët ziheshin e bërtisnin.

I shtrirë pas në karrocë, me kapelën të tërhequr mbi ballë, Dorian Greji vështronte me sy të plogësht turpin e ndyrë të qytetit të madh, dhe herë pas here i përsëriste vetes fjalët që i kishte thënë Lord Henri ditën e parë kur ishin takuar: „Ta shërosh shpirtin me anë të shqisave, dhe shqisat me anë të shpirtit.“ Po, ky ishte sekreti. E kishte provuar shpesh, dhe do ta provonte përsëri tani. Kishte strofka opiumi ku mund të bleje harresë, strofka tmerri ku kujtimi i mëkateve të vjetra mund të shkatërrohej nga çmenduria e mëkateve të reja.

Hëna varej e ulët në qiell si një kafkë e verdhë. Herë pas here një re e madhe e shformuar shtrinte një krah të gjatë përtej saj dhe e fshihte. Fenerët e gazit rralloheshin, dhe rrugët bëheshin më të ngushta e më të zymta. Njëherë njeriu humbi rrugën dhe iu desh të kthehej gjysmë milje prapa. Nga kali ngrihej avull ndërsa spërkaste pellgjet. Dritaret anësore të karrocës ishin zënë nga një mjegull si fanellë gri.

— Ta shërosh shpirtin me anë të shqisave, dhe shqisat me anë të shpirtit! — Si i kumbonin fjalët në vesh! Shpirti i tij, me siguri,

ishte i sëmurë për vdekje. A ishte e vërtetë se shqisat mund ta shëronin? Ishte derdhur gjak i pafajshëm. Ç'mund ta shlyente këtë? Ah! për këtë s'kishte shlyerje; por megjithëse falja ishte e pamundur, harresa ishte ende e mundur, dhe ai ishte i vendosur të harronte, ta shuante gjënë, ta shtypte si shtyp nepërkën që të ka kafshuar. Në të vërtetë, ç'të drejtë kishte pasur Bazili t'i fliste ashtu siç i kishte folur? Kush e kishte bërë gjykatës mbi të tjerët? Kishte thënë gjëra që ishin të tmerrshme, të llahtarshme, të padurueshme.

Përpara e përpara ecte rëndë karroca, duke shkuar më ngadalë, i dukej, me çdo hap. Ngriti kapakun e vogël dhe i thirri njeriut të ngiste më shpejt. Uria e shëmtuar për opium nisi ta brejë. Fyti i digjte dhe duart e tij delikate i dridheshin nervozisht bashkë. E goditi kalin si i çmendur me bastun. Karrocieri qeshi dhe e fshikulloi. Ai qeshi si përgjigje, dhe njeriu heshti.

Rruga dukej pa fund, dhe rrugët si rrjeta e zezë e ndonjë merimange të shtrirë. Monotonia u bë e padurueshme, dhe ndërsa mjegulla dendësohej, ai ndjeu frikë.

Pastaj kaluan pranë ca furrave të vetmuara tullash. Mjegulla ishte më e lehtë këtu, dhe ai mund të shihte furrat e çuditshme në formë shisheje me gjuhët e tyre portokalli si freskore. Një qen lehu ndërsa kalonin, dhe larg në errësirë ndonjë pulëbardhë endacake bërtiti. Kali u pengua në një gropë, pastaj u shmang mënjanë dhe ia dha vrapit.

Pas njëfarë kohe e lanë rrugën e baltës dhe trokëllitën përsëri mbi rrugë të shtruara me gurë të ashpër. Shumica e dritareve ishin të errëta, por herë pas here hije fantastike siluetoheshin mbi ndonjë perde të ndriçuar nga llamba. Ai i vështronte me kureshtje. Lëviznin si marioneta përbindëshe dhe bënin gjeste si gjëra të gjalla. I urrente. Një tërbim i mbytur i ishte në zemër. Ndërsa kthenin një qoshe, një grua u bërtiti diçka nga një derë e hapur, dhe dy burra vrapuan pas karrocës për rreth njëqind jardë. Karrocieri i goditi me kamxhik.

Thuhet se pasioni të bën të mendosh në rreth. Me siguri, me përsëritje të shëmtuar, buzët e kafshuara të Dorian Grejit formonin e riformonin ato fjalë të holla që flisnin për shpirt e shqisë, derisa gjeti në to shprehjen e plotë, si të thuash, të humorit të vet, dhe justifikoi, me miratim intelektual, pasione që edhe pa një justifikim të tillë do ta kishin sunduar. Nga qeliza në qelizë të trurit zvarritej një mendim i vetëm; dhe dëshira e egër për të jetuar, më e tmerrshmja e të gjitha orekseve të njeriut, i gjallëronte me fuqi çdo nerv e fije që dridhej. Shëmtia që dikur i kishte qenë e urryer sepse i bënte gjërat reale, tani i bëhej e dashur pikërisht për këtë arsye. Shëmtia ishte realiteti i vetëm. Zënka e vrazhdë, strofka e neveritshme, dhuna e ashpër e jetës së çrregullt, vetë poshtërsia e hajdutit e të përjashtuarit, ishin më të gjalla, në aktualitetin e tyre të fortë të përshtypjes, se të gjitha format e hijshme të artit, hijet ëndërruese të këngës. Ishin ato që i duheshin për harresë. Pas tri ditësh do të ishte i lirë.

Papritur njeriu ndaloi me një tërheqje të fortë në krye të një rrugice të errët. Mbi çatitë e ulëta e oxhaqet e dhëmbëzuar të shtëpive ngriheshin direkët e zinj të anijeve. Kurora mjegulle të bardhë ngjiteshin si vela fantazmë mbi antena.

— Diku këtu, zotëri, apo jo? — pyeti me zë të ngjirur përmes kapakut.

Doriani u drodh dhe vështroi përreth. „Kjo mjafton," u përgjigj, dhe pasi zbriti me nxitim dhe i dha karrocierit pagesën shtesë që i kishte premtuar, eci shpejt drejt kalatës. Aty-këtu një fener shkëlqente në kiçin e ndonjë anijeje të madhe tregtare. Drita dridhej e copëtohej në pellgje. Një shkëlqim i kuq vinte nga një avullore që po nisej e po ngarkonte qymyr. Trotuari i rrëshqitshëm dukej si një mushama e lagur.

Nxitoi majtas, duke vështruar prapa herë pas here për të parë nëse po e ndiqte kush. Pas rreth shtatë a tetë minutash arriti te një shtëpi e vogël e rrënuar që ishte shtrënguar mes dy fabri-

kave të zhveshura. Në një nga dritaret e sipërme qëndronte një llambë. Ndaloi dhe trokiti në një mënyrë të veçantë.

Pas pak dëgjoi hapa në korridor dhe zinxhirin që po hiqej. Dera u hap qetësisht, dhe ai hyri pa i thënë asnjë fjalë figurës së shkurtër e të shformuar që u ngjesh në hije ndërsa ai kalonte. Në fund të hollit varej një perde e gjelbër e leckosur që lëkundej e dridhej nga era me shtrëngata që e kishte ndjekur nga rruga. E tërhoqi mënjanë dhe hyri në një dhomë të gjatë e të ulët që dukej sikur dikur kishte qenë një sallë vallëzimi e dorës së tretë. Flakë gazi të mprehta që vezullonin, të turbulluara e të shtrembëruara në pasqyrat e ndotura nga mizat përballë tyre, ishin rreshtuar përreth mureve. Reflektorë të yndyrshëm prej llamarine me brinjë ishin pas tyre, duke krijuar disqe drite që dridheshin. Dyshemeja ishte e mbuluar me tallash ngjyrë okër, të shkelur aty-këtu në baltë, dhe të njollosur me rrathë të errët pijesh të derdhura. Disa malajzianë rrinin kruspull pranë një sobe të vogël me qymyr druri, duke luajtur me fisha kocke e duke treguar dhëmbët e bardhë ndërsa llomotisnin. Në një qoshe, me kokën të zhytur në krahë, një detar ishte shtrirë mbi një tryezë, dhe pranë banakut të lyer pa shije që përshkonte një anë të tërë qëndronin dy gra të rraskapitura, duke u tallur me një plak që po i fshinte mëngët e xhaketës me një shprehje neverie. „Kujton se ka milingona të kuqe përsipër," qeshi njëra prej tyre, ndërsa kaloi Doriani. Plaku e vështroi me tmerr dhe nisi të qaramanej.

Në fund të dhomës kishte një shkallë të vogël, që të çonte në një dhomë të errët. Ndërsa Doriani ngjitej me nxitim tri shkallaret e saj të lëkundshme, era e rëndë e opiumit e priti. Mori frymë thellë, dhe flegrat iu dridhën nga kënaqësia. Kur hyri, një i ri me flokë të verdhë të lëmuar, që po përkulej mbi një llambë duke ndezur një llullë të gjatë e të hollë, ngriti sytë drejt tij dhe i bëri me kokë në mënyrë të hezituar.

— Ti këtu, Adrian? — mërmëriti Doriani.

— Ku tjetër të isha? — u përgjigj ai, pa gjallëri. — Asnjë nga shokët s'më flet më tani.

— Mendova se kishe ikur nga Anglia.

— Darlingtoni s'do të bëjë asgjë. Im vëlla e pagoi më në fund kambialin. As George-i s'më flet... S'më bëhet vonë, — shtoi me një psherëtimë. — Për sa kohë ke këtë gjë, s'ke nevojë për miq. Më duket se kam pasur tepër miq.

Doriani u drodh dhe vështroi përreth gjërat groteske që dergjeshin në qëndrime kaq fantastike mbi dyshekët e leckosur. Gjymtyrët e përdredhura, gojët e hapura, sytë që shikonin ngultas pa shkëlqim, e magjepsnin. E dinte në ç'parajsa të çuditshme po vuanin, dhe ç'ferre të mpira po u mësonin sekretin e ndonjë gëzimi të ri. Ata ishin më mirë se ai. Ai ishte i burgosur në mendim. Kujtesa, si një sëmundje e tmerrshme, po ia hante shpirtin. Herë pas here i dukej se shihte sytë e Bazil Hollvardit duke e vështruar. E megjithatë ndiente se s'mund të rrinte. Prania e Adrian Singleton-it e shqetësonte. Donte të ishte atje ku askush s'do ta dinte kush ishte. Donte t'i shpëtonte vetvetes.

— Po shkoj te vendi tjetër, — tha pas një heshtjeje.

— Në mol?

— Po.

— Ajo macja e çmendur me siguri do të jetë atje. Këtu s'e pranojnë më.

Doriani ngriti supet. „Jam ngopur me gratë që të duan. Gratë që të urrejnë janë shumë më interesante. Për më tepër, gjëja është më e mirë.“

— Pak a shumë njësoj.

— Më pëlqen më shumë. Eja të pimë diçka. Duhet të pi diçka.

— S'dua asgjë, — murmuriti i riu.

— S'ka gjë.

Adrian Singleton-i u ngrit i lodhur dhe e ndoqi Dorianin te banaku. Një mestiz, me një çallmë të leckosur e një pardesy të vjetër, u zgërdhi në një përshëndetje të shëmtuar ndërsa u vuri

përpara një shishe konjak e dy gota. Gratë iu afruan anash dhe nisën të llomotisnin. Doriani u ktheu shpinën dhe i tha diçka me zë të ulët Adrian Singleton-it.

Një buzëqeshje e shtrembër, si një kris malajzian, iu përdrodh në fytyrë njërës prej grave. „Jemi shumë krenarë sonte," tha me përqeshje.

— Për hir të Zotit mos më fol, — thirri Doriani, duke përplasur këmbën në dysheme. — Ç'do? Para? Ja ku i ke. Mos më fol më kurrë.

Dy shkëndija të kuqe vezulluan për një çast në sytë e fryrë të gruas, pastaj u shuan dhe i lanë të turbullt e të ngrirë. Ajo hodhi kokën dhe i mblodhi monedhat nga banaku me gishta lakmitarë. Shoqja e saj e vështronte me zili.

— S'ka dobi, — psherëtiu Adrian Singleton-i. — S'kam qejf të kthehem. Ç'rëndësi ka? Jam krejt i lumtur këtu.

— Do të më shkruash nëse të duhet ndonjë gjë, apo jo? — tha Doriani, pas një heshtjeje.

— Ndoshta.

— Natën e mirë, atëherë.

— Natën e mirë, — u përgjigj i riu, duke ngjitur shkallaret dhe duke fshirë gojën e tharë me shami.

Doriani shkoi te dera me një shprehje dhimbjeje në fytyrë. Ndërsa e tërhoqi perden mënjanë, një e qeshur e shëmtuar i shpërtheu nga buzët e lyera të gruas që i kishte marrë paratë. „Ja tek ikën pazari i djallit!" lemzoi ajo me zë të ngjirur.

— Mallkuar qofsh! — u përgjigj ai, — mos më thirr kështu.

Ajo kërciti gishtat. „Princi i Kaltër është ajo që të pëlqen të të thërrasin, apo jo?" i bërtiti pas.

Detari i përgjumur u hodh në këmbë ndërsa ajo fliste, dhe vështroi përreth i egër. Zhurma e mbylljes së derës së hollit i ra në vesh. Vrapoi jashtë sikur ta ndiqte.

Dorian Greji nxitoi përgjatë kalatës nëpër shiun e imët. Takimi me Adrian Singleton-in e kishte prekur çuditërisht, dhe

pyeste veten nëse rrënimi i asaj jete të re duhej vënë vërtet në llogarinë e tij, siç i kishte thënë Bazil Hollvardi me një fyerje kaq të turpshme. Kafshoi buzën, dhe për disa sekonda sytë iu trishtuan. E megjithatë, në fund të fundit, ç'rëndësi kishte për të? Ditët e njeriut ishin tepër të shkurtra për të marrë mbi supe barrën e gabimeve të tjetrit. Çdo njeri jetonte jetën e vet dhe paguante çmimin e vet për ta jetuar. E vetmja keqardhje ishte që duhej të paguaje kaq shpesh për një faj të vetëm. Duhej të paguaje vazhdimisht, në të vërtetë. Në marrëdhëniet e saj me njeriun, fati s'i mbyllte kurrë llogaritë.

Ka çaste, na thonë psikologët, kur pasioni për mëkat, ose për atë që bota e quan mëkat, e sundon aq shumë një natyrë sa çdo fije e trupit, si çdo qelizë e trurit, duket e mbushur me shtysa të frikshme. Burrat e gratë në çaste të tilla e humbasin lirinë e vullnetit. Lëvizin drejt fundit të tyre të tmerrshëm siç lëvizin automatët. Zgjedhja u merret, dhe ndërgjegjja ose vritet, ose, nëse jeton fare, jeton vetëm për t'i dhënë rebelimit magjinë e vet dhe mosbindjes hirin e saj. Sepse të gjitha mëkatet, siç s'lodhen së na kujtuari teologët, janë mëkate mosbindjeje. Kur ai shpirt i lartë, ai yll i mëngjesit i së keqes, ra nga qielli, ra si rebel.

I pandjeshëm, i përqendruar në të keqen, me mendje të njollosur, e me shpirt të uritur për rebelim, Dorian Greji nxitonte përpara, duke shpejtuar hapin ndërsa ecte, por ndërsa u fut mënjanë në një hark të errët, që i kishte shërbyer shpesh si shkurtore për te vendi me nam të keq ku po shkonte, ndjeu papritur se e kapën nga pas, dhe para se të kishte kohë të mbrohej, u shty pas murit, me një dorë brutale rreth fytit.

Luftoi i çmendur për jetën, dhe me një përpjekje të tmerrshme i shkëputi gishtat që shtrëngoheshin. Në një sekondë dëgjoi kërcitjen e një revolveri, dhe pa shkëlqimin e një tyte të lëmuar, që i drejtohej drejt e në kokë, dhe formën e mugët të një burri të shkurtër e trupngjeshur përballë tij.

— Ç'do? — gulçoi.

— Rri urtë, — tha njeriu. — Po lëvize, të qëlloj.

— Je i çmendur. Ç'të kam bërë?

— Ke rrënuar jetën e Sibil Veinit, — qe përgjigjja, — dhe Sibil Veini ishte motra ime. Vrau veten. E di. Vdekja e saj të rëndon ty. U betova se do të të vrisja për këtë. Të kam kërkuar me vite. S'kisha asnjë shenjë, asnjë gjurmë. Dy njerëzit që mund të të kishin përshkruar kishin vdekur. S'dija asgjë për ty veç emrit të përkëdhelur me të cilin të thërriste ajo. E dëgjova sonte rastësisht. Bëj paqe me Zotin, sepse sonte do të vdesësh.

Dorian Grejit iu përzie nga frika. „S'e kam njohur kurrë," belbëzoi. „S'kam dëgjuar kurrë për të. Je i çmendur."

— Më mirë rrëfeje mëkatin, sepse, aq e vërtetë sa që jam Xhejms Vein, do të vdesësh. — Pati një çast të tmerrshëm. Doriani s'dinte ç'të thoshte a të bënte. — Në gjunjë! — gërmushi njeriu. — Të jap një minutë të bësh paqe — jo më shumë. Hipi në anije sonte për në Indi, dhe duhet ta kryej punën më parë. Një minutë. Kaq.

Krahët e Dorianit ranë anash. I paralizuar nga tmerri, s'dinte ç'të bënte. Papritur një shpresë e egër i shkrepi në tru. „Prit," thirri. „Sa kohë ka që vdiq motra jote? Shpejt, më thuaj!"

— Tetëmbëdhjetë vjet, — tha njeriu. — Pse më pyet? Ç'rëndësi kanë vitet?

— Tetëmbëdhjetë vjet, — qeshi Dorian Greji, me një notë triumfi në zë. — Tetëmbëdhjetë vjet! Më vër nën fener dhe shikoma fytyrën!

Xhejms Veini hezitoi për një çast, pa e kuptuar ç'donte të thoshte. Pastaj e kapi Dorian Grejin dhe e tërhoqi zvarrë nga harku.

Sado e zbehtë e e lëkundur të ishte drita që e fryente era, megjithatë i mjaftoi për t'i treguar gabimin e shëmtuar, siç dukej, në të cilin kishte rënë, sepse fytyra e njeriut që kishte kërkuar të vriste kishte gjithë çeljen e djalërisë, gjithë pastërtinë e panjollosur të rinisë. Dukej pak më shumë se një djalosh njëzet verash, mezi më i madh, nëse ishte më i madh fare, se motra e tij kur ishin ndarë

kaq shumë vite më parë. Ishte e qartë se ky s'ishte njeriu që i kishte shkatërruar jetën.

E lëshoi dhe u lëkund prapa. „Zoti im! Zoti im!“ thirri, „dhe unë do të të kisha vrarë!“

Dorian Greji mori frymë thellë. „Ishe në buzë të një krimi të tmerrshëm, o njeri,“ tha ai, duke e vështruar rreptë. „Le të të shërbejë kjo si paralajmërim që të mos e marrësh hakmarrjen në duart e tua.“

— Më falni, zotëri, — mërmëriti Xhejms Veini. — U mashtrova. Një fjalë e rastësishme që dëgjova në atë strofkë të mallkuar më nxori në rrugë të gabuar.

— Më mirë shko në shtëpi dhe fshihe atë pistoletë, se mund të futesh në telashe, — tha Doriani, duke u kthyer mbi thembër e duke ecur ngadalë poshtë rrugës.

Xhejms Veini mbeti në trotuar i tmerruar. Dridhej nga koka te këmbët. Pas pak, një hije e zezë që ishte zvarritur përgjatë murit që pikonte doli në dritë dhe iu afrua me hapa të fshehtë. Ndjeu një dorë që iu vu mbi krah dhe vështroi përreth i trembur. Ishte një nga gratë që kishin pirë te banaku.

— Pse s'e vrave? — fërshëlleu ajo, duke ia afruar fytyrën e saj të rraskapitur fare pranë. — E dija që po e ndiqje kur vrapove jashtë nga Daly-t. Budalla! Duhej ta kishe vrarë. Ka shumë para, dhe është i keq sa s'ka më keq.

— S'është njeriu që po kërkoj, — u përgjigj ai, — dhe s'dua paratë e askujt. Dua jetën e një njeriu. Njeriu jetën e të cilit dua duhet të jetë gati dyzet vjeç tani. Ky është pak më shumë se një djalë. Faleminderit Zotit, s'kam gjakun e tij mbi duar.

Gruaja lëshoi një të qeshur të hidhur. „Pak më shumë se një djalë!“ tha me përqeshje. „E po, o njeri, janë gati tetëmbëdhjetë vjet që kur Princi i Kaltër më bëri këtë që jam.“

— Gënjen! — thirri Xhejms Veini.

Ajo ngriti dorën drejt qiellit. „Para Zotit po them të vërtetën,“ thirri.

— Para Zotit?

— Më zëntë memecëria po s'është kështu. Është më i keqi nga ata që vijnë këtu. Thonë se i ka shitur shpirtin djallit për një fytyrë të bukur. Janë gati tetëmbëdhjetë vjet që kur e takova. S'ka ndryshuar shumë që atëherë. Unë po, megjithatë, — shtoi, me një përqeshje të neveritshme.

— E betohesh këtë?

— E betohem, — erdhi jehona e ngjirur nga goja e saj e rrafshët. — Por mos më tradhto tek ai, — u qaravit; — kam frikë prej tij. Më jep ca para për strehën e natës.

Ai u shkëput prej saj me një sharje dhe vrapoi te qoshja e rrugës, por Dorian Greji ishte zhdukur. Kur vështroi prapa, edhe gruaja ishte zhdukur.

Kapitulli XVII

Një javë më vonë Dorian Greji ishte ulur në serrën e Selby Royal, duke biseduar me dukeshën e bukur të Monmouth-it, e cila, me burrin e saj, një burrë gjashtëdhjetëvjeçar me pamje të rraskapitur, ishte mes mysafirëve të tij. Ishte koha e çajit, dhe drita e butë e llambës së madhe të mbuluar me dantella që qëndronte mbi tryezë ndriçonte porcelanin e brishtë dhe argjendin e rrahur të servisit që drejtonte dukesha. Duart e saj të bardha lëviznin me hijeshi mes filxhanëve, dhe buzët e saj të plota e të kuqe buzëqeshnin për diçka që i kishte pëshpëritur Doriani. Lord Henri rrinte i mbështetur pas në një kolltuk thupre të mbuluar me mëndafsh, duke i vështruar. Mbi një divan ngjyrë pjeshke rrinte Ledi Narborough, duke u shtirur se dëgjonte përshkrimin e dukës për brumbullin e fundit brazilian që i kishte shtuar koleksionit. Tre të rinj me kostume të përpunuara duhani u shpërndanin ëmbëlsira çaji disa grave. Grupi i mysafirëve përbëhej nga dymbëdhjetë veta, dhe priteshin të tjerë të vinin të nesërmen.

— Për çfarë po flisni ju të dy? — tha Lord Henri, duke shkuar ngadalë te tryeza dhe duke lënë filxhanin. — Shpresoj që Doriani të të ketë treguar për planin tim për t'i ripagëzuar të gjitha, Gledis. Është ide e këndshme.

— Por unë s'dua të më ripagëzojnë, Harri, — ia ktheu dukesha, duke e vështruar me sytë e saj të mrekullueshëm. — Jam krejt e kënaqur me emrin tim, dhe jam e sigurt që edhe zoti Grej duhet të jetë i kënaqur me të vetin.

— E dashura Gledis, s'do ta ndryshoja asnjërin emër për asgjë në botë. Janë të dy të përsosur. Po mendoja kryesisht për lulet. Dje këputa një orkide për xhaketën. Ishte një gjë e mrekullueshme me pika, aq efektive sa shtatë mëkatet vdekjeprurëse. Në një çast pa mend pyeta njërin nga kopshtarët si quhej. Më tha se ishte një ekzemplar i bukur i *Robinsoniana*-s,[102] ose diçka e tmerrshme e atij lloji. Është e vërtetë e trishtueshme, por e kemi humbur aftësinë për t'u dhënë emra të bukur gjërave. Emrat janë gjithçka. Unë s'grindem kurrë me veprimet. E vetmja grindje që kam është me fjalët. Për këtë arsye e urrej realizmin vulgar në letërsi. Njeriu që e quan lopatën lopatë duhet detyruar ta përdorë. Është e vetmja gjë për të cilën është i zoti.

— Atëherë si duhet të të quajmë ty, Harri? — pyeti ajo.

— Emri i tij është Princi Paradoks, — tha Doriani.

— E njoh menjëherë, — thirri dukesha.

— S'dua as ta dëgjoj, — qeshi Lord Henri, duke u lëshuar në një karrige. — Nga një etiketë s'ka shpëtim! E refuzoj titullin.

— Mbretërit s'mund të heqin dorë nga froni, — ra si paralajmërim nga buzë të bukura.

— Do që ta mbroj fronin tim, pra?

— Po.

— Unë jap të vërtetat e së nesërmes.

— Unë preferoj gabimet e së sotmes, — u përgjigj ajo.

— Më çarmatos, Gledis, — thirri ai, duke e kapur humorin e saj kokëfortë.

— Nga mburoja, Harri, jo nga heshta.

— Unë s'dal kurrë në turne kundër bukurisë, — tha ai, me një lëvizje të dorës.

— Ky është gabimi yt, Harri, më beso. E çmon shumë tepër bukurinë.

---

[102] *Robinsoniana*: emër latinisht i një varieteti orkideje. Lord Henri tallet me emrat e gjatë shkencorë të luleve.

— Si mund ta thuash këtë? E pranoj që mendoj se është më mirë të jesh i bukur se i mirë. Por nga ana tjetër, askush s'është më i gatshëm se unë të pranojë se është më mirë të jesh i mirë se i shëmtuar.

— Atëherë shëmtia është një nga shtatë mëkatet vdekjeprurëse? — thirri dukesha. — Ç'bëhet me krahasimin tënd për orkidenë?

— Shëmtia është një nga shtatë virtytet vdekjeprurëse, Gledis. Ti, si konservatore e mirë, s'duhet t'i nënvlerësosh. Birra, Bibla dhe shtatë virtytet vdekjeprurëse e kanë bërë Anglinë tonë atë që është.

— S'e do vendin tënd, pra? — pyeti ajo.

— Jetoj në të.

— Që ta qortosh më mirë.

— Do që ta marr vendimin e Evropës për të? — pyeti ai.

— Ç'thonë për ne?

— Që Tartufi ka emigruar në Angli dhe ka hapur dyqan.

— Kjo është jotja, Harri?

— Ta dhuroj ty.

— S'mund ta përdor. Është tepër e vërtetë.

— S'ke pse të kesh frikë. Bashkatdhetarët tanë s'e njohin kurrë një përshkrim.

— Janë praktikë.

— Janë më shumë dinakë se praktikë. Kur e mbyllin librin e llogarive, e balancojnë budallallëkun me pasurinë, dhe vesin me hipokrizinë.

— Megjithatë, kemi bërë gjëra të mëdha.

— Gjërat e mëdha na janë hedhur mbi kurriz, Gledis.

— E kemi mbajtur barrën e tyre.

— Vetëm deri në Bursë.

Ajo tundi kokën. „Unë besoj te raca," thirri.

— Ajo përfaqëson mbijetesën e atyre që shtyjnë me bërryla.

— Ka zhvillim.

— Rrënimi më magjeps më shumë.

— Po arti? — pyeti ajo.

— Është sëmundje.

— Dashuria?

— Iluzion.

— Feja?

— Zëvendësuesi i modës për besimin.

— Je skeptik.

— Kurrë! Skepticizmi është fillimi i besimit.

— Ç'je atëherë?

— Të përkufizosh do të thotë të kufizosh.

— Më jep një fije.

— Fijet këputen. Do ta humbje rrugën në labirint.

— Më huton. Le të flasim për dikë tjetër.

— Mikpritësi ynë është temë e këndshme. Para shumë vitesh e pagëzuan Princi i Kaltër.

— Ah! mos ma kujto këtë, — thirri Dorian Greji.

— Mikpritësi ynë është mjaft i keq këtë mbrëmje, — u përgjigj dukesha, duke u skuqur. — Besoj se mendon që Monmouth-i u martua me mua mbi baza thjesht shkencore, si ekzemplari më i mirë që mund të gjente i një fluture moderne.

— Mirë, shpresoj që të mos ju ngulë gjilpëra, Dukeshë, — qeshi Doriani.

— Oh! këtë e bën tashmë shërbyesja ime, zoti Grej, kur mërzitet me mua.

— Po për çfarë mërzitet me ju, Dukeshë?

— Për gjërat më të vogla, zoti Grej, ju siguroj. Zakonisht sepse hyj në nëntë pa dhjetë dhe i them se duhet të jem e veshur deri në tetë e gjysmë.

— Sa e paarsyeshme nga ana e saj! Duhet ta njoftoni për largim.

— S'guxoj, zoti Grej. E po, ajo më shpik kapelat. E mbani mend atë që kisha në mbrëmjen në kopsht të Ledi Hilstone-it?

S'e mbani, por është bukur nga ana juaj që shtireni se e mbani. Mirë, ajo e bëri nga hiçi. Të gjitha kapelat e mira bëhen nga hiçi.

— Si të gjitha reputacionet e mira, Gledis, — ndërhyri Lord Henri. — Çdo efekt që bën të fiton një armik. Për të qenë popullor duhet të jesh mediokër.

— Jo me gratë, — tha dukesha, duke tundur kokën; — dhe gratë e sundojnë botën. Ju siguroj se ne s'i durojmë dot mediokritetet. Ne gratë, siç thotë dikush, duam me veshët, ashtu si ju burrat doni me sytë, nëse doni ndonjëherë fare.

— Më duket se ne s'bëjmë kurrë gjë tjetër, — murmuriti Doriani.

— Ah! atëherë ju s'doni kurrë vërtet, zoti Grej, — u përgjigj dukesha me trishtim të shtirur.

— E dashura Gledis! — thirri Lord Henri. — Si mund ta thuash këtë? Romanca jeton me përsëritje, dhe përsëritja e kthen një oreks në art. Për më tepër, çdo herë që dashurohesh është e vetmja herë që ke dashuruar ndonjëherë. Ndryshimi i objektit s'e ndryshon njëshmërinë e pasionit. Thjesht e intensifikon. Mund të kemi në jetë të shumtën një përvojë të madhe, dhe sekreti i jetës është ta riprodhosh atë përvojë sa më shpesh të jetë e mundur.

— Edhe kur të ka plagosur, Harri? — pyeti dukesha pas një heshtjeje.

— Sidomos kur të ka plagosur, — u përgjigj Lord Henri.

Dukesha u kthye dhe vështroi Dorian Grejin me një shprehje të çuditshme në sy. „Ç'thoni ju për këtë, zoti Grej?“ pyeti.

Doriani hezitoi për një çast. Pastaj hodhi kokën pas dhe qeshi. „Unë jam gjithmonë dakord me Harrin, Dukeshë.“

— Edhe kur gabon?

— Harri s'gabon kurrë, Dukeshë.

— Dhe a ju bën të lumtur filozofia e tij?

— S'e kam kërkuar kurrë lumturinë. Kush e do lumturinë? Kam kërkuar kënaqësinë.

— Dhe e keni gjetur, zoti Grej?

— Shpesh. Tepër shpesh.

Dukesha psherëtiu. „Unë po kërkoj paqen," tha, „dhe nëse s'shkoj të vishem, s'do ta kem fare këtë mbrëmje."

— Më lini t'ju marr ca orkide, Dukeshë, — thirri Doriani, duke u ngritur me vrull dhe duke ecur poshtë serrës.

— Po flirton në mënyrë të turpshme me të, — i tha Lord Henri kushërirës së tij. — Më mirë ki kujdes. Është shumë magjepsës.

— Po të mos ishte, s'do të kishte betejë.

— Grek ndesh Grek, pra?

— Unë jam në anën e trojanëve. Ata luftuan për një grua.

— U mundën.

— Ka gjëra më të këqija se robëria, — u përgjigj ajo.

— Galopon me fre të lëshuar.

— Shpejtësia jep jetë, — qe *riposte*-ja.[103]

— Do ta shkruaj në ditarin tim sonte.

— Çfarë?

— Që fëmija i djegur e do zjarrin.

— S'jam as përvëluar. Krahët m'i ka të paprekur.

— I përdor për gjithçka, përveç fluturimit.

— Guximi ka kaluar nga burrat te gratë. Është përvojë e re për ne.

— Ke një rivale.

— Kë?

Ai qeshi. „Ledi Narborough-un," pëshpëriti. „E adhuron krejtësisht."

— Më mbush me ankth. Thirrja te lashtësia është fatale për ne që jemi romantike.

— Romantike! Ju i keni të gjitha metodat e shkencës.

— Burrat na kanë edukuar.

— Por s'ju kanë shpjeguar.

---

[103] *Riposte* (frëngjisht): kundërgoditje në skermë; përgjigje e shpejtë e therëse.

— Na përshkruaj si gjini, — qe sfida e saj.

— Sfinksa pa sekrete.[104]

Ajo e vështroi duke buzëqeshur. „Sa po vonohet zoti Grej!“ tha. „Le të shkojmë ta ndihmojmë. S'ia kam thënë ende ngjyrën e fustanit.“

— Ah! duhet ta përshtatësh fustanin me lulet e tij, Gledis.

— Kjo do të ishte dorëzim i parakohshëm.

— Arti romantik fillon me kulmin e tij.

— Duhet të ruaj një mundësi për tërheqje.

— Në mënyrën parthe?

— Ata gjetën shpëtim në shkretëtirë. Unë s'mund ta bëj këtë.

— Gratë s'lejohen gjithmonë të zgjedhin, — u përgjigj ai, por mezi e kishte mbaruar fjalinë kur nga skaji i largët i serrës erdhi një rënkim i mbytur, i ndjekur nga zhurma e shurdhët e një rënieje të rëndë. Të gjithë u ngritën. Dukesha qëndroi e palëvizur nga tmerri. Dhe me frikë në sy, Lord Henri vrapoi nëpër palmat që përplaseshin dhe gjeti Dorian Grejin të shtrirë me fytyrë përmbys mbi dyshemenë me pllaka, i rënë si i vdekur.

U mbart menjëherë në sallonin blu dhe u shtri mbi një nga divanet. Pas pak erdhi në vete dhe vështroi përreth me një shprehje të hutuar.

— Ç'ka ndodhur? — pyeti. — Oh! më kujtohet. A jam i sigurt këtu, Harri? — Nisi të dridhej.

— Dorian i dashur, — u përgjigj Lord Henri, — thjesht të ra të fikët. Kaq ishte. Duhet të jesh lodhur tepër. Më mirë mos zbrit për darkë. Do ta zë unë vendin tënd.

— Jo, do të zbres, — tha ai, duke u përpjekur të ngrihej. — Më mirë të zbres. S'duhet të mbetem vetëm.

Shkoi në dhomën e tij dhe u vesh. Kishte një shkujdesje të egër gazmendi në sjelljen e tij ndërsa rrinte në tryezë, por herë pas here një drithërimë tmerri e përshkonte kur kujtonte se, i

[104] „Sfinksi pa sekret“ është titulli i një tregimi të vetë Wilde-it (1887), për një grua që mbështillet në mister pa pasur asnjë sekret.

shtypur pas dritares së serrës, si një shami e bardhë, kishte parë fytyrën e Xhejms Veinit duke e vëzhguar.

Kapitulli XVIII

Të nesërmen nuk doli nga shtëpia, dhe, në të vërtetë, e kaloi pjesën më të madhe të kohës në dhomën e tij, i sëmurë nga një tmerr i egër vdekjeje, e megjithatë indiferent ndaj vetë jetës. Vetëdija se po e gjuanin, po i ngrinin kurth, po e ndiqnin, kishte nisur ta sundonte. Mjaftonte që sixhadeja të dridhej nga era, dhe ai dridhej. Gjethet e vdekura që era i përplaste pas xhamave me plumb i dukeshin si vendimet e tij të shpërdoruara e pendimet e egra. Kur mbyllte sytë, shihte përsëri fytyrën e detarit që vështronte përmes xhamit të njollosur nga mjegulla, dhe tmerri dukej sikur i vinte sërish dorën mbi zemër.

Por ndoshta kishte qenë vetëm fantazia e tij që kishte thirrur hakmarrjen nga nata dhe i kishte vënë përpara format e shëmtuara të ndëshkimit. Jeta reale ishte kaos, por kishte diçka tmerrësisht logjike në imagjinatë. Ishte imagjinata ajo që e vinte pendimin t'i ndiqte hapat mëkatit. Ishte imagjinata ajo që e bënte çdo krim të lindte pjellën e vet të shformuar. Në botën e zakonshme të fakteve të ligjtë nuk ndëshkoheshin, as të mirët nuk shpërbleheshin. Suksesi u jepej të fortëve, dështimi u hidhej të dobëtëve. Kaq ishte. Për më tepër, po të ishte endur ndonjë i huaj rreth shtëpisë, do ta kishin parë shërbëtorët ose rojet e gjahut. Po të ishin gjetur gjurmë këmbësh nëpër lehe lulesh, kopshtarët do ta kishin njoftuar. Po, kishte qenë thjesht fantazi. Vëllai i Sibil Veinit s'ishte kthyer për ta vrarë. Kishte lundruar me anijen e tij për t'u fundosur në ndonjë det dimri. Prej tij, të

paktën, ishte i sigurt. E po, njeriu s'e dinte kush ishte, s'mund ta dinte kush ishte. Maska e rinisë e kishte shpëtuar.

E megjithatë, po të kishte qenë thjesht iluzion, sa e tmerrshme ishte të mendoje se ndërgjegjja mund të ngjallte fantazma kaq të frikshme, t'u jepte formë të dukshme, e t'i bënte të lëviznin para teje! Ç'jetë do të ishte e tija nëse, ditë e natë, hijet e krimit të tij do ta vështronin nga qoshet e heshtura, do të talleshin me të nga vende të fshehta, do t'i pëshpëritnin në vesh ndërsa rrinte në gosti, do ta zgjonin me gishta akulli ndërsa flinte! Ndërsa mendimi i zvarritej nëpër tru, u zbeh nga tmerri, dhe ajri iu duk sikur ishte ftohur papritur. Oh! në ç'orë të egër çmendurie e kishte vrarë mikun e vet! Sa e llahtarshme ishte vetëm kujtimi i skenës! E shihte të gjithën përsëri. Çdo hollësi e shëmtuar i kthehej me tmerr të shtuar. Nga shpella e zezë e kohës, e tmerrshme e e mbështjellë me të kuqe, ngrihej figura e mëkatit të tij. Kur Lord Henri hyri në orën gjashtë, e gjeti duke qarë si dikush që i thyhet zemra.

Vetëm ditën e tretë guxoi të dilte. Kishte diçka në ajrin e pastër e me aromë pishe të atij mëngjesi dimri që dukej sikur i kthente gazmendin e zjarrin për jetën. Por s'ishin vetëm kushtet fizike të mjedisit që e kishin shkaktuar ndryshimin. Vetë natyra e tij ishte revoltuar kundër tepricës së ankthit që kishte kërkuar të gjymtonte e të prishte përsosmërinë e qetësisë së saj. Me temperamentet e holla e të punuara bukur ndodh gjithmonë kështu. Pasionet e tyre të forta ose duhet të lëndojnë ose të përkulen. Ose e vrasin njeriun, ose vdesin vetë. Hidhërimet e cekëta dhe dashuritë e cekëta jetojnë gjatë. Dashuritë e hidhërimet që janë të mëdha shkatërrohen nga vetë plotësia e tyre. Për më tepër, e kishte bindur veten se kishte qenë viktimë e një imagjinate të tmerruar, dhe tani i shikonte frikët e tij me diçka si keqardhje e jo pak përbuzje.

Pas mëngjesit, shëtiti me dukeshën për një orë në kopsht dhe pastaj kaloi me karrocë nëpër park për t'u bashkuar me grupin e

gjuetisë. Bryma e kërcitur rrinte si kripë mbi bar. Qielli ishte një kupë e përmbysur metali blu. Një cipë e hollë akulli rrethonte liqenin e sheshtë e plot kallama.

Në qoshen e pyllit të pishave pa Sir Geoffrey Clouston-in, vëllain e dukeshës, duke nxjerrë nga pushka dy fishekë të harxhuar. U hodh nga karroca, dhe pasi i tha karrocierit ta çonte pelën në shtëpi, u nis drejt mysafirit të tij nëpër fierin e thatë e shkurret e ashpra.

— Ke pasur gjah të mirë, Geoffrey? — pyeti.

— Jo shumë të mirë, Dorian. Më duket se shumica e zogjve kanë shkuar në fushë të hapur. Guxoj të them se do të jetë më mirë pas drekës, kur të shkojmë në vend të ri.

Doriani eci ngadalë pranë tij. Ajri i mprehtë e aromatik, dritat kafe e të kuqe që vezullonin në pyll, britmat e ngjirura të rrahësve që kumbonin herë pas here, dhe kërcitjet e mprehta të pushkëve që pasonin, e magjepsnin dhe e mbushnin me një ndjenjë të këndshme lirie. E sundonte shkujdesja e lumturisë, indiferenca e lartë e gëzimit.

Papritur nga një tufë bari të vjetër me gunga rreth njëzet jardë përpara tyre, me veshët me maja të zeza ngritur dhe këmbët e gjata të pasme që e hidhnin përpara, doli një lepur. Iku me vrap drejt një korije verrash. Sir Geoffrey e vuri pushkën në sup, por kishte diçka në hirin e lëvizjes së kafshës që e magjepsi çuditërisht Dorian Grejin, dhe ai thirri menjëherë: „Mos e qëllo, Geoffrey. Lëre të jetojë."

— Ç'marrëzi, Dorian! — qeshi shoku i tij, dhe ndërsa lepuri kërceu në korije, qëlloi. U dëgjuan dy britma, britma e një lepuri në dhimbje, që është e tmerrshme, britma e një njeriu në agoni, që është më keq.

— Zot i madh! Kam goditur një rrahës! — thirri Sir Geoffrey. — Ç'gomar që ishte njeriu të dilte përpara pushkëve! Ndalni qitjen atje! — thirri me sa i hante zëri. — Është plagosur një njeri.

Kryeroja e gjahut erdhi duke vrapuar me një shkop në dorë.

— Ku, zotëri? Ku është? — bërtiti. Në të njëjtën kohë, qitja pushoi përgjatë vijës.

— Këtu, — u përgjigj Sir Geoffrey me inat, duke nxituar drejt korijes. — Pse dreqin s'i mban njerëzit mbrapa? Ma prishi gjahun për sot.

Doriani i vështronte ndërsa u futën në tufën e verrave, duke shtyrë mënjanë degët e përkulshme që lëkundeshin. Pas disa çastesh dolën, duke tërhequr zvarrë një trup në dritën e diellit. Ai ktheu kokën me tmerr. I dukej se fatkeqësia e ndiqte kudo që shkonte. Dëgjoi Sir Geoffrey-n të pyeste nëse njeriu kishte vdekur vërtet, dhe përgjigjen pohuese të rojës. Pylli iu duk sikur ishte mbushur papritur me fytyra. Kishte shkelje këmbësh të panumërta e gumëzhimë të ulët zërash. Një fazan i madh me gjoks bakri kaloi duke rrahur krahët nëpër degë sipër.

Pas disa çastesh — që për të, në gjendjen e tij të trazuar, ishin si orë dhimbjeje pa fund — ndjeu një dorë që iu vu mbi sup. U drodh dhe vështroi përreth.

— Dorian, — tha Lord Henri, — më mirë t'u them se gjahu ndalet për sot. S'do të dukej mirë të vazhdonim.

— Do të doja të ndalej përgjithmonë, Harri, — u përgjigj ai me hidhërim. — E gjithë kjo gjë është e shëmtuar e mizore. A është njeriu ...?

S'mundi ta mbaronte fjalinë.

— Kam frikë se po, — ia ktheu Lord Henri. — E mori gjithë breshërinë në gjoks. Duhet të ketë vdekur gati në çast. Hajde; le të shkojmë në shtëpi.

Ecën krah për krah drejt rrugicës me pemë për gati pesëdhjetë jardë pa folur. Pastaj Doriani vështroi Lord Henrin dhe tha, me një psherëtimë të rëndë: „Është ogur i keq, Harri, ogur shumë i keq."

— Çfarë? — pyeti Lord Henri. — Oh! ky aksident, besoj. Miku im, s'ka ç'bëhet. Ishte faji i vetë njeriut. Pse doli përpara pushkëve? Për më tepër, s'na përket ne. Është mjaft e sikletshme

për Geoffrey-n, sigurisht. S'bën t'i mbushësh rrahësit me saçma. Të bën njerëzit të mendojnë se je gjuetar i egër. Dhe Geoffrey s'është; qëllon shumë drejt. Por s'ka dobi të flasim për këtë.

Doriani tundi kokën. „Është ogur i keq, Harri. Ndiej sikur diçka e tmerrshme do t'i ndodhë ndonjërit prej nesh. Ndoshta mua vetë," shtoi, duke kaluar dorën mbi sy, me një gjest dhimbjeje.

Burri më i madh qeshi. „E vetmja gjë e tmerrshme në botë është *ennui*, Dorian. Ky është i vetmi mëkat për të cilin s'ka falje. Por s'ka gjasa të vuajmë prej tij, përveç nëse këta tipat vazhdojnë të llomotisin për këtë gjë në darkë. Duhet t'u them se tema është e ndaluar. Sa për ogurët, s'ka gjë të tillë si ogur. Fati s'na dërgon lajmëtarë. Është tepër i mençur ose tepër mizor për këtë. Për më tepër, ç'dreqin mund të të ndodhë ty, Dorian? Ke gjithçka në botë që mund të dëshirojë një njeri. S'ka njeri që s'do të ishte i lumtur të ndërronte vend me ty."

— S'ka njeri me të cilin s'do të ndërroja vend, Harri. Mos qesh kështu. Po të them të vërtetën. Fshatari fatkeq që sapo vdiq është më mirë se unë. S'kam tmerr nga vdekja. Është ardhja e vdekjes që më tmerron. Krahët e saj përbindësh duket sikur rrotullohen në ajrin e plumbtë rreth meje. Zot i madh! a s'e sheh një njeri që lëviz pas pemëve atje, që më vëzhgon, që më pret?

Lord Henri vështroi në drejtimin ku tregonte dora me dorezë që dridhej. „Po," tha duke buzëqeshur, „shoh kopshtarin që të pret. Besoj se do të të pyesë ç'lule do të kesh mbi tryezë sonte. Sa absurdisht nervoz që je, miku im! Duhet të vish te mjeku im kur të kthehemi në qytet."

Doriani lëshoi një psherëtimë lehtësimi kur pa kopshtarin që po afrohej. Kopshtari preku kapelën, i hodhi një sy për një çast Lord Henrit në mënyrë të hezituar, dhe pastaj nxori një letër, që ia dha zotërisë së tij. „Hirësia e saj më tha të pres për përgjigje," mërmëriti.

Doriani e futi letrën në xhep. „Thuaji hirësisë së saj se po vij," tha ftohtë. Kopshtari u kthye dhe shkoi shpejt drejt shtëpisë.

— Sa u pëlqen grave të bëjnë gjëra të rrezikshme! — qeshi Lord Henri. — Është një nga cilësitë që i admiroj më shumë tek ato. Një grua do të flirtojë me këdo në botë për sa kohë që të tjerët po shikojnë.

— Sa të pëlqen ty të thuash gjëra të rrezikshme, Harri! Në rastin konkret, je krejt në rrugë të gabuar. E pëlqej shumë dukeshën, por s'e dua.

— Dhe dukesha të do shumë, por të pëlqen më pak, kështu që jeni shkëlqyeshëm të përshtatshëm.

— Po flet thashetheme, Harri, dhe thashethemet s'kanë kurrë ndonjë bazë.

— Baza e çdo thashethemeje është një siguri imorale, — tha Lord Henri, duke ndezur një cigare.

— Do të sakrifikoje këdo, Harri, për hir të një epigrami.

— Bota shkon në altar me dëshirën e saj, — qe përgjigjja.

— Do të doja të mund të dashuroja, — thirri Dorian Greji me një notë të thellë patosi në zë. — Por duket sikur e kam humbur pasionin dhe e kam harruar dëshirën. Jam tepër i përqendruar te vetja. Personaliteti im është bërë barrë për mua. Dua të shpëtoj, të iki, të harroj. Ishte budallallëk nga ana ime që erdha këtu fare. Më duket se do t'i dërgoj një telegram Harvey-t që ta përgatisë jahtin. Në jaht je i sigurt.

— I sigurt nga çfarë, Dorian? Je në ndonjë hall. Pse s'më thua ç'është? E di që do të të ndihmoja.

— S'mund të ta them, Harri, — u përgjigj ai me trishtim. — Dhe guxoj të them se është vetëm një fantazi imja. Ky aksident fatkeq më ka trazuar. Kam një parandjenjë të tmerrshme se diçka e tillë mund të më ndodhë mua.

— Ç'marrëzi!

— Shpresoj të jetë, por s'mund të mos e ndiej. Ah! ja dukesha, që duket si Artemida me fustan të qepur sipas porosisë. E shihni që u kthyem, Dukeshë.

— I kam dëgjuar të gjitha, zoti Grej, — u përgjigj ajo. — I gjori Geoffrey është tmerrësisht i mërzitur. Dhe duket se ju i kërkuat të mos e qëllonte lepurin. Sa e çuditshme!

— Po, ishte shumë e çuditshme. S'e di ç'më shtyu ta thoshja. Ndonjë tekë, besoj. Dukej më e bukura nga gjërat e vogla të gjalla. Por më vjen keq që jua treguan për njeriun. Është temë e shëmtuar.

— Është temë e bezdisshme, — ndërhyri Lord Henri. — S'ka fare vlerë psikologjike. Po ta kishte bërë Geoffrey qëllimisht, sa interesant do të ishte! Do të doja të njihja dikë që ka bërë një vrasje të vërtetë.

— Sa e shëmtuar nga ana jote, Harri! — thirri dukesha. — A s'është, zoti Grej? Harri, zoti Grej është sërish keq. Do t'i bjerë të fikët.

Doriani u drejtua me mundim dhe buzëqeshi. „S'është asgjë, Dukeshë," murmuriti; „nervat i kam tmerrësisht të prishura. Kaq. Kam frikë se eca tepër këtë mëngjes. S'e dëgjova ç'tha Harri. Ishte shumë e keqe? Duhet të ma thoni herë tjetër. Mendoj se duhet të shkoj të shtrihem. Më falni, apo jo?"

Kishin arritur te shkallët e mëdha që zbrisnin nga serra në tarracë. Ndërsa dera prej xhami u mbyll pas Dorianit, Lord Henri u kthye dhe vështroi dukeshën me sytë e tij të përgjumur. „A je shumë e dashuruar me të?" pyeti.

Ajo nuk u përgjigj për ca kohë, por qëndroi duke vështruar peizazhin. „Do të doja ta dija," tha më në fund.

Ai tundi kokën. „Dija do të ishte fatale. Është pasiguria ajo që të magjeps. Mjegulla i bën gjërat të mrekullueshme."

— Mund ta humbasësh rrugën.

— Të gjitha rrugët mbarojnë në të njëjtën pikë, Gledis e dashur.

— Cila është ajo?

— Zhgënjimi.

— Ishte *début*-i im në jetë, — psherëtiu ajo.

— Të erdhi i kurorëzuar.

— Jam lodhur nga gjethet e luleshtrydhes.

— Të shkojnë.

— Vetëm në publik.

— Do të të mungonin, — tha Lord Henri.

— S'do të ndahem as nga një petal.

— Monmouth-i ka veshë.

— Pleqëria dëgjon keq.

— A s'ka qenë kurrë xheloz?

— Do të doja të kishte qenë.

Ai vështroi përreth sikur të kërkonte diçka. „Ç'po kërkon?“ pyeti ajo.

— Butonin e floretës sate, — u përgjigj ai. — Të ka rënë.

Ajo qeshi. „E kam ende maskën.“

— Ta bën sytë më të bukur, — qe përgjigjja e tij.

Ajo qeshi përsëri. Dhëmbët i dukeshin si fara të bardha në një frut të kuq.

Lart, në dhomën e tij, Dorian Greji ishte shtrirë në një divan, me tmerr në çdo fije të trupit që i dridhej. Jeta i ishte bërë papritur një barrë tepër e shëmtuar për ta mbajtur. Vdekja e tmerrshme e rrahësit fatkeq, i qëlluar në korije si një kafshë e egër, i ishte dukur si paralajmërim i vdekjes edhe për veten. Gati i kishte rënë të fikët nga ajo që kishte thënë Lord Henri në një humor të rastit shakaje cinike.

Në orën pesë i ra ziles për shërbëtorin dhe i dha urdhër t'i përgatiste gjërat për ekspresin e natës për në qytet, dhe ta kishte karrocën te dera në tetë e gjysmë. Ishte i vendosur të mos flinte më asnjë natë në Selby Royal. Ishte vend me ogur të keq. Vdekja ecte atje në dritën e diellit. Bari i pyllit ishte spërkatur me gjak.

Pastaj i shkroi një pusullë Lord Henrit, duke i thënë se po shkonte në qytet për t'u konsultuar me mjekun dhe duke i kërkuar t'i priste mysafirët në mungesë të tij. Ndërsa po e futte në zarf, dikush trokiti në derë, dhe shërbëtori e njoftoi se kryeroja e

gjahut donte ta takonte. Vrenjti vetullat dhe kafshoi buzën. „Fute brenda," mërmëriti, pas disa çastesh hezitimi.

Sapo hyri njeriu, Doriani nxori librin e çeqeve nga një sirtar dhe e hapi përpara vetes.

— Besoj se ke ardhur për aksidentin fatkeq të këtij mëngjesi, Thornton? — tha, duke marrë një pendë.

— Po, zotëri, — u përgjigj roja i gjahut.

— A ishte i martuar i ziu? A kishte njerëz që varen prej tij? — pyeti Doriani, duke u dukur i mërzitur. — Nëse po, s'do të doja të mbeteshin në nevojë, dhe do t'u dërgoj çfarëdo shume parash që të mendosh se duhet.

— S'e dimë kush është, zotëri. Për këtë mora guximin të vij te ju.

— S'e dini kush është? — tha Doriani pa gjallëri. — Ç'do të thuash? A s'ishte nga njerëzit e tu?

— Jo, zotëri. S'e kam parë kurrë më parë. Duket si detar, zotëri.

Penda i ra nga dora Dorian Grejit, dhe ndjeu sikur zemra i kishte ndaluar papritur së rrahuri. „Detar?" thirri. „The detar?"

— Po, zotëri. Duket sikur ka qenë një lloj detari; i tatuar në të dy krahët, e gjëra të tilla.

— A iu gjet gjë përsipër? — tha Doriani, duke u përkulur përpara dhe duke e vështruar njeriun me sy të trembur. — Ndonjë gjë që të tregonte emrin?

— Ca para, zotëri — jo shumë, dhe një revolver me gjashtë fishekë. S'kishte asnjë emër. Një njeri me pamje të ndershme, zotëri, por disi i vrazhdë. Një lloj detari, mendojmë.

Doriani u hodh në këmbë. Një shpresë e tmerrshme i kaloi fluturimthi. E kapi si i çmendur. „Ku është trupi?" thirri. „Shpejt! Duhet ta shoh menjëherë."

— Është në një stallë bosh në Fermën e Shtëpisë, zotëri. Njerëzit s'duan ta kenë një gjë të tillë në shtëpitë e tyre. Thonë se kufoma sjell ogur të keq.

— Ferma e Shtëpisë! Shko atje menjëherë dhe më prit. Thuaji njërit nga karrocierët të ma sjellë kalin. Jo. S'ka rëndësi. Do të shkoj vetë në stalla. Do të kursejë kohë.

Pas më pak se një çerek ore, Dorian Greji po galoponte poshtë rrugicës së gjatë me pemë sa i fuqishëm ishte. Pemët dukej sikur kalonin pranë tij si procesion fantazmash, dhe hije të egra sikur hidheshin përtej rrugës së tij. Njëherë pela u shmang nga një shtyllë e bardhë porte dhe gati e rrëzoi. E fshikulloi në qafë me kamxhik. Ajo e çau ajrin e mugët si shigjetë. Gurët fluturonin nga thundrat e saj.

Më në fund arriti në Fermën e Shtëpisë. Dy burra po silleshin kot në oborr. U hodh nga shala dhe ia hodhi frerët njërit prej tyre. Në stallën më të largët vezullonte një dritë. Diçka dukej sikur i thoshte se trupi ishte atje, dhe ai nxitoi te dera dhe vuri dorën mbi shul.

Atje u ndal për një çast, duke ndier se ishte në buzë të një zbulimi që ose do ta ngrinte ose do ta rrënonte jetën e tij. Pastaj e shtyu derën dhe hyri.

Mbi një grumbull thasësh në qoshen e largët dergjej trupi i vdekur i një burri të veshur me një këmishë të trashë e një palë pantallona blu. Një shami me pika i ishte vënë mbi fytyrë. Një qiri i trashë, i ngulur në një shishe, kërciste pranë tij.

Dorian Greji u drodh. Ndjeu se dora e tij s'mund të ishte ajo që do ta hiqte shaminë, dhe thirri një nga shërbëtorët e fermës të vinte.

— Hiqe atë gjë nga fytyra. Dua ta shoh, — tha, duke u kapur pas shtyllës së derës për mbështetje.

Kur shërbëtori i fermës e bëri këtë, ai bëri një hap përpara. Një britmë gëzimi i shpërtheu nga buzët. Njeriu që ishte qëlluar në korije ishte Xhejms Veini.

Qëndroi aty për disa minuta duke vështruar trupin e vdekur. Ndërsa kthehej me kalë në shtëpi, sytë i kishte plot lot, sepse e dinte se ishte i sigurt.

Kapitulli XIX

— S'ka asnjë dobi të më thuash se do të bëhesh i mirë, — thirri Lord Henri, duke zhytur gishtat e bardhë në një tas bakri të kuq të mbushur me ujë trëndafili. — Je krejt i përsosur. Të lutem, mos ndrysho.

Dorian Greji tundi kokën. „Jo, Harri, kam bërë shumë gjëra të tmerrshme në jetën time. S'do të bëj më. Veprat e mia të mira i fillova dje."

— Ku ishe dje?

— Në fshat, Harri. Rrija vetëm në një han të vogël.

— Djali im i dashur, — tha Lord Henri duke buzëqeshur, — kushdo mund të jetë i mirë në fshat. Atje s'ka tundime. Kjo është arsyeja pse njerëzit që jetojnë jashtë qytetit janë kaq absolutisht të paqytetëruar. Qytetërimi s'është aspak gjë e lehtë për ta arritur. Ka vetëm dy mënyra me të cilat njeriu mund ta arrijë. Njëra është duke qenë i kulturuar, tjetra duke qenë i prishur. Njerëzit e fshatit s'kanë mundësi të jenë as njëra as tjetra, kështu që ngecin.

— Kultura dhe prishja, — përsëriti Doriani. — Kam njohur diçka nga të dyja. Më duket e tmerrshme tani që të gjenden ndonjëherë bashkë. Sepse kam një ideal të ri, Harri. Do të ndryshoj. Më duket se kam ndryshuar.

— Ende s'më ke treguar cila ishte vepra jote e mirë. Apo the se ke bërë më shumë se një? — pyeti shoku i tij ndërsa derdhte në pjatë një piramidë të vogël të kuqe luleshtrydhesh me fara dhe,

përmes një luge me vrima në formë guaske, hidhte si borë sheqer të bardhë mbi to.

— Mund të të tregoj, Harri. S'është histori që mund t'ia tregoja kujtdo tjetër. Kursova dikë. Tingëllon mendjemadhësi, por e kupton ç'dua të them. Ishte krejt e bukur dhe çuditërisht e ngjashme me Sibil Veinin. Më duket se kjo ishte ajo që më tërhoqi fillimisht tek ajo. E mban mend Sibilin, apo jo? Sa kohë duket që atëherë! Epo, Heti s'ishte nga shtresa jonë, natyrisht. Ishte thjesht një vajzë fshati. Por e doja vërtet. Jam krejt i sigurt që e doja. Gjatë gjithë këtij maji të mrekullueshëm që kemi pasur, vija ta shihja dy-tri herë në javë. Dje më priti në një pemishte të vogël. Lulet e mollës i binin vazhdimisht mbi flokë, dhe ajo qeshte. Do të iknim bashkë sot në agim. Papritur vendosa ta lija aq si lule siç e kisha gjetur.

— Do të mendoja se risia e emocionit duhet të të ketë dhënë një drithërimë kënaqësie të vërtetë, Dorian, — e ndërpreu Lord Henri. — Por mund ta mbaroj unë idilin tënd. I dhe këshilla të mira dhe ia theve zemrën. Ky qe fillimi i reformimit tënd.

— Harri, je i tmerrshëm! S'duhet të thuash këto gjëra të tmerrshme. Zemra e Hetit s'është thyer. Sigurisht, qau e të gjitha këto. Por s'ka asnjë turp mbi të. Mund të jetojë, si Perdita,[105] në kopshtin e saj me mendër e kalendula.

— Dhe të qajë për një Florizel të pabesë, — tha Lord Henri, duke qeshur, ndërsa u mbështet pas në karrige. — Dorian i dashur, ke humoret më çuditërisht djaloshare. A mendon se kjo vajzë do të jetë ndonjëherë vërtet e kënaqur me dikë të rangut të saj? Besoj se një ditë do të martohet me ndonjë karrocier të vrazhdë ose me ndonjë lërues që zgërdhihet. Epo, fakti që të ka takuar, dhe të ka dashur, do ta mësojë ta përbuzë burrin e saj, dhe do të jetë e mjerë. Nga pikëpamja morale, s'mund të them se

[105] Perdita dhe Florizeli: të dashuruarit e *Përrallës së dimrit* të Shekspirit. Perdita, një princeshë e rritur si bijë bariu, u shpërndan lule miqve në festën e qethjes së deleve.

mendoj shumë për heqjen tënde të madhe dorë. Edhe si fillim, është i varfër. Për më tepër, nga e di që Heti s'po pluskon në këtë çast në ndonjë pellg mulliri nën yje, me zambakë uji të bukur rreth saj, si Ofelia?

— S'e duroj dot këtë, Harri! Tallesh me gjithçka, e pastaj sugjeron tragjeditë më serioze. Tani më vjen keq që ta tregova. S'më bëhet vonë ç'më thua. E di që bëra mirë që veprova ashtu. E gjora Heti! Ndërsa kalova me kalë pranë fermës këtë mëngjes, pashë fytyrën e saj të bardhë te dritarja, si një degë jasemini. Le të mos flasim më për këtë, dhe mos u përpiq të më bindësh se vepra e parë e mirë që kam bërë prej vitesh, sakrifica e parë e vogël që kam njohur ndonjëherë, është në të vërtetë një lloj mëkati. Dua të jem më i mirë. Do të bëhem më i mirë. Më trego diçka për veten. Ç'po ndodh në qytet? S'kam qenë në klub prej ditësh.

— Njerëzit ende po diskutojnë për zhdukjen e të gjorit Bazil.

— Do të mendoja se ishin lodhur nga kjo deri tani, — tha Doriani, duke derdhur pak verë për vete dhe duke vrenjtur pak vetullat.

— Djali im i dashur, kanë vetëm gjashtë javë që flasin për këtë, dhe publiku britanik s'është vërtet në gjendje të përballojë lodhjen mendore të të pasurit më shumë se një temë çdo tre muaj. Kanë qenë shumë me fat kohët e fundit, megjithatë. Kanë pasur procesin tim të divorcit dhe vetëvrasjen e Alan Kempbellit. Tani kanë zhdukjen misterioze të një artisti. Scotland Yard-i ende ngul këmbë se njeriu me pardesy gri që u nis për në Paris me trenin e mesnatës më nëntë nëntor ishte i gjori Bazil, dhe policia franceze deklaron se Bazili s'arriti fare në Paris. Besoj se pas rreth dy javësh do të na thonë se është parë në San Francisko. Është gjë e çuditshme, por për këdo që zhduket thuhet se është parë në San Francisko. Duhet të jetë qytet i këndshëm, dhe të ketë të gjitha tërheqjet e botës tjetër.

— Ç'mendon se i ka ndodhur Bazilit? — pyeti Doriani, duke e ngritur Burgundin e tij kundrejt dritës dhe duke pyetur veten si ishte e mundur që e diskutonte çështjen kaq qetë.

— S'kam as idenë më të vogël. Nëse Bazili zgjedh të fshihet, s'është puna ime. Nëse ka vdekur, s'dua të mendoj për të. Vdekja është e vetmja gjë që më tmerron ndonjëherë. E urrej.

— Pse? — tha më i riu i lodhur.

— Sepse, — tha Lord Henri, duke kaluar nën hundë kafazin e praruar të një kutie të hapur me kripëra aromatike, — sot mund t'i mbijetosh çdo gjëje përveç saj. Vdekja dhe vulgariteti janë të vetmet dy fakte në shekullin e nëntëmbëdhjetë që s'mund t'i shpjegosh. Le ta pimë kafenë në dhomën e muzikës, Dorian. Duhet të më luash Chopin. Burri me të cilin iku gruaja ime e luante Chopin-in mrekullisht. E gjora Viktoria! E doja shumë. Shtëpia është mjaft e vetmuar pa të. Sigurisht, jeta bashkëshortore është thjesht një zakon, një zakon i keq. Por pastaj njeriu pendohet për humbjen edhe të zakoneve të veta më të këqija. Ndoshta për to pendohet më shumë. Janë pjesë kaq thelbësore e personalitetit.

Doriani nuk tha asgjë, por u ngrit nga tryeza, dhe duke kaluar në dhomën ngjitur, u ul në piano dhe i la gishtat të endeshin mbi fildishin e bardhë e të zi të tasteve. Pasi u soll kafeja, ndaloi, dhe duke vështruar nga Lord Henri, tha: „Harri, a të ka shkuar ndonjëherë ndër mend se Bazili u vra?“

Lord Henri u gogësit. „Bazili ishte shumë popullor, dhe mbante gjithmonë një orë Waterbury. Pse duhej vrarë? S'ishte aq i zgjuar sa të kishte armiq. Sigurisht, kishte një gjeni të mrekullueshëm për pikturën. Por një njeri mund të pikturojë si Velásquez e megjithatë të jetë sa më i mërzitshëm të jetë e mundur. Bazili ishte vërtet mjaft i mërzitshëm. Më interesoi vetëm një herë, dhe kjo qe kur më tha, para shumë vitesh, se kishte një adhurim të egër për ty dhe se ti ishe motivi mbizotërues i artit të tij.“

— E doja shumë Bazilin, — tha Doriani me një notë trishtimi në zë. — Por a s'thonë njerëzit se u vra?

— Oh, disa gazeta e thonë. Nuk më duket fare e mundshme. E di që ka vende të tmerrshme në Paris, por Bazili s'ishte njeri që të shkonte në to. S'kishte kureshtje. Ky ishte defekti i tij kryesor.

— Ç'do të thoshe, Harri, po të të thosha se e kam vrarë unë Bazilin? — tha më i riu. E vështroi me ngulm pasi foli.

— Do të thosha, miku im, se po pozoje për një personazh që s'të shkon. Çdo krim është vulgar, ashtu si çdo vulgaritet është krim. S'është në natyrën tënde, Dorian, të bësh një vrasje. Më vjen keq nëse ta lëndoj mendjemadhësinë duke e thënë këtë, por të siguroj se është e vërtetë. Krimi u përket ekskluzivisht shtresave të ulëta. S'i fajësoj aspak. Do të thosha se krimi ishte për ta ajo që është arti për ne, thjesht një metodë për të siguruar ndjesi të jashtëzakonshme.

— Një metodë për të siguruar ndjesi? A mendon, pra, se një njeri që ka bërë një herë një vrasje mund ta bëjë përsëri të njëjtin krim? Mos ma thuaj këtë.

— Oh! çdo gjë bëhet kënaqësi nëse e bën shumë shpesh, — thirri Lord Henri, duke qeshur. — Ky është një nga sekretet më të rëndësishme të jetës. Do të thosha, megjithatë, se vrasja është gjithmonë gabim. S'duhet të bësh kurrë diçka për të cilën s'mund të flasësh pas darke. Por le ta lëmë të gjorin Bazil. Do të doja të besoja se kishte pasur një fund kaq vërtet romantik sa sugjeron ti, por s'mundem. Guxoj të them se ra në Senë nga ndonjë omnibus dhe konduktori e mbuloi skandalin. Po: do të thosha se ky qe fundi i tij. E shoh tani të shtrirë në shpinë nën ato ujëra të gjelbër e të turbullt, me maunat e rënda që pluskojnë mbi të e me alga të gjata që i ngatërrohen në flokë. E di, s'besoj se do të kishte bërë shumë punë të mirë më. Gjatë dhjetë viteve të fundit piktura e tij kishte rënë shumë.

Doriani lëshoi një psherëtimë, dhe Lord Henri kaloi ngadalë nëpër dhomë dhe nisi t'i përkëdhelte kokën një papagalli të çuditshëm javanez, një zog i madh me pupla gri e me kreshtë e bisht rozë, që po balancohej mbi një shufër bambuje. Ndërsa gishtat

e tij me maja e prekën, ai i lëshoi cipën e bardhë të qepallave të rrudhura mbi sytë e zinj si xham dhe nisi të lëkundej para e prapa.

— Po, — vazhdoi ai, duke u kthyer e duke nxjerrë shaminë nga xhepi; — piktura e tij kishte rënë krejt. Më dukej se kishte humbur diçka. Kishte humbur një ideal. Kur ti dhe ai pushuat së qeni miq të mëdhenj, ai pushoi së qeni artist i madh. Ç'ishte ajo që ju ndau? Besoj se të mërziti. Nëse po, s'ta fali kurrë. Është zakon që kanë njerëzit e mërzitshëm. Meqë ra fjala, ç'u bë me atë portretin e mrekullueshëm që të bëri? S'besoj se e kam parë që kur e mbaroi. Oh! më kujtohet që më ke thënë para shumë vitesh se e kishe dërguar në Selby, dhe se ishte humbur ose vjedhur rrugës. S'e gjete më? Sa keq! ishte vërtet kryevepër. Më kujtohet që doja ta blija. Tani do të doja ta kisha blerë. I përkiste periudhës më të mirë të Bazilit. Që atëherë, puna e tij ishte ajo përzierje e çuditshme e pikturës së keqe me qëllimet e mira që gjithmonë i jep një njeriu të drejtën të quhet artist britanik përfaqësues. A dhe njoftim për të? Duhej ta bëje.

— E kam harruar, — tha Doriani. — Besoj se dhashë. Por s'më pëlqeu kurrë vërtet. Më vjen keq që pozova për të. Kujtimi i asaj gjëje më është i urryer. Pse flet për të? Më kujtonte ato vargje të çuditshme në ndonjë dramë — Hamleti, më duket — si thonë?[106]

„Si piktura e një hidhërimi,
një fytyrë pa zemër."

— Po: kështu ishte.

Lord Henri qeshi. „Nëse një njeri e trajton jetën në mënyrë artistike, truri i tij është zemra e tij," u përgjigj, duke u lëshuar në një kolltuk.

[106] Vargjet janë nga *Hamleti* (akti IV, skena 7): mbreti Klaudi e pyet Laertin nëse e ka dashur vërtet të atin, apo hidhërimi i tij është vetëm „si piktura e një hidhërimi, një fytyrë pa zemër".

Dorian Greji tundi kokën dhe ra disa akorde të buta në piano. „‚Si piktura e një hidhërimi,‘“ përsëriti, „‚një fytyrë pa zemër.‘“

Burri më i madh u mbështet pas dhe e vështroi me sy gjysmë të mbyllur. „Meqë ra fjala, Dorian,“ tha pas një heshtjeje, „‚ç'dobi ka njeriu nëse fiton gjithë botën e humbet‘ — si vazhdon citati? — ‚shpirtin e vet‘?“[107]

Muzika u përplas, dhe Dorian Greji u drodh e nguli sytë te miku i tij. „Pse më pyet këtë, Harri?“

— Miku im i dashur, — tha Lord Henri, duke ngritur vetullat i habitur, — të pyeta sepse mendova se mund të më jepje një përgjigje. Kaq. Të dielën e kaluar po kaloja nëpër park, dhe afër Marble Arch-it qëndronte një turmë e vogël njerëzish me pamje të varfër që dëgjonin ndonjë predikues rruge vulgar. Ndërsa kalova, dëgjova njeriun që ua bërtiste këtë pyetje dëgjuesve. Më ra në sy si mjaft dramatike. Londra është shumë e pasur me efekte të çuditshme të këtij lloji. Një e diel me shi, një i krishterë i vrazhdë me mushama, një rreth fytyrash të sëmura e të bardha nën një çati të thyer çadrash që pikonin, dhe një frazë e mrekullueshme e hedhur në ajër nga buzë të mprehta e histerike — ishte vërtet shumë e mirë në llojin e vet, krejt një sugjerim. Mendova t'i thosha profetit se arti kishte shpirt, por njeriu jo. Kam frikë, megjithatë, se s'do të më kishte kuptuar.

— Mos, Harri. Shpirti është një realitet i tmerrshëm. Mund të blihet, e të shitet, e të këmbehet. Mund të helmohet, ose të bëhet i përsosur. Ka një shpirt në secilin prej nesh. E di.

— A je krejt i sigurt për këtë, Dorian?

— Krejt i sigurt.

— Ah! atëherë duhet të jetë iluzion. Gjërat për të cilat ndihesh absolutisht i sigurt s'janë kurrë të vërteta. Ky është fataliteti i besimit, dhe mësimi i romancës. Sa serioz që je! Mos u bëj kaq serioz. Ç'lidhje kemi ti ose unë me supersticionet e kohës sonë? Jo: e kemi lënë besimin te shpirti. Më luaj diçka. Më luaj një

[107] Fjalë të Jezusit në Ungjill (Mateu 16:26; Marku 8:36).

nokturn, Dorian, dhe, ndërsa luan, më thuaj, me zë të ulët, si e ke ruajtur rininë. Duhet të kesh ndonjë sekret. Jam vetëm dhjetë vjet më i madh se ti, dhe jam i rrudhur, e i konsumuar, e i verdhë. Je vërtet i mrekullueshëm, Dorian. S'ke qenë kurrë më i hijshëm se sonte. Më kujton ditën kur të pashë për herë të parë. Ishe mjaft i pafytyrë, shumë i ndrojtur, dhe absolutisht i jashtëzakonshëm. Ke ndryshuar, sigurisht, por jo në pamje. Do të doja të më tregoje sekretin. Për ta kthyer rininë do të bëja çdo gjë në botë, përveç ushtrimeve, zgjimit herët, ose të qenit i respektueshëm. Rinia! S'ka gjë si ajo. Është absurde të flasësh për padijen e rinisë. Të vetmit njerëz mendimet e të cilëve i dëgjoj tani me ndonjë respekt janë njerëz shumë më të rinj se unë. Duken përpara meje. Jeta u ka zbuluar mrekullinë e saj më të fundit. Sa për pleqtë, unë gjithmonë i kundërshtoj pleqtë. E bëj për parim. Nëse u kërkon mendimin për diçka që ndodhi dje, të japin me solemnitet mendimet që qarkullonin në 1820, kur njerëzit mbanin kravata të larta, besonin në gjithçka, dhe s'dinin absolutisht asgjë. Sa e bukur është ajo që po luan! Pyes veten, a e shkroi Chopin-i në Majorkë,[108] me detin që qante rreth vilës e me spërkatjen e kripur që përplasej pas xhamave? Është mrekullisht romantike. Ç'bekim që na ka mbetur një art që s'është imitues! Mos ndalo. Dua muzikë sonte. Më duket se ti je Apoloni i ri dhe unë Marsia[109] që të dëgjon. Kam hidhërime, Dorian, të miat, që edhe ti s'di asgjë për to. Tragjedia e pleqërisë s'është se je plak, por se je i ri. Habitem ndonjëherë me sinqeritetin tim. Ah, Dorian, sa i lumtur që je! Ç'jetë e hollë që ke pasur! Ke pirë thellë nga gjithçka. I ke shtypur rrushtë pas qiellzës. Asgjë s'të është fshehur. Dhe e gjitha ka qenë për ty jo më shumë se tingulli i muzikës. S'të ka prishur. Je ende i njëjti.

[108] Chopin-i e kaloi dimrin e viteve 1838–1839 në ishullin e Majorkës me shkrimtaren George Sand. Atje mbaroi *Preludet* e tij.

[109] Marsia: satiri që e sfidoi Apolonin në një garë muzike dhe, pasi humbi, u rrip i gjallë nga perëndia.

— S'jam i njëjti, Harri.

— Po, je i njëjti. Pyes veten si do të jetë pjesa tjetër e jetës sate. Mos e prish me heqje dorë. Tani je një tip i përsosur. Mos e bëj veten të paplotë. Je krejt pa të metë tani. S'ke pse tund kokën: e di që je. Për më tepër, Dorian, mos e gënje veten. Jeta s'sundohet nga vullneti a qëllimi. Jeta është çështje nervash, e fijesh, e qelizash të ndërtuara ngadalë në të cilat mendimi fshihet dhe pasioni ka ëndrrat e tij. Mund ta përfytyrosh veten të sigurt dhe ta mendosh veten të fortë. Por një ton i rastësishëm ngjyre në një dhomë a në një qiell mëngjesi, një parfum i veçantë që e kishe dashur dikur dhe që sjell kujtime të holla me vete, një varg nga një poezi e harruar që e ke ndeshur përsëri, një kadencë nga një pjesë muzike që kishe pushuar ta luaje — të them, Dorian, se nga gjëra të tilla varen jetët tona. Browning-u shkruan për këtë diku; por shqisat tona do t'i përfytyrojnë për ne. Ka çaste kur era e *lilas blanc*[110] më kalon papritur, dhe më duhet ta jetoj sërish muajin më të çuditshëm të jetës sime. Do të doja të mund të ndërroja vend me ty, Dorian. Bota ka bërtitur kundër të dyve, por ty të ka adhuruar gjithmonë. Gjithmonë do të të adhurojë. Ti je tipi i asaj që po kërkon koha, dhe i asaj që ka frikë se e ka gjetur. Më vjen kaq mirë që s'ke bërë kurrë asgjë, s'ke gdhendur kurrë statujë, a pikturuar pikturë, a prodhuar ndonjë gjë jashtë vetes! Jeta ka qenë arti yt. E ke vënë veten në muzikë. Ditët e tua janë sonetet e tua.

Doriani u ngrit nga piano dhe kaloi dorën nëpër flokë. „Po, jeta ka qenë e hollë," murmuriti, „por s'do ta kem më të njëjtën jetë, Harri. Dhe s'duhet të më thuash këto gjëra të tepruara. S'di gjithçka për mua. Mendoj se po ta dije, edhe ti do të më ktheje shpinën. Qesh. Mos qesh."

— Pse ndalove së luajturi, Dorian? Kthehu e ma luaj nokturnin edhe një herë. Shiko atë hënë të madhe ngjyrë mjalti që varet në ajrin e mugët. Po të pret ta magjepsësh, dhe nëse luan ajo do

[110] *Lilas blanc* (frëngjisht): jargavan i bardhë.

t'i afrohet më shumë tokës. S'do? Le të shkojmë në klub, atëherë. Ka qenë një mbrëmje e këndshme, dhe duhet ta mbyllim këndshëm. Është dikush te White's që do pamasë të të njohë — Lord Poole i ri, djali i madh i Bournemouth-it. Të ka kopjuar tashmë kravatat, dhe më është lutur ta prezantoj me ty. Është krejt i këndshëm dhe mjaft të ngjan ty.

— Shpresoj se jo, — tha Doriani me një vështrim të trishtuar në sy. — Por jam i lodhur sonte, Harri. S'do të shkoj në klub. Është gati njëmbëdhjetë, dhe dua të fle herët.

— Rri. S'ke luajtur kurrë aq mirë sa sonte. Kishte diçka në prekjen tënde që ishte e mrekullueshme. Kishte më shumë shprehje se ç'kisha dëgjuar ndonjëherë më parë.

— Është sepse do të bëhem i mirë, — u përgjigj ai duke buzëqeshur. — Kam ndryshuar pak tashmë.

— S'mund të ndryshosh për mua, Dorian, — tha Lord Henri. — Ti dhe unë do të jemi gjithmonë miq.

— Megjithatë më helmove njëherë me një libër. S'duhet ta fal këtë. Harri, më premto që s'do t'ia huazosh kurrë atë libër askujt. Bën dëm.

— Djali im i dashur, po fillon vërtet të moralizosh. Shpejt do të shkosh rrotull si të kthyerit në fe, e si predikuesit e zgjimit fetar, duke paralajmëruar njerëzit kundër të gjitha mëkateve nga të cilat je lodhur. Je shumë i këndshëm për ta bërë këtë. Për më tepër, s'ka dobi. Ti dhe unë jemi ata që jemi, dhe do të jemi ata që do të jemi. Sa për helmimin nga një libër, s'ka gjë të tillë. Arti s'ka asnjë ndikim mbi veprimin. E asgjëson dëshirën për të vepruar. Është madhështisht shterp. Librat që bota i quan imoralë janë libra që i tregojnë botës turpin e vet. Kaq. Por s'do të diskutojmë letërsi. Eja nesër. Do të dal me kalë në njëmbëdhjetë. Mund të shkojmë bashkë, dhe pastaj do të të çoj në drekë te Ledi Branksome. Është grua e hijshme, dhe do të të konsultojë për disa sixhade që po mendon t'i blejë. Mos harro të vish. Apo të hamë drekë me dukeshën tonë të vogël? Thotë se s'të sheh

më. Ndoshta je lodhur nga Gledisi? Mendova se do të lodheshe. Gjuha e saj e mprehtë të acaron nervat. Mirë, sidoqoftë, eja këtu në njëmbëdhjetë.

— Duhet vërtet të vij, Harri?

— Patjetër. Parku është krejt i bukur tani. S'besoj se ka pasur jargavanë të tillë që nga viti kur të takova.

— Shumë mirë. Do të jem këtu në njëmbëdhjetë, — tha Doriani. — Natën e mirë, Harri. — Kur arriti te dera, hezitoi për një çast, sikur të kishte diçka tjetër për të thënë. Pastaj psherëtiu dhe doli.

Kapitulli XX

Ishte një natë e bukur, aq e ngrohtë sa e hodhi pallton mbi krah dhe as e vuri shallin e mëndafshtë rreth fytit. Ndërsa shëtiste ngadalë drejt shtëpisë, duke pirë cigaren, dy të rinj me veshje mbrëmjeje kaluan pranë tij. Dëgjoi njërin t'i pëshpëriste tjetrit: „Ai është Dorian Greji.“ Kujtoi sa i kënaqur ishte dikur kur e tregonin me gisht, ose e shikonin ngultas, ose flisnin për të. Tani ishte lodhur nga dëgjimi i emrit të vet. Gjysma e magjisë së fshatit të vogël ku kishte shkuar kaq shpesh kohët e fundit ishte se askush s'e dinte kush ishte. I kishte thënë shpesh vajzës që e kishte joshur ta donte se ishte i varfër, dhe ajo e kishte besuar. I kishte thënë njëherë se ishte i lig, dhe ajo kishte qeshur me të dhe i ishte përgjigjur se njerëzit e ligj ishin gjithmonë shumë të vjetër e shumë të shëmtuar. Ç'të qeshur që kishte! — krejt si një tushë që këndon. Dhe sa e bukur kishte qenë me fustanet e saj prej pambuku e kapelat e mëdha! S'dinte asgjë, por kishte gjithçka që ai kishte humbur.

Kur arriti në shtëpi, gjeti shërbëtorin që e priste zgjuar. E dërgoi të flinte, dhe u hodh mbi divanin në bibliotekë, dhe nisi të mendonte për disa nga gjërat që i kishte thënë Lord Henri.

A ishte vërtet e vërtetë se njeriu s'mund të ndryshonte kurrë? Ndjeu një mall të egër për pastërtinë e panjollosur të djalërisë së tij — djalërinë e tij të bardhë si trëndafil, siç e kishte quajtur njëherë Lord Henri. E dinte se e kishte njollosur veten, ia kishte mbushur mendjen me prishje dhe fantazisë i kishte dhënë

tmerr; se kishte qenë ndikim i keq për të tjerët, dhe kishte përjetuar një gëzim të tmerrshëm duke qenë i tillë; dhe se, nga jetët që kishin kaluar nëpër të tijën, kishte qenë më e bukura e më plot premtime ajo që kishte turpëruar. Por a ishte e gjitha e pandreqshme? A s'kishte shpresë për të?

Ah! në ç'çast përbindësh krenarie e pasioni ishte lutur që portreti të mbante barrën e ditëve të tij, dhe ai ta ruante shkëlqimin e panjollosur të rinisë së përjetshme! Gjithë dështimi i tij ishte për shkak të kësaj. Më mirë për të sikur çdo mëkat i jetës së tij të kishte sjellë me vete ndëshkimin e tij të sigurt e të shpejtë. Kishte pastrim te ndëshkimi. Jo „Na fal mëkatet tona“, por „Na godit për paudhësitë tona“ duhej të ishte lutja e njeriut drejt një Zoti më të drejtë.

Pasqyra e gdhendur çuditërisht që i kishte dhënë Lord Henri, kaq shumë vite më parë tani, qëndronte mbi tryezë, dhe Kupidët me gjymtyrë të bardha qeshnin rreth saj si dikur. E mori, siç kishte bërë atë natë tmerri kur kishte vënë re për herë të parë ndryshimin në pikturën fatale, dhe me sy të egër e të turbulluar nga lotët vështroi në mburojën e saj të lëmuar. Njëherë, dikush që e kishte dashur tmerrësisht i kishte shkruar një letër të çmendur, që mbaronte me këto fjalë idhujtare: „Bota ka ndryshuar sepse ti je bërë prej fildishi e ari. Lakoret e buzëve të tua e rishkruajnë historinë.“ Frazat iu kthyen në kujtesë, dhe ia përsëriti vetes vazhdimisht. Pastaj e urreu bukurinë e vet, dhe duke e hedhur pasqyrën përdhe, e shtypi në cifla argjendi nën thembër. Ishte bukuria e tij ajo që e kishte rrënuar, bukuria e tij dhe rinia për të cilën ishte lutur. Po të mos ishin këto dy gjëra, jeta e tij mund të kishte qenë e lirë nga njolla. Bukuria e tij kishte qenë për të vetëm një maskë, rinia e tij vetëm një tallje. Ç'ishte rinia në rastin më të mirë? Një kohë e gjelbër, e papjekur, një kohë humoresh të cekëta e mendimesh të sëmura. Pse e kishte veshur livrenë e saj? Rinia e kishte prishur.

Ishte më mirë të mos mendonte për të kaluarën. Asgjë s'mund ta ndryshonte atë. Ishte për veten, dhe për të ardhmen e tij, që duhej të mendonte. Xhejms Veini ishte fshehur në një varr pa emër në varrezat e Selby-t. Alan Kempbelli e kishte vrarë veten me armë një natë në laboratorin e tij, por s'e kishte zbuluar sekretin që ishte detyruar ta dinte. Trazira, aq sa ishte, për zhdukjen e Bazil Hollvardit shpejt do të kalonte. Po zbehej tashmë. Ai ishte krejt i sigurt atje. As, në të vërtetë, s'ishte vdekja e Bazil Hollvardit ajo që e rëndonte më shumë. Ishte vdekja e gjallë e shpirtit të tij që e shqetësonte. Bazili kishte pikturuar portretin që ia kishte prishur jetën. S'mund t'ia falte këtë. Ishte portreti ai që kishte bërë gjithçka. Bazili i kishte thënë gjëra që ishin të padurueshme, e që megjithatë i kishte duruar me durim. Vrasja kishte qenë thjesht çmenduria e një çasti. Sa për Alan Kempbellin, vetëvrasja e tij kishte qenë vepra e tij. Ai kishte zgjedhur ta bënte. S'ishte asgjë për të.

Një jetë e re! Kjo ishte ajo që donte. Kjo ishte ajo që po priste. Me siguri e kishte filluar tashmë. Kishte kursyer një gjë të pafajshme, të paktën. S'do ta tundonte më kurrë pafajësinë. Do të ishte i mirë.

Ndërsa mendonte për Heti Merton-in, nisi të pyeste veten nëse portreti në dhomën e kyçur kishte ndryshuar. Me siguri s'ishte më kaq i tmerrshëm sa kishte qenë? Ndoshta, po t'i bëhej jeta e pastër, do të mund ta dëbonte çdo shenjë pasioni të lig nga fytyra. Ndoshta shenjat e së keqes kishin ikur tashmë. Do të shkonte të shikonte.

Mori llambën nga tryeza dhe u ngjit fshehurazi shkallëve. Ndërsa hiqte hekurat e derës, një buzëqeshje gëzimi i kaloi fluturimthi nëpër fytyrën çuditërisht të re dhe i qëndroi për një çast mbi buzë. Po, do të ishte i mirë, dhe gjëja e shëmtuar që e kishte fshehur s'do të ishte më tmerr për të. Ndjeu sikur barra i ishte hequr tashmë.

Hyri qetësisht, duke e kyçur derën pas vetes, siç e kishte zakon, dhe e tërhoqi pëlhurën e purpurt nga portreti. Një britmë dhimbjeje e indinjate i shpërtheu. S'mund të shihte asnjë ndryshim, përveç se në sy kishte një vështrim dinakërie dhe në gojë rrudhën e lakuar të hipokritit. Gjëja ishte ende e neveritshme — më e neveritshme, nëse ishte e mundur, se më parë — dhe vesa e kuqe që spërkaste dorën dukej më e ndritshme, dhe më shumë si gjak i sapoderdhur. Atëherë u drodh. A kishte qenë thjesht mendjemadhësia ajo që e kishte shtyrë ta bënte veprën e tij të vetme të mirë? Apo dëshira për një ndjesi të re, siç kishte lënë të kuptohej Lord Henri, me të qeshurën e tij tallëse? Apo ai pasion për të luajtur një rol që ndonjëherë na bën të bëjmë gjëra më të holla se vetë ne? Apo, ndoshta, të gjitha këto? Dhe pse ishte njolla e kuqe më e madhe se ç'kishte qenë? Dukej sikur ishte zvarritur si një sëmundje e tmerrshme mbi gishtat e rrudhur. Kishte gjak mbi këmbët e pikturuara, sikur gjëja të kishte pikuar — gjak edhe mbi dorën që s'e kishte mbajtur thikën. Të rrëfehej? A do të thoshte kjo se duhej të rrëfehej? Të dorëzohej e të vritej? Qeshi. Ndjeu se ideja ishte përbindëshe. Për më tepër, edhe sikur të rrëfehej, kush do ta besonte? S'kishte asnjë gjurmë të të vrarit kudo. Gjithçka që i përkiste ishte shkatërruar. Vetë ai i kishte djegur ato që kishin qenë poshtë. Bota thjesht do të thoshte se ishte i çmendur. Do ta mbyllnin nëse do të ngulte këmbë në historinë e tij... Megjithatë ishte detyra e tij të rrëfehej, të vuante turpin publik, e të bënte shlyerje publike. Kishte një Zot që i thërriste njerëzit t'ia tregonin mëkatet tokës po aq sa qiellit. Asgjë që të bënte s'do ta pastronte derisa ta kishte treguar mëkatin e vet. Mëkatin e vet? Ngriti supet. Vdekja e Bazil Hollvardit i dukej shumë e vogël. Po mendonte për Heti Merton-in. Sepse ishte një pasqyrë e padrejtë, kjo pasqyrë e shpirtit të tij që po vështronte. Mendjemadhësi? Kureshtje? Hipokrizi? A s'kishte pasur asgjë më shumë në heqjen e tij dorë veç këtyre? Kishte pasur diçka më shumë. Të paktën kështu mendonte. Por kush mund ta thoshte?

... Jo. S'kishte pasur asgjë më shumë. Nga mendjemadhësia e kishte kursyer. Nga hipokrizia e kishte veshur maskën e mirësisë. Për hir të kureshtjes e kishte provuar mohimin e vetes. Tani e kuptonte këtë.

Por kjo vrasje — a do ta ndiqte gjithë jetën? A do të ishte gjithmonë i rënduar nga e kaluara e tij? A duhej vërtet të rrëfehej? Kurrë. Kishte mbetur vetëm një provë kundër tij. Vetë piktura — ajo ishte provë. Do ta shkatërronte. Pse e kishte mbajtur kaq gjatë? Dikur i kishte dhënë kënaqësi ta shihte duke ndryshuar e duke u plakur. Kohët e fundit s'kishte ndier asnjë kënaqësi të tillë. E kishte mbajtur zgjuar natën. Kur kishte qenë larg, ishte mbushur me tmerr se mos sy të tjerë e shikonin. I kishte sjellë melankoli mbi pasionet. Vetëm kujtimi i saj ia kishte prishur shumë çaste gëzimi. Kishte qenë për të si ndërgjegjja. Po, kishte qenë ndërgjegjja. Do ta shkatërronte.

Vështroi përreth dhe pa thikën që kishte goditur Bazil Hollvardin. E kishte pastruar shumë herë, derisa s'kishte mbetur asnjë njollë mbi të. Ishte e ndritshme, dhe shkëlqente. Ashtu siç kishte vrarë piktorin, do të vriste edhe veprën e piktorit, dhe gjithçka që ajo do të thoshte. Do ta vriste të kaluarën, dhe kur ajo të kishte vdekur, ai do të ishte i lirë. Do ta vriste këtë jetë përbindëshe të shpirtit, dhe pa paralajmërimet e saj të shëmtuara, do të ishte në paqe. E rrëmbeu gjënë, dhe e goditi pikturën me të.

U dëgjua një britmë, dhe një përplasje. Britma ishte aq e tmerrshme në agoninë e saj sa shërbëtorët e trembur u zgjuan dhe dolën fshehurazi nga dhomat e tyre. Dy zotërinj, që po kalonin në sheshin poshtë, u ndalën dhe vështruan lart te shtëpia e madhe. Ecën derisa takuan një polic dhe e sollën prapa. Njeriu i ra ziles disa herë, por s'pati përgjigje. Përveç një drite në njërën nga dritaret e sipërme, shtëpia ishte krejt e errët. Pas njëfarë kohe, ai iku dhe qëndroi në një portik ngjitur e vëzhgonte.

— E kujt është ajo shtëpi, polic? — pyeti më i madhi nga të dy zotërinjtë.

— E zotit Dorian Grej, zotëri, — u përgjigj polici.

Ata vështruan njëri-tjetrin, ndërsa iknin, dhe qeshën me përqeshje. Njëri prej tyre ishte ungji i Sir Henry Ashton-it.

Brenda, në pjesën e shërbëtorëve të shtëpisë, shërbëtorët gjysmë të veshur flisnin me pëshpëritje të ulëta me njëri-tjetrin. Plaka zonja Lif qante e përdridhte duart. Fransisi ishte i zbehtë si i vdekur.

Pas rreth një çerek ore, ai mori karrocierin dhe njërin nga shërbëtorët dhe u ngjit fshehurazi lart. Trokitën, por s'pati përgjigje. Thirrën. Gjithçka ishte e qetë. Më në fund, pasi u përpoqën kot ta çanin derën, dolën në çati dhe zbritën në ballkon. Dritaret u dorëzuan lehtë — shulat e tyre ishin të vjetër.

Kur hynë, gjetën të varur në mur një portret të shkëlqyer të zotërisë së tyre ashtu siç e kishin parë për herë të fundit, në gjithë mrekullinë e rinisë e të bukurisë së tij të hollë. I shtrirë në dysheme ishte një njeri i vdekur, me veshje mbrëmjeje, me një thikë në zemër. Ishte i fishkur, i rrudhur, dhe me fytyrë të neveritshme. Vetëm kur ia shqyrtuan unazat e njohën kush ishte.